FRANÇOIS MAURIAC

Un adolescent de altădată

Colecția GLOBUS / Editura Univers

MALTAVERNE

Colecţia GLOBUS

Colecţia de literatură universală contemporană a editurii Univers

GLOBUS

Laureaţi ai unor prestigioase premii

•NOBEL•GONCOURT•NADAL•
•CASA DE LAS AMERICAS•PULITZER•
•RENAUDOT•MEDICIS•FEMINA•
•PREMIUL INTERNATIONAL DE LITERATURĂ•
•VIAREGGIO•BÜCHNER•STREGA•
•SUPER•CAMPIELLO•
•FONTANE•LA PLUME D'OR•

GLOBUS

Nume consacrate ale literaturii universale

GLOBUS

Traducători, artişti plastici şi critici cunoscuţi colaborează la realizarea colecţiei

GLOBUS

Noua prezentare a fostei colecţii „Meridiane"

GLOBUS

Lei 7

François Mauriac

Un adolescent de altădată
MALTAVERNE

Traducere şi note de
Sanda Răpeanu

Prefaţă de Valeriu Răpeanu

EDITURA UNIVERS
Bucureşti
1974

PREFAŢĂ

Surpriza provocată în primăvara anului 1969 de apariţia unui nou roman semnat de François Mauriac era cât se poate de firească şi îndreptăţită. Ce însemna acest roman venit în chip neaşteptat, nu numai după o îndelungată tăcere dar mai ales după ce armele creaţiei sale epice păreau definitiv părăsite, începând să fie considerate drept piese de muzeu literar? Cum avea să fie interpretat gestul publicării acestei cărţi? *Cutezanţa* octogenarului ce revine la perioada cea mai strălucită a scrisului său asumându-şi toate riscurile unei comparaţii cu ceea ce s-a stratificat în conştiinţa literară şi a publicului la cote înalte şi nu o dată de referinţă; *demonstraţia* unei resurecţii epice, a faptului că pinii din landa bordeleză nu îşi istoviseră sevele şi nu pieriseră mistuiţi de flăcările romanului modern; *sfidarea* adusă celor ce credeau că o nouă întâlnire a sa cu publicul care avea o structură net deosebită decât cel de pe vremea gloriei sale literare s-ar solda cu un eşec? Fiecare în parte şi toate laolaltă şi-au adus contribuţia lor la publicarea *Adolescentului de altădată* şi au făcut ca la un an şi jumătate înaintea morţii, cântecul său de lebădă să fie o carte ce se înscria în universul din care s-au născut operele sale cele mi reprezentative, cele ce au adus gloria prozatorului Mauriac, făcând să reintre în scenă personaje născute din rădăcina aceloraşi dorinţe, ce s-au zbătut chinuite de aceleaşi patimi şi care îşi creaseră o stare civilă mai reală decât realitatea, devenind prototipuri umane şi simboluri. Sfârşitul carierei sale dovedea deci consecvenţă cu sine, încrederea în perenitatea acelor mijloace tradiţionale cu care el îşi construise o *operă* locuită de o *lume.* A crezut şi atunci în adevărul celor spuse în 1933: „Când sunt somat să mă reînnoiesc răspund că esenţialul pentru mine este reînnoirea în profunzime, fără să schimbi planul

trebuie să sapi în adâncime”[1]. Cariera romanescă a celui ce a debutat ca poet sub auspicii atât de fericite bucurându-se de entuziasta încurajare a lui Maurice Barrès a stat sub semnul unei reuşite depline: laurii premiilor n-au întârziat, Academia Franceză i-a oferit un fotoliu înainte de împlinirea vârstei de cincizeci de ani, sufragiile publicului au fost la fiecare carte din ce în ce mai numeroase. Dar la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, după ce Mauriac îşi făcuse intrarea şi la Comedia Franceză ca autor dramatic, destinul prozatorului părea să se fi încheiat. Mauriac urma să vadă cum operele care îi aduseseră celebritatea îşi ocupau una după alta locul în colecţii de mare tiraj, se constituiau într-un corpus unitar, cucereau noi arii geografice, proza ca şi teatrul formau substanţa unor ecranizări cinematografice şi de televiziune, creaţia sa literară devenind obiect de studiu. Şi – în sfârşit – ca o supremă consacrare şi ca o demonstraţie a faptului că viaţa i-a stat sub semnul reuşitei – în 1952 François Mauriac primeşte Premiul Nobel pentru literatură. Şi totuşi aceste consacrări publice şi oficiale nu îi creau un statut de unanimă preţuire. Jean-Paul Sartre scrisese, în ajunul războiului, răsunătorul său articol împotriva lui Mauriac ce se încheie cu o sentinţă fără drept de apel: „Dumnezeu nu este un artist. Cu atât mai mult nu este domnul Mauriac”, iar criticii de după 1944 şi mai ales după 1950, deşi cei mai mulţi condescendenţi, îl clasau în rândul valorilor apuse, subliniau vetusteţea literaturii lui, uitând să-l amintească printre cei prezenţi în contemporaneitate, omiţându-i câteodată contribuţia, sau aşezându-l doar într-o lungă înşiruire. Cine îi citeşte *Bloc-notesul* nu are numai imaginea unei bătrâneţi senine, a unui apus de carieră ferit de orice neînţelegere, bucuros să primească doar lauri, ci şi a nemulţumirii şi chiar a iritării provenită din faptul cu prozatorul nu mai era recunoscut decât ca un glas stins care a perpetuat tradiţia secolului trecut. Într-o epocă precum aceea de după al doilea război mondial, când totul era pus sub semnul întrebării, proza sa

[1] *Le romancier et ses personnages,* Buchet-Chastel, Le Livre de Poche, p. 106.

nu se bucura de consideraţia dată celui ce a dus mai departe arta literară, ci celui ce a mers pe un drum gata trasat de înaintaşi, deşi R.M. Albérés considera că „acea tehnică care va face gloria lui Gide ca a lui Huxley exista înainte de a fi fost publicate *Falsificatorii de bani* ori *Punct, contrapunct.* La Mauriac, ea este însă deghizată abil şi discret, nicidecum pusă în valoare ca o descoperire revoluţionară...” *(Istoria Romanului Modern,* E.L.U. p. 169.) Pierre Henri-Simon (în *Mauriac par lui-même,* du Seuil, Ecrivains de toujours, p. 49) afirmă la rându-i: „Este clar că Mauriac înclină mai degrabă spre clasicism [...] el cultivă ordinea şi claritatea, racursiul şi chiar pudoarea care nu este, după părerea sa, contrariul îndrăznelii... Prin scurtimea, prin naraţiunea strânsă şi cel mai adesea centrată asupra unui personaj, romanul lui Mauriac tinde de obicei spre genul nuvelei, mai artistic decât cel al romanului.

Cum puţini scriitori şi-au explicat cu asiduitatea lui Mauriac sorgintea operei relaţiile ei cu viaţa autorului şi mediul în care el s-a format, apartenenţa la anumite şcoli sau refuzul de a se integra altor curente nu vom putea cita toate bogatele sale pagini de autoexegeză literară. Destul să spunem că tot ceea ce a scris el constituie *o mărturisire, o confesiune* fie pe plan uman, fie artistic şi că nicio atitudine a sa nu a rămas neexplicată, nejustificată. Şi Mauriac a avut nu numai o dată sentimentul unui contratimp cu epoca sa literară, după cum însuşi notează: „Concepţia mea despre teatrul psihologic merge împotriva curentului, a ceea ce se aşteaptă astăzi de la teatru şi de la ceea ce doresc directorii de scenă atotputernici”. *(François Mauriac par lui-même,* ed. cit., p. 48.) Şi atunci am putea spune că *situaţia literară* a lui François Mauriac de după 1944 nu a stat sub semnul unei unice zodii.

Scriitorul era stimat de o parte a criticii care îl studia şi îl preţuia ca pe un clasic, respectat de mulţi confraţi pentru ceea ce a însemnat în istoria unei literaturi, avea cititori fervenţi nu numai în lumea, mediul şi generaţiile epocii sale de strălucire artistică dar şi în rândurile celor tineri care

necontenit adăugau semnele unei masive adeziuni. Operele sale nu se bucurau numai de un interes istoric din partea „autorilor de teze de doctorat” – despre care scriitorul mi-a vorbit în anul 1965 cu atâta ironie – ci constituiau lectura favorită a unui număr mare, din ce în ce mai mare de iubitori de naraţiuni bine construite, după tiparele clasice.

Nu şi-a considerat niciodată încheiată opera de romancier, apelând la lumea din care şi-a extras substanţa operelor sale, oricât era de depărtată ca problematică sufletească, oricât de categoric încorsetată între termenii aceloraşi ecuaţii şi confruntări sufleteşti şi oricât de străină celor ce au descoperit viaţa în alte împrejurări, când omenirea era confruntată cu probleme de o anvergură neobişnuită, care puneau sub semnul întrebării întreaga ei evoluţie. Chiar în atari condiţii, publică cele trei naraţiuni *Le Sagouin* (1951), *Galigaï* (1952) şi *L’Agneau* (1954). Dar numai *Le Sagouin* s-a ridicat până la tensiunea epocii în care s-a născut *Thérèse Desqueyroux,* celelalte două romane fiind considerate mai degrabă eşecuri artistice. În orice caz niciunul dintre ele nu-l înscriau pe orbita frământărilor şi căutărilor anilor ’40 şi ’50, a atmosferei care a precedat-o şi a celei ce a urmat-o, atmosferei din care s-au născut *Străinul, Ciuma* şi *Mandarinii.* Drumul romancierului mergea paralel nu numai cu cel al evoluţiei psihologice a societăţii care trăia conectată la o altă problematică decât aceea a eroilor săi dar şi cu cel al direcţiilor noi ale artei literare. Un acut sentiment de necontemporaneitate era din ce în ce mai evident, în aşa fel încât Gaëtan Picon îl înscria în *Panorama literaturii franceze* la capitolul *Moştenirea* printre ce, ce au perpetuat romanul psihologic-naturalist al secolului al XIX-lea, iar pentru Pierre de Boisdeffre, Mauriac era unul din acei „uriaşi ai munţilor” care prin cele trei romane amintite nu făcea decât să-şi scrie „epilogul” operei publicate până în 1941. În schimb, autorul istoriei vii” îl considera pe Mauriac drept „primul ziarist al Franţei” după 1944. Şi într-adevăr, *Bloc-Notesul* său, lansat la 25 august 1944 în paginile ziarului *Le Figaro,* şi care avea să continue în *La Table*

Ronde, L'Express, Le Figaro Littéraire a reprezentat timp de un sfert de veac o cronică a vieţii politice, sociale şi culturale franceze şi străine, o cronică al cărei atribut esenţial era pasiunea negării şi afirmării, militantismul devorant şi intransigent în slujba unei idei sau a unui om care întruchipa o idee. Cauza rupturii lui de *L'Express* a fost după cum spunea Jean-Jacques Servan Schreiber faptul că echipa cunoscutului săptămânal îl considera pe generalul De Gaulle un om politic supus deopotrivă laudei şi criticii, pe câni Mauriac îl privea ca pe un Dumnezeu, căruia în consecinţă nu i se putea reproşa nimic[2]. Cel ce mărturisea în anii gloriei sale literare că niciodată nu a interpus între el şi realitate ficţiunea – trăia acum conectat la tensiunea cea mai înaltă a evenimentului, expunându-şi cu francheţe atitudinea faţă de tot ceea ce a caracterizat acest sfert de secol în care războaiele ce au urmat victoriei au implicat atâta vreme Franţa, în care crizele guvernamentale ale celei de-a patra republici au creat un climat de insecuritate şi de tensiune socială, în care curente de opinie, filozofice, perspective noi au schimbat structural formula romanului şi a teatrului (noul-roman şi teatrul-absurdului aflându-şi în persoana lui un vehement şi nedezminţit adversar), şi când conceptele despre viaţă, morală, om, adolescenţă şi tinereţe, impregnate în conştiinţa sa din anii celei mai fragede formaţii, erau acum fie depăşite, fie luate pur şi simplu în deriziune. Şi-a apărat valorile în cultul cărora a crescut, nu a negat niciunul din miturile adolescenţei, tinereţii şi maturităţii dar nu ca un Don Quijote, ci căutând să explice de ce şi cum generaţia sa a avut aceste credinţe, de unde porneşte divorţul cu noua generaţie şi unde se pot afla punctele de impact. Ar fi greşit să credem că imensa lui activitate jurnalistică a fost doar o ieremiadă pe ruinele timpurilor trecute şi un război cu prezentul, că nota dominantă a articolelor sale a fost *contratimpul.* Mai degrabă aş spune că ceea ce le caracteriza era dorinţa dialogului cu lumea, cu cei din jur, deoarece chiar atunci

[2] François Mauriac a scris o carte despre generalul De Gaulle, publicată la editura Bernard Grasset în anul 1964.

când părăsea sala în seara unei premiere de Cocteau, chiar când cu vocea sa stinsă sunând parcă de pe un alt tărâm protesta în timpul unui spectacol împotriva actriţei de varieteu ce făcea glume pe seama generalului De Gaulle, – în orice împrejurare deci – el nu era omul care stătea în expectativă, ci avea curajul şi să-şi arate în chip franc atitudinea, să-şi facă părerea cunoscută, să şi-o susţină, să-şi motiveze orice cuvânt, orice gest, orice opţiune. De aceea articolele sale nu au părut nimănui expresia unei voci ce venea de la începutul secolului, ci a unei *conştiinţe* care chiar dacă nu întrunea unanimitatea opţiunilor, chiar dacă nu colecta aprobarea tuturor – nu lăsa indiferent pe nimeni. Şi aceasta deoarece romancierul îşi revărsa acum în pagina de ziar toate darurile sale artistice creând o stare de spirit şi o atmosferă, o tensiune a ideii, a gândului a cărui ancoră şi punct de referinţă era cuvântul *altădată,* devenit şi o obsesie a operei sale romaneşti, în care eroii îşi sfârtecau zilele de astăzi cu gândul la imaginea lor de ieri. Scriitorul care la patruzeci şi patru de ani îşi publicase „cele mai îndepărtate amintiri", cel care spunea că pentru el totul s-a petrecut ca şi cum o fereastră s-a închis definitiv asupra primilor ani, cel ce trăia o Stare de „copilărie incurabilă" se răzbuna parcă de acel prea lung popas în rada unei lumi apuse. Şi atunci prin toţi porii fiinţei lui a început să trăiască în lumea care îl înconjura, ale cărei seisme le urmărea şi le comenta la temperatura incandescentă a iubirii şi a urii, constantele totdeauna îngemănate ale sufletului său. „În 1953 – anul în care începe să colaboreze la săptămânalul *L'Express,* avea să afirme Françoise Giroud – Mauriac jucase totul. Şi câştigase. Chiar şi sănătatea despre care spusese că a fost atât de neliniştitoare şi fragilă devenise de fier, iar vocea răniță îi dădea un farmec aparte. Era liber cum puţini sau foarte rar sunt liberi. [...] Pentru el a scrie era o plăcere şi nu un efort. [...] Mauriac a acţionat ca un martor, ceea ce reprezintă vocaţia firească a gazetarului. Un martor pe care niciodată nu-l poţi face să tacă dar care-si rezervă totdeauna dreptul de a se retrage din joc"[3]. Iată de ce ori

[3] Françoise Giroud, *Si je mens...* Stock, 1972, p. 145–151.

de câte ori convingerile sale veneau în contradicţie cu cele ale publicaţiilor la care colabora – cum s-a întâmplat cu *Le Figaro* şi *L'Express* – Mauriac căuta un alt loc de exprimare, calitatea esenţială a jurnalisticii sale fiind sinceritatea. Scriitorul care cunoscuse orele solidarităţii umane în timpul războiului din Spania, când s-a angajat moral de partea forţelor de stânga, acum trăia pe planul vieţii imediate evadând din ceea ce criticii numiseră tripla închisoare a literaturii sale, a „unei provincii, a unei clase şi a unei religii". Nu opţiunile sale politice şi sociale, discutabile desigur şi nu o dată inacceptabile, nu simpatiile şi antipatiile le vom determina acum, ci situaţia morală a scriitorului în timpul acestei „traversări a deşertului" său epic. Fără îndoială ziaristul a beneficiat de faima artistului, de piedestalul gloriei acestuia, ce conţinea atâtea supreme şi intangibile consacrări, ca şi de o audienţă publică ce se răsfrângea în cercuri concentrice şi acoperea noi teritorii ale lumii. De aici pornea ceea ce Françoise Giroud numea „libertatea" sa, acea putere de nu a face concesii conjuncturii, de a-şi apăra şi susţine convingerile chiar cu riscul rupturii prieteniilor vechi şi noi, de a părea anacronic, de a fi considerat un inclement, un fanatic, neretractând nimic din admiraţia purtată unor oameni, dând girul său până şi erorilor comise de aceştia, neistovindu-şi ura împotriva „îngerilor negri", care de data aceasta nu mai erau eroi de roman ci personaje ale vieţii politice, sociale şi artistice, oameni implicaţi în eveniment sau cărora li se datora evenimentul. Dar, deşi tot în aceşti ani au apărut *Memoriile interioare* şi *Noile memorii interioare,* ultimul tom al *Jurnalului* şi alte cărţi ce reînviau o viaţă de om şi scriitor, am putea spune că activitatea sa jurnalistică reprezintă în fond una din componentele unei vaste fresce memorialistice. Ancorat în prezentul imediat, replicând fie şi la o aluzie, comentând dimineaţa un discurs rostit seara la televiziune, el era unul din ziariştii care chiar dacă scriau săptămânal nu lăsa să se piardă nimic esenţial din firul zilelor, dar în acelaşi timp un memorialist care îşi depăna amintirile suprapunându-le, ca într-un adevărat montaj ci-

nematografic, cu imaginile lumii de astăzi. Aşa că omul care trăia cu atâta acuitate ziua de azi nu o părăsise niciodată pe cea de ieri, la care revenea în momentul celei mai pasionate polemici sau jubilaţii despre evenimentul la zi ce nu părea să aibă nicio legătură cu ceea ce a fost odată. Aici stă cred şi farmecul aparte al ziaristicii sale. Aşa se şi explică de ce între activitatea sa jurnalistică, memorialistica din volumele amintite şi romanul care se tipăreşte astăzi pentru prima oară în limba română există o deplină unitate, oricât de depărtate ne-ar părea unele de altele din punctul de vedere al genului literar, al preocupărilor şi al ţintei lor. Desigur, apariţia romanului *Un adolescent de altădată* avea să creeze surpriza despre care vorbeam la început, legitimată de lunga tăcere a autorului pe tărâmul epicii, de vârsta sa înaintată (în 1969 împlinea optzeci şi patru de ani), de curajul pe care îl dovedea autorul înfruntând cu mijloacele scrisului o lume ce-şi modificase structura sufletească până la totala neînţelegere a ceea ce a fost înainte, şi în care romanul evoluase până la negarea propriei condiţii, devenind antiroman. Cum şi în ce împrejurări a fost scrisă această carte a cărei apariţie a produs o surpriză similară cu aceea a tipăririi primului volum din *Antimemoriile* lui Malraux? Într-un interviu publicat chiar în momentul apariţiei cărţii, Mauriac avea să spună: „Acest *Adolescent de altădată* i-am început. Şi apoi, aşa cum mi s-a întâmplat adesea, l-am abandonat. Şi în timpul evenimentelor din mai m-am apucat din nou de lucru cu adevărată frenezie, într-atât eram de enervat, agasat, iritat, angoasat de ceea ce se petrecea”. Iată deci un element nou pentru înţelegerea acestei cărţi: acela al polemicii cu tineretul francez care în luna mai 1968 a ieşit în stradă împotriva unor forme osificate, rigide, anacronice, rezultat al unei incapacităţi sociale de înnoire; dar, depăşind cadrul unor revendicări legitime, fie prin manifestări de violenţă nu o dată primitive, de provocare instinctuală, de coborâre într-o lume în care orice normă etică era abolită, furia nu s-a mai îndreptat împotriva unui sistem social, ci a ajuns la violenţă de dragul violenţei. Erau

evenimentele din mai 1968 un şoc chiar atât de puternic pentru François Mauriac încât să declanşeze memoria involuntară a scriitorului? Să apelăm la un martor ocular, simpatizant al mişcării şi chiar susţinător al ei: prozatoarea Simone de Beauvoir care ne descrie o vizită la Sorbona în mai 1968. „Am venit adesea cu prieteni să ne plimbăm pe culoare şi prin curte. Întâlneam la tot pasul persoane cunoscute. Ne plimbam, pălăvrăgeam, ascultam. [...] Începând de la 15 mai sărbătoarea s-a mutat în piaţa teatrului Odéon: pe clădirea teatrului ocupat de studenţi fluturau drapelele negre. Şi acolo se desfăşurau discuţii pasionante. Orchestrele interpretau jazz, arii de dans. Tineri şi bătrâni, toată lumea fraterniza. [...] În seara zilei de 20 mai, mai mulţi scriitori au fost invitaţi să vină la Sorbona ca să discute cu studenţii. Însoţiţi de un grup de prieteni, eu şi Sartre ne-am întâlnit la ora 10 cu un tânăr responsabil." Apoi Sartre a intrat în amfiteatrul studenţesc mărturisindu-le ce anume „speranţe îşi pune în această democraţie sălbatică". Dar după ce aceste momente au trecut, după ce s-a produs ruptura între mişcarea muncitorească şi cea studenţească, o parte a tineretului din Cartierul Latin „a atacat autocarele poliţiei şi comisariatele, a doborât arborii, a incendiat automobile, a sfărâmat vitrine". La 10 iunie, mergând din nou la Sorbona, Simone de Beauvoir întâlneşte acest spectacol: „Noaptea Sorbona se umplea de bitnici, de prostituate, de vagabonzi. La orice oră traficanţii de droguri veneau să-şi vândă produsele pe culoare: amfiteatrele erau otrăvite de haşiş şi marijuană"[4]. Cele câteva secvenţe nu au urmărit să dea o explicaţie a mişcării din mai în toate meandrele ei, ci să ofere doar o imagine a acelor fapte care l-au determinat pe François Mauriac să reia o carte abandonată pe care avea să o publice la câteva luni după consumarea evenimentelor. Privit în acest context, ultimul roman al lui Mauriac *Un adolescent de altădată* ca şi cele aproximativ treizeci de pagini din manuscrisul rămas neterminat al romanului *Maltaverne,* ce avea să continue acţiunea de aici – capătă

[4] Simone de Beauvoir, *Tout compte fair,* Gallimard, 1972, p. 471–476.

adevărata sa semnificaţie şi poate fi înţeles nu numai ca o ultimă etapă a creaţiei sale epice dar şi ca o profesie de credinţă a omului, integrată organic în universul sensibilităţii sale. Că spusele lui Mauriac privind geneza şi etapele desăvârşirii romanului său nu aparţin domeniului metaforei sau al hiperbolei ne-o dovedesc relatările unui cercetător al operei sale[5]. Romanul „a fost conceput cu cel puţin şase ani mai înainte. E vorba de un mic caiet de şcolar de vreo patruzeci de pagini pline de scrisul caracteristic al soţului (caietul a fost pus la dispoziţia cercetătorului de doamna François Mauriac n.n.), purtând pe copertă menţiunea *Université: Paris 62,* ca şi titlul provizoriu al textului lui: *Maltaverne I: roman [...].* Povestitorul spune că şi-a început jurnalul «într-o duminică din vara anului 1962»[...]. Interesul acestui caiet este dat de faptul că el conţine în genere aproape toate elementele din *Un adolescent de altădată.* Peripeţiile intrigii sunt analoge celor din primele trei capitole ale romanului şi conţin mai cu seamă partida de vânătoare, vizita la bătrânul din Lassus, hotărârea lui Xavier (Simon) de a părăsi seminarul şi moartea lui Raymond (Laurent), ca urmare a unei hemoragii. Se află în plus unele detalii care n-au fost reţinute în versiunea definitiva: câteva lungi conversaţii, o comparaţie între jurnalul naratorului şi *Caietul verde* al lui Maurice du Guérin, o scurtă descriere a Comitetului agricol din Bordeaux şi o sfadă între primar şi preot în legătura cu un car funebru pe care preotul îl refuză morţilor care n-au trecut pragul bisericii [...]. Personajele în acest caiet manuscris sunt gata închegate şi diferă foarte puţin de cele ale versiunii definitive. Numai numele lor a fost schimbat". Cercetătorul se întreabă apoi dacă în 1968 Mauriac a recitit această schiţă sau a avut-o în faţă atunci când a început să scrie romanul. La această întrebare nu dă un răspuns precis, deoarece nu a reţinut un amănunt care pledează – credem noi – în favoarea părerii că autorul a avut în orice

[5] *Din nou despre ultimele romane ale lui Mauriac. Creaţia literară* în „Un adolescent de altădată" şi „Maltaverne" de Keith Goesk, *Les Nouvelles Littéraires.*

caz în vedere în timpul redactării finale caietul din anul 1962. La capitolul unsprezece al cărţii de faţă se spune: „Dar am să încerc să-mi stăpânesc spaima, *reluând în acest caiet* (s.n.) istorisirea acolo unde am lăsat-o, retrăind-o clipă de clipă”. Cartea având autonomia ei estetică este rezultatul unei ambianţe: nu numai materialul schiţat anterior şi părăsit dar şi numeroasele interferenţe între roman şi volumele sale cu caracter strict autobiografic *(Mémoires intérieurs*[6]*, Nouveaux mémoires intérieurs*[7]*),* elaborate fie înainte de prima versiune a acestei cărţi, 1962, fie ulterior, ne atestă aceasta. Deci caracterului polemic al cărţii i se adaugă şi unul funciar autobiografic. Dar elementul autobiografic în opera de ficţiune a lui Mauriac nu trebuie înţeles ca un accident, el nu se regăseşte numai în cutare detaliu, deşi numeroase sunt identificările ce se pot face. El este consubstanţial întregii sale creaţii în care autobiografia rămâne prezentă pretutindeni dar niciodată nu este a reproducere fidelă şi neprelucrată. Acest ataşament faţă de lumea copilăriei e de natură filozofică şi autorul făcea următoarele distincţii: „Malraux” marca odată între noi doi această diferenţă, el detestă începuturile vieţii sale: de fapt opera sa îmbrăţişează de aproape prezentul. Este opera unui om care îşi înfruntă condiţia şi drama epocii din momentul în care scrie. Operă fără nostalgie, fără trecut personal, fără copilărie. Pe când opera mea, dimpotrivă, a rămas ca într-o capcană. Şi din ea nu am ieşit de tot niciodată. Pentru mine a scrie s-a mărginit la recrearea acestei lumi încântătoare şi totuşi atât de mediocră, atât de săracă, redusă la câteva noţiuni în comparaţie cu ceea ce viaţa avea să mă copleşească”[8]. În fond şi acest ultim roman dovedeşte organicitatea operei lui Mauriac iar adolescentul masculin, tip caracteristic al operei sale – aşa cum observă şi Jacques Robichon[9], unul din comentatorii săi – trăieşte cu această

[6] Flammarion, 1959, Livre de poche, 1504–1505.
[7] Flammarion, 1965.
[8] Nouveaux mémoires intérieurs, ed. cit., p. 64.
[9] Jacques Robichon: *François Mauriac,* Classiques du XX-e siècle,

nostalgie a copilăriei. Elementele autobiografice nu sunt deci simple coincidenţe, nu constituie un apel făcut de scriitorul ajuns la vârsta când reînnoirile nu mai sunt posibile, când secătuirea inspiraţiei îl obligă să recurgă doar la fapte cunoscute, ci reprezintă una din caracteristicile personalităţii artistice pe care şi-a mărturisit-o încă din perioada în care elabora operele fundamentale: „Nu pot să concep un roman fără să am prezentă până în cele mai mici unghere casa care va fi teatrul ei; trebuie ca cele mai ascunse alei ale grădinii să-mi fie familiare şi ca toate ţinuturile din împrejurimi să-mi fie cunoscute şi nu în chip superficial Nicio dramă nu se poate naşte în închipuirea mea dacă n-o situez în locurile unde am trăit întotdeauna. Trebuie să-mi pot urmări personajele din cameră în cameră. Adesea, chipul lor îmi rămâne confuz, nu văd decât silueta, dar simt mirosul mucegăit al coridoarelor prin care trec, nimic nu-mi este străin din ceea ce ele simt, din ceea ce aud la cutare oră a zilei sau a nopţii, atunci când ies din vestibul şi se îndreaptă spre peron”[10].

Înţeles astfel, romanul se integrează organic în lumea prozei lui Mauriac, readuce metodele sale specifice de creaţie cu o vigoare şi, am spune, cu o forţă incredibilă înaintea ultimei suflări. Când amurgurile vieţii puseseră din ce în ce mai mult stăpânire asupra omului, când pacea acestor amurguri era turburată de evenimentele zguduitoare pe care în chip funciar nu le putea percepe decât în incidenţa dezlănţuirii lor violente, scriitorul a adunat în acele clipe de frenezie creatoare despre care vorbea toate umbrele copilăriei şi adolescenţei, toţi acei „îngeri negri” care i-au turburat anii începutului vieţii ca şi toate momentele de lumină, de bucurie şi speranţă adolescentină. Polemica nu s-a realizat prin aruncarea unor imprecaţii directe sau indirecte asupra tineretului anilor ’63, nici prin conturarea unei atmosfere idilice a adolescenţei petrecută în provincia franceză la cumpăna dintre două

Editions Universitaires, p. 38.

[10] François Mauriac, *Le romancier et ses personnages,* Buchet-Chastel, 1933, Livre de poche, p. 85–86.

veacuri. Mama lui Alain aparţine aceleiaşi, familii de spirite ca şi doamna Cazenave din romanul *Genitrix,* care-şi torturează cu obstinaţie şi sânge rece nora până la moartea acesteia, iar Alain traversează aceeaşi mare dilemă a vieţii ca şi Raymond Courèges „adolescentul de altădată" din Pustiul dragostei, şi el erou al unei dragoste nefericite pentru o femeie mai în vârstă şi care nu se bucura de bună reputaţie. Dar acestea sunt numai două repere într-un univers în care dragostea maternă a fost tot timpul investită şi cu atributele posesiunii şi ale acaparării.

Bineînţeles, şi aici reîntâlnim relaţia fundamentală a operei sale: mamă-fiu – deoarece tatăl murise atunci când viitorul scriitor avea doi ani: „Nu l-am cunoscut – spune în *Nouveaux mémoires intérieurs* – pe el cel de la care am primit – nu trebuie să ne îndoim – pasiunea de a citi şi darul de a scrie". O pagină de duioasă emoţie lirică a cărţii de faţă reînvie imaginea tatălui legată – fapt mai rar întâlnit în opera sa – de aceea a mamei: „Îi văzuse pe tata suferind. Pe tata! Tatăl meu! Necunoscut mult-iubit. Mi-aduc aminte, aveam zece sau doisprezece ani, într-o seară, întorcându-mă de la colegiu, m-a fulgerat un gând şi-am început să cred cu tărie că tu n-ai fi murit. Am plăsmuit nu ştiu ce poveste cum că te-ai fi întors dintr-o călătorie lungă şi că te voi găsi acasă. Am alergat nebuneşte, izbindu-mă de trecători Am suit câte patru trepte deodată, aceleaşi pe care păşesc acum". Fără îndoială, relaţia mamă-fiu este extrem de subtilă, şi în acest roman mi se pare că autorul îi surprinde nuanţele mai discret şi mai fin decât în orice altă carte a sa. Ea merge de la pânda ascunsă, nemărturisită, până la gelozia ce adulmecă mirosurile femeii iubite: „În zadar mă opream mai întâi la chiuveta din oficiu, să mă spăl pe faţă şi pe mâini, mama mă atrăgea spre ea, mă mirosea, recunoştea la mine o mireasmă străină. Fără să-mi spună vreodată ceva". Nu intră în obiectul acestei prefeţe să discute în ce măsură relaţia mamă-fiu, aşa cum este privită ea în romanele lui Mauriac, stă sub zodia influenţei freudiste sau numai a amintirilor din copilărie, ale unui scriitor rămas prizonierul acestui univers. Dar chiar modul

în care e privită această relaţie nu atestă influenţa sistemului lui Freud? Influenţa pe care Mauriac nu o respinge, ci dimpotrivă, afirmă în 1959: „De o jumătate de secol – Freud, orice am gândi noi despre el, ne obligă să vedem totul – şi mai întâi pe noi înşine – prin ochelari pe care nu-i putem părăsi. Îndată după primul război imperiul lui s-a impus tuturor”.

Ce-i drept, se întreabă şi dacă numai „Freud a îmbogăţit romanul”? Dacă „operele care preced freudismul şi *În căutarea timpului pierdut* par sumare şi superficiale în comparaţie cu cele ce au urmat, unde sexualitatea domneşte şi unde orice fel de dragoste îndrăzneşte să-şi spună numele?”... Starea de beligeranţă a mamelor cu „intrusele”, iubitele şi nurorile, nu mai e doar o duşmănie dezlănţuită de spaima pierderii fiului, de ideea neputinţei de a mai stăpâni evenimentele, de a vedea prăbuşită o dominaţie matriarhală. Dragostea adolescentină nu a fost niciodată ferită de umbrele nefericirii, ale încercărilor ce intrau în contradicţie cu normele imuabile ale unei societăţi aproape pietrificate. Şi aici, în *Adolescentul de altădată,* aceeaşi opoziţie între dragostea adevărată şi cea care avea să mărească patrimoniul prin dote şi moşteniri, şi aici aceeaşi spaimă a adolescentului de căsătoria care avea să aducă „în afară de o sporire a averii şi continuitatea posesiunii”, aici aceeaşi chemare materială a landei, aceeaşi dorinţă a mamei de a poseda mai mult, opusă celui ce nu voia să devină „proprietatea proprietăţilor sale”, opusă unui ideal pur, unui vis tineresc, unui gând care zboară dincolo de orice oprelişte şi calcule materiale Deci nu imaginea edenică a unei copilării şi adolescenţe senine ci, dimpotrivă, o dramă dar o dramă a sufletelor încleştate în marea căutare a purităţii, a dragostei mărturisită sau nu. Şi totul se sfârşeşte fie tragic, fie – aşa cum nu o dată se întâmplă în universul lui Mauriac – printr-o neştearsă undă de regret. Polemica nu-i directă ci indirectă, ea cuprinde întreg sensul răului, ceea ce îl făcea pe François Nourissier, la apariţia cărţii, să spună în cronica sa din *Les Nouvelles Littéraires:* „În niciunul din romanele autorului, mi se pare,

spiritul copilăriei şi al purităţii nu intervine ca aici pentru a pune sub acuzare tot râul şi dezgustul. Zorile mijesc după lunga noapte mauriaciană." Rău şi bine, ideal şi josnicie, dragoste şi ură, dezinteres şi calcul meschin, căutare şi abandon – toate motivele fundamentale ale operei sale se află aici, toate se încrucişează într-o adevărată sinteză a scrisului său. O operă începută, părăsită, reluată la lumina văpăilor ce incendiau cartierul în care poposea la începutul secolului studentul venit din Bordeaux – dar o operă mai senină decât alte romane ale lui Mauriac, în sensul dominării materiei umane pe toate planurile manifestării ei. Tensiunea la care a fost scrisă a permis purificarea tuturor accentelor de mânie, a tot ceea ce era pasiune prea directă, iar distanţa din ce în ce mai mare de lumea copilăriei şi adolescenţei a dus la topirea a ceea ce constituie prea directa implicare în fapt, eveniment, în atitudinea faţă de reacţia personajelor. Critica a reproşat vetusteţea sentimentelor, faptul că între lumea şi universul adolescentin de azi şi cel de ieri e o discrepanţă netă. S-a pronunţat chiar cuvin tul „demodat". Dar Mauriac, a vrut în chip deliberat să reînvie o lume „de altădată", o lume total deosebită de cea de astăzi, o lume în care incandescenţa pasiunii nu aprindea baricadele violenţei, iar când un fapt oribil se petrece, opera unui scelerat, acesta răscoleşte conştiinţa, stârnind nu numai oroare şi dezgust dar luminând şi adevăratele sensuri ale vieţii. El care credea că „lumea pasiunilor este lumea romancierului" şi explica lunga sa tăcere pe tărâmul epicii prin bătrâneţea care în chip fatal te îndepărtează de această lume, imaginea unei adolescenţe dezlănţuite l-a făcut să trăiască la acelaşi voltaj pasional cu acela din perioada în care s-a născut *Pustiul dragostei, Cuibul de viperi, Thérèse Desqueyroux, Sărutul dat leprosului, Genitrix.* Divorţul de lumea contemporană, faţă de sensibilitatea ei canalizată în cu totul alte direcţii reprezenta numai punctul de pornire. Dar niciodată Mauriac nu s-a manifestat în chip polemic sau pamfletar în paginile romanului. *Un adolescent de altădată* este cartea cea mai obiectivă a unui scriitor subiectiv,

cartea unui om care revărsând de aproape un sfert de veac napalmul polemicii şi căutând şi acum – aşa cum a căutat o viaţă întreagă – „misterul răului”, domină cu o superioritate olimpiană totul, şi niciodată veninul dezgustului şi al urii nu îi cotropeşte cuvântul şi nu îi mutilează fraza.

Un adolescent de altădată e în acelaşi timp demonstraţia unei consecvenţe cu sine, a încrederii artistului în uneltele lui, în posibilitatea de a vorbi oamenilor pe strunele melodiei de altădată, de a afla într-o lume bântuită de atâtea furtuni nebănuite la începutul secolului, ecoul zbuciumului unui suflet în căutarea frumosului şi a păcii sufleteşti – himere ieri ca şi azi.

Un adolescent de altădată reprezintă la sfârşitul unei vieţi o biruinţă, biruinţa scriitorului şi a omului care cu un an înainte de a-şi încheia lunga călătorie pe acest pământ s-a reîntors la lumea de unde s-au zămislit operele sale mari cărora printr-un superb gest de voinţă şi independenţă artistică le-a mai adăugat acest roman ce încheie în chip strălucit o carieră şi un destin literar.

VALERIU RĂPEANU

UN ADOLESCENT DE ALTĂDATĂ

Scriu alt fel de cum vorbesc, vorbesc alt fel de cum gândesc, gândesc alt fel de cum ar trebui să gândesc şi tot aşa până în adâncurile beznei.

KAFKA

CAPITOLUL I

Nu sunt un adolescent ca ceilalţi. Dacă aş fi ca ei, la şaptesprezece ani aş vina împreună cu Laurent, fratele meu mai mare. Şi cu Duberc, administratorul nostru, şi cu Simon Duberc, mezinul său care este abate şi ar trebui, la ora asta, să asiste la vecernie, şi cu Prudent Duberc, fratele său, care-l îndeamnă pe Simon să-l lase pe preot în plata Domnului. Aş putea să mă servesc de o puşcă de calibrul 24, nu să tot colind coclaurile şi să adulmec de parc-aş fi câine – nu să fac pe câinele.

Da, mă joc făcând pe câinele şi în acelaşi timp mă întreb ce se petrece în mintea lui Simon. Şi-a sumes sutana din cauza spinilor şi-a crengilor; de ce, văzându-i picioarele groase, în ciorapi de lână neagră, te umflă râsul? Îi place vânătoarea tot atât de mult ca şi Dianei şi lui Stop. Vânează din instinct, dorinţa e mai puternică decât el, dar ştie că la ora asta domnul Decan, care oficiază, are în faţa ochilor strana goală unde Simon ar trebui să fie şi nu este. După vecernie, domnul Decan va veni la noi să stea de vorbă cu mama despre asta. Nădăjduiesc să fiu acasă până atunci, deşi n-au încredere în mine şi, de cum mă apropii, tac. Sunt un flecar, după spusele mamei, iar domnul Decan găseşte că sunt cârcotaş, căci îmi pun întrebări pe care el nu şi le-a pus niciodată, pe care nimeni nu i le-a pus vreodată, iar eu mai puţin ca oricine; dar ştie că-l socotesc un prost.

„Ţie toţi ţi se par proşti!” mă dojeneşte mama. Ce-i drept, acasă mă socotesc singurul isteţ, dar ştiu că nu ştiu nimic, pentru că nimeni nu m-a învăţat nimic. Profesorii mei, în afară de câteva cunoştinţe elementare, n-aveau ce să mă înveţe. Colegii mei sunt mai buni decât mine în tot ceea ce contează în ochii lor. Mă dispreţuiesc şi au dreptate să mă dispreţuiască: nu practic niciun sport, n-am putere nici cât un pui de găină. Roşesc ori de câte ori ei vorbesc despre fete, iar când îşi strecoară fotografii, eu întorc capul. Totuşi,

unii îmi dovedesc prietenie şi chiar mai mult.

Ei ştiu ce vor face, îşi au de pe acum locul lor. Dar eu? Nici nu ştiu ce sunt. Ştiu bine că tot ce predică domnul Decan, tot ce crede mama nu se potriveşte cu realitatea. Ştiu ca n-au niciun simţ al dreptăţii. Detest religia pe care o practică ei Totuşi, nu mă pot lipsi de Dumnezeu. Prin asta mă simt alt fel plămădit decât ceilalţi şi nu prin faptul că mă joc de-a câinele şi alerg pe câmp în loc să vânez împreună cu Laurent, cu Prudent şi cu Simon Duberc şi nu sunt în stare nici măcar să mânuiesc o puşcă de calibrul 24. Tot ce povesteşte domnul Decan mi se pare fără noimă, ca şi felul cum povesteşte; şi totuşi cred că e adevărat, aş îndrăzni să scriu pentru mine însumi: ştiu că e adevărat, de parcă un orb, care ar fi în acelaşi timp o călăuză pricepută, m-ar duce către adevărul adevărat, pe cărări absurde, mormăind pe latineşte, mormăind în faţa unor mulţimi din ce în ce mai restrânse şi, până la urmă, în faţa unei turme abia în stare să pască acolo unde e dusă la păşune... Dar ce! Lumina pe care ei o străbat şi n-o zăresc, eu o văd, sau mai degrabă e de pe acum în mine. Ei pot povesti ce poftesc: nu sunt altceva decât acei neştiutori sau acei idioţi împotriva cărora se dezlănţuie prietenul meu Donzac, care este modernist. Şi cu toate acestea, ceea ce cred ei e adevărat. Iată la ce se reduce pentru mine istoria Bisericii.

Iepurele l-au răpus în preajma ogorului de la Jouanhaut. Întoarcerea a fost obositoare: şapte kilometri pe un drum sinistru, dar care mi-e drag, între cele două rânduri de pini: „Cât vezi cu ochii e al Doamnei!” nu uită niciodată să anunţe cu solemnitate Duberc tot timpul drumului, cu orgoliul lui ciudat de mujic... E groaznic să scrii asta. Ştiam dinainte că la întoarcere, Simon, abatele, va merge alături de mine fără să-mi vorbească. Deodată. Laurent era copilul: se juca dând cu piciorul într-o *ghindă;* dacă o duce până acasă, câştigă.

Nu vorbesc nimic cu Simon. Fără îndoială, preotul i se plânsese că sunt cârcotaş şi Simon mă admiră pentru că la cei şaptesprezece ani ai mei sunt în stare să dau de furcă

acestei fiinţe mărginite la cheremul căreia se va afla atâta vreme cât va fi un seminarist fără post.

Vreau să mărturisesc aici în faţa lui Dumnezeu impostura mea: ceea ce mă face de temut în ochii Decanului şi poate admirabil în ochii lui Simon sunt vagile noţiuni reţinute din spusele prietenului meu André Donzac, care-mi împoaie urechile cu ce citeşte în *Analele de filozofic creştină.* Îl ridică în slăvi pe un anume Părinte Laberthonnière, oratorian[11] care conduce această revistă şi pe care Decanul nostru nu-l poate suferi: „E un modernist, un eretic", spune adesea. Îl dispreţuiesc că foloseşte cuvântul ăsta crunt şi stupid: eretic! Şi astăzi ar fi gata să-i ardă pe cei care cred, cu ochii deschişi.

Dar eu tot impostor se cheamă că sunt deoarece îi dau înainte, ca din partea mea, cu spusele incediare ale lui André, având aerul că ştiu ceea ce ei nu ştiu, când de fapt sunt la fel de neştiutor ca şi ei... Nu, mă calomniez. După cum spune André, sunt pătruns de Pascal. Nu mi-e greu să-l citesc pe Pascal; mai ales „notele" ediţiei Brunschvicg, pe care mi-a dat-o André. Tot ce priveşte Port-Royal-ul mă priveşte.

Oare Simon Duberc, care are bacalaureatul, l-a citit pe Pascal? Cred că nu cunoaşte niciun autor din program printr-un contact direct, s-a mărginit doar la manual... Mergea alături de mine. Simţeam mirosul acela de sudoare de care e îmbibată sutana lui. Nu că ar fi murdar: e mai curat decât familia lui de ţărani, care nu ştie ce înseamnă să te speli; poate chiar mai curat decât noi căci, pescuind la moară, se vără-n apă mai în fiece zi. Prinde ştiuci lovind în butucii de arin dinaintea cărora a întins ţăpoaicele... Dar nu mă voi aşterne pe povestiri de pescuit.

Într-adevăr, nu atât de mirosul lui Simon mi-e silă, cât de cel de-al şaselea deget pe care-l are la mâini, un apendice tremurător, şi la picioare, încât pantofii făcuţi pe măsură par pe cât de lungi pe-atât de laţi: nişte labe de elefant! Al şaselea deget de la picioare n-am cum să-l văd, pe câtă vreme cartilagiul fără falangă de la fiecare mână mă

[11] Membru al congregaţiei religioase a Oratoriului.

fascinează. Şi nici nu-ncearcă să-l ascundă, bucurându-se făţiş că degetele sale de prisos îl vor scuti de armată. Fratele lui mai mare, Prudent, nu-i de aceeaşi părere: „Ai fi putut intra la Saint-Cyr”. E singura dată când Prudent a rostit ceva de faţă cu mine, apărând în rolul de ispititor al mezinului, după cum crede mama sau domnul Decan.

M-am gândit la un roman pe care l-aş putea scrie pe tema aceasta: Prudent, slab şi pipernicit, negricios, cu dinţii stricaţi, iubind-o – ştiu eu – pe Marie Duros, vecina lui, fiica dulgherului, sora lui Adolphe Duros, băiatul de douăzeci de ani care seamănă cu Hercule aşa cum e reprodus în manualul meu de istorie a Greciei – Prudent răfuindu-se prin fratele său cu lumea asta în care el nu-i decât un putregai. Numai că e isteţ ca mai toţi din neamul lui. O dovedeşte revolta sa. În această poveste pe care o plăsmuiesc în minte, Prudent ar trebui să renunţe la Marie Duros şi s-o împingă în braţele lui Simon. De fapt, Mariei Duros trebuie să-i fie silă şi de mezin şi de fratele mai mare, mai cu seamă de acesta din cauza degetelor şi a sutanei de care n-o să se despartă niciodată... Ce tot spun? Aşa-mi închipui, sunt sigur că e aşa, fiindcă-l cunosc pe bărbatul care-i este drag Mariei, cu care se vede, unul din prietenii lui Adolphe, fratele ei, uriaşul.

Şi poate că nu se-nşală domnul Decan când spune-ntruna: nu cu demonul concupiscenţei are de furcă Simon, ci cu demonul ambiţiei. Nu prea se uită la fete. Ştiu eu c-a fost crescut să nu se prea uite la ele. Oricum, încă n-a trebuit să lupte cu adevărat... Dar ce ştiu eu? Nimic despre Simon şi despre nimeni. Chiar şi mama sau domnul Decan mă descumpănesc adesea.

Întors de la vânătoare, Laurent a dus iepurele la bucătărie. Eram toropit şi m-am întins pe divanul de la intrare. Mama a venit şi s-a aşezat lângă mine. Mi-a pus mâna pe frunte şi m-a întrebat dacă mi-e sete. Avea chef de vorbă. Se înţelesese pesemne cu Decanul în legătură cu cele ce trebuia să-mi spună, fiindcă lumea crede că Simon mi se destăinuieşte. Dar nici gând. Slăbiciunea lui pentru

mine nu se îmbracă în cuvinte. Prăpastia dintre noi nu-l tulbură. Oricum, n-a încercat niciodată să treacă peste ea.

Nici mama, dealtfel. Ea mă iubeşte dar n-o interesez. O interesează doar bunurile ei şi mai cu seamă ceea ce nu împarte cu nimeni, şi anume îndoielile pe care le cunosc oleacă, doar m-au frământat şi pe mine în copilărie, însă m-am descătuşat de ele sau aproape, de când, datorită lui Donzac, am descoperit că am fost deprinşi spre a pune stavile nesăbuite infinitului, într-un barem de păcate uşoare şi păcate strigătoare la cer.

Mama trebuie să fi primit însărcinare de la domnul Decan să mă facă să vorbesc, iar eu ţineam anume ochii închişi ca şi cum aş fi vrut să dorm. Nu m-a luat pe ocolite ci m-a întrebat de-a dreptul cum a fost Simon la vânătoare.

— Nu se gândea decât la iepure şi, fără doar şi poate, la ce mutră va face domnul Decan când se va duce mâine să-l ajute la slujbă.

Mama nu fu surprinsă şi-şi dădu drumul la gură.

— Domnul Decan nu-i atât de îngust la minte. Nu dă nicio importanţă faptului că la nouăsprezece ani lui Simon îi place mai mult vânătoarea decât vecernia. Vecernia de duminică nu e obligatorie. Domnul Decan îmi mărturisea că şi pentru el înseamnă o încercare. Nu asta-i grav la Simon.

— Nu, am adăugat eu, ceea ce-i grav e să-l meneşti, poate fără voia lui, unei vieţi pentru care nu-i făcut.

Mama avu ceea ce ea numeşte un „bufeu”. Se-nroşi de-ţi era mai mare groaza:

— Ce te amesteci?

— Bine, mamă, dar tu mi-ai vorbit de asta. Eu sunt singurul pe care nu-l interesează nimic din ceea ce-l priveşte pe Simon.

Cu lipsa de logică ce nu-i specifică doar mamei ei, cum spune Donzac, tuturor femeilor, se împotrivi că nu am dreptate şi că e de datoria mea să mă amestec.

— Nu crezi în har, mamă? Crezi că Domnul are nevoie de noi într-o luptă ca aceea care se duce în sinea lui Simon şi-l priveşte doar pe el?

— În ultima vreme Simon suferă presiuni nebănuite, un

adevărat complot. E bine s-c ştii, e foarte grav: de cum a-nceput vacanţa... îl vede adesea, şi pe furiş. Ghici pe cine? Da, pe primar, pe domnul Duport, francmasonul, care a jurat că-l va îndepărta de biserică...

— Dar ştie toată lumea că Simon se duce la doamna Duport...

— Într-adevăr, la smintita aia, nu la soţul ei, care-şi iese din fire de cum zăreşte o sutană. Şi eu credeam că Simon nu calcă pragul casei Duport decât după-amiaza, când primarul e la joagăr. Aşa a fost multă vreme... Însăşi doamna Duport ne-a prevenit...

Însăşi doamna Duport! Nu-mi credeam urechilor. „Soţii Duport nu sunt frecventaţi.” În limbajul mamei asta înseamnă că ea este cea care nu le face şi nu primeşte vizita anuală (în timpul vacanţei de vară, ce-o petrecem la Maltaverne), cu care se făIesc trei sau patru doamne din orăşel. Dar într-adevăr, aşa-i: nu calcă nimeni pe la soţii Duport, noi se uită nimeni la ei. Sunt şterşi din universul nostru neînsemnat. Să încerc să pun niţică ordine în povestea asta cu Simon şi cu Duport... Doamna Duport, care trece drept frumoasă dar mie mi s-a părut întotdeauna trecută, e cu mult mai tânără ca bărbatul ei („Nu se ştie de unde a luat-o, nu se ştie cine e”) şi e suspectă fiindcă nu-i din partea locului, iar ceea ce se cheamă partea locului e landa scăldată de Bazadais. Soţii Duport au avut o singură fiică, Thérèse, născută în aceeaşi zi cu Simon Duberc. Marie Duberc mergea la ei cu ziua, luându-l şi pe micul Simon care se juca împreună cu Thérèse, se lăsa bruftuit, i se supunea, aşa cum se cade unui fiu de slujnică să se supună fiicei primarului, dar şi pentru că – se spunea în glumă – îi era draga, şi el ei, şi ce-i plăcea mai mult la el era tocmai ceea ce mă scârbea pe mine – al şaselea deget... Thérèse s-a stins în câteva zile. De meningită? Părinţii îşi puseseră toată nădejdea în doctorul Dulac, primul adjunct, tot radical şi francmason. Prin ce încercări au trecut... Doamna Duport, care mergea duminica la biserică şi stătea ascunsă după un stâlp, n-a mai pus piciorul pe-acolo, devenind duşmanca

Domnului. În schimb, se ducea în fiecare zi, pe orice vreme, la cimitir. Când se pârguiau, aducea la mormânt cireşe, fiindcă-i plăcuseră Thérèsei. Copiii de la şcoală veneau şi le mâncau.

Aceste extravaganţe au alungat mila. Şi culmea, a refuzat s-o primească pe mama. Era de necrezut. Într-adevăr, nimeni din orăşel nu-i trecea pragul casei în afară de Marie Duberc şi de Simon, în vacanţă. De la ei ştiu că florile presărate în ziua înmormântării au rămas pe lespezile de la intrare şi că Marie n-avea voie să le atingă.

De s-ar fi putut, l-ar fi ţinut pe Simon zi şi noapte lângă ea. El i-o reda pe Thérèse, era Thérèse. Dar el trăia, devenea un băieţandru. Nu puteai să-l aşezi pe un scaun ca pe un obiect şi să-l îndopi cu biscuiţi şi dulceaţă toată ziulica. Noroc însă că-i plăcea tare mult să citească. Mi-aduc aminte că, mai târziu, la un loc unde fiecare trebuia să găsească o formulă care să exprime în cât mai puţine cuvinte ce înseamnă fericirea, Simon scrisese la început „A vina şi a citi”, corectând apoi: „A citi şi a vina”. Doamna Duport avea colecţia completă a revistelor *Saint Nicolas illustré, Journal des Voyages,* romanele lui Jules Verne, *Doi copii cutreierând Franţa* şi multe alte minunăţii. Îl aşeza pe Simon la fereastră şi-i spunea: „Citeşte, nu te gândi la mine”.

La început Simon era stânjenit de privirea ţintuită asupra lui de zgomotul andrelelor, apoi se obişnui; la două-trei zile, ba chiar în fiecare zi, când lectura îl captiva, venea după-amiaza să se aşeze la fereastra acelei odăi care trebuie să fi fost ciudată dar pe care n-a putut să mi-o descrie: ţăranii nu văd ceea ce vedem noi, dar văd ceea ce noi nu vedem. Într-o zi, i-a cerut doamnei Duport să-l lase să ia cartea cu el. A fost singura dată când s-a arătat supărată. Nicio carte atinsă de Thérèse, de mâinile Thérèsei, nu trebuia să iasă din casă. Dar ziua următoare l-a rugat pe Simon să-i citească tare în timp ce ea tricotează, spunându-i că-l va plăti cu ora, ca pe maică-sa.

Mă întreb azi dacă simbria care i-a buimăcit pe părinţii lui

Simon nu i-a mai liniştit întrucâtva pe mama şi pe domnul Decan, îngrijoraţi de întâlnirile zilnice ale unui seminarist de doisprezece ani cu o persoană extravagantă, soţia primarului francmason. E adevărat că pe-atunci primarul nu prea dădea pe-acasă, prins mai toată vremea cu joagărul, cu administrarea comunei. Avea şi două drăguţe, una la Bordeaux, alta la Bazas, după cum am aflat mai apoi.

Nici vorbă, doamna Duport, certată cu Cel-de-Sus după moartea Thérèsei, nu se mai ducea la biserică, dar Simon îl încredinţă pe Decan că nu-i vorbea niciodată despre religie. De fapt nu-i vorbea despre nimic, îl privea citind. „La început eram stingherit, de parcă m-ar fi mâncat din ochi. Dar acum nu mai bag de seamă...” spunea Simon. Nici măcar nu-i pierea pofta de mâncare când îi aducea „gustarea”, cum spunea Simon: ceaşca de cacao şi tartina cu unt şi nu-l slăbea din ochi în timp ce mânca.

În octombrie, când ne întorceam cu toţii la Bordeaux, Simon aducea la seminar banii pe care-i câştigase. Nici domnul Decan, nici mama nu se gândeau că s-ar fi cuvenit ca Simon să renunţe vreodată la ei. De la vârsta cea mai fragedă am băgat de seamă şi m-am mirat că la creştini, afară doar de cei cu o chemare deosebită, ca franciscanii sau trapiştii, banii sunt un bun de netăgăduit, de nesacrificat. M-a tot frământat un gând de pe la doisprezece ani, iar anul trecut şi anul acesta Donzac mi l-a limpezit, şi anume că fără să-şi dea seama, creştinii care ne-au crescut fac exact pe dos de cum stă scris în Scriptură, schimbând în ocară fiecare fericire din Predica de pe Munte: nu numai că nu sunt milostivi, că nu sunt drepţi, dar prigonesc adevărul.

Sutana cu care l-au împopoţonat pe Simon la cinsprezece ani a declanşat drama. Ce trambulină şi sutana asta! Simon primi dreptul la un loc în strană şi pe cel de a purta stiharul alb în timpul slujbei. Dacă în orăşel i se mai spunea pe nume, străinii i se adresau cu „domnule abate”, deşi avea o înfăţişare de copil. Dar o sutană în casa domnului primar! Doamna Duport crezu că Simon va consimţi să n-o mai

îmbrace de două ori pe săptămână. Dar el nici n-a vrut s-audă, de parcă ar fi fost vorba de mântuirea lui veşnică. Marie Duberc, pentru care această sutană era împlinirea visului ei de-o viaţă: un prezbiteriu unde ea să fie stă până la bucătărie şi spălătorie, îndrăzni să aprobe refuzul lui Simon.

Mama şi domnul Decan întrevăzură atunci ceea ce eu vedeam limpede, eu care aveam paisprezece ani, că nu prezenţa prietenului Thérèsei o mai dorea acum doamna Duport, ci pe Simon Duberc, aşa cum era şi cum îmi stârnea mie sila, cu mirosul acela puternic, cu toată înfăţişarea lui de ţăran şi cu degetele sale de prisos. Ne dădeam seama că nu se putea lipsi de el: nu consimţea la asta decât în cursul anului şcolar care era pentru ea, aşa-mi închipui, un *adventus liturgic,* un timp de pregătire pentru venirea lui Simon... Dar nu, îmi amintesc acum, nici mama, nici domnul Decan nu bănuiau nimic. Ceea ce le-a deschis ochii a, fost o vorbă a doamnei Duport repetată de Simon domnului Decan: nu ei, ci soţului îi era nesuferită sutana, ea, dimpotrivă, se obişnuia şi vedea acum avantajele: era sigură că Simon va rămâne întotdeauna liber, că nu i-l va lua nimeni.

— Nicio altă femeie? întrebai.

— Desigur, răspunse mama.

— Înseamnă că-l iubeşte!

Am tras această concluzie care venea de la sine, cu tonul cei mai firesc şi m-am mirat de efectul produs. E drept că aveam paisprezece ani pe atunci, dar eram tratat cum nu sunt azi băieţii de opt ani.

— Ce tot spui, flecarule! Vorbeşti de lucruri pe care nu le cunoşti.

— Dovadă că le cunosc, e că vorbesc.

— Nu ţi-e ruşine, la vârsta ta! Ce-o să creadă domnul Decan?

— Uneori adevărul iese din gura copiilor, spuse acesta.

Se ridică şi începu să se învârtă în jurul mesei de biliard murmurând: „Cum de-am fost atât de orb...”

— Domnule Decan, doar nu vă închipuiţi... la vârsta

doamnei Duport?

— Vai! e vârsta critică. Reţineţi că după părerea mea pe Simon nu-l pândeşte nicio primejdie, îl cunosc...

Se opri brusc, temându-se să nu fi vorbit prea mult. Ceea ce ştia despre Simon, chiar lucrurile bune, ţineau de taina spovedaniei.

— Da, am adăugat eu, dar cum spune Simon, ea-l mănâncă din ochi în timp ce el mănâncă din gustare. Poate că într-o zi asta n-o să-i mai ajungă...

— Ce vrei să insinuezi? Cine te-a învăţat...

— E drept, spuse încet Decanul, că sunt pe lume zâne rele...

— Şi căpcăuni, adăugai cu nevinovăţie.

— Căpcăuni? Ce căpcăuni?

Mă priviră îngrijoraţi. La ce făceam aluzie? N-avem, desigur, nimic precis de spus, ori preferam să tac, dar ştiam că în jurul băieţilor de cincisprezece ani dau târcoale căpcăunii: nu se apropie însă decât dacă le simt complicitatea.

— E înfiorător. De ce oare există răul? adăugă mama gânditoare, fără să-şi dea seama că punea singura întrebare capabilă să zdruncine credinţa.

Încerc să-mi aduc aminte ce-au pus la cale ca să-l ferească pe Simon de vampiră. Sub pretextul vânătorii, preotul îl rugă pe unul din confraţii săi din Charente să-l invite şi să-l ţină acolo până la începerea şcolii. În anul acela Simon se duse la seminar fără să mai treacă pe la Maltaverne.

Iar eu... Voi îndrăzni oare să-mi istorisesc farsa pe care i-am jucat-o domnului Decan? Da, trebuie, ca să văd limpede ceea ce sunt de fapt. La şapte septembrie, în ajunul naşterii Maicii Domnului, mama, fără să mă ia pe ocolire, îmi spuse că domnul Decan aşteaptă să mă spovedească începând de la ora trei: „În felul acesta te va lua înaintea doamnelor”. Considera firească această intruziune în viaţa religioasă a unui băiat de paisprezece ani. Eram un copil de care se credea răspunzătoare în faţa lui Dumnezeu. Înciudat, iritat,

dar nu furios cum aş fi azi, o înţelegeam pe fiinţa aceasta plină de zel, ce mi-a lăsat moştenire excesul ei de scrupule, de care, nici acum, la şaptesprezece ani, nu mă simt încă vindecat. Pesemne că rumegase spusele mele despre căpcăuni: la spovedanie aveam să-mi deşert sacul. Nu, firește, n-ar fi putut viola secretul mărturisirii. Mama nu dorea să „ştie”. S-ar fi simţit liniştită dacă „ar fi pus din nou stăpânire” pe băieţaşul ei ce se apropia de vârsta critică. Eu căutam să scap. Naşterea Maicii Domnului nu mai e o sărbătoare obligatorie, de la Concordat încoace.

— În familia noastră, spuse mama, a rămas o sărbătoare obligatorie. N-am nesocotit-o niciodată. Azi arendaşii noştri nu ies la câmp. Şi-apoi domnul Decan te aşteaptă. Să nu mai lungim vorba.

— Dar pe Laurent nu-l obligi...

— Are optsprezece ani. Tu eşti un copil şi răspund de tine.

Diavolul îmi suflă:

— Dacă nu voi mărturisi drept, nu merit împărtăşania. Aceste două sacrilegii vor cădea asupra ta.

Se îngălbeni, sau mai degrabă obrajii ei deveniră pământii. M-ara aruncat de gâtul ei:

— Nu-i adevărat, am glumit, mă voi spovedi, mă voi împărtăşi...

Ea mă strânse în braţe.

În drum spre biserică mă cuprinse din nou mânia, dar îndreptată doar spre Decan, care n-avea nicio vină. Mă străduiam s-o domin: nici vorbă să nu-i mărturisesc adevărul Ei bine, îmi ziceam, îi voi spune totul şi mai mult chiar decât ar dori, mai mult decât a auzit vreodată.”

Aşezat lângă confesional, îşi citea rugăciunile. Continuă câteva clipe să citească apoi mă întrebă dacă sunt pregătit, se retrase în firidă, luă etola. Am auzit scaunul scârţâind şi i-am văzut urechea enormă. I-am spus că ultima oară mă spovedisem la 15 august, am rostit în grabă *Confiteor* şi am dat drumul *recto tono* la mărturisirile banale care nu se schimbaseră defel de la prima spovedanie: că sunt lacom, mincinos, neascultător, leneş, că mi-am făcut rugăciunile

de mântuială, n-am ascultat slujba cum se cuvine, am fost trufaş, clevetitor...

Asta-i tot? Părea dezamăgit. Da, credeam că-i tot.

— Eşti sigur că nu te nelinişteşte nimic altceva? Chiar dacă nu-s decât simple gânduri...

— Ce gânduri? am întrebat eu.

Nu insistă. Nu avea încredere în monstrul din mine care, la urma urmei, putea tot atât de bine să fie un monstru de nevinovăţie.

— Ai mărturisit întotdeauna drept?

În acel moment diavolul puse stăpânire pe mine şi-mi suflă să răspund „Nu, părinte”.

— Cum aşa? Sper că n-a fost nimic grav?

— Nu ştiu. Poate tocmai ceea ce-i mai grav.

— Sărmanul meu copil! Mama, profesorii tăi, chiar şi eu te-am apărat de toate încălcările căii celei drepte...

Numea astfel puritatea. Am protestat că nu aveam nimic grav să-mi reproşez în această privinţă. Atunci era adevărat. Ce băieţandru inocent mai eram încă, acum trei ani...

— Totuşi îmi vorbeşti de lucrul cel mai grav. Ce poate fi?

— Dacă e grav sau nu, veţi vedea dumneavoastră. Iată ce e sunt idolatru

— Idolatru? Ce vorbă-i asta?

— Nici nu îndrăznesc să vă spun ce ador, în adevăratul înţeles al cuvântului. Am un cult tainic... Ştiţi stejarul cel mare din parc?

— Care nu-i chiar aşa de mare, spuse preotul, ca să mă oblige, cred, să revin într-o lume a certitudinilor unde lucrurile se cântăresc şi se măsoară.

— Pentru mine, de când am început să chibzuiesc, el e Dumnezeu şi n-am încetat să-l privesc astfel, să-l ador.

— Măi, măi! Eşti un poet, după cum ştim cu toţii. (Pronunţa „poiet”). Nu-i nimic rău în asta.

— Eram sigur, părinte, că n-o să mă credeţi. Convingerea că nici dumneavoastră nu mă veţi lua în serios m-a făcut să nu mărturisesc până azi acest păcat. Şi cum să vă fac să înţelegeţi că am inventat o liturghie întru slava marelui

stejar, că-i aduc jertfe...

— Ei, haide! e o poiezie îngăduită, caraghiosule. Ce te-a apucat? Numai să nu-ţi baţi joc de mine. Ai săvârşi atunci un mare păcat: nu-ţi bate joc de Dumnezeu.

— Nu-mi bat joc de dumneavoastră, dar îmi dau seama că nu mă puteţi crede.

— Toţi poietii, chiar şi cei creştini, adoră natura, e îngăduit.

— Ceea ce practic n-are nimic cu efuziunile lui Lamartine şi Hugo. Desigur, toţi copacii sunt pentru mine vii şi dumnezeieşti, mai ales pinii din parc. Îi prefer oamenilor, am adăugat, pradă unei exaltări în acelaşi timp dirijate şi sincere, căreia mă dăruiam cu încântare.

Da, mă feream de oameni, până şi de viitorii oameni, cu care aveam de-a face la colegiu. Profesorii noştri călugări, chiar şi cei mai răi, nu mă înfricoşau, căci erau ţinuţi în frâu de credinţă, de dogme. Dar colegii mei! Încă de pe-atunci erau în stare de orice! Mi-aduc aminte că am stat o recreaţie întreagă închis la toaletă, într-atât mi-era de frică de joaca lor îndreptată contra mea...

— Şi-acum, Alain, să revenim la lucruri serioase.

— De ce, l-am întrebat cu o spaimă neprefăcută, deşi era conştientă şi bucurându-mă de ea, de ce nu-mi acordaţi iertarea refuzând să priviţi serios mărturisirea mea?

Aşa cum i se întâmpla adesea, chipul preotului încremeni, de parcă ar fi fost din lut. Mă întrebă brusc:

— Adori toţi copacii sau doar stejarul cel mare?

— Nu, toţi sunt, fireşte, fiinţe vii, dar numai stejarul cel mare e Dumnezeu.

— Ai avut o revelaţie?

Vedeam cum dă din capul lui mare. Nu îndrăznea să-şi atingă fruntea cu degetul.

— Nu, n-am avut niciodată revelaţii. De mult, de când mă ştiu. Însă, am adorat pământul, copacii.

— Nu animalele? Măcar n-ai de luptat şi cu asta?

— Nu, animalele nu... Ba da. Într-adevăr uitasem, am adăugat, da, acum îmi amintesc. Ştiţi, părinte, ferma părăsită?

— Da, la Silhet?

— Când aveam vreo şapte-opt ani, nu mai ştiu cum sau cine mi-a vârât în cap că în ferma părăsită s-a adăpostit măgăriţa noastră Grisette, care se stinsese de bătrâneţe cu câteva luni mai înainte. Eram încredinţat de asta şi l-am făcut şi pe Laurent să creadă, deşi el e mai mare. Ne duceam la ferma părăsită şi intonam în faţa uşii încuiate un fel de melodie fără noimă: „Poftă bună îţi urez / Şi vei că-păta Dulceaţă de caise / Grisette, Grisette a mea!”

— Dulceaţă de caise unui măgar?

Preotul încerca să râdă, să aducă lucrurile la proporţiile adevărate.

— Pentru că la şapte ani nu-mi închipuiam nimic mai bun pe lume decât dulceaţa de caise, dar o adoram pe Grisette în toată puterea cuvântului. Acum îmi dau seama, părinte, că săvârşeam acea nelegiuire pe care păgânii îi sileau pe primii creştini s-o săvârşească: adorarea unui cap de măgar

Tăcui, sincer copleşit de cele dezvăluite, preotul tăcu şi el stând poate în cumpănă dacă să mă alunge sau nu din confesional fiindcă-mi băteam joc de el. Dar poţi să pui mâna-n foc? Îmi bătusem oare joc? Ştia că fusesem un copil conştiincios şi mistuit de aceeaşi suferinţă ca şi mama. Deodată mă întrebă tare, cu o voce solemnă:

— Alain, crezi în Dumnezeu?

— Da, părinte.

— Crezi că Isus e Cristosul, Fiul lui Dumnezeu cel viu, ce şi-a dat viaţa pentru tine, care-a înviat din morţi?

Credeam din tot sufletul şi cu toată puterea minţii.

— O iubeşti pe Sfânta Fecioară?

— Da, o iubesc...

— Atunci nu te mai gândi la toate prostiile astea. Dacă ai păcătuit te voi dezlega, sau mal degrabă Mântuitorul însuşi te va dezlega.

S-a dus degrabă în sacristie, parcă fugea. De-abia am avut vreme să-mi spun rugăciunea de iertare şi m-am pomenit din nou afară, în toropeala acelui 7 septembrie. Vântul era cald, o adiere – aşa cum obişnuiesc poeţii să

scrie, dar în ziua aceea clişeul era adevărat: o adiere, suflarea unei fiinţe vii. Crezusem că mi-am bătut joc de Decan şi descopeream că această batjocură, chiar dacă nu m-a eliberat, mi-a deschis totuşi ochii asupra unei iubiri, refugiul meu dintotdeauna. Adoraţie care nu împietase vreodată asupra celeilalte iubiri, asupra celeilalte adoraţii făgăduite Dumnezeului nostru, contopit cu pâinea şi vinul zămislit de pământ, de soare şi de ploaie. Nu era prea mult acest dublu refugiu. Niciodată nu voi găsi destule adăposturi în care să m-ascund de oameni. Azi, după doi ani, spaima asta creşte pe zi ce trece, iar eu mă apropii de ceea ce-mi apare mai cumplit ca toate: stagiul militar, colegii de dormitor. N-am mărturisit-o nimănui, nici măcar lui Donzac. Nu mi-e ruşine de spaima mea, ştiu că nu-i un semn de neputinţă, numai să n-o îmbrac în cuvinte, atunci ar deveni laşitate; mi se întâmplă să mă gândesc, ca la o ultimă salvare, că aş putea să mor înainte de vizita medicală.

Pe drum, la-napoiere, toate mi se perindau prin minte şi-l vedeam pe Decan aşa cum s-a purtat când i-am întins cursa. Pe el, ce figura printre primii pe lista catolicilor imbecili, întocmită de mine şi Donzac, odată cu lista catolicilor inteligenţi, pe el îl admiram pentru tactul dovedit şi pe care nu-l arăta în viaţa obişnuită, ca şi cum ar fi fost inspirat pentru o clipă. Da, aşa a şi fost, nu mă îndoiam. La drept vorbind, nu eram încredinţat de nevinovăţia mea în privinţa păcatului de idolatrie şi credeam în el pe măsura ce-l destăinuiam. Altminteri nu m-aş fi simţit uşurat şi nu m-aş fi dezlănţuit într-o goană nebună în jurul parcului, în care l-am atras şi pe Laurent. La fugă îl bat aproape întotdeauna, deşi e mai mare cu patru ani, pentru că i se taie răsuflarea.

Nu-mi amintesc de împărtăşania mea din ziua următoare. Nu-ţi aduci aminte de împărtăşanie după cum nu-ţi aduci aminte de vise Totuşi, nu uit acel opt septembrie de-acum trei ani. Nu consimţisem să merg cu Laurent să prindem păsări pe ogorul de la Jouanhaut. Ţin minte însă tot ce trăiesc cu violenţă, pentru că mi se-ntâmplă să retrăiesc

mereu: dorinţa de a fi singur, de a cutreiera prin codri, pe câmpie, de-a umbla până ce cad rupt de oboseală pe drumurile nisipoase, unde poţi întâlni doar vreun arendaş păşind înaintea boilor şi, cu mâna la pălărie, spunând: „Ziua bună!” sau vreun cioban cu turma. În această landă stingheră, nu voi fi stingherit de nimeni. Şi totuşi eram hotărât să merg spre cineva anume. Din cele trei-patru ţinte ale hoinărelilor mele obişnuite: obârşia râului Hure, Pinul cel uriaş (pe care veneau să-l vadă oameni de la câteva leghe depărtare), casa domnişoarelor de la Jouanhaut şi „moşneagul din Lassus”, l-am ales pe moşneag poate pentru că trecuse de optzeci de ani şi în curând avea să părăsească moşia din Lassus de care n-a vrut să se îndepărteze defel. De multă vreme vâna doar guguştiuci, în octombrie. Cum îşi petrecea zilele? S-a mirat când i-am spus într-o zi că există oameni atât de nechibzuiţi încât îşi cumpără cărţi. În afară de medic nu primea pe nimeni. Spunea că preotul îl va avea mort, dar viu nu. Cât despre moştenitori (era văr cu toţi marii proprietari, chiar şi cu noi, dar foarte de departe), asmuţea câinii asupra celui ce încerca să intre în vorbă cu el. Ceilalţi făceau haz cu toţii simţind că-i duşmăneşte deopotrivă. Singura lor nădejde era spaima de moarte care, după spusele notarului, l-ar fi împiedicat pe bătrânul din Lassus să-şi facă testamentul. Dar Seconde, care-l îngrijea după ce trăise cu el mai bine de patruzeci de ani, îl convinsese desigur să se îngrijească după cum e orânduiala. Ea avea să moştenească negreşit cele opt sute de hectare, sau mai degrabă feciorul ei, Casimir, fiindcă ea era dusă de nas de bruta aceea care nu făcuse nimic altceva decât să vâneze guguştiuci în octombrie, în numele bătrânului. În restul anului, când nu era criţă, îşi câştiga existenţa cum dădea Dumnezeu, scoţând apă din fântână, tăind lemne. Nu-mi păsa dacă aveam să-l întâlnesc sau nu. Făcea parte mai degrabă dintre lucruri decât dintre fiinţe, ca Pinul cel mare, ca bătrânul din Lassus. Nu aveau nimic omenesc în sensul înfricoşător al cuvântului. Oricât de brute ar fi fost, nu aparţineau speciei de care mă temeam, de care eram nerăbdător să scap.

Îmi continuam drumul. Ferigile, neatinse încă de toamnă, erau pe-atunci aproape tot atât de înalte ca şi mine, care n-am crescut decât de-un an încoace. Nu le puteam suferi, fiindcă mi se spusese în copilărie că ar conţine acid prusic. Doboram la pământ capetele celor mai trufaşe şi uneori mă aruncam în mulţimea vegetală respirând mireasma sevei lor otrăvite de parcă aş fi făcut vărsare de sânge.

Pe când treceam prin faţa fermei părăsite de la Silhet, unde o adorasem pe Grisette, auzii un galop apropiindu-se şi de-abia avui răgaz să mă dau la o parte: domnişoara Martineau trecea fără să mă observe, sau fără să găsească de cuviinţă să mă observe, călare ca Ioana d'Arc, iar buclele-i bălaie păreau însufleţite în bătaia vântului: da, şerpi vii ce păreau prinşi de ea. Poate se temea că n-o voi saluta. Deşi eram veri iar familia Martineau se înrudea „cu tot ce-i mai bun în ţinut", cum spunea mama, nu-i frecventam nici pe ei, familia noastră fiind certată cu familia Martineau de câteva generaţii. Nici chiar bunicii nu-şi vorbeau. Dar domnişoara Martineau era supusă unui ostracism deosebit – din motive care pe atunci (sunt mai bine informat azi) le atribuiam acestei necuviinţe de a nu călări ca o amazoană, dar care se datorau şi faptului că lucra: era doamnă de companie şi-i citea baronesei de Goth, la Bazas, o fiinţă ce nu făcea parte din lumea noastră, ce aparţinea unei alte sfere, spunea mama, cu care nu existau comunicări posibile, cu o viaţă particulară ce nu dădea dovadă – ca la cei din lumea noastră – de o minte sănătoasă, nici măcar cât a furnicilor, guzganilor sau viezurilor. „Se spune că baroneasa asta de Goth... Dar nu, n-ai să înţelegi!"

Pe domnişoara Martineau am văzut-o doar călare. Părea ţintuită de cal, asemenea soldaţilor mei de plumb. Cum locuieşte la Bazas, nu e văzută nici la slujbă, nici la vreo înmormântare.

Casa moşneagului era despărţită de fermă printr-o barieră. Dalii plăpânde creşteau în ograda îngrijită de Seconde, care apăru în prag de îndată ce, apropiindu-mă,

câinii se porniră să latre. Bătrânul strigă din casă: „Cine-i?” Ea duse mâna la ochi şi recunoscându-mă, strigă întoarsă spre uşa întredeschisă: „E micuţul de la Lou Prat!” Aşa-mi spunea bătrânul din Lassus. Fiindcă pădurea unde bunicul meu pusese să i se dureze casa se numea Lou Prat şi-şi păstrase numele până într-o zi nu prea îndepărtată când Laurent şi cu mine l-am schimbat, căci la colegiu un băiat pântecos şi tâmp se numea Louprat. Eu am ţinut să se cheme „Maltaverne”, numele unei povestiri dintr-o carte despre Sfântul Nicolae, de prin 1890, care mă încântase; dar moşneagul din Lassus nu ştia decât de „Louprat”.

Basmaua neagră de băbuţă ascundea părul Secondei. Buzele-i erau supte de vidul respingător al gurii. Atunci apăru bătrânul, zburlit, cu un tricou spălăcit, deşirat şi, cu toate că era arşiţă, în pâslari. Susţinea că nu ştie ce vârstă are dar luptase în război în rândurile versaillais-ilor; pentru el Parisul se confunda cu comunarzii. Nu vorbea cu nimeni decât cu Laurent şi cu mine, care nu făceam parte din haita nesuferită a moştenitorilor – mai ales cu mine care-i plăceam, simţeam eu asta, aşa cum îi plac şi lui Simon Duberc, cum îi plăceam şi abatelui Grillot, care-mi dădea note bune la examen chiar dacă eram tămâie.

— Creşte, creşte! Trebuie să-i punem o piatră pe cap.

Urmă o ceartă între bătrân şi Seconde. Înţeleg dialectul fără să-l vorbesc. Bătrânul îi porunci să aducă o cană cu bere. Seconde mă privi fix cu ochii ei ageri de găină şi protestă că băuse destulă bere, „c-o să răcească la stomac”. Chiar dacă nu eram unul dintre moştenitori, nu poţi pune mâna-n foc. A trebuit să se supună totuşi, şi aşeză sticla şi paharele pe o masă ruginită de grădină. Cum stătea înfiptă la doi paşi de noi, bătrânul îi strigă: „În casă!” Ea se supuse, dar trăgea pesemne cu urechea de după jaluzelele întredeschise de la bucătărie.

Am ciocnit cu bătrânul. Mă privea din adâncul celor optzeci de ani ai săi fără să fie stânjenit de tăcerea noastră... Poate cu o vagă nostalgie nedesluşită? Nu, „nostalgie”, ce cuvânt stupid aplicat acestui mistreţ bătrân care în optzeci de ani nu va fi trăit decât o singură zi,

mereu aceeaşi, cu puşca pregătită, cu sticla de Médoc la fiecare masă, unicul semn vizibil al averii sale, la fel de răpănos, la fel de incult ca şi cei mai inculţi şi răpănoşi arendaşi a căror spaimă era. Şi totuşi ce mi-a spus mai întâi trăda o nostalgie.

— Am fost la Bordeaux în ’93, am rămas acolo trei zile la hotelul Montré. Era o cadă...

— Aţi folosit o?

— Să mă-mbolnăvesc? Asta-i bună!

Tăcu, dar deodată:

— Mâncam peste drum, la *Claponul de soi.* Au nişte vinuri... Tăcu iar, apoi începu să rânjească. Întorsei privirea ca să nu văd cele două cioturi de la dinţii din faţă.

Mă întrebă:

— Cunoşti *Château Trompette?*

— Domnule Dupuy, dar e dărâmat de mai bine de-o sută de ani!

— Nu era dărâmat în ’93, fiindcă eu am fost acolo.

Nu se oprea din râs. *Château Trompette* era un bordel de care vorbeau prin colţuri la colegiu „tipii josnici”.

— Costă mult... Încă nu-i de tine.

Atunci am avut certitudinea că nemurirea nu priveşte decât un mic număr de suflete şi că iadul celor ce nu sunt aleşi e neantul. Dealtfel, Mântuitorul n-a făgăduit decât unora nemurirea, „iar în veacurile viitoare viaţa veşnică”. Sau: „Cel ce va mânca din această pâine nu va muri”. Dar ceilalţi vor muri. Nu mă îndoiam că era una din acele „intuiţii fulgurante” despre care André Donzac spunea că ţin de un har deosebit pe care-l admira la mine, ce compensa lipsa mea de spirit filozofic. Crezând că-l fac praf, i-am scris chiar în seara aceea despre tot ce descoperisem în legătură cu nemurirea unora dar, ca răspuns la ideea mea absurdă, am primit, în zeflemea: „Ori toate sufletele sunt veşnice, ori niciunul”. Îmi spuneam aşadar încântat că nu va rămâne nimic din bătrânul din Lassus, nimic din Seconde, nimic din Casimir, nici măcar cât să-ntreţină cea mai firavă din licăririle veşnice.

— Încă nu eşti copt pentru...

Se căia pesemne că-mi vorbise de *Château Trompette,* căci schimbă brusc vorba şi vru să afle ce se vorbeşte despre el în târg.

— Lumea se întreabă mereu dacă aţi iscălit vreun act...

Vorbeam încet anume din cauza Secondei, care pesemne că trăgea cu urechea.

— Lumea se întreabă dacă Seconde şi Casimir se vor înfrupta curând din plăcintă, dacă n-au şi început să se înfrupte...

Atacasem subiectul interzis. Bătrânul mă cercetă cu duşmănie:

— Tu ce crezi?

— În locul moştenitorilor dumneavoastră, aş fi cât se poate de liniştit.

— De ce liniştit?

Ştiam ce trebuie să-i răspund bătrânului pentru a-l întoarce pe dos.

— Ar fi mai bine să tăcem. Seconde ascultă.

— E surdă, ştii doar.

— Când vrea, aude, aşa mi-aţi spus.

Insistă. Îl simţeam tulburat, neliniştit. Donzac susţine că sunt tulburător în sens absolut. Nu întotdeauna. Dar în ziua aceea eram.

— E de necrezut ca, şiret cum sunteţi, domnule Dupuy, să nu fi înţeles că, atâta vreme cât n-aţi semnat actul, Seconde şi Casimir sunt interesaţi să trăiţi cât mai mult.

Bombăni:

— Nu mai vorbi despre asta!

— Dar asta-i problema. În ziua când veţi semna, lucrurile se vor schimba: interesul lor va fi...

Mă întrerupse printr-un soi de lătrat ca un icnet.

— Îţi spun să nu mai vorbeşti despre asta.

Se ridică, făcu doi-trei paşi trăgându-şi piciorul umflat. Se întoarse şi-mi strigă:

— Pleacă de-aici!

— N-am vrut să vă jignesc, domnule Dupuy.

— Doar n-or fi nişte ucigaşi. Îmi sunt apropiaţi.

Clătinai din cap imitându-i rânjetul.

— Fireşte, lipitorile sunt întotdeauna lipite, de aproape ce sunt, şi se tem prea tare să nu devină ucigaşi. Dacă aţi semnat actul, ei ştiu că ar fi primii bănuiţi de s-ar întâmpla ceva necurat în legătură cu moartea dumneavoastră, iar moştenitorii dumneavoastră ar porni o anchetă neîndurătoare. Totuşi...

Trecusem de partea cealaltă a gardului; bătrânul stătea în picioare printre dalii, tulburat mai mult la ideea morţii lui decât de ameninţarea de asasinat. „Cum aşa? Cum aşa?" bombănea. Era de-o paloare groaznică, un chip de mort. Puteam fi chiar eu asasinul. Dar nu mă gândeam la asta. M-am năpustit, pradă unui soi de furie.

— Totuşi, domnule Dupuy, e imposibil să nu vă fi trecut prin minte că într-un loc atât de pustiu cum e Lassus, unde nu te poţi teme de nicio mărturie, n-ar fi greu, cred că sunteţi de acord, să faci cuiva de petrecanie fără să te expui vreunui pericol...

— Pleacă!

— Nu ştiu sigur, am insistat cu un glas gânditor, de parc-aş fi vorbit cu mine însumi, dacă sufocarea cu o pernă se descoperă la autopsie. Ar mai fi inevitabila bronhopneumonie, dacă un bătrân ar sta dezbrăcat pe o noapte de iarnă, legat de pat lângă o fereastră deschisă, numai să fie mai multe grade sub zero. Nici în acest caz nu ştiu dacă autopsia...

— Pleacă sau îl chem pe Casimir.

Pe Casimir l-am zărit în clipa aceea ieşind din ogradă. Am fugit fără să mai privesc în urmă locurile din Lassus, unde ştiam că nu mă voi mai întoarce cât timp moşneagul mai era în viaţă...

Nu. N-a fost nimic adevărat. E o poveste pe care mi-am închipuit-o eu. Tot ce-a urmat după *Château Trompette* e-o născocire. Pagină de roman! E bună? Rea? Falsă, sună fals în orice caz. N-aş fi apucat să-i spun nici trei cuvinte că m-ar fi pus să-mi iau vorba înapoi. Niciodată dealtfel n-aş fi săvârşit un păcat de moarte acuzându-l de asasinat sau de intenţie de asasinat pe Casimir sau pe Seconde, care ţin

într-adevăr la bătrânul lor călău, unii istorisesc şi altă versiune în care bătrânul se hotărăşte deodată să fiu eu moştenitorul. Îmi închipui tot ce aş face cu banii: aş transforma proprietatea Lassus într-o bibliotecă, în care aş pune alături cărţile mele şi ale lui Donzac. Am fi despărţiţi de lumea celor vii printr-o bibliotecă uriaşă şi prin muzică, s-ar afla acolo un pian pentru André şi, de ce nu? şi-o orgă.

Să-mi fi povestit toate acestea pe drumul de întoarcere? Nu-mi amintesc de nimic, decât doar că eram împăcat şi fericit, aşa cum sunt aproape întotdeauna când mă împărtăşesc dimineaţa. Mă gândeam că viaţa mea de adolescent se scurge într-o lume de monştri, sau mai degrabă printre caricaturi de monştri, dintre care unii mă iubesc iar alţii se tem de mine. Nicio fată nu s-a apropiat încă aşa, ca-n basme, deşi la colegiu trec drept un băiat „frumos la chip”; dar sunt slab şi fără muşchi. André spune că fetelor nu le plac băieţii prea slabi. Singura pe care o admir, n-o văd decât călare: la fel de inaccesibilă ca Ioana d’Arc. Mă dispreţuieşte prea tare ca să se uite la mine. Da... Tocmai asta-mi place la ea, că nu e nicio primejdie, că nu se va da jos de pe cal şi nu se va îndrepta spre mine pentru a-mi cere să renunţ de-a mai fi copil şi să mă port ca un bărbat... Să mă fi gândit la toate acestea întorcându-mă de la Lassus? Sau e tot o poveste plăsmuită de mine? Celelalte fete care mă tulbură: cântăreţele de la biserică, înghesuite lângă armoniul maicii Lodoïs... Mai ales fetele farmacistului, care au o panglică de catifea neagră în jurul gâtului lor umflat ca al guguştiucilor...

Nu s-a întâmplat nimic deosebit în timpul vacanţei, doar scurgerea obişnuită a vieţii noastre lipsite de perspectivă. Simon nu mai era acolo. Nu se mai vorbea deloc de doamna Duport, se răspândise zvonul că ar bea, iar după spusele Mariei Duberc, care se mai ducea la ea cu ziua, cică „se scula noaptea ca să bea”. Pista Dupurt-Simon se pierdu printre altele; începu apoi anul şcolar, urmă întoarcerea la Bordeaux; Maltaverne deveni insula vrăjită la care visam până la vacanta următoare – cea dinaintea intrării mele în

clasa de retorică. Nu s-a întâmplat mai nimic, doar vizitele lui Simon în sutană la familia Duport, acceptate chiar de primar. Mama şi Decanul s-au bucurat de parc-ar fi câştigat o victorie, ori s-au prefăcut doar că se bucură. Domnul Duport începuse oare să se vadă în taină cu Simon? Încercase, chiar în anul acela, să-l răpească Bisericii? După spusele lui Simon, când îl întâlnea nu-i vorbea niciodată despre religie, se mulţumea să fie politicos, să-i ceară sfatul într-o problemă sau alta, să-i vorbească despre prietenii lui politici pe care-i vedea la Consiliul general. Era chiar foarte legat de tânărul ministru Gaston Doumergue: putea obţine totul de la el...

Anul acesta Simon nu suflă o vorbă despre primar. A trebuit ca doamna Duport să vină ca un trăsnet ieri la sacristie, după slujba domnului Decan, ca să dea la iveală uneltirea soţului ei. Potrivit spuselor mamei, primarul ar fi promis să ia asupră-i întreţinerea lui Simon până la licenţă sau chiar şi după aceea, dacă ar vrea să se pregătească pentru Şcoala Normală şi pentru Agregaţie.

Era imposibil, spunea doamna Duport, să desluşeşti intenţiile lui Simon. Ea îl credea ispitit dar şovăitor. Decanul se temea ca intervenind să nu piardă totul. Îl făcusem să-şi dea seama că planul lui era nedelicat. Mi-am dat seama în această împrejurare că nu mai nădăjduia decât în mine ca să descurc ceea ce pesemne că se încurcase în spiritul şi inima ţărănuşului transplantat la seminar şi devenit deodată miza, la nivelul unei capitale de canton, luptei duse în Franţa între Stat şi Biserică – sau mai degrabă între francmasonerie şi congregaţie.

Ştiam că Simon va ocoli discuţia chiar înainte de-a o începe. Simon are fără îndoială un prieten la seminar căruia îi spune totul; în ochii lui, eu aparţin unei rase divine, sunt fiul Doamnei, mă iubeşte într-adevăr, dar sunt pentru el tot atât de inaccesibil cum e pentru mine domnişoara Martineau sau steaua ciobanului. Nu va spune nimic, doar dacă...

Mi-a plăcut întotdeauna mai mult să scriu decât să

vorbesc: când simt condeiul în mână, nimic nu mă mai opreşte. Aş putea, i-am spus domnului Decan, să-i trimit lui Simon o scrisoare pe care o am în minte.

— Dar e mai tare decât tine la teologie!

— Chiar de teologie e vorba! Ştiu cum să trec la atac...

De fapt nu ştiam decât de două clipe şi totul plutea încă într-o nebuloasă, dar în faţa mea se deschisese o pistă.

Decanul insista:

— Fă-l să vorbească!

— Vă repet că nu-mi va spune nimic. Dealtminteri, nimeni nu spune nimic nimănui. Mă întreb dacă există oameni care să se explice prin întrebări şi răspunsuri ca în romane, ca la teatru...

— Ce tot spui acolo? Ce facem cu toţii cât e ziulica de mare? Ce facem noi doi în acest moment?

— Adevărat, părinte, dar de câte ori am avut asemenea început de conversaţie? Nu-mi amintesc să fi avut cu mama niciun schimb de păreri, în afara unor generalităţi, adesea în dialect, căci sunt folositoare şi fermierilor, şi servitorilor. Suntem oare despărţiţi de vârstă sau de diferenţa socială într-atât încât să nu mai avem un limbaj comun... Dar am băgat de seamă că nici fermierii nu-şi vorbesc: când se-ntâlnesc se întreabă: „Ai prânzit?” Interesul deosebit sau chiar unic în viaţă stă în hrana pe care au mestecat-o sau nu cu gingiile lor ştirbe, de parc-ar fi rumegat. Fiinţele care se iubesc şi-o declară oare? am oftat eu. Preotul repetă:

— Ce tot spui acolo?

— Dacă mama ar fi de faţă ar adăuga: „Flecarule!” Da, cu asta ar spune totul... Şi totuşi se poate scrie. Pot să-i scriu lui Simon o scrisoare frumoasă pe care-o va citi, răsciti, şi-o va păstra la inimă...

— Eşti nebun de orgoliu, spuse Decanul. Drept cine te iei? (Şi după o tăcere.) Ce-ai să-i scrii? Nici măcar nu ştii, insistă el.

— Ştiu în ce direcţie vreau s-o apuc, sau mai degrabă trebuie s-o apuc... Eu nu vreau nimic.

Credeam că-mi bat joc de Decan, totuşi mă înduioşam singur. Ceea ce voiam să-i scriu lui Simon se întindea în

lung şi-n lat sub privirea mea interioară. Eram nerăbdător să aştern totul, ca să fiu sigur că miracolul nu s-a risipit.

CAPITOLUL II

După mai bine de un an, deschid din nou acest caiet, întrerupt o, Doamne! nu fiindcă n-aş fi avut nimic de spus, dar cele trăite n-au nevoie de niciun comentariu şi, mai ales, au ucis copilul din mine. Nu, nu-i adevărat: am devenit un altul rămânând eu însumi. Îmi stă mintea în loc de ce puteam scrie la şaptesprezece ani. Iată-mă păşind astăzi într-al nouăsprezecelea an şi, să fi fost după mine, n-aş fi notat un rând despre cele trăite. Dar găsesc că Donzac acordă o importanţă absurdă reacţiilor mele în faţa vieţii de zi cu zi... Nu, nu atât de absurdă. Adevărul este că Donzac, mult mai inteligent decât mine (deşi mi-a scris într-o zi: „Nu eşti deştept ca mine, dar aproape...”), e de o sterilitate care-l surprinde şi pe el: înţelege totul dar nu-i în stare să exprime nimic. Nu compune, nu creează. Mai mult decât atât: nu ştie să expună. Capabil de formule pătrunzătoare, nu le poate însă dezvolta defel. Întotdeauna compunerea mea avea onoarea să fie citită în faţa clasei, niciodată a lui. Băgase şi el de seamă, mai mult decât mine: „Când mă gândesc că nu eu, ci tu vei deveni cineva, iar eu voi rămâne pe veci un anonim!” Ofta. Dar nu găsea că e nedrept şi de asta e el un om minunat. Crede că voi deveni un scriitor, ba chiar un mare scriitor, pe când el va rămâne toată viaţa să-i înveţe te miri ce pe nişte seminarişti neştiutori. Mai crede însă că, pornind de la oricare text al meu pe un subiect dat, prilejuit de viaţă aşa cum o înţeleg, va fi capabil, el, André Donzac, de ceea ce nu sunt eu în stare, de ceea ce numeşte el „descoperire”. Descoperirea cărui lucru? În mintea lui înseamnă a aduce la lumină punctul tainic unde adevărul vieţii, aşa cum îl experimentăm noi, se întâlneşte cu adevărul revelat – cel pe care trebuie să-l desprindem dintr-o carapace ce s-a închis în jurul logosului divin de-a lungul a două milenii de istorie a Bisericii...

Şi astfel ne-am înţeles între noi că eu trebuie să aştern

negru pe alb, fără să omit niciun amănunt, ceea ce s-a petrecut la Maltaverne, să-i încredinţez textul lui şi numai lui, să povestesc groaznica întâmplare cu Simon, aşa cum s-a rânduit în mine, cum mă zbuciumă fără preget, cum mă roade pe dinăuntru. Îmi dau seama că nimic nu poate muri înlăuntrul meu şi că sunt de pe acum stânjenit de acest biet univers obscur şi mizerabil... Ce-o să fie când voi avea mai multe amintiri decât dacă aş avea o mie de ani, cum spune Baudelaire? Ce stare monstruoasă va fi bătrâneţea fiinţei mele! Asta mă face să cred că voi muri tânăr... Nu! nu-i adevărat: nu cred că trebuie să mor vreodată, mă simt nespus de veşnic.

Iată aşadar cum s-a petrecut totul după discuţia mea cu preotul şi după ce i-am făgăduit c-o să-l determin pe Simon să vorbească, să-i înving tăcerea printr-o scrisoare ale cărei linii esenţiale le aveam în minte şi la care n-ar fi putut să nu răspundă.

Am coborât către Hure, pârâiaşul din Maltaverne, unde ştiam că Simon stă la pescuit. Erau ceasurile patru, luasem în grabă din cămară un ciorchine de strugure. Căzuse puţină rouă căci odinioară pe locul pajiştei se-ntindea o baltă. Băgai de seamă că arinii ce-o străjuiau păreau sinilii. Greierii, lăcustele pe care le speriam, mireasma încinsă a smârcului, vacarmul de la joagărul domnului Duport, larma şaretelor pe drumul spre Sore, toate tainele acelei clipe se află înlăuntrul meu pe vecie: nu mă voi putea elibera de ele, oricât de mult aş trăi.

Nu-l vedeam dar îl auzeam pe Simon de partea cealaltă a pajiştei. Pitit după arini, mă aşezai la mal ştiind că el mergea pe firul apei, lovind în trunchiuri ca să iasă ştiucile; va ajunge în dreptul meu şi nu va putea să nu-mi vorbească. Atunci va începe marele joc.

Mă aşezasem pe un covor de mentă. Libelule violete şi albastre zburau în jurul osmondelor cărora mama le spunea ferigi mascule. O zi de vacanţă, în septembrie, când aş fi putut să am treabă aşa cum au băieţii de optsprezece ani...

De fapt ce treabă au? Nici n-am curajul să mă gândesc... Dar pe mine ce demon sau ce înger mă stăpânea în clipa aceea? Sau ce actor? Şi în cazul acesta, cine-mi sufla rolul? Cine mă împingea să-l repet înainte de-a intra în scenă?

La fiecare pas al lui Simon auzeam la intervale regulate clipocitul apei şi deodată l-am zărit între doi arini: era în costum de baie, înspăimântător de alb – acea paloare care mi-a făcut întotdeauna nesuferită prezenţa unei nudităţi asemănătoare – cu înfăţişare de ţăran solid şi în acelaşi timp atrofiat parcă de viaţa intelectuală pe care o ducea bietul „Jacquou”[12]. Sau poate semnele aparente de virilitate, înfăţişarea păroasă de mascul îmi stârneau silă? Dar nu-mi opresc niciodată gândurile la asemenea probleme, căci m-am deprins din fragedă vârstă să văd în ele „gânduri vinovate”.

Când Simon a ajuns în dreptul meu i-am strigat: „Hei!” Se întoarse exclamând: „O! Iartă-mă!” Sări pe mal şi-şi trase în grabă pantalonii peste izmenele ude, îşi puse apoi puloverul. Nu avea sutana cu el şi m-am mirat. I-am spus să pescuiască mai departe. Dar isprăvise, nu găsea nimic. Localnicii veneau de cu noapte să-şi ridice plasele. Mă privi o clipă şi-şi întoarse ochii, grăbit să plece dar – îndrăznesc să scriu aici, pentru că e adevărat, şi pentru că nimeni altul în afară de Donzac nu va citi – şi fiindcă se afla sub vraja mea; era important ca în acel moment să-l ţin sub vrajă şi să fiu eu însumi într-o stare de „intuiţie fulgurantă”. De fapt Simon se gândea cum să fugă, să fugă de mine. Trebuia să-l opresc cu sila. I-am spus atunci că în ultima vreme se vorbeşte pe socoteala lui. Se posomorî:

— Se vorbeşte? Puţin îmi pasă. Târfa!

Cât de tulburat trebuie să fi fost ca să facă o asemenea asociaţie şi să rostească în faţa mea un cuvânt atât de tare şi mai cu seamă să-l repete: „Târfa!” E drept că fratele lui, Prudent, îşi termină mai fiecare frază cu vorba asta, iar în timpul vacanţei Simon o aude toată ziulica. M-am împotrivit, spunându-i că mie nu mi-e indiferent ce i se-ntâmplă. Iar el, necuviincios poate pentru întâia dată cu

[12] Diminutiv de la Jacques, cu sensul pejorativ de „ţăran”.

unul din băieţii Doamnei:

— E treaba mea, nu a dumitale!

— Ba şi a mea, fiindcă-mi eşti drag.

Ridică din umeri şi mormăi:

— Decanul te-a trimis să mă tragi de limbă?

— Te-nşeli amarnic dacă-ţi închipui că sunt de partea Decanului şi a Doamnei.

— Totuşi nu eşti prieten cu primarul.

— Aşa-i! Dar dacă aş fi în locul dumitale, aş duce jocul până la capăt şi-mpotriva preotului şi a primarului.

— Bine, dar cum nu te-a rugat nimeni... Mă rog, dă-i drumul! Ce ştii dumneata la optsprezece ani şi ceilalţi nu ştiu?

— Ştiu foarte exact ceea ce ei nu ştiu, ceea ce numai eu ştiu.

— Asta-i bună!

Simon se oprise în mijlocul pajiştei şi mă privea.

— Da’ eşti îndrăzneţ, nu glumă!

— Ştiu ceea ce ştiu şi, dealtfel, ştii şi dumneata că ştiu.

— Ce ştiu eu?

— Că în Maltaverne, doar eu şi dumneata n-avem ochii legaţi. Însă dumneata eşti prea prins ca să mai poţi vedea limpede, prea eşti vârât până-n gât.

— Fie! Dacă aşa îi place domnului Alain! Şi-acum dă-mi pace!

Necioplit pentru prima oară cu mine...

— Pace? Sărmane Simon! Dar eşti atât de orb! Aş putea să te luminez cu un cuvânt... Nu, mă laud, nu cu un cuvânt, ar trebui să mă laşi să-ţi vorbesc.

— Nu ţin să-mi vorbeşti.

— Atunci lasă-mă să-ţi scriu. Nu-i aşa că vrei să-ţi scriu?

— N-ai făcut-o niciodată, nici când am intrat în ordinele minore, rosti cu o pică neaşteptată, nici când am primit premiul întâi cu distincţie... Ce sunt eu pentru dumneata?

— Ştii bine, Simon, nu se poate să nu-ţi dai seama, mai ales în clipa asta când sufăr pentru dumneata.

— Nu zău! Dar ce sunt eu în ochii dumitale? Simon, fiul de ţăran, pe care toată lumea îl tutuieşte...

— În afară de mine.

— Aşa-i, în afară de dumneata, dar eu am fost întotdeauna Simon, iar dumneata pentru mine domnul Alain, chiar pe când aveai patru ani: domnul Laurent, domnul Alain! Hai, recunoaşte că aşa e! Of, târfa!

Îşi ieşise din fire. Grăbi pasul. Ca să mă pot ţine după el eram silit aproape să fug. Am insistat să-mi dea voie să-i scriu.

— Cu ce drept te-aş putea împiedica?

— Făgăduieşte-mi că vei citi scrisoarea.

De data asta găsisem accentul care trebuia. Se opri, ajunsesem în locul unde pajiştea făcea un cot. Umbra plopilor era lungă. Pesemne că se făcuse ora cinci. Simon îmi spuse:

— Bine, domnule Alain, o voi citi şi-ţi voi răspunde. Linişteşte-te. Dar ce poţi şti despre mine mai mult decât ceilalţi?

— Un prim lucru pe care-l pot spune chiar acum, nu-mi aparţine, e din partea Celui-de-Sus...

N-a putut decât să murmure: „Asta-i acum!” Jucasem prea tare. Forţa mea ţinea tocmai de faptul că nu jucam: eram într-adevăr inspirat.

— Imbecilii ăştia nu ştiu că Cel-de-Sus te iubeşte aşa cum eşti, adică un tânăr ambiţios Nu-i parte din fiinţa dumitale care să nu fie iubită, de ce n-ar fi şi ambiţiosul care stăruie pentru moment în dumneata?

Deşi niciun muşchi al feţei nu i se mişcă, îl simţeam atent. Am insistat:

— Şi unii şi ceilalţi sunt la fel de orbi. Ceea ce ştim noi doi, Simon, e că degeaba seamănă Biserica cu o ţevărie învechită de care primarul îşi bate joc şi pe care mama şi domnul Decan o confundă cu adevărul, noi doi ştim că prin toată această canalizare uzată curg nu şiroaie, ci cu zgârcenie, dar curg totuşi, cuvintele vieţii veşnice...

Recitam din Donzac dar nu-mi dădeam seama. Simon şopti:

— Ei! Dar ia spune, unde-i ambiţiosul în toată povestea asta? Nu ştii ce mi se propune. Chiar dumneata vorbeşti de

canalizare veche... Viaţa, adevărul vieţii, ştii bine că nu mai trece prin ea.

— Nu, de fapt nu sunt de acord cu ce ţi-am spus despre canalizarea veche, pentru că Biserica de la Roma, liturghia ei, doctrina ei, până chiar şi istoria ei sfântă şi criminală totodată, arta ei aşa cum se întruchipează în catedrală, în cântecul gregorian, în Fra Angelico, e tot ce-i mai frumos pe lume – pe câtă vreme ceea ce reprezintă domnul Loubet, domnul Combe, le Grand Palais, le Petit Palais din Paris, constituie în ochii mei tot ce-i mai josnic din istoria omenirii... Dar să lăsăm toate astea. Nu despre asta-i vorba. Este în joc Simon Duberc, destinul său vremelnic şi cel veşnic. Ascultă-mă bine: tot ce poate face domnul Duport, acest primar francmason dintr-o reşedinţă de canton, ca să-ţi ia ochii, ar fi doar un loc de seamă pe lângă senatorul Monis, sau chiar la Paris, pe lângă Doumergue...

— De unde ştii?

De unde ştiam? Nimerisem, dar nu chiar la întâmplare: acest Doumergue venise să inaugureze Comisia Agricolă anul trecut, iar domnul Duport i-l prezentase pe Simon.

— Ştiu ceea ce Domnul vrea să ştiu. Dar ascultă-mă: în viaţa laică orice vei face va fi zadarnic, vei fi mai mult sau mai puţin la cheremul unui partid, dar fără un-dram de talent oratoric pe care nu-l ai, rămâi un subaltern, nu vei obţine nimic important, îţi vor lipsi întotdeauna...

Şovăiam: mă temeam să nu-l jignesc. Singurele cuvinte care-mi veneau pe buze erau cele pe care le folosea mereu mama: „cei şapte ani de-acasă”. Simon ghici.

— Sigur! Am să rămân un ţăran, un necioplit şi, pe deasupra, un fost ajutor de preot.

— N-am vrut să spun asta, dar gândeşte-te: sutana preface un om din punct de vedere spiritual şi social în acelaşi timp. Sutana e o schimbare la faţă. Bastonul de mareşal în raniţa unui simplu soldăţoi, ce minciună! În schimb, pălăria de cardinal atârnând pe spatele unui tânăr seminarist isteţ nu-i o născocire, crede-mă, şi depinde doar de dumneata ca s-o obţii. Da, totul depinde doar de voinţa şi de isteţimea dumitale. Ceea ce nu te-ar împiedica să fii

un preot bun, credincios faţă de stat, şi chiar şi-un preot sfânt. Episcopi sfinţi există, ba chiar şi cardinali sfinţi.

Ce idee genială! Sanctificam primul loc la care aspira Simon. El dădu din cap:

— Asta-i istorie veche, s-a isprăvit cu ea, s-a întors pagina. Combe a anunţat sfârşitul Bisericii...

— Haida-de! Biserica, imperiul a 500 de milioane de suflete, va rezista, crede-mă, la tot ce se petrece în provincia ei franceză, unde preoţii, atât mirenii cât şi călugării, au căzut ca nişte neghiobi în toate cursele întinse de politicienii naţionalişti de dreapta, iar credincioşii i-au urmat ca oile lui Panurge.

— A, recunoşti şi dumneata că am comis greşeli?

— Toate greşelile, de bună seamă, iar cuvântul mi se pare încă slab, deoarece complicitatea cu şarlatanii de la statul major ca să menţină un nevinovat în temniţă e de neiertat. Da, Biserica va trebui să plătească până la ultimul obol.

Simon mă privea uluit.

— Recunoşti că Dreyfus e nevinovat? Asta-i bună!

— Da, Simon, recunosc ceea ce-i limpede ca lumina zilei: că anticlericalismul stupid al lui Combe este exact pe măsura clericalismului stupid care domnea, care mai domneşte încă la noi: îl putem analiza chiar aici, în capitala noastră de canton, ca o picătură de apă la microscop: comportarea mamei faţă de arendaşii ei obligaţi să-şi dea fetele la călugăriţe, învăţătoarea laică, „domnişoara” tratată ca o ciumată, ostracizată într-un ungher al bisericii...

Simon şopti:

— Şi ce-i cu asta...

— Ce să fie? Înseamnă că n-a mai rămas nici pic de creştinism autentic la aceşti pretinşi creştini, şi dacă sunt trataţi după cum merită chiar aici pe pământ, asta nu schimbă cu nimic datele problemei pusă unui tânăr abate dornic să ajungă pe primul loc. Ceea ce trebuie e să te orientezi bine de la plecare, să te îndrepţi spre Paris, spre Institutul catolic apoi, dacă se poate, spre Roma. Important e să devii indispensabil unuia dintre cei ce se agilă la supra-

faţa Bisericii şi au toţi nevoie pe lângă ei de un cap ca al dumitale, „un cap care cuprinde totul”, cum spune mama. Nu prea e cine ştie ce de ei.

— Nici de mine.

— Nu-i aşa! Important e „capul care cuprinde totul”. Ai o bază, îmi închipui. Un tomism curent, ceea ce Donzac numeşte „un tomism imperturbabil”...

Ne oprisem în mijlocul pajiştii, în faţa casei. Simon, care stătea cu spatele, nu văzu două siluete negre, mama şi Decanul, îndreptându-se spre trepte. De cum ne-au zărit au intrat numaidecât în casă.

— Bine-nţeles, Simon, va trebui să devii conştient de rătăcirea cu care ai de luptat: modernismul. Îi cunoşti cât de cât pe Newman, Maurice Blondei, Le Roy, Loisy, Laberthonnière...

Mărturisi cu jenă că abia auzise de ei.

— Donzac îţi va întocmi degrabă o bibliografie.

— Dar el îi admiră?

— Da, se miră însă adesea de stupiditatea adversarilor şi de ignoranţa acestora, de ceea ce ar trebui să le opună din punct de vedere tomist. El va şti să te înarmeze de minune contra lor, fără să ai aerul că eşti un spirit retrograd. Dealtfel, teologia-i baza. Important va fi să-ţi alegi bine specialitatea. Dreptul canonic, de exemplu, sau o disciplină de acest fel, despre care sunt incapabil să-ţi spun o iotă, cu mintea mea astfel organizată încât nu reţine decât anumite lucruri.

Am luat-o pe aleea ce duce către stejarul cel mare pentru a nu fi văzut de cei din casă. Nu asfinţise încă dar simţeam adierea răcoroasă dinspre pârâu. Simon nu se mai gândea să se îndepărteze. Obţinusem măcar atât. Păşea privind în jos, într-o stare de concentrare ce-i dădea un chip mineral: acest chip aspru, palid, fără buze, pe care sângele nu-l colorează defel, umbrit de barba din ajun, îl regăsesc înlăuntrul meu, când mă gândesc la Simon. Sub această înfăţişare îl revăd în clipa când ne apropiam de marele stejar.

El şopti:

— Prea târziu! Prea târziu!

— Nu, de vreme ce mai eşti aici!

M-am aşezat pe bancă, lângă stejar. El ramase în picioare. Mi se părea că văd cum se mişcă elitrele cărăbuşului gata să-şi ia zborul. Să-l reţin cu orice preţ.

— Stejarul ăsta mi-a îngăduit mai deunăzi să-i fac o farsă straşnică domnului Decan...

— Faci farse domnului Decan?

I-am istorisit spovedania mea din 7 septembrie. La început n-a vrut să mă creadă: „Ei asta-i!" Râdea. Nu-l mai văzusem râzând aşa în hohote. Ar trebui, chiar mai-nainte de a-l iniţia în modernism, să-l învăţ cum se foloseşte periuţa de dinţi.

— Însă culmea e că practic într-adevăr de mic copil această idolatrie.

Mi-am sprijinit obrazul de stejarul adorat apoi, îndelung, buzele. Simon se aşează alături de mine. Nu mai râdea. Mă întrebă dacă n-am comis, spovedindu-mă astfel, o nelegiuire.

— Nu, Decanul a hotărât altfel.

— Se gândea la alte păcate pe care nu le săvârşeşti?

Nu i-am răspuns. Simon rosti în şoaptă:

— Iartă-mă.

— N-am de ce să te iert, dar nu-mi place să discut despre astfel de lucruri.

— Totuşi lucrurile astea se leagă de povestea, de disputa noastră. Da, de ceea ce domnul Primar numeşte „păcatul contra firii" care e celibatul forţat... Dumneata n-ai de unde să ştii, spuse cu o duioşie bruscă, eşti un înger. În sfârşit, pe jumătate înger, pe jumătate demon, adăugă el râzând.

— Ascultă-mă, Simon, ştiu despre ce e vorba, crede-mă. Fără-ndoială, un bărbat trebuie să facă o încercare înainte de a consimţi la acest pact – dar dacă are tărie şi curaj, asta îl va ajuta la avansare! Şi în tot urcuşul ăsta, gândeşte-te numai la imensul avantaj de-a nu târî după tine nişte copii. Celibatul? Dar e cea mai mare şansă pentru dumneata.

— Da, e vorba însă şi de puritate. Dacă l-ai auzi pe domnul Duport vorbind despre asta...

— Domnul Duport, cu cele două iubite şi cu toate lucrătoarele cu care trăieşte, nu-i mai bun.

— Poate, dar e mai rău?

— În orice caz nu căsătoria a rezolvat vreodată problema pusă de trup, unde-şi are sălaş sufletul, capabil şi de Dumnezeu, şi de instinctul cel mai bestial.

Simon spuse încet:

— Totuşi, unii se iubesc.

— Da, Simon, aşa-i. Dar poate şi asta ţine de o vocaţie.

— Domnul Duport spune c-au năruit-o şi în mine şi în dumneata. Cel puţin aşa crede...

— Am pus-o adesea pe seama educaţiei primite de mine şi de frate-meu. Însă Laurent seamănă cu ceilalţi. A început repede cu fetele. Eu m-am născut alt fel... M-am născut scârbit... Nu angelic, cum ţi se pare... Ai să te minunezi: fricos până la laşitate. E un fapt mărunt dar adevărat în toată treaba asta. Cunoşti târgul din martie şi octombrie de la Bordeaux, în Quinconces[13]?

— Nu cumva crezi că ne duc la târg pe alde noi, seminariştii?

— E un loc unic, de o poezie minunată.

— Ce? Târgul din Bordeaux?

Ţăranul crede întâi că-ţi baţi joc de el.

— Da, fiecare teatru promite un spectacol neobişnuit. E închis în muzica lui şi-o ignoră pe a celorlalte. Creează o cacofonie stranie, îmbibată de mirosuri de zaharicale şi de cartofi prăjiţi – şi, pe urmă, aerul deocheat al unui nume de femeie deasupra barăcii minuscule, braţul sau coapsa unei namile de cucoane apărând deodată printr-o deschizătură a pânzei, şi picturile în care bărbaţi şi femei beau şampanie, şi majordomul în frac cu chip de mort; el e moartea. Iar ca fundal, fluviul şi un vapor alunecând pe cer...

---

[13] *en quinconces:* se spune despre obiecte dispuse câte cinci: patru în fiecare colt al unui pătrat, iar al cincilea în centru; promenadă cu arborii plantaţi în felul acesta şi formând alei regulate. Piaţa Quinconces din Bordeaux.

— De ce-mi povesteşti toate astea?

Simon era bănuitor. Aveam să-l alung, pe când eu nu încercasem decât să-l seduc. Văzui din nou mişcându-se elitrele cărăbuşului. Am continuat repede:

— Din cauza faptului mărunt dar adevărat care a creat în mine ceea ce numeşti un înger, în acel târg din Bordeaux am intrat într-o zi la „Muzeul Dupuytren”. Erau expuse piese anatomice din ceară. Intenţiile păreau să fie moralizatoare, dar se afla acolo şi o naştere.

— Doamna ţi-a îngăduit?

— Nu, în mod cu totul excepţional, ieşisem la plimbare cu un coleg. Deodată am văzut... Voi vedea mereu, până-n ultima clipă... Dedesubt scria: „Membrul unui negru, ros de sifilis”.

Am rămas câteva clipe fără să scoatem o vorbă. Simon mă întrebă brusc:

— Ce înseamnă pentru dumneata puritatea? Ce i-ai spune unui seminarist care te-ar întreba de ce trebuie să fii pur?

— Pentru a putea să te dăruieşti. Aşa mi-a răspuns un preot tânăr la care m-am mărturisit întâmplător. Vocaţia noastră, care e aceea de a ne dărui tuturora, îmi spunea el, cere o puritate absolută. Dacă ai dobândit-o, poţi orice, chiar şi să fii imprudent.

— Ia stai puţin, domnule Alain! Îţi râzi de mine. Adineauri îmi vesteai, îmi promiteai un triumf vremelnic şi acum vorbeşti de dăruire, să fiu pur pentru a mă putea dărui...

Rânjea, mândru să-mi poată arunca în faţă propriile mele contradicţii. L-am luat de mână. Era umedă. Simţeam cel de-al şaselea deget fără falangă, asemenea unei vietăţi pe care aş fi putut-o strivi şi din care s-ar fi scurs o zeamă, cum spunea Laurent când era mic. Mi-am dominat sila, zicându-i:

— Nu mă înţelegi. Fireşte, pe planul în care are loc discuţia cu domnul Duport, nu pot să-ţi promit decât o reuşită vremelnică, nimic altceva, care în cele din urmă ar face din dumneata un prinţ... şi, încă un mare prinţ, atât în ochii lumii cât şi în ai lui Dumnezeu, căci episcopatul,

cardinalatul, ar fi, la nevoie, datoria dumitale de stat şi de milostenie faţă de credincioşi şi de Biserică; dar atenţie! În orice clipă, în această cursă după onoruri, la fiecare cotitură a căii triumfale, poţi să te opreşti, să renunţi la toate, să devii acel sfânt care nădăjduieşti să fii, lasă că ştiu eu.

De unde ştiam? Nu cumva fiindcă divinaţia era un atribut al meu?

— Eu, sfânt! Ah, târfa!

— Da, sfânt. Poate nu vei suporta cursa după onoruri, vei face un popas într-o parohie de mahala, poate într-un noviciat, dar te văd mai degrabă într-o parohie de sărmani, pradă lor ca o bucată de pâine aruncată crapilor într-un heleşteu.

— De ce n-aş avea posibilitatea asta la Paris, într-un mediu laic unde voi fi pus la încercare?

Îi mai ţineam încă mâna deşi era udă, năduşită.

— Nu, Simon, dacă te duci acolo, pierzi orice nădejde, apa se va închide în jurul tău. Nu spun că nu vei avea unele avantaje, dar nicio posibilitate de evadare spre Dumnezeu.

El se împotrivi:

— De unde ştii dumneata? N-o să vină Dumnezeu să-ţi ceară voie. Căile sale nu sunt şi ale noastre, o ştim doar mai bine ca alţii. Ni s-a tot împuiat urechile cu asta.

— Ştiu şi gata, i-am răspuns. Nu eşti obligat să mă crezi; dar dacă alegi Parisul, eşti pierdut.

Ştiam că alegerea fusese făcută. Ştiam că totul se va sfârşi rău pentru el. Îşi trase mâna, iar eu m-am şters de batistă. A spus în şoaptă:

— Plec mâine-n zori.

Prudent îl va duce cu brişcă la Villandraut, de unde va lua trenul; aici nimeni nu va băga de seamă plecarea lui.

— Numai să nu vorbeşti.

— Nu, Simon, o vorbă nu suflu.

Pe drum trecea o turmă, îl auzisem pe păstor strigând. Simon tuşi. Rostii fraza rituală a mamei:

— Se simte aerul răcoros dinspre pârâu!

Simon insistă: n-am să spun nimic? Era totuşi de acord că n-ar strica să-i pregătesc pe Decan şi pe mama, în aşa fel

încât lovitura să nu li se pară prea dureroasă, dar fără să-i previn că se va întâmpla atât de curând. Se îndepărtă pe o cărare. Urcam spre casă pe când Laurent tocmai ieşea, spunându-mi că el a şters-o! erau la noi preotul şi pe deasupra şi doamna Duport!... Doamna Duport? Laurent nu părea mirat, nimic nu-l surprindea.

În vestibul, lampa fusese aprinsă deşi era încă ziuă. Am văzut-o mai întâi, aşezată în faţa Decanului şi a mamei, pe doamna Duport împietrită, sub vălul de doliu, cu ochii gălbui, dar având o expresie întrucâtva răvăşită şi speriată, în ciuda toaletei alese cu grijă pentru vizita ce ne-o făcea: există întotdeauna ceva ce trădează o femeie care bea. Să fi văzut privirea mamei îndreptată spre această beţivă care avea poate şi o afecţiune, o slăbiciune pentru Simon! De necrezut ce se petrece în sufletul altora, părea că se gândeşte ea. De necrezut ca doamna Duport să fie aici, la noi în casă.

— Îl cunoaşteţi pe băiatul meu, Alain?

Doamna Duport îşi aţinti asupra mea masca ei de mort, în ciuda ochiului de pasăre sau de vacă, ce te ducea cu gândul la rodul cine ştie cărei împerecheri mitologice. Răspunse, fără să mă slăbească din ochi, că Simon îi vorbise adesea de mine. Decanul a îndemnat-o atunci să continue în faţa mea, căci trebuie să fiu şi eu la curent. Dar doamna Duport nu mai avea chef să vorbească. Mă fixă cu ochii ei mari de vacă sacră. Aparţinea acelei specii pentru care ştiu că sunt comestibil.

Decanul îmi rezumă în câteva cuvinte cele date în vileag de doamna Duport: Simon îşi va lua licenţa probabil peste un an la Paris şi va avea un loc la secretariatul Partidului radical, de pe strada Valois; dar dincolo de această faţadă se ascundea un plan pe care doamna Duport îl surprinsese şi care consta în a exploata din plin toate amintirile din copilărie şi adolescenţa de seminarist a lui Simon. După spusele domnului Duport, se putea profita de pe urma tuturor acestor amintiri. Luase cu împrumut caietele de notiţe ale lui Simon, forfeca manualele de istorie şi de filozofie.

— Cum de-a consimţit Simon?

— L-a făcut să creadă că examinarea caietelor lui de premiant îi va fi de mare folos la numirea în slujbă.

Atunci doamna Duport interveni:

— Simon e prea deştept ca să nu fi înţeles că trădează.

Eu am protestat.

— Simon n-a crezut că notiţele lui pot avea vreun rost.

De fapt ce rost puteau avea? Nişte manuale, da, poate. Cele de la colegiul meu, speciale pentru şcolile de educaţie religioasă, erau împănate cu fel de fel de caraghioslâcuri pe care le catalogasem împreună cu Donzac. În orice caz nu însemna că trădează, comunicând ceea ce era la îndemâna oricui să afle. Simon voia să guste din fructul oprit. Decanul mă întrebă dacă el îmi mărturisise.

— Am înţeles cum stau lucrurile: zarurile sunt aruncate.

Decanul se împotrivi:

— Nu! Se va întoarce la noi!

Am dat din cap, rostind în şoaptă:

— E pierdut.

— Pierdut pentru noi, poate, spuse cu însufleţire Decanul, dar el nu-i pierdut, bietul copil, nu! nu! Nu-i pierdut.

În clipa aceea l-am iubit pe sărmanul părinte. L-am asigurat că şi eu tot aşa credeam, tar mama nu va mai scoate o vorbă câtă vreme doamna Duport va fi acolo; însă doamna Duport parcă făcea una cu fotoliul în care şedea tolănită. Mă privea, dar nu pe furiş: îi simţeam ochii aţintiţi asupra mea. Atunci mama, care ştie în orice împrejurare ce se cade şi ce nu, se ridică, obligându-ne pe toţi să ne ridicăm. În afară de doamna Duport care trebuie să fi simţit că mama o expediază, cu o formulă îndulcită de mulţumire pentru informaţiile dale. În sfârşit se scula şi, îndreptându-se spre mine, îmi spuse:

— Vino să mă vezi înainte de începerea cursurilor. Vom vorbi despre el.

M-am scuzat, şcoala se va deschide peste două săptămâni.

— Nu însă şi pentru dumneata. Anul acesta îţi dai bacalaureatul. Simon mi-a spus că rămâi la Maltaverne ca

să vânezi guguştiuci.

Vorbeau aşadar despre mine! Acestea erau fiinţele pe care le interesam. Domnişoara Martineau nu vorbea cu nimeni despre mine.

— O! Eu şi vânătoarea!

— Tocmai, o să ai timp.

Avea zâmbetul ermetic al celor ce-şi ascund dinţii. Exasperat, preotul îi spuse pe un ton autoritar: „Vă însoţesc, doamnă!” şi-o conduse până la peronul casei. Cum coboram şi eu în spatele Decanului şi al doamnei Duport, mama îmi porunci: „Nu, rămâi aici!” Ne-am întors în salon. Se prăbuşi într-un fotoliu, cu capul în mâini. Ca să se roage sau să urle? Cred că încerca să se roage şi se lupta cu mânia care în cele din urmă izbucni.

Biată mama, tot ce mă temeam că va spune ţâşni din ea în şuvoaie nestăpânite. Făcu socoteala a tot ce plătise pentru Simon de zece ani încoace. Cu cât faci mai multe sacrificii cu atât mai tare te fură. Grozav am fost traşi pe sfoară!

— Nu, exagerez, n-am fost trasă pe sfoară, fiindcă nu mi-am făcut nicio iluzie. Cum spune domnul Decan, trebuie să te dăruieşti, să te dăruieşti, ştiind că nu vei primi nimic în schimb.

— Poate că-i adevărat în ce-l priveşte pe domnul Decan, dar nu pentru noi. Linişteşte-te, vei fi răsplătită cum se cuvine de vita aia.

Uluită, mama mă întrebă:

— De care vită?

— Vita de povară, Duberc, cel ce-ţi girează cele zece ferme pentru trei sute de franci pe an, singurul care cunoaşte hotarele proprietăţilor, aşa încât dacă ne-ar părăsi azi, am rămâne la discreţia vecinilor...

— A cui e vina dacă frate-tău şi cu tine nu sunteţi buni de nimic, nu sunteţi în stare să cunoaşteţi hotarele...

— Ştii prea bine că asta nu se învaţă, trebuie să fii din partea locului, să fi trăit mereu aici. L-ai văzut adesea pe Duberc bătând hăţişurile, săpând pământul prin locuri unde nimic nu-ţi atrage atenţia, iar piatra de hotar se iveşte de-

odată printre mărăcini. N-ai cum să te lipseşti de el. Te-ar putea şantaja cerându-ţi de trei ori peste ce-i dai, şi tot ar fi nespus de puţin.

— Asta-i culmea! Are locuinţă, căldură, lumină, are lapte, jumătate de porc.

— Da, n-ar şti ce să facă cu banii pe care nu i-i dai. Prin urmare, îţi munceşte pe nimic.

Scoase un geamăt:

— Eşti întotdeauna de partea lor, împotriva mea...

Atunci se ivi din nou Decanul. O condusese acasă pe doamna Duport, prefăcându-se că o ia apoi spre casa parohială.

— Dar m-am întors, trebuie să stăm de vorbă.

— În orice caz nu cu neghiobul ăsta care se lăuda că-l va face pe Simon să-şi schimbe părerea iar acum îl aprobă, dojenindu-mă.

— N-am promis nimic. Credeam că ştiu ce trebuie să-i spun lui Simon. Nu m-am înşelat, dar era prea târziu.

— În orice caz, noi doi am făcut tot ce ne-a stat în putinţă.

Mama i se adresa preotului. Îi cerea încuviinţarea, un cuvânt de mulţumire. Preotul tăcea, semăna cu Simon, la fel de slab dar cu un trup osos de ţăran puternic: o schelărie masivă, descărnată, şi chipul parcă frământat din lut, frământat şi răsfrământat, cu ochii ca două picături de sticlă. El tăcea, ea insistă:

— Am făcut sau nu imposibilul?

Preotul răspunse încet, cu un cuvânt dialectal pe care nu ştiu cum să-l transcriu: *Beleou* (acest *ou* de la sfârşit, abia rostit), însemnând *poate.* Niciun ţăran nu înţelege vorba asta dincolo de douăzeci de kilometri de Maltaverne.

— Am vrut să-i dăm Bisericii un preot.

— Puneţi greşit problema, răspunse preotul. Noi nu dispunem de viaţa cuiva, nici măcar pentru a i-o da lui Dumnezeu, mai ales dacă depinde din punct de vedere material de noi. Ceea ce am fi putut face, ceea ce am crezut că vreau să fac pentru Simon a fost să dezvălui voinţa lui Dumnezeu asupra acestui copil, să-l ajut să vadă

limpede în el.

M-au izbit cuvintele preotului: „Ceea ce am crezut că vreau să fac”. Nu m-am putut opri şi am şoptit:

— Da, mai aveaţi însă şi alte motive!

Mama avu din nou un „bufeu”:

— Cere imediat scuze domnului Decan.

Decanul se împotrivi: De ce scuze? Doar nu-l jignisem.

M-am uitat la el, am şovăit, şi în cele din urmă i-am spus:

— Dumneavoastră, domnule Decan, s-ar zice că vă agitaţi ca noi toţi în această comedie derizorie, dar există prezbiteriul mucegăit şi coşcovit unde sunteţi singur seara, există altarul unde slujiţi dimineaţa, într-o biserică aproape pustie. Doar ştiţi foarte bine.

— Ce legătură are asta cu Simon? întrebă mama.

— E vorba de un eşec, de acest monoton eşec ce te izbeşte mai puţin la adversari decât la pretinşii credincioşi. Duşmanii cel puţin dovedesc prin ura lor că Biserica mai e capabilă să stârnească patimi.

Preotul mă întrerupse:

— E mai bine să plec, începi s-o iei razna, cum spune Doamna.

Se ridică. În clipa aceea intră Laurent. Nu puteam suferi mirosul lui la sfârşitul unei zile de vară, dar îmi părea bine că era de faţă. Crea prin însăşi prezenţa lui o zonă unde totul lua sfârşit. În ochii lui n-aveau preţ decât laţurile pe care le întinsese, doar puiul Dianei pe care-l dresa ajutându-se de o salbă puternică, ca o adevărată brută ce era! Părerea asta bună pentru neciopliţi: că există pe lume ceva important... E o frază din Barrès pe care Donzac o repetă cu plăcere.

— Vă însoţesc până la poartă, domnule Decan, m-am oferit eu.

Ceaţa dinspre râu încă nu învăluise aleea. Preotul spuse:

— Miroase a toamnă.

Am adăugat în şoaptă, compătimitor sau afurisit, nu ştiu:

— Şi toată iarna care v-aşteaptă...

Nu reacţionă. După o tăcere, mă întrebă dacă ştiu când pleacă Simon.

— Nu te-ntreb când. Dar ştii?

Nu i-am răspuns nimic. Nu insistă, dar când am ajuns la poartă l-am întrebat dacă slujba începe tot la ora şapte.

— Aş putea să vin să servesc mâine dimineaţă?

Înţelese, îmi strânse mâna; mă va aştepta.

— Voi ajunge ceva mai devreme ca să mă spovedesc. Va veni şi mama, poate.

— Nu, nu e ziua ei de mărturisire.

A rostit răspunsul repede, ca şi când ar fi vrut să mă liniştească, să se liniştească şi pe el. N-am mai vorbit până la uşa prezbiteriului. Acolo spuse încet:

— M-am înşelat.

Cum eu protestam:

— Nu-i adevărat, domnule Decan! el insistă:

— M-am înşelat în toate.

— Nu în ceea ce-i esenţial, domnule Decan.

— Ce vrei să spui?

— Dumneavoastră credeţi în ceea ce faceţi. Poate că aţi vărsat vin nou în burdufuri vechi, aşa cum v-au fost date la seminar. Dar acest vin nou îl reînnoiţi în fiecare zi, deşi burdufurile sunt vechi, deşi teologia-i veche şi plesneşte din toate părţile.

Preotul oftă, mă trase cu blândeţe de urechi dojenindu-mă:

— Pui de modernist ce eşti! şi-mi spuse cu duioşie: Pe mâine!

CAPITOLUL III

Slujba de-a doua zi în zori, scena dintre Duberc şi mama, când ea află că Prudent îl dusese pe Simon la tren la Villandraut – stau în umbra amintirii celor întâmplate la Maltaverne câteva zile mai târziu. De unde să încep? Parcă mă văd mergând, într-o seară, pe drumul spre Jouanhaut. Cred că răsărea luna. Cel puţin în amintirea mea luna e stăpână. Liniştea era atât de adâncă, încât Hura se auzea rostogolindu-se iute peste pietrele bătrâne. Un susur foarte lin şi uşor. Pretutindeni în ceasul acela fiinţele se întâlnesc, cel puţin aşa scrie în cărţile care-mi plac. Fiindcă exista decorul trebuia să existe şi piesa. De ce nu şi pentru mine? Pentru că numai decorul ne este dat, restul trebuie să-l dobândim cu cheltuială, iar eu n-aveam destulă forţă la optsprezece ani... Forţă, pentru ce? Nici ca să mor, nici ca să trăiesc. Broasca pe cere o auzeam mă făcu să mă gândesc la ceea ce, cu câteva zile înaintea morţii, ne spunea bunica (o femeie cucernică, totuşi) că decât să moară ar dori mai degrabă să fie o broască râioasă sub o piatră. Ca şi cum n-ar fi o fericire în lumea asta să fii o broască râioasă sub o piatră şi să chemi dulce femela şi să te-mpreuni cu ea pe sub pietre, ori în iarba învoaltă! Presimţeam, aşa mi se pare azi, că avea să se întâmple ceva în noaptea aceea. Răcoarea pârâului pe obrajii mei era suflarea morţii... Dar poate îmi închipui numai.

Mama rătăcea pe alee, înfăşurată într-un şal. Îşi spunea, desigur, rugăciunea. Mă înştiinţă că Laurent era bolnav şi se dusese să se culce, aşa că trebuia să nu fac zgomot.

— Şi când mă gândesc că ne obligi să stăm în aceeaşi cameră, de parcă n-ar fi destule în hardughia noastră! Mă întreb ce-oi fi urmărind.

Nu se supără. Îmi explică:

— Aţi stat întotdeauna împreună.

— Tu ne-ai impus, deşi n-avem aceleaşi gusturi şi n-am avut niciodată nimic să ne spunem.

Mama repetă dojana ei obişnuită:

— Ţie toţi ţi se par proşti! Un nerod sadea, în orice caz, se porni ea cu o mânie bruscă, este Simon. Când mă gândesc la ce-a dat cu piciorul...

— Nu-i chiar aşa, n-a dat cu piciorul la nimic esenţial. Păstrează tot ce-a învăţat, diploma de bacalaureat – tot ceea ce-ţi datoreşte şi de care vor profita alţii, dacă asta te consolează.

— Ştii foarte bine că nu despre asta e vorba!

— În orice caz asta e ce nu suporţi nici măcar în gând. Cât priveşte soarta lui Simon, nu te interesează defel, fiindcă nu-l iubeşti. N-o să-mi spui acum că-l iubeşti pe Simon? Şi chiar dacă l-ai iubi în adevăratul înţeles al cuvântului, ce mai, aşa cum îl iubeşte doamna Duport...

— Du-te şi te culcă!

— Puţin ţi-ar păsa de lovitura dată destinului veşnic al lui Simon, fiindcă ai iubi ceea ce e vremelnic în el...

Mă împinse către scară:

— Du-te sus şi umblă încet să nu-l trezeşti pe Laurent, şi să nu te mai aud... Copilul ăsta o să mă bage în mormânt.

M-am împotrivit, era prea devreme ca să mă culc. Voi da o raită prin parc.

— Îmbracă-te gros. Mi-ajunge un bolnav. Când te duci să te culci, vezi să nu deschizi fereastra, Laurent tuşeşte.

— Tuşeşte mereu noaptea. Tuşeşte în somn.

— De unde ştii? Nu te trezeşti niciodată.

— Îl aud ca prin vis.

Sunt sigur că nu născocesc, mi-aduc aminte că spusele mele m-au neliniştit şi că m-am temut deodată pentru Laurent de parcă, vrând să-i tulbur pe ceilalţi, deveneam victima propriei mele vrăji, dar a fost o spaimă doar de câteva clipe. M-am pomenit din nou în bezna lăptoasă a unei seri cu lună, aşa cum sunt eu mereu în asemenea ceasuri, atent la clipocitul Hurei, la noaptea calmă, murmurândă, asemănătoare tuturor nopţilor, la aceeaşi lumină ce va scălda piatra sub care trupul care am fost va fi

putrezit. Şi timpul ce se scurge ca Hura, dar Hura e mereu aici, şi va fi mereu şi va curge neîncetat... Să urli de groază. Ce fac ceilalţi? Nu par să ştie.

Iar eu nu ştiam că în seara care începea, cu toate agoniile ei nenumărate... Dar trebuie să istorisesc lucrurile fără a plăsmui nimic, să-i fac lui Donzac o relatare exactă, un proces-verbal. M-am întors în casă. Era cu un an înainte ca mama să fi introdus lumina electrică. O singură lampă ardea deasupra biliardului. Am luat un sfeşnic şi-am ajuns în odaia noastră, a băieţilor, deasupra dormitorului mamei. Încăperea avea două ferestre foarte mari, iar paturile noastre erau aşezate unul în prelungirea celuilalt, încât puteam să stăm toată noaptea împreună fără să ne vedem măcar, iar el să se scoale mai întotdeauna dis-de-dimineaţă. Seara, pe Când eram copii, el cădea rupt de somn chiar la masă şi uneori trebuia dus în pat pe sus. De vreo doi ani, „umbla după fuste”, cum se spune, iar eu dormeam tun în timp ce el se întorcea acasă pe furiş, cu pantofii în mână. Când mă trezeam, Laurent îşi luase de mult zborul.

Deşi mama îmi interzisese, venisem hotărât să deschid fereastra. Era un aer apăsător. Nu recunoşteam mirosul obişnuit al lui Laurent, mirosul lui de câine, dar sănătos. Febra are un miros anume, pe care l-am simţit de prima dată. Dormea fără să sforăie, dar agitat. Începusem să mă dezbrac când intră mama în rochie de casă, cu părul împletit; se apropie de patul lui Laurent şi, după ce-l pipăi pe frunte, pe gât, fără ca el să se trezească, îmi spuse în şoaptă că nu voi putea dormi acolo, deoarece Laurent va avea poate nevoie de ea, aşa încât o să rămână ea în patul meu iar eu să trec într-al ei. Nu m-am lăsat rugat şi, fără să arunc o privire spre fratele meu, am trecut în odaia mamei, la primul etaj, nu atât de mare ca a noastră, pentru că se amenajaseră în două colţuri un cabinet de toaletă şi un dulap care formau astfel alcovul unde era aşezat patul. Am deschis cu încântare una din ferestre şi m-am băgat în patul în care fusesem zămislit. Gând straniu, fascinant şi

chinuitor în acelaşi timp, pe care l-am izgonit cu acea mişcare firească ce mai dăinuia din copilăria mea frământată de scrupule, încredinţat că veşnicia noastră poate să atârne de un singur gând.

Pentru a învinge obsesia, mi-am istorisit o poveste, ca atunci când voiam să alunec uşor spre somn: aveam întotdeauna una la îndemână. Cea care se contura atunci mă încânta. Era anul când citisem pentru prima oară în *Comedia umană* a lui Balzac *Strălucirea şi suferinţele curtezanelor* şi, mâhnit de sinuciderea lui Lucien de Rubempré în închisoare, am închipuit o altă poveste Lucien de Rubempré nu era nici compromis, nici întemniţat, Carlos Herrera reuşeşte lovitura şi-l escrochează pe baronul de Nucingen de suma uriaşă necesară pentru ca Lucien să se poată căsători cu fiica ducelui de Grandlieu. Căutam să rezolv dificultăţile. Prin sprijinul ducelui şi al lui Carlos Herrera, Lucien devenea ataşat pe lângă ambasada din Roma, de aceea căsătoria avea loc, aproape în grabă, în capela ambasadei, fără ca Parisul s-o afle şi astfel tot ce s-ar fi putut unelti împotriva lui Lucien era zădărnicit. La puţină vreme, Carlos Herrera se hotărî să dispară şi să redevină Jacques Colin, ocnaşul evadat, ceea ce de fapt era. Simulă că are una din acele tumori ce nu cruţă. Toţi cei care îl văzură atunci îl crezură pierdut. Se hotărî să se opereze într-o clinică din Elveţia care depindea de bandă. Cadavrul unui alt operat deveni cel al lui Carlos Herrera iar Jacques Colin o şterse... Şi eu alunecam, mă cufundam într-un somn greu, adânc, populat de un adevărat furnicar de oameni, din care mă trezeam la atingerea primei raze de soare furişată printre jaluzele.

Dar m-am trezit în toiul nopţii, pierdut parcă în acel pat cari nu era al meu şi care avea mirosul Mamei. Mi-am dat imediat seama că se petrece un eveniment grav. Da, am ştiut imediat că era grav. Pe scară se auzeau paşi grăbiţi, nimeni nu se gândea să meargă în vârful picioarelor, uşile rămâneau deschise şi se bălăbăneau. Drama se petrecea deasupra mea. Laurent? Îmi făceam curaj: zgomotul cănii, al ligheanului, vomitase pesemne. M-am întors cu faţa la

perete. În clipa aceea mama intră ţinând în mână o lampă care-i lumina din plin capul despletit şi cărunt. Rămase în prag:

— Ascultă, e mai bine să ştii...

Laurent avusese o hemoptizie care nu încetase încă. Doctorul Dulac şi Decanul erau lângă el. Am dat să mă scol, dar ea mă rugă să nu mă mişc până-n zori.

— Atunci ai să pleci la domnişoare, la Jouanhaut. Trebuie să fugi, să fugi, repeta ea buimăcită. Voi răsufla uşurată doar când te voi şti departe.

— Dar Laurent...

— Nu mai e vorba de Laurent, ci de tine.

— Bine, mamă, dar Laurent? Laurent?

Ţinând în mână lampa, rămase împietrită, cu şuviţa albă ce-i cădea pe frunte. Mă privea cu înflăcărare:

— Roagă-te pentru bietul tău frate, dar prima noastră datorie e să te izolăm. Să dea Dumnezeu să nu fie prea târziu. Când mă gândesc că stai şi la Bordeaux şi la Maltaverne în aceeaşi cameră cu el, de-atâţia ani. Chiar şi noaptea trecută respirai acelaşi aer.

— Dar ce-i cu el, mamă...

— Vom face imposibilul, fii sigur. Chiar mâine va avea loc un consult. Dar trebuie să afli...

Şovăi:

— Doctorul crede...

Se întrerupse, începu din nou să-mi explice în amănunt ce hotărâse cu mine, de parcă toată nenorocirea mă privea doar pe mine, n-avea importanţă şi consecinţe decât raportată la mine. Urma să plec fără lenjerie, fără haine, doar cu ce aveam pe mine, toate lucrurile fiind în camera contaminată.

— Nici măcar nu te voi îmbrăţişa şi bine-nţeles că nu te vei apropia de camera lui Laurent. Dealtfel e într-o stare... Mai bine să nu păstrezi această imagine...

— Nu ultima, mamă, nu ultima!

— Ba da! Ştii că pun întotdeauna răul înainte. Mă duc să-ţi aduc o cafea. Culcă-te la loc.

Mă voi supune, voi face tot ce doreşte. Înspăimântase tânărul de nouăsprezece ani tot aşa cum altădată speria băieţaşul ca să nu iasă din cuvântul ei. La Maltaverne se aflase odaia, patul în care se stinsese bunicul, iar la Bordeaux odaia, patul în care murise tata. Aici se va afla camera, patul în care Laurent... Se desprindea deodată din nulitatea lui de codaş al clasei pentru a începe să trăiască în mine noua lui existenţă. N-a rostit o vorbă fără legătură cu guguştiucul, cu bec aţa, cu iepurele sau cu câinii lui. Se pregătea să intre la Grignon[14], dar era tot atât de indiferent faţă de agricultura învăţată din cărţi ea şi faţă de latină sau de ebraică. Spusese întotdeauna: „Eu voi fi ţăranul familiei...” Nu se ocupa însă de nimic la Maltaverne.

— Mă lăsaţi să mă descurc singură cu toate! se văita mama, care n-ar fi suportat să ne băgăm cât de cât nasul în afacerile ei – ale noastre de fapt, fiindcă Maltaverne era a noastră iar ea doar tutoare.

Astfel îmi rătăcea gândul care se opri deodată: „Nu voi mai fi decât eu, voi fi singur la Maltaverne, faţă în faţă cu mama”. Da, asta mi-a trecut prin minte, dar martor mi-e Dumnezeu că nu m-am bucurat, căci era imposibil ca mama să nu se fi gândit şi ea, cu patima ei nebună pentru pământ, să nu fi fost tulburată în taină. Adora pământul, dar nu ca mine, ura diviziunile... Donzac, pentru care scriu, n-are nevoie să-l previn: nimic nu-mi era limpede în noaptea aceea sinistră, nimic nu era mărturisit, recunoscut, consimţit. Încerc să desluşesc cu gândurile mele ceasurile ce m-au însemnat pe veci, gândurile mele aşa cum le-am desprins în ordinea şi înlănţuirea lor, de-a lungul săptămânii ce-a urmat la domnişoarele din Jouanhaut.

M-am trântit, aşa îmbrăcat, pe patul mamei, aşteptând să se lumineze de ziuă. Ea mai veni o dată, oprindu-se în prag, ca să-mi aducă o ceaşcă de cafea şi să-mi spună că Marie Duberc se îngrijea să-mi calce lenjeria, că nu voi duce lipsă de nimic. N-aveam decât să-mi adun cărţile şi hârţoagele, cum numea ea tot ceea ce scriam. Am aţipit: ca

[14] Şcoala naţională franceză de agricultură.

prin vis am auzit brişcă lui Duberc. Marie intră cu o tavă în mână, cu broboada neagră, bătrânească, strânsă în jurul capului, toată-n negru, un negru lucitor, ca al găinilor; tot ca ele avea şi privirea speriată, şi noada înfoiată. De când cu fuga lui Simon, la care fuseseră complici, mama nu mai stătea de vorbă cu bătrânii Duberc decât pentru a le da porunci. Marie mă încredinţă că Laurent se odihneşte, iar Doamna nu mai pleacă de lângă el. Doctorul chemase o soră de la spitalul din Bazas. Se văicărea:

— *Văleu, bietul domnişorul Laurent!* Pe el îl iubeau mai mult bătrânii Duberc. *Văleu, bietul de el!*

Fuga asta, fără să-mi revăd fratele pe moarte, n-am să mi-o iert niciodată. Mama făcea de strajă ca să mă împiedice să intru în camera unde timp de-o clipă am zărit prin uşa întredeschisă, la licărirea unei candele, mobilele mutate, aşternutul răvăşit. M-am supus. Totul se petrecu aşa cum hotărâse mama. La nouăsprezece ani mă lăsam purtat ca un nou-născut. M-am împotrivit uşor, dar ea nici nu mă asculta. Îmi spunea:

— Cum va trece criza, ai să-l vezi din nou. Îţi promit. Am să trimit după tine. Veţi sta de vorbă de la distanţă, or să mai fie zile frumoase. Îl vom instala în parc, la soare. Tot pădurea e cea mai indicată.

Ceaţa dimineţii aceleia de septembrie, mireasma ei... Nu eu voi muri, eu voi trăi. Mama le trimisese domnişoarelor o scrisoare anunţându-le sosirea mea şi nenorocirea ce se abătuse asupra noastră. Domnişoara Louise şi domnişoara Adila mă aşteptau într-o învolburare de durere, milă şi plăcere nesperată prilejuită de venirea mea. Bucuria era mai puternică la domnişoara Adila, condamnată să trăiască cu o surdă „ce înţelegea totul după mişcarea buzelor”, la şapte kilometri de orăşel, într-un cartier pierdut unde drumul se sfârşea şi dincolo de care se întindea până spre ocean landa pustie. O fermă din cele de pe vremuri, la marginea unui nesfârşit ogor de mei: îmi place să cred că şi noi ne tragem dintr-una din ele. În dimineaţa aceea ciocârliile ciripeau deasupra câmpului, ciocârliile în care Laurent nu

mai avea să tragă. Deschiseseră pentru mine o odaie mare, îndreptată spre răsărit, mirosind a mucegai, unde ştiam că tatăl domnişoarelor s-a sinucis după ce scăpătase, dar ele nu ştiau că am aflat. Am pus pe masă *Pascal* în ediţia Brunschvicg, o copie dactilografiată a cărţii lui Maurice Blondei, *Acţiunea,* pe care mi-o împrumutase Donzac, şi *Materie şi Memorie* de Bergson; m-am dus degrabă să scotocesc prin biblioteca din „salonul de primire", care-mi dăruise pe când eram copil o asemenea fericire, încât cei ce n-au cunoscut-o nu ştiu ce înseamnă miracolul lecturii, când nimic din afară nu vine să vălurească suprafaţa unei zile de vacanţă, când peisajul real se acordă cu peisajul visat, iar mireasma casei pătrunde în noi aşa cum va rămâne pentru veşnicie când, după ani şi ani, casa nu va mai exista.

Nu citeam nici din Bergson, nici din Pascal, nici *Analele de Filozofie creştină,* ci *Copiii căpitanului Grant, Insula Misterioasă, Fără Familie.* Camera lui Laurent, aşa cum am văzut-o prin uşa întredeschisă, la tragica licărire a candelei, stăruia totuşi în mine. N-o uitam nicio clipă, îmi alimenta spaima şi durerea, dar poate şi fericirea de a avea nouăsprezece ani şi de a mă simţi plin de viaţă.

Am auzit-o pe domnişoara Adila care se obişnuise, de când cu soră-sa, să strige cât o ţinea gura, spunându-i bucătăresei:

— Dacă se-ntâmplă o nenorocire, ce partidă va fi domnul Alain cu cele trei mii de hectare...

— Bine, bine, dar câtă vreme va trăi maică-sa, ea va fi stăpâna...

— Mai taci odată! strigă domnişoara Adila. Doamna îşi are averea ei, aproape o mie de hectare, o casă aranjată la Roaillan şi bani lichizi, slavă Domnului!

— Bine, dar...

Am ieşit să nu mai aud. Laurent era în viaţă, trăia. Mama ne iubea pe amândoi. Decanul veni cu veşti în cursul după-amiezii: „Mama ta este ca întotdeauna, admirabilă. Stă câteva ore noaptea cu Laurent pentru ca sora să se poată odihni. E hotărâtă să nu te vadă, nici de la distanţă.

Acceptă acest sacrificiu. Vai, nu va aştepta mult, însă.” Atunci am auzit pentru prima dată rostindu-se cuvântul fatal: „tuberculoză galopantă”. Am auzit răsunând în mine acel galop care-mi lua fratele mai mare pentru veşnicie, într-un întuneric unde-l voi urma şi eu, poate nu în galop, ci la pas; şi, oricât de încet aş înainta, tot voi ajunge asemeni moşneagului din Lassus cu cele trei mii de hectare ale mele şi cu o liotă de moştenitori care mă vor hărţui, pe care-i voi urî şi-i voi ţine, ca şi el, la distanţă. Oroarea posesiunii. Posesiune, rău absolut. Ce-i de făcut ca să te eliberezi de ea? Aş renunţa bucuros la bunurile acestei lumi, dar nu la lumea însăşi, nu la bucuria păgână pe care o trăiam în ziua aceea, sub stejarii din Jouanhaut, în timp ce fratele meu era purtat în galop spre noaptea cea fără de sfârşit.

Chiar de-a doua zi am crezut că văd limpede la domnişoare, căzut parcă din cer, microbul proprietăţii: o copilă slută, de vreo zece ani, Jeannette Séris, moştenitoarea lor, venea cu acest titlu să locuiască din când în când la ele şi să primească adoraţia fermierilor. Cel mai ciudat însă e că, fiică unică, monstrul va poseda, într-o zi, unul din cele mai întinse domenii din landă, în care proprietatea domnişoarelor se va pierde ca o picătură de apă. Dar fiecare hectar conta pentru aceşti înfometaţi ai pământului. Mi-era silă de Jeannette. Avea chipul palid şi pistruiat, iar doi din aceşti pistrui deveniseră fosforescenţi, ţinându-i parcă loc de ochi, fără gene şi sprâncene. Un pieptene rotund îi susţinea deasupra frunţii cele câteva fire de păr. Copiii arendaşilor erau aduşi să se joace cu ea: „Ce-i spuneţi domnişoarei?” Se purtau smeriţi aşa cum se purtau pe timpul iobagilor copiii de mujici cu copiii boierilor. A doua zi de dimineaţă, când m-am trezit, am auzit-o pe domnişoara Louise strigându-i domnişoarei Adila: „...da’ n-are nici măcar zece ani mai mult ca ea. O s-o aştepte!” Adila răspunsese doar prin mişcarea buzelor, pesemne, căci n-am auzit nimic. Surda insistă: „Nu se va-nsura fără consimţământul mamei lui. Va aştepta cât va trebui...” Doamne Dumnezeule, de mine era vorba, de mine şi de Jeannette. Umbla vorba prin partea locului, ca odinioară

despre logodna dintre delfinul Franţei şi infanta Spaniei. De data asta eram numai eu în cauză, Laurent nu mai avea de împărţit riscul înfricoşător. Nu mă îndoiam că în mintea mamei totul fusese hotărât. Şi culmea, fetiţa mă căuta, pocitania asta îmi făcea ochi dulci. Şi ea se gândea la logodnă. În săptămâna aceea mi-a fost ruşine de ignoranta mea, de indiferenţa mea pentru tot ce avea vreo legătură cu problema socială. Am luat hotărârea să citesc Jaurès, Guesde, Proudhon, Marx... Erau simple nume pentru mine. În orice caz, ştiam mai bine decât ei ce înseamnă proprietatea. Că e furt sau nu, puţin îmi pasă, dar ea înjoseşte, degradează.

CAPITOLUL IV

După doi ani, încep la Bordeaux un nou caiet. Pe primul, Donzac m-a rugat să-l ia cu el la Paris, unde a intrat la Seminarul carmeliţilor. Pentru el m-am hotărât să ţin mai departe acest jurnal. Un jurnal? nu: povestirea compusă, rânduită a tot ce mi-a furnizat zi de zi viaţa mamei şi a mea în aceşti doi ani – dar în primul rând încercarea de a vedea clar în mine, în cel ce am devenit după moartea lui Laurent.

Ce am devenit? Sunt sau nu altul? Băiatul de douăzeci şi unu de ani care-şi pregăteşte licenţa în litere la Bordeaux e oare diferit de adolescentul de ieri? Acelaşi, condamnat să rămân acelaşi, dacă nu voi muri ca Laurent. Bătrânul din Maltaverne pe care-l port în mine îi va urma în istoria secretă a landei nesfârşite bătrânului din Lassus, şi aceeaşi fiinţă care sunt acum va fi octogenară, iar cine ştie ce copil poet din 1970 îl va privi de la distantă cum stă nemişcat în prag, cu un chip mineral.

Moartea lui Laurent nu m-a schimbat pe mine ci condiţiile vieţii mele. Am fost năuc luni în şir. Mama avea grijă de toate, iar în ce mă priveşte singura ei preocupare era sănătatea mea fizică. Aveam „o pată pe plămânul stâng”. Nu s-a liniştit până nu m-a ştiut reformat. Eram bucuros şi muream, totodată, de ruşine. De aceea am devenit şi mai sălbatic şi mi-a fost necaz pe ea. Nemaiavând motiv de nelinişte, devenea pe zi ce trece tot mai prinsă de Maltaverne unde, cum ne-am cumpărat anul acesta automobil, un Dion-Bouton, se duce mereu pentru scurte popasuri. Distanţa a dispărut. Până mai anul trecut trebuia să schimbăm de două ori trenul ca să ajungem la Maltaverne. Dezrădăcinarea începea din holul gării de Sud. Landa întinsă, singura mea patrie, era depărtată ca o stea. Astăzi ştiu că ea începe la ieşirea din Bordeaux şi că, pe drum, dacă nu intervine vreo pană de carburator sau de cauciuc, putem străbate în mai puţin de trei ore cei o sută

de kilometri ce separă Bordeaux de Maltaverne.

Scriu fel de fel ca să nu m-ating de locul otrăvit, de când Laurent a închis ochii. Ce s-a petrecut între mama şi mine? Ce-am să-i reproşez? Îşi ia asupră-şi toate, mă despovărează de toate. Când e la Maltaverne, ca acum, sunt cel mai liber student din lume, am la Bordeaux o bucătăreasă şi un valet la dispoziţia mea. Dacă nu sunt în stare să mă bucur, nu mama e de vină.

— De ce n-ai prieteni? De ce refuzi invitaţiile sau stai retras şi nu dansezi?

Nu dansez după cum nu vânez. Totuna e.

Nu, nu-i totuna. Ceea ce voi istorisi e un fapt trăit care mai dăinuie, deci nu-i o plăsmuire de-acuma. Donzac va şti să facă deosebirea între documentul interpretat, retuşat de mine, şi ceea ce prinde formă zi de zi, rând cu rând, mărturia unui destin ineluctabil. Donzac va şti să interpreteze minciunile mele prin omisiune şi va scoate din ele, independent de voinţa mea, miezul de adevăr – acel adevăr pe care aş vrea totuşi să-l smulg din mine, pe care-l caut cu o patimă ce mă-nspăimântă, nu din pricina mea, ci fiindcă-i vorba de mama, pentru că o demasc încet, şi pe măsură ce descopăr adevăratul ei chip, mă-nfricoşează.

Dar nu mai sunt singur. Nu mai sunt intru totul al ei. A apărut cineva. Cineva. Totul a început la Bard, librarul din Galeriile care unesc strada Sainte-Catherine cu piaţa Teatrului. Am cunoscut târziu această grotă întunecoasă cu cărţi. Librarul meu era Feret, de pe Cours de l'Intendance. La Bard, au întâietate apariţiile de la Mercure de France. Un loc unde literatura e la mare cinste. Poeţii moderni se lăfăiesc în vitrină.

Treceam pe-acolo aproape zilnic, la întoarcerea de la facultate, după ce prima dată începusem să frunzăresc o carte nouă: *Imoralistul;* eram atât de captivat de lectură încât am tresărit auzind glasul unei femei spunându-mi la ureche: „Chiar dacă n-a veţi mulţi bani, vă sfătuiesc s-o cumpăraţi. Este ediţia originală, iar ediţiile originale Gide..."

Am ridicat ochii şi am văzut-o în semiîntunericul hrubei pe domnişoara Marie, care se ocupă de vânzare şi de toate problemele magazinului (Bard, patronul, nu se mişcă de la casă iar Balège, comisul cocoşat, se îngrijeşte de treburile grele). Domnişoara Marie, îmbrăcată într-un halat negru, se face simţită doar de cei asupra cărora îşi aţinteşte privirea, aşa cum s-a întâmplat cu mine în acea primă zi. Privirea ei... blândă, şi dispreţuitoare în acelaşi timp, şi teribil de ageră. Ca toţi cei ce mă iubesc, atrasă şi înduioşată tocmai de ceea ce-i determină pe ceilalţi să se-ndepărteze. Fără să vreau însă, am făcut-o să se înşele. Îmi plac mult cărţile dar cumpăr aşa de puţine, preget atâta înainte de-a mă hotărî şi, ca să spun totul, sunt atât de nepriceput să cheltuiesc un ban, pe deasupra mă îmbrac prost, cu o cravată amărâtă, încât m-a luat drept un student sărac. Mai târziu am aflat: observase că pardesiul, deşi uzat, nu era de gata, iar servieta, dintr-o piele frumoasă, avea monogramă. Lăsam totuşi impresia că n-am un ban de buzunar. M-a crezut băiatul unor bogătaşi de la ţară, scăpătaţi sau zgârciţi, şi a pus de-o parte pentru mine ediţiile originale. „O să plătiţi luna viitoare”, îmi spunea.

Nu dintr-un simţământ josnic i-am ascuns adevărul. Un fel de ruşine? Nu, mai degrabă fericirea de a fi iubit pentru ceea ce sunt, de a şti că pot să plac unei fete de o asemenea calitate, care nu ştie că sunt moştenitorul întregului domeniu Maltaverne. În puţinele seri când mama mă obligă să merg să-i văd pe ceilalţi dansând, ştiu bine că toate fetele mă privesc cu aceiaşi ochi: o etichetă invizibilă e prinsă de smochingul meu: mii de hectare de landă, imobile. Acelaşi zâmbet docil pe buzele tuturora, acelaşi efort de a vorbi despre „ceva interesant”. Ideea pe care şi-o fac imbecilele astea despre un „intelectual”... Nu, nu vreau să mă mai gândesc la asta. Mi-e de ajuns ca Donzac să priceapă nesperata fericire pe care am încercat-o chiar în prima zi, datorită acestei fete ce privea cu atâta dragoste pe studentul sărac drept care mă lua. Refuzul meu de-a ieşi cu ea – am aflat mai târziu şi am făcut amândoi mult haz – l-a pus pe seama grijei de a n-o compromite, atât mă

credea de angelic. Dar adevăratul motiv nu i l-am spus, nu sunt nici eu chiar sigur că-l cunosc. Poate că, ieşind din hruba întunecoasă a librăriei, era imposibil să mai stăruie mitul studentului sărac; şi poate că, mai ales, nu mi-o puteam închipui despărţită de librărie, cu care părea că se contopeşte, tot aşa după cum pe domnişoara Martineau mi-o puteam închipui doar călare. Eram astfel la distanţă şi totodată mă bucuram de prezenţa ei, ca şi cum n-aş fi avut altă bucurie pe lume decât contemplarea în această semi-obscuritate plină de vrajă a librăriei; orice problemă sordidă din afară ce s-ar fi ivit, aş fi fost incapabil s-o rezolv.

Situaţia putea să continue la nesfârşit fiindcă şi Marie i se adaptase, ea corespunzând imaginii ce şi-o făurise despre mine şi pe care o numea: aspectul meu *noli me tangere.* Dacă hazardul nu ne-ar fi rezervat o întâlnire... Dar eu nu cred în hazard, iar coincidenţele dovedesc poate că vieţile noastre sunt într-adevăr predestinate.

Deşi era sufletul librăriei Bard, patronul şi Balège nu vedeau cu ochi buni faptul că permitea prea multor clienţi, dintre care eu eram cel mai credincios, să răsfoiască volume pe care nu le cumpărau. Ea concepea librăria la fel ca Anatole France în *Ulmul din parc,* unde domnul Bergeret îşi întâlnea zilnic prietenii la librarul Paillot. Îmi mărturisi că avea de luptat mai ales pentru mine, dar şi pentru un profesor tânăr de la neînsemnatul liceu din Talence care trecea pe la Bard în fiecare joi după-amiază, singura lui zi liberă. Tocmai ziua în care eu nu veneam fiindcă joia librăria era ticsită.

— E la fel de retras ca dumneata, nu cunoaşte pe nimeni...

— Şi totuşi vă cunoaşte, i-am răspuns cu ciudă.

Ea zâmbi de ciuda mea, crezându-mă gelos. Eram într-adevăr? În orice caz am devenit imediat, datorită aerului de suferinţă pe care-l arboram: îmi închipuiam că poţi iubi, aşa cum devii mistic după cum spune Pascal, înclinând automatul.

Mă neliniştea vârsta acestui rival necunoscut. Era cu

câţiva ani mai mare ca mine. Îi inspirase milă din cauza singurătăţii totale şi a amărăciunii fără leac pe care o trădau unele cuvinte, de parcă ar fi fost lovit în tinereţe de o nenorocire ireparabilă. Ea vorbea despre toate astea cu o amabilitate sporită pe măsură ce eu sufeream tot mai tare – suferinţă nesimulată, pe care o resimţeam realmente şi pe care Marie ajunse în curând să n-o mai poată suporta. Eram singuri în spatele rafturilor cu cărţi de ocazie. Pentru prima dată mi-a luat mâna şi mi-a ţinut-o o clipă într-a ei.

— Când mă gândesc, îmi spuse ea, că nici măcar nu-ţi ştiu numele mic. Cunosc doar iniţiala, am văzut-o pe servietă. Nume care începe cu A... Nu cumva te numeşti Arthur sau Adolphe? sau Auguste?

— Poate că Augustin.

M-am apropiat de urechea ei delicată: „Alain...” am murmurat, de parcă ar fi fost o mare taină, iar ea repetă Alain, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu-l uite. Am întrebat-o:

— Cum îmi spuneaţi când vă gândeaţi la mine?

— Nu-ţi spuneam în niciun fel. În zilele când nu treceai pe aici, îmi ziceam: „Azi îngerul n-a venit...”

— O! şi dumneavoastră?

Mi-am adus aminte în momentul acela de amurgul de la Maltaverne când Simon mi-a zis: „O! Dumneata eşti un înger...” Să mă gândesc la el în acea clipă anume când avea să se ivească din nou în viaţa mea! Mi se pare şi mie atât de ciudat, încât mă bănuiesc că aranjez fără să vreau povestirea, că o potrivesc. Dar nu, aşa s-au petrecut lucrurile. Am ieşit fără un cuvânt de rămas bun, urmat de Marie, care-mi repeta în şoaptă:

— Ce ai? N-am vrut să te jignesc.

— Fetelor nu le plac băieţii angelici, am răspuns. (Ne aflam foarte aproape unul de altul, în prag. În librărie nu mai era niciun client). Şi, dealtfel, au dreptate.

— Pentru că sunt şi îngeri răi? întrebă Marie. Încerca să râdă, să risipească norul.

— Nu, pe un înger rău l-ar iubi, ar suferi din pricina lui...

— Depinde de fată. Ştii, mie nu mi-au plăcut niciodată

brutele. Mi-a fost întotdeauna teamă.

— Pe câtă vreme eu vă inspir încredere.

— Orice vorbă de-a mea te jigneşte.

— Neînsemnatul pedagog din Talence, care vine în fiecare joi, nu vă inspiră teamă?

— Ah! Din cauza lui te frămânţi! Sărmanul, îmi face atât de rău şi mi-e frică să nu simtă cât mă dezgustă. Îmi impun totuşi să-l iau de mână, chiar să-i ţin mâna câteva clipe într-a mea şi nu-i uşor. N-o să crezi, dar are câte şase degete la fiecare mână. Ceea ce simt la atingerea cartilagiului acela moale...

M-am sprijinit de vitrină. Am întrebat-o:

— Simon? E în Bordeaux?

— Îl cunoşti? De unde îl cunoşti?

— Ştiţi că şi la picioare are câte un deget în plus? Domnişoară Marie, spuneţi-i că unul din clienţii dumneavoastră se numeşte Alain şi e un înger, şi veţi afla totul despre mine, despre mama, despre copilăria mea, despre ţinutul meu natal care e şi-al lui Simon Duberc. N-am să vă vorbesc astăzi de el pentru că n-aş putea s-o fac fără să vă dezvălui totul despre neînsemnata mea viaţă. Îl las pe el să pregătească terenul... Nu-mi va rămâne decât să retuşez depoziţia lui. Pornind de la ceea ce vă va spune, îmi va veni mai uşor să vă introduc în această poveste ce nu interesează pe nimeni.

Ea şopti:

— Cu excepţia mea.

Am aflat atunci cât de puţine ştia despre Simon. Nu suportase Parisul şi, de cum îşi luase licenţa, obţinuse prin protectorii puternici pe care se lăuda că-i are să fie numit pe lângă Bordeaux.

— Dar susţine că de n-aş fi eu, singurătatea lui ar fi şi mai grea aici decât la Paris.

— Nu se duce să-şi vadă părinţii?

Nu ştia. Nu pomenise niciodată de ei, de parcă s-ar fi ruşinat. M-am gândit că dacă ar fi trecut prin Maltaverne, mama ar fi aflat de întoarcerea lui. Mi-am luat rămas bun şi am deschis uşa. Deodată în faţa ochilor îmi apăru seara

aceea şi m-au cuprins fiorii. Tot ce mă împiedicase să ies cu Marie se prăbuşi dintr-o dată. Avea în curând să afle totul despre mine şi ai mei. Nici măcar n-am întrebat-o dacă e liberă, i-am spus:

— Nu mă lăsaţi singur astă-seară. Mama e la ţară. Sunt numai eu. Am să vă povestesc.

Căutam s-o neliniştesc pe Marie; dar bucuria ei era mai puternică decât neliniştea. Mi-a cerut s-o însoţesc până acasă:

— Am să urc o clipă, atât cât să-i dau de ştire mamei şi să-mi schimb rochia.

Magazinul se închidea peste o jumătate de oră. Ne-am dat întâlnire în faţa Teatrului.

Era prima mea întâlnire şi aveam douăzeci şi unu de ani! În seara asta nu voi fi singur. Am intrat în cafeneaua Bordeaux şi i-am telefonat lui Louis Larpe, majordomul nostru, să-l anunţ că voi aduce o prietenă la masă. Îmi închipuiam uimirea lui: „O doamnă, domnule Alain? – Da, o doamnă. – Mi se pare că n-avem decât un muşchi de vacă pentru domnul. – Deschide o cutie cu pateu de ficat şi pune la rece o sticlă, din care doreşti.”

Am aşteptat-o în ceaţă, în faţa casei fără etaj unde locuia Marie, pe strada Église-Saint-Seurin – atât cât să-şi schimbe rochia. Când se ivi din nou, era tot ea dar parcă alta, evadată din meseria ei, din librăria întunecoasă iar eu, pentru prima dată în viaţă, înaintam glorios, asemănător tuturor băieţilor, în seara aceea de noiembrie a cărei mireasmă o voi simţi mereu înlăuntrul meu, grăbit să ajungem în piaţa Gambetta şi pe Cours de l’Intendance – pot să mărturisesc – da, ca să fiu văzut cu tânăra aceasta. De aceea am întrebat-o:

— Nu vă deranjează să fiţi văzută pe Intendance, alături de un bărbat? Putem să facem un ocol pe străzi mai dosnice...

Râse:

— O! să vezi, eu... Mai degrabă dumneata ai putea să fii

compromis alături de mine...

I-am spus că eram de pe lângă Bazas şi aveam puţine cunoştinţe în Bordeaux. În cele zece minute cât ne mai rămăsese până la mine în strada Cheverus, trebuia totuşi s-o pregătesc pentru locuinţa luxoasă cu majordom...

— Ştiţi, avem două mii de hectare de pădure de pini! am spus eu prosteşte.

Cum cifra nu părea că o impresionează, am adăugat, stupid:

— Fără să mai socotesc şi restul.

— Nu-i un motiv de laudă.

— Nu mă laud, dar v-am ascuns acest lucru. Era cazul să vă previn...

— Nu, Alain, asta schimbă totul. Nu voi lua masa în casa mamei dumitale, în absenţa ei, fără ca ea să ştie. Am să te duc într-un mic restaurant în port, la Eyrondo.

M-am împotrivit, spunându-i că nu se poate, telefonasem ca cina să fie demnă de ea.

— Ai să dai din nou telefon de la Eyrondo.

— Nu-l cunoaşteri pe Louis Larpe, majordomul. N-aş îndrăzni niciodată... A deschis o cutie cu pateu. Pentru el, e un act sacru. Dealtminteri, am oroare să telefonez. Am făcut-o pentru dumneavoastră dar nu m-am obişnuit defel. Nu telefonez aproape niciodată.

— Nu ţi-e ruşine?

— Ba da. Mama îmi spune adesea: aşa intelectual cum te crezi, nu eşti decât o fiinţă neajutorată.

— Era timpul să apar eu.

— Vă e silă de mine...

— Nu, cu toate miile dumitale de hectare, nu vei fi niciodată în armonie cu această lume, nu vei fi niciodată de-ai lor... În meseria mea îi observ pe câte unii, nu mulţi, căci nu le place să citească Totuşi am şi clienţi care caută ediţii rare. Îi observ: ce baricadă poate fi tejgheaua unui magazin! Îi ascult, îi urmăresc cu coada ochiului, îi cunosc...

— Dar pe mine, Marie, nu mă cunoşti. Când mă vei cunoaşte...

Ne aşezasem într-un colţ retras în restaurantul ce fusese pesemne un han pentru marinari şi unde acum venea lumea să mănânce stridii, melci, ţipari, ba chiar şi mânătărci când era vremea lor. Marie se dusese la tejghea să-i telefoneze lui Larpe. Se întorsese râzând, cum n-aş fi crezut că e în stare să râdă.

— Poţi să stai liniştit! L-am auzit pe majordom strigând bucătăresei: „Se contramandează! Bine că n-am deschis cutia cu pateu”. Te-ai liniştit?

— Sunt grotesc, i-am răspuns cu un glas vrednic de milă.

Când mă gândesc la seara aceea, sunt uimit de pofta de destăinuire, de indiscreţia cu care vorbeam despre mine, fără să mă opresc, de parcă fata aceea sau tânăra femeie despre care nu ştiam nimic, n-ar fi avut să-mi vorbească şi ea despre viaţa ei, ca şi cum ar fi fost de la sine înţeles că dintre noi doi eu eram singurul interesant. M-a ascultat fără să-mi pună alte întrebări decât cele de care aveam nevoie ca să scap de tot ce mă înăbuşea.

— Simon Duberc îţi va spune mai mult decât aş îndrăzni eu..

— Dacă doreşti, nu-i voi vorbi despre dumneata.

M-am împotrivit că tocmai doream ca acest adversar, căci devenise adversarul nostru, să-i descrie Maltaverne în culori cât mai sumbre.

— Dealtfel despre mine nu va spune nimic rău, doar dacă n-a devenit alt om: mă iubea.

Am întrebat-o după o tăcere:

— Ţi-a mărturisit că a fost crescut la seminar, că a purtat sutană?

— Aa, înţeleg mai bine acum de ce pare că se află în marginea societăţii... A fost plămădit, format de preoţi şi-apoi lepădat...

Am şovăit o clipă, apoi am întrebat:

— Marie, dumneata crezi?

— Dar dumneata, Alain? Te întreb, dar de fapt ştiu.

Cum de ştia? Am repetat:

— Dar dumneata?

— Nu contează, răspunse ea şi adăugă: Pentru mine zarurile au fost aruncate definitiv, am douăzeci şi opt de ani. Ţin să-ţi spun vârsta pentru cazul când mă crezi capabilă să-mi fac visuri în legătură cu dumneata.

— De ce nu? am întrebat-o, şi deodată, cuprins parcă de panică, m-am ridicat: Să ieşim de-aici!

— Şi plata, dragul meu Alain?

Când am ajuns pe cheiul aproape pustiu la ora aceea, unde ne încrucişam cu fiinţe dubioase, m-am grăbit să mă văd în faţa Teatrului. Sunt multe atacuri, seara, pe străzi, după miezul nopţii. Ea-mi spuse râzând că băusem singur aproape toată sticla de Margaux şi că nu prea se bizuia pe ceea ce-i spusesem despre Maltaverne.

— Trebuie să mă crezi, Marie. Dealtfel, ai să vezi că nu-i o poveste pe care s-o plăsmuiască cineva, şi-apoi Simon o va întări. Până la moartea fratelui meu am crezut mereu, şi toată lumea credea la fel, că la mine ţinea mai mult mama. Gândul ăsta mă făcea fericit. Când Laurent ne-a părăsit, ştii, mi-a fost ruşine să-mi închipui una ca asta, dar m-am simţit mulţumit că nu mai suntem decât noi doi, ea şi cu mine, da, am fost în stare să gândesc astfel: nimeni în lume nu va mai fi între noi. A fost exact pe dos: a trebuit să-mi dau seama că niciodată, în nicio clipă a vieţii mele, nu m-am simţit mai departe de ea, că niciodată n-am fost mai despărţiţi. N-ai să mă crezi dacă am să-ţi spun că între noi doi se ridicase nu o fiinţă, ci averea...

— Ce avere? întrebă Marie cu o voce plictisită, mai mult din politeţe decât din interes.

— Averea noastră, vreau să spun a mea, pentru că moşia Maltaverne o am de la tata şi am moştenit şi partea lui Laurent. Dar mama, care se ocupă acolo de toate, căreia i-am cedat drepturile, se consideră stăpână absolută. Ştii, cunoşteam iubirea ei, nu de pământ aşa cum o simt eu, ci de avere...

— Ce grozăvie!

— Nu, nu e atât de josnic cum crezi! E o dorinţă de dominare, dorinţa de a domni peste o mare întindere.

— ...Peste un popor de iobagi. Aţi rămas în epoca iobăgiei. Te rog du-mă acasă. Nu îndrăznesc să mă-napoiez singură...

— Dar eu, Marie, sunt de partea victimelor în povestea asta. Am să te conduc, dar mai ascultă-mă puţin: până la moartea lui Laurent, cât am fost copii, patima mamei se trăda doar arareori. Ea era tutoarea noastră. Averea era datoria ei de stat. Ceea ce cred că a schimbat totul după moartea fratelui meu a fost certitudinea că nu se va mai face niciun partaj, că imperiul nu va fi înjumătăţit.

— E monstruos.

— Mai mult decât ai bănui. Un vecin de la Maltaverne, Numa Séris, rudă de departe cu noi, stăpâneşte domeniul cel mai întins după al nostru: e văduv, şi-a băgat nevasta în mormânt de inimă rea...

— Nu se moare de inimă rea, spuse Marie pornită.

— Cum de-a rezistat Numa Séris la atâtea chefuri, la atâtea pahare cu coniac sau vin negru, pe care le dă peste cap cât e ziulica de mare –unica lui fericire pe lumea asta – a rămas pentru mine un mister ce nu mi-a stârnit curiozitatea. În schimb, mă miram văzând-o pe mama că-l frecventează. Pretindea că are să-i ceară sfaturi pentru vânzarea lemnului sau în neînţelegerile cu arendaşii; dar am descoperit repede ce-o apropia de fiinţa asta abjectă. Are o fată groaznică pe care Laurent şi cu mine o detestam. Se numeşte Jeannette, dar noi nu-i ziceam decât „Păduchele”. Mi-aduc aminte de ce-mi spusese Laurent înainte de-a muri: „Am noroc că sunt prea mare ca să mă-nsor cu Păduchele. Tu însă te vei însura cu ea”. Farsa oribilă a devenit deodată o ameninţare directă...

— De ce ameninţare? Doar nu eşti o biată copilă pe care o mărită părinţii cu de-a sila; mărturiseşte că există în dumneata un complice al mamei dumitale, care visează la această unire îngrozitoare şi că de acest complice ţi-e teamă.

Eram în faţa casei. Ţinea cheia în mână. Rosti deodată:

— Rămâi cu bine, Alain. Să nu treci pe la librărie mai

devreme de vineri. Între timp am să-l văd pe Simon Duberc. Totul mi se va înfăţişa poate în alt chip.

Uşa se trânti. Am rămas singur pe trotuarul străduţei din cartierul Saint-Seurin. M-am ghemuit pe treapta de la intrare, cu coatele rezemate pe genunchi şi-am plâns. Disperarea mea nu era prefăcută şi totuşi, într-un fel era. Durerea mea se bucura de ea însăşi. Printre degete îmi curgeau însă lacrimi adevărate şi adevărate erau hohotele pe care în zadar încercam să mi le stăpânesc.

Uşa se deschise în spatele meu. Mă ridicai. Marie apăru cu o lampă în mână. Mai avea pălăria pe cap.

— Bine că te-am văzut prin oblon.

Mă concluse în casă, sfătuindu-mă să nu fac zgomot, deşi camera mamei sale dădea spre curte şi mă invită într-o odaie neîncăpătoare, pesemne salonul. Era frig şi mirosea a stătut. Cele câteva jilţuri erau acoperite cu huse. Chiar şi lampa era acoperită cu lustrină. Marie mă invită să iau loc pe canapea, lângă ea. Eu plângeam întruna şi ea zise:

— Ce copil eşti! Şi nici măcar unul de cinsprezece ani! Parc-ai avea zece ani! Îmi vine să te întreb: „Ţi-a trecut acum?”

Ea a fost cea care m-a luat în braţe. Mi-am ascuns faţa între umărul şi gâtul ei. Stătea nemişcată, de parcă o pasăre i s-ar fi aşezat pe deget, iar eu mă miram de acel simţământ de împăcare, de fericire. Făceam primii paşi. Mă lăsam în sfârşit „atins” în adevăratul înţeles al cuvântului. Consimţeam să nu mai fiu „intact”, îmi şterse ochii cu batista şi-i atinse uşor cu buzele, apoi cu mâna-i rece. O clipă îmi mângâie obrazul, atâta tot. Am început din nou să vorbesc iar ea, răbdătoare, să asculte:

— Mi-e ruşine de părerea groaznică pe care ţi-am oferit-o despre biata mama. Îmi dau foarte bine seama de tot ce e oribil în povestea asta. Aş putea oare să te fac să înţelegi cum e mama? Singura dată când am îndrăznit să-i vorbesc despre proiectul ei în legătură cu domnişoara Séris, să-i explic de ce mi-e silă de ea, nu m-a ascultat defel şi, oricât de ciudat ţi s-ar părea, a fost întotdeauna încredinţată că ceea ce numesc eu iubire fizică nu există pentru fiinţele de

o anumită rasă din care ea şi cu mine facem parte, ci e o născocire a scriitorilor, că e o datorie cerută femeii de Dumnezeu pentru perpetuarea speciei şi ca leac împotriva bestialităţii bărbaţilor; nu mi-a ascuns că asta o descumpăneşte cel mai mult în creaţiune. Am căzut de acord cu ea că îmbinarea trupului animalic cu sufletul capabil de Dumnezeu deschide o prăpastie în faţa spiritului. Ea se împotrivi cu îndârjire, susţinând că e o încercare pe care un creştin trebuie s-o domine, în primul rând nelăsându-se ademenit de palavrele din cărţi care de fapt sunt toată viaţa mea: „...dar tu eşti fiul meu, te cunosc, ştiu că vei fi ca şi mine, dezgustat de anumite lucruri, de acel lucru... N-ai cum să ştii...”

Atunci m-am gândit la tata, un tată pe care nu l-am cunoscut, cel mai blând şi mai duios dintre oameni. Am rostit încet: „Sărmanul tata...” Îmi răspunse cu ciudă, abia şoptit: „O! Îţi jur că nu m-a cruţat defel şi nu m-am dat niciodată îndărăt”. Am repetat: „Sărmanul tata”. Mi-aduc aminte că, după o tăcere, am întrebat-o pe mama dacă nu-şi făcea mustrări de conştiinţă oferind-o pe nefericita de Jeannette unui soţ ca mine care va fugi de ea cu siguranţă. „Dar ăsta-i norocul ei, dragul mamei! După ce-ţi va dărui un fiu, o vei lăsa în pace, ei rămânându-i orgoliul de-a fi slujit la crearea celui mai însemnat domeniu din Bazadais prin întinderea şi calitatea pământurilor, ceea ce îi va îngădui firavei Séris să se ocupe de bunăstarea tuturor celor ce vor depinde de ea: singura plăcere acordată pe lumea asta femeilor din familiile noastre”.

Biată mama! Marie se mira că nu-i vorbisem deschis despre această idolatrizare a pământului, neîngăduită unei creştine atât de ostentative.

— În privinţa asta, are motivele ei, calul de bătaie fiind datoria faţă de stat. Răul pentru mama stă tocmai în această râvnire de care, tocmai, nu-şi dă seama, dar o numeşte concupiscenţă, şi care corespunde la ea cu o repulsie. Nici prin minte nu-i trece că păcatul ar putea avea ceva comun cu orgoliul de a poseda şi domina. Să fi citit vreodată oare, vreau să spun a meditat oare la unele

cuvinte ale Mântuitorului care pe mine mă înfioară?... Nu, nu-i adevărat: nu mă înfioară câtuşi de puţin, nici pe mine.

Apoi am tăcut amândoi.

Ceva mai târziu am adăugat în şoaptă:

— Ce-ar spune mama dacă ne-ar vedea?

— Nu ţi-e frig?

— Nu, tu eşti caldă ca un cuib.

Marie murmură:

— Primul tu rostit de buzele multiubite.

Am corectat-o:

— Primul *da...*

Mai pe urmă îmi dădu părul spre spate, îl atinse cu buzele şi a fost rândul meu să-i amintesc de Verlaine: *„...şi care uneori pe frunte te sărută întocmai ca pe-un prunc”.*

Am rămas o vreme nemişcat. Deodată ea se ridică şi-mi luă capul în mâini.

— Las-o! Da, părăseşte-o, lasă-i totul şi trăieşte singur.

Am adăugat abătut:

— Nu-i nimic de făcut, totul e al meu.

— Eşti proprietatea proprietăţilor tale. Vei fi soţul Păduchelui.

M-am ghemuit lângă ea. După o tăcere am întrebat-o:

— Cum s-o părăsesc pe mama? Ea se confundă cu însăşi viaţa mea. Pentru mine, drama e nu că-şi însuşeşte proprietăţile care-mi aparţin, ci că le preferă pe ele în locul meu.

— Că te înşeală cu ele!

— Asta-i atât de adevărat încât, cine ştie, cu ajutorul tău voi izbuti să-i scap.

— Cu ce pot să te ajut, dragul meu? N-am cum să-ţi insuflu voinţa care-ţi lipseşte, ci doar să te fac mai conştient, deci mai nefericit, atâta tot...

Am protestat: mă schimbase totuşi în numai câteva săptămâni mai mult decât mi-aş fi închipuit; acum fericirea era să scap de mama dar nu vedeam cum aş fi putut să mă descurc fără ea, aşa incapabil cum sunt de-a mă ocupa singur de averea mea. Ţineam, desigur, la ea, şi n-aveam de ce să roşesc, ţineam mai mult ca la orice pe lume.

Maltaverne era tot ce iubeam mai mult. În schimb pământurile lui Numa Séris nu însemnau nimic pentru mine. Totuşi Păduchele mă înfricoşa. Toată viaţa o auzisem pe mama făcându-şi un titlu de glorie din faptul că-şi atinge întotdeauna scopurile. Când dorea o pădurice de pini aştepta ani în şir, dar până la urmă o dobândea. Notarul sau Numa Séris o ţineau la curent cu vânzarea chiar şi a celor mai neînsemnate parcele. Era un joc în doi şi câştigau pe rând când unul, când altul. Iar în combinaţia lor supremă, eu eram atuul – la care mama, după moartea lui Laurent, ţinea cu o patimă făţişă ce izbucnea uneori atât de violent încât nu mai credeam că voi putea să scap vreodată.

Marie mă întrebă ce vârstă are Păduchele şi se linişti aflând că are doar doisprezece ani.

— Bine, dragul meu, dar mai sunt cel puţin şapte-opt ani, timp în care poţi preîntâmpina lovitura – în primul rând căsătorindu-te. Păduchele n-ar merita niciun singur gând de-al tău dacă n-ai fi în acelaşi timp fiul mamei tale şi al acestei moşii Maltaverne. Depinzi de ele două.

— Aşa-i, dar acum eşti tu aici.

Se trase puţin, şoptind:

— Trebuie să ne despărţim. E ceasul somnului, şi-mi deschise uşa dinspre stradă.

Mergeam repede prin mijlocul drumului pustiu.

Mama devenea victima bucuriei, forţei de care mă simţeam cuprins. Simţămintele mele rămăseseră parcă în urma verdictului ce-l pronunţasem împotriva ei. Şi iată că astă-seară totul era în consonanţă: repulsia pe care Marie n-a putut să şi-o ascundă o resimţeam şi eu şi, pe deasupra, în timp ce paşii-mi răsunau pe scara noastră solemnă şi bătrână, m-a cuprins o mânie fără margini din pricina singurătăţii în care mă lăsase mama: crima de a nu mă fi pus mai presus de toate... Dar era ceva cu mult mai rău. Alesese, fără să pregete, fericirea de a guverna, bătrână guvernatoare, asupra regatului fiului ei – iar pe acest fiu îl jertfea dinainte, îl şi jertfise în gând împerechindu-l cu Păduchele, fără nicio scuză, nici măcar

scuza de a nu cunoaşte iubirea trupească. Îl văzuse pe tata suferind. Pe tata! Tată! Necunoscut preaiubit. Mi-aduc aminte, aveam zece sau doisprezece ani, într-o seară, întorcându-mă de la colegiu, m-a fulgerat un gând, şi-am început să cred cu tărie că tu n-ai fi murit. Am plăsmuit nu ştiu ce poveste cum că te-ai fi întors dintr-o călătorie lungă şi că te voi găsi acasă. Am alergat nebuneşte, izbindu-mă de trecători. Am suit câte patru trepte deodată, aceleaşi pe care păşesc acum. La lumina lămpii chinezeşti, mama îl punea pe Laurent să-si facă rugăciunea. În faţa ei, fotoliul bietului meu tată era gol. Agăţată deasupra patului mamei, fotografia ta, mărită de Nadar, e tot ce-a mai rămas din tine, tată...

CAPITOLUL V

M-am dus la librărie chiar de la ora cinci şi, cu toate că Marie se încruntă, mi-am dat seama de la prima privire cât de fericită e că n-o ascultasem, dar ultimii clienţi nu-i dădeau o clipă de răgaz. Mi-a spus să vin s-o iau peste o jumătate de oră. Ploua şi îmi purtam sub umbrelă fericirea şi orgoliul. Mă priveam în vitrine. Nu mai semănăm cu un înger ci cu un băiat iubit de-o fată. Şi nu de oricare. Dragostea nu mă orbea: Marie era cu mult deasupra condiţiei sale (această idee burgheză de condiţie, parcă ar fi fost de mirare că Marie se afla mai presus de fetele reduse din mediul meu!). Citise mai mult decât credeam că-i în stare o femeie: cele din familia mea nu citeau decât romanele din *Oeuvres des Bons Livres.* Dar cel mai mult te surprindea la ea judecata şi, ca şi la mama, gustul, voinţa de a conduce, de a domina chiar. Comisul Balège repeta adesea: „Dacă patronul n-ar avea un om ca ea...”

În ziua aceea când ne-am întâlnit sub colonada Teatrului unde o aşteptasem din cauza ploii şi-am intrat apoi în cafeneaua din colţul străzii Esprit-des-Lois, în mirosul de absint pe care-l detestam, în ziua aceea îmi dezvălui, în modul ei direct, brutal aproape, ceea ce considera ca trebuie să ştiu despre ea: „Ţi-am mai spus că n-aş putea să am un gând ascuns în privinţa ta, nu-mi fac niciodată visuri aşa cum visează fetele care iubesc şi sunt iubite...” Tatăl ei, un perceptor din Médoc (îmi aminteam întâmplarea) îşi părăsise soţia, jucase, furase câteva milioane şi fusese apoi găsit spânzurat într-o şură.

Ce era de făcut? Ce puteam să-i spun? I-am luat cu stângăcie mâna dar ea şi-a tras-o. Adăugă apoi grav, pe un ton neutru, ca şi când ar fi depus mărturie la bară, după dramă: „N-am spus tot”.

Un prieten de-al părinţilor a ajutat-o să intre la Bard. „Era

de aceeaşi vârstă cu tata, pe care-l cunoştea din copilărie. La început ne-a fost devotat. Dar nu s-a putut stăpâni şi în cele din urmă a trebuit să-i plătesc. Nu-mi dădea pace; mama închidea ochii, iar mie, atunci, totul mi-era egal. Nu-mi închipuiam ce va însemna asta pentru mine. Te voi surprinde: o înţeleg pe mama ta mai mult decât crezi, o, nu patima ei pentru pământ, ci dezgustul ei faţă de iubirea carnală. Pe tine te binecuvântez mai ales fiindcă nu semeni cu fiarele care m-au hăituit. Chiar şi Balège! da, cocoşatul ăsta. Se laudă întruna cu succesele lui şi ştiu că are, nu glumă".

Fusese amanta unui bătrân, şi consimţise la asta. Nu îndrăzneam să ridic ochii spre Marie. Am întrebat-o aproape în şoaptă:

— Şi cum aţi scăpat de el?

— Datorită anghinei pectorale. I-a fost teamă de moarte.

Plângea poate, dar eu nu-i vedeam ochii. Simţeam mai ales o stânjeneală, eram uimit. De-abia am putut repeta:

— Nu mai plângeţi.

— Nu plâng pentru faptele mele, ci pentru că mi-ai vorbit cu „dumneavoastră".

— O! Fără să mă gândesc. Marie, acum îmi dau mai bine seama de ce mă preferi. Ai fost lăsată pradă fiarelor şi le-ai scăpat, dar ai rămas cu o spaimă pentru tot restul vieţii.

Tăcea; simţeam că mai are ceva de spus. După o tăcere destul de lungă, îşi luă inima-n dinţi:

— Ceea ce mă nelinişteşte mai mult, Alain, e faptul că eşti credincios. Te voi smulge oare din ceea ce înseamnă viaţa ta?

Am repetat: „Viaţa mea?" Cuvintele ei mă uimiră: nu îndoiala ce-o mărturiseau, dar ceva dur, o anumită inflexiune a vocii. N-am desluşit-o pe loc, abia un ceas mai târziu pe când urcam agale scara din strada Cheverus am fost cuprins şi preocupat de neliniştea pe care o trezise în mine. Nu ţinea de dificultăţile de ordin religios la care făcuse aluzie ci de faptul că le invocase, le sugerase; şi deodată, pe palierul de la etajul întâi unde mirosea a gaz, unde mă oprisem să-mi trag sufletul, am rostit tare: „N-a

fost sinceră”. Intuiţia fulgurant; a funcţionat deodată.

Mă tot frământam. Oare nu mi se năzărise că am acest dar cu care mă mândream? Sau mai degrabă lui Donzac, şi m-a făcut şi pe mine să cred? Eram înnebunit ca nu cumva să mă-nşel. Am căutat să mă liniştesc. Am luat din nou punct cu punct tot ce-mi spusese Marie la cafenea, iar cauzele şi motivele au prins contur într-o lumină crudă: întrevedere pregătită, e clar, ca să aflu chiar din gura ei furtul comis de taică-său, acest sinistru fapt divers cu tot ce a urmat. Nicio bârfă n-o mai ameninţa de-acum înainte. Era pusă la adăpost. Fără îndoială se aşteptase la altă reacţie după primirea loviturii. De ce-a adăugat vorbele atât de neaşteptate: „Eşti credincios...”

„Eşti credincios, eşti credincios...” La naiba! asta înseamnă că în afara căsătoriei la care, e drept, mă asigurase că a renunţat, sau mai degrabă la care susţinea că nu s-a gândit nici măcar o clipă, între noi doi nu era nimic posibil. De asta trebuia să mă convingă. Îi răspunsesem cu nesocotinţă să nu ¿e neliniştească pentru creştinul ce se va resemna să fie un păcătos, aşa cum se şi deprinsese în felul lui.

— Nu, Marie, nu te îngrijora: Felix culpa! Dacă a existat pe lume o vinovăţie fericită...

Şi totuşi Marie nu se înşela: nu renunţasem niciodată la împărtăşanie. Nu puteam nici măcar să suport gândul acesta. E ciudat cum de ghicise. De unde ştia? Cum să cred că o femeie dintr-un anumit mediu, indiferenta faţă de religie, izbutise din puţinul pe care i-l spusesem despre mine să-şi dea seama că dreptul la împărtăşanie mi-era mai necesar decât pâinea şi vinul de toate zilele? Ea însă ştia. Aflase de la altcineva. De la cine?

Doamne Dumnezeule! Pe sinistrul palier am văzut limpede şi am rămas buimac. Mă minţise Simon Duberc mă văzuse desigur în librărie fără ca eu să-l zăresc şi-i spusese Mariei: „Îl cunosc pe studentul tău sărac, îl cunosc pe îngerul tău”. Erau înţeleşi. La urma urmelor, ea n-avea cum

să mă ştie atins de morbul băieţilor ce cred că nu pot fi iubiţi de o femeie. Să-i fi mărturisit una ca asta lui Simon? Nu... Ba da! Mi-aduc aminte, atunci când i-am vorbit de bâlciul din Bordeaux, de piesele anatomice din ceară, atunci m-am destăinuit. „El i-a repetat cuvintele mele iar ea a pus imediat accentul pe propriul ei dezgust. Cu mine joacă la sigur.” Îmi tot spuneam: „N-ai nicio dovadă! Eşti victima povestitorului arab ce sălăşluieşte în tine şi care născoceşte la nesfârşit poveşti ca să umple golurile dintre cărţile pe care le citeşti, ca să te aperi de viaţă printr-un zid fără crăpături. De data asta însă e propria ta poveste. Adevărată sau plăsmuită? Care e partea imaginarului? Unde-i punctul în care se întâlneşte cu realul?”

Am străbătut salonaşul mamei ce desparte camerele noastre. Deşi instalasem de doi ani lumina electrică, am aprins un chibrit apoi lampa cu gaz, aceeaşi de pe când eram copil şi-mi stătea de strajă lecturilor, pregătirii lecţiilor şi examenelor. M-am aşezat pe pat, ţinând sub privirea mea interioară un mănunchi de fapte şi-mi spuneam întruna, fără să reuşesc să mă conving: „Asta nu dovedeşte nimic...”: da, Marie îşi pregătise cu grijă spovedania din seara aceea la cafenea, da, nădăjduia să vâneze doi iepuri sau chiar trei: neutraliza din capul locului tot ce mi s-ar fi putut spune despre trecutul ei; se grozăvea că nu se gândeşte defel la căsătorie dar, în acelaşi timp, îmi amintise de viaţa mea duhovnicească, mărturisindu-mi hotărârea ei de a nu o distruge, astfel încât dacă nu voiam să renunţ la Marie trebuia să revin la ideea căsătoriei... Era însă aproape de necrezut să poată spera. Apoi, cum rămânea cu afecţiunea ei faţă de mine? De asta eram sigur. Plăceam arareori, dar atunci îmi dădeam seama. Nu mă înşel niciodată când e vorba de dorinţa altora.

Băgasem de seamă că pe pat se afla tot ceea ce-mi adusese poştaşul: ziare, o singură scrisoare, de la mama. M-am apropiat de lampă. N-am curajul s-o retranscriu. De ce să-l forţez pe Donzac s-o citească? Speculaţiile ce le

cuprinde nu l-ar interesa. Mama mai întârzia câteva zile şi nu de florile mărului. Numa Séris renunţa să cumpere Tolose, de departe cel mai bun pământ din ţinut. (Era rândul mamei să trateze afacerea.) „Pretinde că n-are capitalul necesar. Fireşte că are, se gândeşte însă că Tolose îi va reveni tot lui fără să-şi dezlege punga atunci când te vei însura cu fiica lui. L-am lăsat să simtă indiferenţa ta faţă de căsătorie, dar lui puţin îi pasă. Nu bănuieşte, desigur, violenţa antipatiei tale. La ce bun să-i atrag atenţia? Avem înainte cel puţin zece ani. Ai putea să te schimbi. Te vei schimba...”

Asta era tot, nimic mai mult – nici măcar religia ei fariseică şi fetişistă din care rămăsese doar scoarţa. Totul fusese devorat pe dinăuntru. Sâmburele nu existase însă niciodată. M-am uitat lung la odaia care era camera mea, dar în afara cărţilor şi revistelor nimic nu-mi purta amprenta. Pe perete, tapetul de hârtie cafenie, culoare totdeauna preţuită de ai mei: „Bunica ta adoră cafeniul”. Toate obiectele luate de la Saint-Sulpice: cea mai cumplită oroare – cea zămislită de lipsa de cultură.

Iau de pe birou ultimele reproduceri de pictură modernă trimise de Donzac de la Paris, „ca să-mi educ ochiul”. Dar poţi să-ţi faci o idee despre un tablou când nu-l vezi în culori? În afară de *Tintoretto pictându-şi fiica moartă* sau de *Fiecare cu himera lui* de Henri Martin de la muzeul din Bordeaux, unde ne adăposteam când ploua, n-am văzut alte pânze.

Nu ştiu de ce m-am gândit la aceste mizerii atunci, în casa noastră moartă, unde tot ce mai avea viaţă se reducea la doi servitori bătrâni lâncezind într-o odaie la mansardă.

Ca de fiecare dată când mă simt abătut de moarte – spun moarte la propriu (Donzac ştie că mulţi din familia noastră s-au sinucis) – îngenunchez lângă pat şi plâng, de astă dată însă cu fruntea rezemată de un umăr nevăzut. Toată credinţa mea se mărginea la acest gest de copil nefericit

care, pentru atâţia alţii înseamnă nesăbuinţă şi laşitate la un loc: ca şi când cerbul hăituit ar fi laş când intră în iaz ca să scape de câini! Iar eu ştiam că va urma o mare tăcere şi că dacă voi trăi un veac şi dacă toţi filozofii şi savanţii l-ar tăgădui pe Cristos, chiar de n-ar mai fi nimeni cu el, eu voi rămâne alături; nu ca să mă rog pentru ceilalţi, ca adevăraţii creştini, nu pentru că-mi iubesc aproapele ca pe mine însumi, – ci doar fiindcă am nevoie de acest colac de salvare ca să plutesc, să mă menţin la suprafaţa unei lumi atroce – să nu mă ia apa.

Aşa mi s-au înlănţuit gândurile în seara aceea cât am rămas îngenuncheat, cu faţa ascunsă în aşternut. Mi s-a făcut milă de mine. Mi-am amintit de gândul ce mă urmărise până la obsesie de-atâtea ori într-o anumită perioadă, imediat după prima comuniune: seminarul. Dar mama hotărâse fără drept de apel că n-am vocaţie, mobilizând contra veleităţilor mele pe toţi preoţii cu care puteam veni în contact. Astăzi am douăzeci şi unu de ani, nimeni n-are vreo putere asupra mea. Mă voi lepăda de toate într-o clipă. Mă voi smulge de pământuri, i le voi lăsa mamei. Le va poseda pe toate, dar va muri din cauza asta. Căci nebunia ei e moştenirea veşnică, e moartea învinsă prin moştenire. Dându-mă eu la o parte, nu mai rămân decât nişte veri... Statul va devora totul. „Şi-apoi, nici nu se pune problema. N-ai vocaţie, asta sare-n ochi”, conchidea ea. Tot ce era în interesul patimei sale se afla în afara oricărei discuţii, sărea în ochi. La urma urmelor, nu-mi rămânea decât s-o pornesc fără să mă mai uit în urmă...

Doamne, oricât am iubit-o, şi am iubit-o nebuneşte, nu mama-i cea pe care o iubesc mai presus de Tine. Îi port o pică în care s-a strecurat pe veci un fel de otravă. Adevărul e, Doamne, că şi eu, nu numai eu, iubesc mai presus de Tine, Maltaverne, dar nu din aceleaşi motive: nu proprietăţile în sine, nu sentimentul posesiunii; n-aş îndrăzni să-i mărturisesc asta decât lui Donzac. Nu pot să mă lipsesc de pământ, de copaci, de pârâul meu, de cerul întrezărit printre vârfuri de pini, de uriaşii mei iubiţi, de

mireasma răşinii şi a bălţii care pentru mine (ce nebunie!) este însăşi mireasma desperării mele.

Aşa mi se înlănţuiau gândurile în seara aceea. M-am dezbrăcat repede şi, fără să mă mai spăl, m-am lăsat pradă somnului, purtat de apă.

CAPITOLUL VI

Platoul cu micul dejun şi soarele de vară scăldând strada Saint-Martin şi pătrunzând prin ferestrele cu draperiile trase n-au mai trezit acelaşi băiat desperat din ajun. După somnul din timpul nopţii, mă simţeam lucid şi indiferent, având o idee clară: ştiam ce-i de făcut, sau cel puţin ce-ar trebui să încerc. Marie îmi fixase întâlnirea cu puţin înainte de închiderea librăriei: pe la şase urma să mă întâlnesc şi cu Simon, care avea să apară cam tot atunci, după cum mă încredinţa Marie. Uitase pesemne ce-mi spusese, că Simon Duberc trece pe la librărie în fiecare joi după-amiază, sosind direct de la Talence, îndată după ce-şi ia prânzul. Aşadar ar trebui să-l pândesc şi să-l întâmpin înainte de-a intra în magazin.

Era unica mea şansă de-a afla dacă Marie şi cu el puseseră la cale un complot şi dacă era complotul la care mă gândisem eu. Va încerca, fără-ndoială, să mă amăgească dar, ştiu eu, nu va reuşi. Făcea parte din acele puţine fiinţe pe care le dominam – le dominam în sens absolut. E o nebunie ceea ce scriu, dar scriu numai pentru Donzac, iar el ştie despre ce vorbesc: „Unul dintre aceia pe care-i înspăimânţi...” cum spune el. Aş afla totul foarte repede, dacă aş putea rămâne o jumătate de oră cu el în altă parte decât în stradă. Dar cum să-l întâlnesc sigur? Venind de la Talence cu tramvaiul, o va lua pe jos, pe strada Sainte-Catherine. „N-are cum să-mi scape dacă stau la pândă de la două, în colţul străzii Sainte-Catherine cu Galeriile, numai să nu se fi vorbit să ia astăzi masa împreună ca să pregătească planul de bătaie... Nu, Marie poate doar să ia cina în oraş, nu şi prânzul, din cauza maică-si. M-a prevenit mai de mult şi e un lucru aranjat între ele două. Maică-sa pregăteşte prânzul...” Deci Simon urmează s-o întâlnească la librărie la ora două. Trebuie să mă aşez la pândă mai devreme.

La unu şi jumătate mă aflam la intrarea Galeriilor dinspre strada Sainte-Catherine. Cu toată îmbulzeala, era greu să trec neobservat. Aveam aerul că aştept pe cineva dar şi că aştept la întâmplare: un tânăr stând locului pe un trotuar e o momeală: M-aş fi putut uita la vitrine dar nu trebuia să risc să-l scap pe Simon. Doream să-l văd, cu o patimă nemărginită, şi nu voiam să cred, pradă acelei superstiţii pe care o am din copilărie, că întâmplările neînfăptuindu-se niciodată aşa cum le dorim, nu e bine să ne gândim la ele dinainte.

Totuşi se înfăptuiră: pe la orele trei, în raza privirii mele se ivi Simon (el nu mă zări), ţeapăn ca întotdeauna, drept şi fudul, cu acel aer care impune, deprins la seminar, cu guler tare dar de-o curăţenie îndoielnică, poate de celuloid, cu pălărie moale, neagră, cu boruri mari – pedagog din cap până-n picioare, îngrozitor de îmbătrânit. Ce vârstă avea? Cu patru ani mai mult decât mine: douăzeci şi cinci; era cu putinţă? Într-adevăr, expresia „om fără vârstă” căpăta, aplicată la el, un sens absolut. Era îmbătrânirea de pe urma suferinţei, a unei suferinţe neîntrerupte în care se scăldase de mic copil şi-l învăluia vizibil şi azi. Să fi sesizat toate acestea atunci, din prima clipă, dintr-o privire? Nu, născocesc, născocesc şi totuşi pesemne că era adevărat. L-am cunoscut întotdeauna ca afundat într-un lichid care-l mistuia. Ceea ce nu născocesc e strania materie minerală fosilizată a planurilor figurii sale. Ceea ce nu născocesc e sângele tânăr ce împurpură pentru o clipă acest chip pietrificat când mă văzu şi zâmbetul de câteva clipe apoi, deodată, panica: „Nu, nu acum, domnule Alain, nu încă”, insistă el când i-am întins mâna. Nu mă înşelasem: nu trebuia să mă vadă înainte de întâlnirea noastră la librărie.

— Ascultă-mă, Simon, trebuie să te văd singur.

— Nu, am făgăduit.

— Dar nu ştiai că ai să mă întâlneşti Această întâlnire nu depinde de dumneata, a fost voinţa....

— Vrei să spui: a lui Dumnezeu? Nu te-ai schimbai, domnule Alain. E destul să te privesc.

— Voinţa lui Dumnezeu? Nu ştiu. A mea în orice caz. De o

oră stau la pândă, n-am să te las. Poţi să-i spui Mariei ce doreşti sau să nu-i spui nimic...

Şi deodată, pe loc, am fost inspirai, găsind cuvântul pe care-l aştepta:

— Ce ne interesează pe dumneata sau pe mine? Cu ea e altă poveste. Acum e vorba de povestea noastră, de Maltaverne, de taina noastră...

Din nou sângele îi aprinse chipul fosilizat. Repetă:

— Taina noastră, domnule Alain, biata noastră taină.

— Ascultă-mă, ştii poate cafeneaua Prévost, la doi paşi de-aici, pe Tourny. La ora asta nu-i nici ţipenie de om. Vom rămâne puţin, cât doreşti.

Nu se împotrivi Am ajuns în piaţa Teatrului. Îşi întoarse capul ţeapăn spre mine şi-mi vorbi, îmi spuse că n-avea să-i reproşeze nimic domnului Duport, că prin el a putut să urmeze la Paris cel de-al doilea an de licenţă şi că, datorită domnului Gaston Doumergue, fusese numit profesor la clasa a şasea într-un colegiu din Seine-et-Oise:

— Dar nu mă gândisem la accentul meu. N-aş fi bănuit niciodată efectul accentului meu la Paris, mai ales într-o clasă de băieţi de doisprezece ani. Dumneata pe care te-am auzit spunând de atâtea ori: iubesc doar copacii, animalele şi copiii, te sfătuiesc să suprimi acest ultim articol: nu ştii de ce sunt în stare!

Fusese fluierat fără milă.

— În Gironda nici nu ne dăm seama ce efect producem la Paris de cum deschidem gura.

Atunci fusese numit la Talence: „Dar chiar şi la Talence...” Marie făgăduise că-l va corecta. Cunoştea o metodă. I-am spus că făcuse progrese vizibile, accentul său nu mai surprindea. L-am întrebat dacă se mai duce din când în când la Maltaverne.

— Nici vorbă! Costă mult... Şi nu numai asta. Adevărul e că Doamna stă tot timpul acolo, dealtfel, ştii şi dumneata. Să nu-i pomeneşti de mine. Nici eu, să mă ierţi, la drept vorbind, nu mai pot s-o văd pe Doamna... Ca să nu mai vorbesc de doamna Duport. E veşnic beată şi mi-e teamă. Părinţii mei au venit de două ori la Talence. Le-am plătit

drumul. Prudent a venit o dată, a dormit în odaia mea, în patul meu... Îţi dai seama...

Am intrat la Prévost. Într-adevăr, la ora aceea nu erau decât doi la o masă, bând o ceaşcă de cacao. „Asta-ţi aduce aminte de gustările doamnei Duport!" i-am spus râzând. Dar el n-a râs, impermeabil la orice ironie, bănuitor şi refractar. Îşi ungea cu grijă pâinea cu unt, o înmuia în cacao, mânca lacom, nu vorbea. Nu prea mai rămânea timp.

— E ciudat că Marie a vrut să mă înşele, am spus. De ce mi-a ascuns că aţi vorbit despre mine, că ştie totul de la dumneata...

— E o fată care spune numai ce vrea...

— Şi care are o idee nemărturisită în ceea ce mă priveşte. Da, la urma urmelor, sunt bun de însurat.

— O! Ce spui! Doar nu-i nebună! Tânărul Gajac cu o vânzătoare de librărie! Fără să mai ţinem seama de tot ce se ştie despre ea. Deşteaptă cum e... Şi pe urmă te cunoaşte, deşi i-a scăpat într-o zi (să nu-i spui că ţi-am destăinuit): „Dacă l-aş dori pe îngerul dumitale, dacă l-aş dori, ar fi al meu..." Cred că a spus chiar: „Va fi al meu când vreau" Dar asta putea la fel de bine să însemne...

Vorbea cu gura plină de pâine şi cacao. Am rostit:

— Iată-mă scăpat din cursă.

— Ce cursă? nu-i nicio cursă. Ea te iubeşte, nu ştii? Asta în orice caz e sigur. Am fost destul de gelos, ţi-am purtat pică... Nu, nu-i adevărat, nu ţi-am purtat pică. La drept vorbind am gândit întotdeauna că totul ţi se cuvine. Aşadar, ne-am întâlnit la colţul străzii Sainte-Catherine cu Galeriile, şi de fapt aşa şi e. Ceea ce nu-i vom spune, va fi convorbirea noastră de la Prévost...

Am făcut plata, m-am ridicat. Aveam cel mult cinci minute de mers până la librărie.

— N-o să ne creadă, am rostit deodată, aşa cum nici eu n-am crezut-o. Minţi pe două linii, Simon. Că o minţi pe ea, înţeleg. Dar pe mine!

Spuse în şoaptă:

— Ce sunt eu pentru dumneata?

N-am răspuns. Pe când pătrundeam în Galerii, ne-am hotărât în ultimul moment să nu jucăm teatru şi să-i relatăm Mariei împrejurările reale ale întâlnirii noastre. Ne-a văzut de cum am păşit pragul librăriei, ticsită cu clienţii de joi, ne-a învăluit într-o privire grăbită şi pătrunzătoare, fără să răspundă zâmbetului nostru şi s-a întors către clienţii care nu-i dădeau răgaz. Noi am rămas în picioare lângă o vitrină. Simon îmi spuse:

— N-o să mi-o ierte. După cum n-o să-şi ierte că ţi-a ascuns că ştia totul despre dumneata de la mine. Totuşi e adevărat că i-ai plăcut pe când te credea sărac.

Ea avu atunci o clipă liberă şi se apropie de noi. De data asta zâmbea şi schiţă un gest ca să ne îndreptăm spre uşă;

— Acum că v-aţi regăsit, nu mai aveţi ce căuta aici. Iar eu v-aş stingheri.

Cum eu mă împotriveam spunându-i că ne vom întoarce s-o luăm după închiderea librăriei, ea ne-o tăie scurt. Ne vorbea amândurora. Însă de fapt se uita numai la mine. Doar eu existam Mă atinse cu degetul pe frunte:

— Dumnezeu ştie ce se petrece aici, ce vei mai născoci... Cu atât mai rău! În orice caz, domnul Duberc n-are ce să-ţi vorbească despre mine, nu ştie nimic despre mine.

Apoi un client ne-o răpi. Credeam că Simon n-o auzise dar de cum am ieşit în stradă izbucni mânios:

— Asta-i bună! Nu ştiu nimic despre ea! Ştiu cu mult mai multe decât bănuieşte, şi ceea ce doreşte mai presus de toate să-ţi ascundă şi despre care nici prin gând nu-i trece că aş şti...

Să fii din doi bărbaţi cel la care femeia nu se uită – m-am aflat foarte adesea în această situaţie şi n-am simţit decât o vagă gelozie, nimic din amărăciunea, aproape disperarea care-l apăsa pe Simon, căci aşa credea el că i se va întâmpla întotdeauna: „Ceea ce mi se cuvine e mama-Duport. Adio. „L-am apucat de braţ şi l-am rugat să mă-nsoţească până acasă: „Vino să te odihneşti puţin în odaia mea...” Mă urmă, cu capul plecat, fără voie. Ce ştia oare? Ce insinuase despre Marie? Nu mă făcea să sufăr. Voiam

doar să aflu. Ca totul să-mi fie limpede în privinţa ei. Era o curiozitate detaşată, aproape indiferentă. Dar lăsasem să-mi scape momentul când Simon ar fi vorbit din răzbunare. Nu trebuia să risc. Urca scara noastră aproape cu religiozitate. Era impresionat.

— Într-adevăr, spusei, scara nu-i urâtă. Oamenii se pricepeau să construiască acum două sute de ani la Bordeaux... Dar apartamentele! Ce-am făcut din ele!

Îl poftisem în salonul unde Mounestet, tapiţerul mamei, îmbrăcase ferestrele – cum spunea el – cu nenumărate volănaşe, ciucuri, franjuri şi pompoane. Simon rămase ţintuit locului.

— E fastuos.

— E groaznic. Gândeşte-te la bucătăria voastră, la şuncile atârnate de grindă, la ornicul ţărănesc ce bate ca o inimă, la dulapul, la simplitatea farfuriilor de pământ, a tacâmurilor de cositor, la mirosul de făină şi untură şi, mai ales, la sfânta umbră unde sălăşluieşte Domnul, cea a „pelerinilor din Emaus”.

— Ei asta-i! Parcă ai crede cu adevărat ceea ce spui...

— Un interior burghez ca al nostru este urâtul absolut. De îndată ce un ţăran începe să se înstărească şi se îngrijeşte să aibă un salon, pătrunde în burghezie, adică într-o lume a urâtului.

Simon repeta:

— Ei asta-i!

L-am condus în salonaşul mamei:

— Aici trăieşte Doamna! rosti el cu o nuanţă de respect şi ură.

— Nu chiar toată vremea. Gândeşte-te, Simon, cum poate fi viaţa mea în acest sălaş mort. Ocupăm singuri o aripă întreagă. Dar, trebuie să recunosc, eu sunt cel ce creează pustiul. Mi-a fost întotdeauna teamă de ceilalţi...

— Mai ales de fete?

— Nu mai mult decât de băieţi.

— Nu însă de Marie. Vorbind de dumneata spune: „âl domesticesc eu...”

A zâmbit o clipă, acelaşi zâmbet cu buzele strânse pe

care i-l cunosc din copilărie.

— Ce ştii, Simon, despre ea, iar ea nu ştie că ştii...

— O, domnule Alain, uită ce-am rostit într-o clipă de mânie. N-ar fi bine să-ţi spun... Şi totuşi, adăugă el, te-ar ajuta s-o înţelegi. Nu ţi-a spus totul despre ea şi ceea ce ţi-a ascuns te va face poate s-o îndrăgeşti mai mult sau s-o urăşti... Cine poate şti cu dumneata...?

— Cine ţi-a putut vorbi despre ea la Talence? Aici nu cunoşti pe nimeni. Nu te cred.

— N-ai decât să nu mă crezi. Nu-ţi cer să mă crezi.

Se încăpăţânase.

— Eu, în schimb. Simon, îţi cer totul. Ajută-mă, dacă ştii ceva ce mă va face s-o îndrăgesc şi mai mult sau s-o urăsc. Nu se poate să mă laşi în nesiguranţă. Ce să cred acum?

Spaima mea era reală dar, în acelaşi timp, şi simulată, ca să frâng ezitarea lui Simon. Lacrimile pe care le-a văzut curgând pe obrajii mei erau adevărate dar, poate, nu le-aş fi vărsat dacă aş fi fost singur. Aşa sunt eu. Să mă ierte Domnul.

Nu era nimic ciudat în întâmplarea care-l făcuse pe Simon să afle ceea ce ştia. Balège, comisul cocoşat, locuia în cartierul Saint-Genés. După închiderea magazinului, joia, ca în fiecare seară, se întorcea acasă cu tramvaiul de Saint-Genés care e şi cel de Talence, pe care-l lua Simon. Aşa au început să schimbe primele cuvinte.

— Şi acest Quasimodo e frământat, preocupat de Marie. Trăieşte singur, fără părinţi sau prieteni, eu sunt prima fiinţă vie care-l ascultă vorbind neobosit despre Marie cu interes şi chiar – şi-a dat seama – cu aceeaşi pasiune ca a lui.

N-am să reproduc pentru Donzac vorbele lui Simon. N-am să recompun scena în falsul ei adevăr de „naraţie”: pentru Donzac e important să ştie doar că nefericirea fără margini ce-a lovit-o pe Marie, şi o mai copleşeşte încă, mie mi-a adus, de cum am aflat, o uşurare şi că respir altfel acum, după ce ştiu. Datorită celor spuse de Balège lui Simon,

înţeleg acum presimţirea Mariei cu privire la scrupulele şi nevoile creştinului practicant ce sunt. La început, cel puţin, Marie nu şi-a făcut niciun calcul, n-a urmărit să mă şantajeze cu căsătoria când mi-a amintit de rânduielile creştine şi de datina împărtăşaniei. I-a fost de ajuns ca Simon să-i evoce copilăria mea chinuită de îndoieli, pe mama cu religia ei fanatică, atmosfera apăsătoare de la Maltaverne, pentru ca această fată care înţelege totul, care intuieşte totul, să-mi cunoască drama atât de asemănătoare cu a ei. Era fiica unui perceptor depravat şi a unei femei foarte cucernice, de o credinţă mai elevată decât a mamei. Un eminent călugăr despre care n-am să spun prea multe, aşa încât Donzac să nu-l poată identifica cu certitudine, îşi petrecea an de an lunile de vară la Soulac-sur-Mer, unde locuia familia Mariei. Era îndrumătorul mamei şi al fiicei. Marie deveni secretara lui voluntară şi mai mult chiar: un discipol iubit. Lui îi datorează gustul ideilor, cultura atât de surprinzătoare la o simplă provincială dar şi, după spusele lui Balège, un devotament deplin în perioada aceea, faţă de tot ce în mintea ei se confunda cu Biserica şi de fapt era numai un om.

N-am, fireşte, niciun motiv să cred tot ce mi-a înşirat Simon, deformând pesemne, trăncănelile lui Balège. Mi-a fost de ajuns ca să presimt că tragicul reflux al credinţei ce se retrage dintr-o dată din sufletul câştigat pe de-a-ntregul trebuie să fi fost, în cazul Mariei, legat de această descoperire (şi câţi tineri n-o vor fi făcut-o!) că sfântul căruia au înţeles să i se încredinţeze nu-i de fapt decât o biată fiinţă plămădită din carne, asemeni celorlalte, mai rea ca celelalte, din cauza măştii pe care e condamnat să nu şi-o smulgă niciodată. Să fii îndepărtat de la viaţa duhovnicească de către duhovnicul însuşi... da, am văzut multe cazuri asemănătoare. Dar mă las furat: încep să născocesc acum cele insinuate. Din toată povestea asta, ce ştiu cu siguranţă? Ca după scandalul stârnit de sinuciderea tatălui, Marie a trebuit să se retragă din funcţiile pe care le deţinuse în anumite manifestări de tineret patronate de duhovnicul ei, ceea ce o făcu să sufere; că prietenul care o

recomandase lui Bard era şi el un fanatic fiu duhovnicesc al Părintelui cu care se certă însă pentru ea. Despre tot ce s-a întâmplat cu adevărat Balège n-are nicio dovadă Chiar dacă între aceşti doi bărbaţi de cincizeci de ani – dintre care unul era total supus celuilalt – nu s-ar fi iscat decât un scandal asemănător celui dintre doi tineri într-un bar sau pe stradă pentru o fată, cred că e de ajuns pentru a înţelege atât simţămintele antireligioase ale Mariei cât şi puterea ei de a desluşi, de a trăi drama mea...

— Şi dumneata, Simon, şi eu, i-am spus, suntem victime la fel ca ea, pentru că învăţătura Fiului omului, a Fiului lui Dumnezeu nu ne poate fi transmisă decât de păcătoşi. Şi nu numai învăţătura. Fiul omului se confundă cu ei. Aceasta e cauza eşecului ce durează de două mii de ani.

— Domnule Alain, dumneata ţi-ai salvat credinţa.

— Şi dumneata crezi că ai pierdut-o?

Nu mi-a răspuns. Şi-a ascuns pentru o clipă faţa în mâinile lui monstruoase. Oftă:

— Ce-nseamnă să fii credincios? Ce-nseamnă să-ţi pierzi credinţa? Eu credeam c-am pierdut-o. Domnul Duport l-a pus pe un prieten, profesor la Sorbona, să-mi prezinte un tablou sinoptic cu toate imposibilităţile existenţei lui Dumnezeu. Să nu râzi. Ca şi mie dealtfel, nu cunoşti nimic din ştiinţele moderne, domnule Alain...

— Dar pentru noi doi există o altă imposibilitate: să nu fi fost la un moment dat cineva care să fi rostit anumite cuvinte...

— Căruia i se atribuie anumite cuvinte.

— Da, şi anumite gesturi.

Suntem ultimii care să le mai acorde importanţă. Dumneata n-ai ieşit niciodată din bârlog, domnule Alain. Dacă ai şti cât de inexistente sunt toate acestea la Paris, în ce măsură sunt considerate o problemă încheiată...

— Noi doi însă ştim că ea există...

— Ce înţelegi prin „ea”? ceea ce ţi s-a inoculat din copilărie iar eu a trebuit să îngurgitez încă din primii ani de seminar?

— Nu, Simon, dimpotrivă, tot ceea ce rezistă formulelor,

stereotipiilor verbale, deprinderilor, tot ceea ce nu ţine de automatul din noi... Dar dumneata mă înţelegi. Eşti singurul în stare să mă înţeleagă?!

Mă întrebă încet, cu o înflăcărare stăpânită:

— De unde ştii?

Dar la ce bun să-i ofer lui Donzac o convorbire aranjată şi retuşată a cărei esenţă provine tot de la el? Tot ce e important în întâlnirea din seara aceea şi care mi-a modificat poate viaţa făcând-o complet alta decât ar fi fost dacă spectrul ăsta, Simon, n-ar fi reapărut, aş vrea să încercuiesc şi să izolez din context... sau mai bine nu! Ar trebui să scriu: ceea ce n-a permis ca drumul meu să se schimbe tocmai când Marie era pe punctul să-i devieze cursul, tot ceea ce a făcut să reintre în matcă pârâul de şes străjuit de arinii asemeni unor paznici incoruptibili... În seara aceea, şi nu mai târziu, sunt sigur că Simon m-a adus în stare să-mi tratez mama ca pe-un duşman, căci în salonaşul din strada Cheverus mi-a deschis el ochii; apoi nu ne-a mai călcat pragul, mama reîntorcându-se de la Maltaverne la două zile după ce cumpărase Tolose.

De-atunci, în fiecare joi pe la ora patru, mă duceam la Bard unde mă aştepta Simon. Marie, hărţuită de clienţi, îmi zâmbea de la distanţă. Simon şi cu mine ieşeam împreună. Îl invitam la Prévost. Nu mă aşezam în faţa lui ca să nu-l văd cum îşi înmoaie cornul cu unt în cacao. După închiderea librăriei ne întâlneam cu Marie dar nu la cafeneaua din colţul străzii Esprit-des-Lois (după întoarcerea mamei devenisem prudenţi), ci acasă la Marie, în salonul îngheţat.

Însă Donzac trebuie să afle mai întâi ce mi-a destăinuit Simon în seara aceea când a venit la noi în strada Cheverus. Taina o deţinea de la Prudent, frate-său, care i-a istorisit-o în timpul singurei vizite pe care o făcuse la Talence. Mama nu era atât de convinsă pe cât credeam eu de supunerea mea şi de victoria ei finală. La douăzeci şi unu de ani puteam fi prada primului venit, a primei

necunoscute. Exista pericolul ca cineva, atras de averea mea, să pună mâna pe mine. Nici repulsia mea faţă de căsătorie n-o liniştea, fiindcă îşi dădea seama că unica mea armă sugară împotriva Păduchelui era căsătoria. Primejdioşi, credea ea, erau anii mei de studenţie la Bordeaux. Ştia că nu sunt o pradă uşoară. Cunoştea forţa de inerţie pe care o opuneam oricărei tentative de seducţie. Dar era de ajuns o întâlnire ca să se trezească în mine bărbatul asemeni celorlalţi, mai rău decât ceilalţi. Atâta vreme cât nu mă voi întoarce pentru totdeauna la Maltaverne, ea nu va câştiga definitiv partida. În cele din armă, când mă va aduce şi voi arunca acolo ancora pentru vecie, atunci se va înfăptui tot ce hotărăşte ea.

Aşa cum îi explicase bătrânului Duberc (de la el aflase Prudent tot ce-i repetase lui Simon), important era să nu fie luată prin surprindere, „Nu-l mai stăpânesc, simt că-mi scapă din mână”, spunea ea mereu. Dacă m-aş hotărî să mă căsătoresc, soluţia cea mai rea, după spusele mamei, ar fi să fac o alegere convenabilă care să nu ridice nicio obiecţie. Dar şi în acest caz ar şti ea să găsească oprelişti: există întotdeauna oprelişti. Va trebui să mă supun vetoului ei care va fi absolut. Toată forţa ei stătea în neputinţa mea de a mă ocupa de afaceri, de a mă gândi măcar la ele. Cu toate succesele mele la şcoală, cu care se mândrea în ziua decernării premiilor, mă aprecia după o scară de valori folosită de toţi cei ca ea: aceeaşi ca a lui Moş Grandet. De la Balzac nimic nu s-a schimbat în Franţa. „O fiinţă neajutorată”, iată ce eram pentru mama, cu toate lecturile mele.

Dacă mă încăpăţânam, avea să se retragă pe moşia ci de la Noaillan, lăsându-mă să mă descurc singur cu cele două mii de hectare. Mai mult decât atât: ca să n-am niciun sprijin, obţinuse făgăduiala familiei Duberc s-o însoţească la Noaillan, astfel încât nu-mi rămânea decât să mă supun, neputându-mă lipsi în acelaşi timp şi de mama, şi de administrator. Mă va salva fără să vreau, spre binele meu. Parcă o auzeam: „Te-am călăuzii şi te voi călăuzi până voi închide ochii”.

La început Simon vorbise pe un ton detaşat şi parcă din datorie: „Trebuie să ştii, domnule Alain...” Dar o ură adunată din copilărie împotriva „Doamnei” răbufnea puţin câte puţin, cu fiecare vorbă. Iar eu, ce simţeam eu... Mama n-avea nevoie să fie de faţă ca să mă ţintuiască locului de uimire. Mă ţinea în hăţuri, avea dreptate să nu se îndoiască. Am oftat:

— Nu-i nicio ieşire!

— Ba da! există o ieşire, domnule Alain. Marie are o idee. Dacă vei consimţi, ea te va descătuşa.

Se încăpăţână să nu-mi spună nimic mai mult: Marie, nu el trebuia să-mi expună planul pus de ea la cale. Şi deodată, după o tăcere, izbucni cu o patimă neaşteptată, răbufnind parcă:

— Eu, domnule Alain, îţi jur că dacă vreodată vei rămâne fără administrator, fără nimeni, să ştii, cunosc hotarele moşiei ca şi tata Dă-mi de ştire şi voi veni. O, să nu care cumva să crezi că părăsesc totul pentru dumneata. Nu, aş renunţa doar la iadul care e viaţa mea la Talence ca să mă întorc la Maltaverne...

— Iar Maltaverne sunt eu.

Întoarse capul şi se ridică:

— Pe joi, la librărie.

Am auzit tot mai slab paşii lui Simon pe scară, apoi uşa grea închizându-se. Mi-am revenit din uimirea mea pe jumătate simulată, sau cea pe care o scoteam la iveală de îndată ce mama apărea în scenă. Dar în seara aceea, când am rămas singur, m-am lăsat cuprins de un fel de furie rece nu numai împotriva ei, ci şi împotriva Mariei care cuteza să aibă un plan: era mânia omului socotit cel mai slab şi care inspiră milă femeilor, cu toate că se simte cuprins de o forţă fără margini. „Au să vadă ele! Au să vadă!” Ce să vadă? Important era să-mi păstrez cumpătul. Vestea bună aflată în seara aceea era că Simon va părăsi totul la primul meu semn. „Ca să fugă din iadul lui”, îmi spusese. Poate... Dar n-ar face-o pentru nimeni altul. Orice s-ar întâmpla, nu voi fi singur.

CAPITOLUL VII

După două zile se întoarse şi mama de la Maltaverne, clocotind încă după lupta dată pentru cumpărarea pădurii Tolose: o sută de hectare de pini şi stejari bătrâni la cinci kilometri de sat. Lui Numa Séris preţul i se păruse prea ridicat. Ea însă nu se îndoia că făcuse o achiziţie excelentă. După cină, ne-am aşezat lângă foc în salonaşul ei. Am întrebat-o, pe tonul degajat pe care-l iau în asemenea probleme, de unde avea banii cu care cumpărase Tolose.

— O, i-am luat din fondurile de rezervă care nu-mi lipsesc niciodată.

— Da: stâlpii de mină, recolta de răşină din anul ăsta. Fără să mai punem la socoteală tăierea pinilor de la Brousse...

Mă privi. Aveam acea expresie absentă, cu care se obişnuise şi care, fără îndoială, o linişti.

— Important e să ai banii, nu să ştii de unde-i ai...

— Pentru mine e important. Dacă ai cumpărat Tolose din veniturile tale personale de la Noaillan, Tolose îţi aparţine. Dacă însă ai cumpărat-o din câştigurile aduse de Maltaverne...

Se înroşi toată.

— Ce-ţi veni? Interesele noastre se confundă, doar ştii bine.

— Nu se confundă însă cu interesul statului. Ar fi prea de lot să am într-o bună zi de plătit taxe de moştenire pentru Tolose care, de fapt, îmi aparţine. Apoi interesele noastre nu se vor confunda veşnic: n-am făcut legământ de celibat.

M-am ferit să tulbur liniştea care a urmat. A durat mult, cel puţin aşa cred. Apoi mama îmi spuse încet:

— Cineva îţi bagă tot felul de gărgăuni în cap. Cine e?

M-am prefăcut cât am putut de surprins. I-am amintit mamei că împlinisem douăzeci şi unu de ani şi că nu era nevoie de cineva anume ca să-mi pun nişte întrebări. Atunci

ea izbucni, acuzându-mă de ingratitudine: administrase averea noastră cu o prudenţă şi un tacit admirate pretutindeni, sporise averea cum nici n-ai bănui; dar putea să se retragă la Noaillan dacă doream şi să nu se mai ocupe de nimic. Am rămas rece în faţa acestei ameninţări. Am dat din cap şi chiar am zâmbit. Mama a ieşit din salon şi s-a dus în dormitor unde s-a încuiat, după un scenariu imuabil cu care eram hotărât s-o rup în seara aceea: nu mă voi duce ca de obicei să ciocănesc la uşa ei rugând-o: „Mamă, deschide-mi!”

Am pus un lemn pe foc şi am rămas nemişcat într-un soi de desperare liniştită – parcă reversul liniştei ce vine de la Domnul şi pe care o presimţisem în anumite clipe. Dar în fiece zi mă îndepărtam de ea tot mai mult; sau mai bine zis „bunurile acestei lumi” îşi strângeau plasa împrejurul meu, cel care mă îndreptam împotriva mamei în chip de judecător neînduplecat: şi totuşi, era un joc în doi pentru stăpânirea acestui pământ al tuturor şi-al nimănui şi care, până la urmă, ne va stăpâni el pe noi.

De data asta, mama nu va câştiga. Nu va mai câştiga niciodată. Poate că presimţea acest lucru. Mi-am amintit vorba ei: „Cineva îţi bagă tot felul de gărgăuni în cap!” Aşa cum face de fiecare dată, de cum sosise, trebuie să-l fi descusut pe Louis Larpe şi pe nevastă-sa cu privire la purtarea mea. Cina comandată pentru o doamnă apoi contramandată la telefon o oră mai târziu de doamna însăşi era de ajuns ca s-o îngrijoreze pe mama. Am auzit zgomotul zăvorului de la uşa ei pe care o deschise. Nu aştepta să merg să-i cer iertare, făcea chiar ea primii paşi. Îşi reluă locul în faţa mea de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

— M-am gândit, Alain. E drept că uit mereu ce vârstă ai şi prea mă port cu tine de parc-ai fi băieţelul care de fapt nu mai eşti. Te-am scutit de toate, nu te-am asociat la nimic. Asta şi doreai. Dar ce fericită aş fi dacă ai consimţi în fine să te interesezi de ceea ce va fi datoria ta de stat! N-o să mă ai mereu alături de tine.

Se opri, închipuindu-şi că mă voi ridica s-o îmbrăţişez; rămăsei însă nemişcat şi tăcut. Tot ea îmi aminti atunci că,

până la moartea lui Laurent, nu cumpărase un hectar şi nu făcuse nici cea mai mică investiţie decât în numele nostru al amândurora, ca tutore. De când Laurent se stinsele şi până cumpărase Tolose, nu fusese vorba decât de loturi fără importanţă. Pentru Tolose, cum vânzătorul o ameninţa că se va răzgândi, a fost nevoită să nu mai stea pe gânduri. A trebuit să semneze actul şi să verse banii în aceeaşi zi; recunoştea însă că nu procedase bine, grăbindu-se astfel. Avea să facă cele de cuviinţă şi să restituie către Maltaverne din bunurile ei proprii preţul pe care-l plătise pentru Tolose.

— Dacă te însori vreodată, Tolose va fi cadoul meu personal. Dar nu se însoară nimeni la douăzeci şi unu de ani.

— Pentru că e vârsta recrutării. Dar şi de asta am fost cruţat: am fost silit să renunţ la tot. Poate că la căsătorie nu voi renunţa.

— Sigur, aşa sper şi eu.

Nu mi-am dat încuviinţarea prin niciun cuvânt, prin niciun semn, tăcerea între noi deveni insuportabilă. Ne-am ridicat şi ne-am spus noapte bună.

Încă nu sunase ora zece. Mă gândeam că fiecare, în camera noastră, vom avea mintea ocupată de aceeaşi fiinţă: pentru mama va fi făptura necunoscută pe care am invitat-o într-o seară în lipsa ei şi care m-a schimbat până într-atât încât ajunsesem să-i cer socoteală în legătură cu Tolose; dar şi mie această femeie mi-era necunoscută, deşi o ţinusem câteva clipe în braţe şi-mi închipuisem că mă iubeşte: mă minţise, ştia că ştiu şi nu încercase încă nimic pentru a afla ce se petrece în sufletul meu...

De la întâlnirea mea cu Simon, nu mai călcasem pe la librărie: trecuseră trei zile! Marie văzuse pesemne în asta semnul condamnării ei şi nu lupta. Porumbelul sălbatic pe care-l îmblânzise fusese cuprins de teamă, zburase: şi ea va încerca să mă uite. Aşa o vedeam reacţionând. Apoi mi-am amintit de ce-mi spusese Simon despre planul Mariei ca să nu fiu silit să mă însor cu Păduchele. Planul Mariei, pus la

cale de Marie.

Mă hotărâsem să fac pe mortul până joi, când urma să ne întâlnim cu Simon. Dar a doua zi, întorcându-mă de la facultate, n-am mai rezistat. Am încercat să rezist. Am făcut o haltă, ca aproape în fiecare zi, la catedrală, care se află în drumul meu: traversând-o, însemna chiar să scurtez. De obicei, mai zăboveam. Era locul unde mă simţeam cel mai ferit de lume şi scufundat parcă în această dragoste fără liman de care eram separat pentru totdeauna, eu tânărul avut „care se îndepărtă întristat căci avea mari bogăţii”.

În ziua aceea n-am zăbovit. Am apucat-o pe strada Sainte-Catherine până la Galeriile bordeleze. Nu păşisem încă pragul librăriei, că Marie mă şi văzu; iar eu am observat, de cum m-a privit, că suferise. Suferinţa o îmbătrânise. Nu mai era o fată şi nicio femeie tânără: o făptură suferind de ani de zile, suferind în clipa asta din pricina mea. Îmi cunosc, şi Donzac cunoaşte această trăsătură a firii mele, nu ştiu dacă e neobişnuită sau e comună multor oameni: când ţin la cineva, simt nevoia imensă de a şti că suferă, ca să fiu liniştit. Am resimţit pe loc o pace adâncă înainte să fi schimbat o vorbă. N-a fost între noi decât o furişă strângere de mână. I-am spus să ne întâlnim la Prévost de cum va fi liberă şi mi-am omorât vremea până atunci rătăcind ca un câine pierdut prin labirintul cartierelor acelora lipsite de viaţă de la Saint-Michel şi Sainte-Croix. Am aşteptat apoi la Prévost, în faţa ceştii de cacao, pradă cu totul bucuriei animale a odihnei. În cele din urmă intră. „Şi-a dat cu roşu” cum ar îi spus mama, dezaprobator.

— N-am venit să mă apăr. Poţi să crezi ce vrei… Dar n-am fost împinsă de motive ruşinoase. Ştiam că dacă te vezi cu Simon Duberc fără să fiu eu de faţă, povestea noastră se va termina înainte de-a fi început…

— Şi eu, Marie, te-am minţit Ne-am înşelat unul pe altul ca să nu ne pierdem.

— Nu pierzi ceea ce n-ai avut. Nu, Alain, eu nu te-am pierdut.

Nu mă pierduse, dar voia să mă salveze. Mă credea ameninţat de moarte, dacă moartea pentru un bărbat înseamnă să se afle legat. În pofida lui, de-o femeie care-i inspiră silă, aşa cum îmi inspira mie Păduchele. Mama ştia că timpul lucrează pentru ea, că fiecare an câştigat o apropia de împlinirea unui vis îndrăgit în fiecare clipă a vieţii ei.

— Trebuie să i-o luăm înainte de vreme ce avem norocul să ştim cum va ataca... Dar mai întâi. Alain, trebuie ca tu, de care depinde totul, să ştii dacă eşti cu noi, cei care vrem să te eliberăm. Simon Duberc mă încredinţează că eşti hotărât. Erai poate în seara întâlnirii voastre, iar acum eşti mai puţin decis?

Îmi căuta privirea, dar cum şedeam unul lângă altul, mi-era uşor să mi-o feresc. I-am spus că sunt hotărât să fac totul şi nimic, că nu mă voi mai întoarce înciudată sub un jug de care abia scăpasem în gând, dar că înţelegeam să hotărăsc eu asupra mijloacelor ce urmau să-mi fie propuse.

Nu prea ştiu cum, începând din acel moment, am ajuns să discutăm mai cu seamă de Simen Duberc. Mi-a vorbit despre el deschis şi, cred, fără niciun gând ascuns; spusele ei dădeau un sens propunerii lui Simen de a părăsi tot nu pentru a mă urma, „ci pentru a scăpa de infernul de la Talence”. Bietul Simon. Infernul era în el. La Paris fusese în pragul sinuciderii. Şi continua să fie, reţinut numai de credinţa ce-i rămăsese şi care-l păzise de toate încercările noilor lui stăpâni de a se servi de el. Îi sugeraseră să scrie confesiunile unui ţărănuş abătut de la adevăratul său drum de către o cucernică bogată. Planul cărţii urma să-i fie dat, iar el n-avea decât să umple într-un fel sertăraşele. Simon s-a înfuriat şi cum secretariatul n-avea de ce să se plângă, i s-a îngăduit să rămână... Am izbucnit deodată:

— Aşadar, ca să vorbim de Simon te-am aşteptat mai bine de două ore azi după-amiază, de mi s-a făcut rău umblând prin labirintul cartierelor ăstora sinistre...

— E-adevărat că-ţi vorbesc de el pentru că nu îndrăznesc să-ţi vorbesc de noi, pentru că ştiu ce-ai să crezi... dar cum poţi crede? Ştii a cui fiică sunt, cu câţi ani sunt mai mare decât tine, ce-am făcut cu ei, sau mai degrabă ce-au făcut

ceilalţi din mine în anii ăştia – ce-au făcut din mine nişte bărbaţi bătrâni. O! Ce eram la vârsta ta, Alain, ce eram...

Nu, nu juca teatru în clipa aceea, sau atunci, ce actriţă! Groaznică trebuie să fi fost pentru ea tăcerea mea. N-am protestat, nu din lipsă de sensibilitate, ci, pentru că vorbele mele de băiat binecrescut, singurele care-mi veneau în minte, ar fi fost mai rele decât nişte injurii.

Trebuia, îmi spuse ea, să fiu încredinţat că, amestecându-se în această intrigă, nu căuta interesul ei, ci doar plăcerea pe care o ai eliberând o muscă înainte de a fi devorată de păianjen. Ajunse în fine la planul de bătaie: de îndată ce mama se va duce din nou să stea la Maltaverne, o voi anunţa printr-o scrisoare că m-am logodit cu „librăreasa de la Bard”. Marie consimţea să mă servesc de dânsa, care era cu prisosinţă genul de femeie detestat cel mai mult de mama: mediul, vârsta, tot ceea ce mama ar fi descoperit numaidecât în legătură cu familia, cu trecutul Mariei, nici nu era nevoie de toate astea pentru a-mi cere să mă hotărăsc într-un fel sau altul. Şi cum eu îi voi ţine piept, se va retrage pe moşia de la Noaillan, luând cu ea şi familia Duberc.

Aici am întrerupt-o pe Marie: mi se părea de necrezut ca cei din familia Duberc să se poată desprinde de Maltaverne, de care erau legaţi ca stridia de valvele cochiliei. După Marie, nicio teamă dinspre partea asta: bătrânul Duberc ştia că nu e vorba decât de-un şiretlic, ca să mă împiedice să cad în mrejele unei femei rele de la oraş. Şi el, ca şi „stăpâna”, ar fi fost fericit să domnească într-o zi peste domeniul lui Numa Séris şi se credea de neînlocuit. Nu se îndoia că din prima săptămână aveam să-l chem înapoi

Am întrebat după o tăcere:

— Crezi că nu va para lovitura? N-o cunoşti pe mama.

— Te cunosc pe tine, Alain. Forţa ei stă în slăbiciunea ta. Tu eşti stăpânul. Tu stăpâneşti totul, dar ea te stăpâneşte pe tine.

N-am protestat. Marie se ridică şi ieşi singură. Nu trebuia să fim văzuţi împreună. Am convenit să ne întâlnim din nou joi cu Simon la librărie.

Deşi nu eram în întârziere pentru cină, mama, pe palier, îmi pândea sosirea. I-am văzut chipul mare şi livid aplecat peste rampă: „O! Ai venit!” Nu se va mai îndepărta, nu mă va mai scăpa din ochi, iată care va fi prima ei măsură de apărare. Or, nu vedeam realizându-se planul Mariei decât în timpul unei şederi a mamei la Maltaverne. Numai prin scrisoare trebuia să afle de logodna mea. N-aş îndrăzni niciodată s-o înfrunt pe faţă. Iar dacă aş îndrăzni, aş risca să fiu foarte curând demascat. N-o minţisem niciodată fără să mă dea de ruşine imediat.

Toată iarna, fără să pună să mă spioneze, fără să mă urmărească, a ştiut că în fiecare joi ieşeam dintr-un conciliabul cu duşmanii ei necunoscuţi. În serile când Marie mă pândea dindărătul uşii ei, în strada l’Église-Saint-Seurin, şi mă poftea în salonul îngheţat, iar la întoarcere mergeam să-i dau mamei, oricât de târziu, sărutul ritual şi obligatoriu, în zadar mă opream mai întâi la chiuveta din oficiu, să mă spăl pe faţă şi pe mâini, mama mă atrăgea spre ea, mă mirosea, recunoştea la mine o mireasmă străină. Nu că mi-ar fi spus vreodată ceva Ştiam că ştie. Eram înspăimântător de străvezii unul pentru altul.

A avut dealtfel în iarna aceea o dovadă irecuzabilă că o înşel. Eu care nu puteam suferi dansul, acceptam fără să protestez toate invitaţiile şi aproape în fiecare seară îmbrăcam smokingul sau fracul. La plecare, mama îmi spunea: „O să-mi povesteşti...” la întoarcere îmi punea întrebări. Voia să ştie tot despre petrecere şi a ghicit repede că nu ştiu nimic pentru că nici nu dădusem pe-acolo sau că nu rămăsesem decât o clipă: fapt pe care o anchetă uşoară i-l confirma. Nu făceam niciodată altceva decât să trec pe la bal. Mai era şi cealaltă dovadă, că nu mă mai vedea împărtăşindu-mă, că făceam în aşa fel încât să nu asist niciodată la aceleaşi slujbe ca ea. Până şi de Crăciun am fost invitat de un coleg la ţară.

Louis Larpe îi încredinţa de fiecare dată mamei scrisorile pe care le tria chiar ea. Niciodată n-a fost vreo scrisoare suspectă. N-a descoperit nici urma lui Simon, nici pe cea a

Mariei. Nu mai ieşeam deloc împreună. Renunţasem să ne mai întâlnim la Prévost sau la cafeneaua Mariei, în colţul străzii Esprit-des-Lois. Ne vedeam fie la librărie, după închidere, în cămăruţa Mariei, fie în salonul din strada Église-Saint-Seurin. Cum nici vorbă nu putea fi ca Simon să mai pună piciorul în strada Cheverus, eu am fost cel care am pornit, odată cu vremea bună, să-l văd la Talence. Locuia acolo în pensiune la o văduvă, într-una din acele case fără etaj cărora bordelezii le spun maghernițe. Rezistase multă vreme la ideea de a mă primi la el: este de necrezut ce distanţă se stabileşte între clase cu consimţământul săracilor şi adesea împotriva voinţei bogaţilor ruşinaţi de bogăţia lor, aşa ca mine.

Era o cameră obişnuită, cu mobilă de mahon, care dădea spre grădina unui preot, iar de partea cealaltă se-ntindea drumul spre Bayonne. Pretutindeni reviste, cărţi, nu romane sau poeme, ci Pascal de Boutroux, *Viaţa sfintei Tereza* de ea însăşi, *Sfântul Francisc din Assisi* de Joergensen şi o *Viaţă* a sfântului Juan de la Cruz. La prima vizită, cum mă arătam uimit de aceste cărţi, mi-a spus: „Îmi refac educaţia religioasă, graţie dumitale” şi a schimbat îndată vorba. Mi-am dat seama în ziua aceea că era vital pentru el ca visul să i se împlinească: eu şi el la Maltaverne. Era un vis nebunesc şi totuşi realizabil.

Deşi era cel mai nerăbdător dintre noi trei, nu credea că Marie are dreptate să treacă la acţiune fără întârziere, iar eu să-i cer mamei să mă lase să fac singur o călătorie la Paris sau la Nisa, de unde să-i anunţ logodna. Lui Simon i se părea foarte important ca bomba să explodeze în timpul şederii mamei la Maltaverne, care se află la o depărtare de numai câţiva kilometri de Noaillan, aşa încât mutarea ei imediată şi spectaculoasă precum şi cea a bătrânilor Duberc să se facă pe loc. N-am avea prea mult de aşteptat: în ciuda hotărârii de a nu mă mai lăsa singur, mama trebuia să se ducă la Maltaverne ca să aranjeze cu răşina şi cu stâlpii de mină şi să numere pinii tăiaţi în ultimul timp.

Nu prevăzusem că putea pleca în zori cu automobilul şi să se întoarcă până seara la Bordeaux. De două ori a dormit

la Maltaverne, dar numai câte-o noapte, fără să rămână mai mult.. Şi aşa trecu acest al douăzeci şi doilea an când, pe nesimţite, Marie făcu din îngerul-copil o fiinţă asemănătoare cu ceilalţi oameni; dar copilul supravieţuia acestor acte şi ieşea din nou la iveală, de îndată ce fuseseră împlinite, nu pentru a o blestema pe Marie: se ghemuia la pieptul ei, se lăsa legănat.

Dar în anul acela am avut cel puţin mângâierea să-l văd pe Simon croindu-şi drum spre nădejde. Viaţa lui la Maltaverne şi-o închipuia ca pe-o izolare, unde el şi cu mine, fie că aveam să fiu prezent fie că nu vom căuta împreună şi vom găsi până la urmă: da, vom face împreună descoperirea. Ce descoperire? El spunea că i-am lămurit un lucru neîndoios: şi anume, că aproape tot ceea ce duşmanii Bisericii urăsc la ea este într-adevăr vrednic de ură şi a fost întotdeauna, în toate momentele istoriei omenirii, aşa cum era religia fariseică a Doamnei. Ei se înverşunau împotriva unor structuri pe care alţii le adorau, ca Huysmans, mare iubitor al ritului gregorian. Iar adoraţia este la fel de deşartă ca şi blestemele. Noi doi ştiam că, într-un anumit moment al istoriei. Dumnezeu s-a revelat şi se mai revelă încă în destinele bărbaţilor şi ale femeilor care au o trăsătură comună, aceea de a se dedica întru totul credinţei.

— Acest lucru îţi este interzis dumitale, domnule Alain, pentru că eşti un tânăr bogat. Dar nu mie. Eu sunt sărac şi sărac voi rămâne. Nu va trebui să-mi dai niciun ban peste ce-i dă Doamna tatii. Voi beneficia în plus de harul de lumină, de inspiraţia cu care eşti înzestrat.

Eu îl puneam în gardă împotriva iluziei că ar exista metode sigure pentru a ajunge doar cu sensibilitatea la Dumnezeu; i-am amintit că nu există nimic în lume care să ţină mai puţin de voinţa noastră şi că dorinţa aceasta a noastră trădează căutarea unei desfătări care ne aduce înapoi exact în locul de unde doream să fugim.

Aşadar nu s-a întâmplat nimic. Cum eram în anul al doilea de licenţă, am găsit un alibi pentru toate greutăţile

mele în pregătirea examenului. Marie şi Simon îşi puneau la punct planul de bătaie în funcţie de venirea vacanţei mari. Nu-şi puteau închipui cum un băiat de douăzeci şi doi de ani stă pe gânduri când e vorba să călătorească neînsoţit de mamă – şi nu numai la gândul durerii pe care ar simţi-o ea, ci pentru că şi el tot mai este copilul speriat pe care mama îl lasă singur când se duce să cumpere un ziar: la drum mai mult chiar decât în viaţa de fiecare zi, ea îl scuteşte de toate. Dar nu mă ajutase niciodată în munca mea de student, aşa cum a făcut Marie în perioada dinaintea probei scrise, când o întâlneam în fiecare seară în strada Église-Saint-Seurin după ce se închidea librăria. Obţinusem de la mama ca cina să fie servită mai târziu.

Aşa a trecut acest an pe care îl dorisem dramatic, dar care s-a scurs lin – în afară de întâmplarea noastră, înăuntrul fiecăruia din noi şi despre care nu pot să spun nimic, nici măcar despre propria mea întâmplare, care să nu fie o închipuire sau care să nu fie potrivit în aşa fel încât să-l intereseze pe Donzac. Mi se părea că sufletul meu e în aşteptare, că pregătirea pentru examen mă făcuse să pun tot restul, şi chiar pe Dumnezeu. Între paranteze. Nu mă mai frământam nici în legătură cu Marie, deşi suferea.

Şi chiar Dumnezeu... Aici Donzac va regăsi influenta lui. El susţine că trebuie uneori să dai naturii puţină libertate. Ştiam că Marie e tristă pentru că între noi doi totul trebuia să se termine, dar păstrase de pe vremea când lucra pentru părintele X... amintirea unui mistic ce clădise o doctrină pe baza a ceea ce numea el „sfinţenia momentului prezent”. Marie îmi spunea: „Clipa aceasta îmi este dăruită, tu eşti aici, eu sunt aici, nu mă uit mai departe”.

Nu pot spune că în această perioadă n-aş fi avut uneori îndoieli cu privire la Marie. Mă minţise, putea să mă mai mintă. Mi-o închipuiam foarte bine în stare să joace rolul făpturii suferind din cauza mea, adică exact cea de care aveam eu nevoie ca să nu sufăr. Poate că nu-mi dezvăluise tot planul. Poate că avea dedesubturi cunoscute doar de ea, aşa încât într-o bună zi am să mă văd legat de ea pe toată viaţa şi pe veşnicie. Dar eram cu ochii-n patru, nu mă

va lua pe nepregătite, nu mă va ţine decât atâta cât voi vrea eu... Dintre noi trei, numai Simon era plin de nădejdi.

CAPITOLUL VIII

Totul a început pe când ne aşteptam mai puţin. În iulie, mi-am dat licenţa cu menţiune. Cum refuzam s-o însoţesc pe mama la Dax unde ar fi trebuit să facă o cură, ea renunţă să mai plece pentru a nu mă scăpa din frâu şi ne pomenirăm nas în nas, şi aproape fără să schimbăm un cuvânt în afară de strictul necesar, la Maltaverne, unde sub arşiţa de august, era de-a dreptul inuman; iar noi deveneam asemeni acelor păsări de noapte care nu ies din ascunzişul lor decât la asfinţit.

Ţintuită în librărie. Marie îşi luase rămas bun cu lacrimi în ochi, dar un plan nebunesc pe care ni-l suflase Simon îi dădea, spunea eac curajul să trăiască într-un Bordeaux unde eu nu voi mai fi. Mă va revedea în curând şi va cunoaşte în sfârşit Maltaverne.

Mama se resemnase să-şi ţină făgăduiala pe are le-o făcuse de multă vreme bătrânilor Duberc, s-o însoţească la Lourdes în pelerinajul eparhia] de la 17 la 20 august. Ceea ce-i încânta pe bătrânii Duberc, înfricoşându-i în acelaşi timp, era călătoria cu De Dion; Louis Larpe şi nevastă-sa fiind în concediu, rămâneam singur la Maltaverne cu Prudent (dar el era complicele nostru), servit de soţia lui Prudent, căci se căsătorise în ianuarie, o sclavă tremurând în faţa lui şi care sigur va tăcea dacă el îi va porunci să tacă. Locuinţele burgheze ale târgului aveau să fie mai toate pustii, fie că doamnele se vor afla la Lourdes, bătrâne oi îngrămădite în jurul domnului Decan, fie în vilegiatură la munte sau la mare.

Marie şi Simon vor locui la familia Duberc. Nu ne mai uitam la ce-avea să urmeze. Refuzam să mă opresc cu gândul la ce se va petrece între noi, apoi cu mama la întoarcerea ei. Vedeam în schimb că mama, pe măsură ce ora plecării se apropia, era tot mai îngrijorată la ideea de a mă lăsa singur la Maltaverne. De ce nu merg, mă întrebă,

să stau aceste trei zile la Luchon, unde va veni şi ea după ce-i va încredinţa pe soţii Duberc domnului Decan? Fără îndoială că răspunsul meu a fost de o duritate care a jignit-o, dar mai ales care, ştiu astăzi, a prevenit-o că e ceva necurat la mijloc. Am pretins că mă bucuram nespus să rămân într-un Maltaverne nesperat de pustiit de orice suflare omenească. Nu-mi mai zicea „flecar”, mă cerceta vrând să vadă ce ascundeau asemenea vorbe nebuneşti.

— Şi ce-ai să faci astea trei zile?

— Am să mă plimb. Am să mă duc să-l mai văd o dată pe bătrânul din Lassus, ca să ştiu cum voi arăta peste şaizeci de ani, când voi fi bătrânul din Maltaverne.

Tremuram ca mama să nu se răzgândească şi să afle un pretext ca să nu mai plece. N-am respirat decât auzind cum se depărtează pe şosea zgomotul de motor şi, singur pe peronul casei, am tras în piept cu desfătare boarea vestitoare a unei zile fierbinţi, a unei nesfârşite zile de aşteptare. Simon şi Marie vor sosi cu trenul de seară. Prudent se va duce singur să-i întâmpine la gară şi-i va aduce la Maltaverne pe o scurtătură din pădure, întotdeauna pustie seara.

Soţia lui Prudent făcu lună camera părinţilor lui, aşternu patul cu cele mai frumoase cearşafuri. I-am spus să pregătească pentru orice eventualitate la castel (cum spunea ea casei) camera de oaspeţi unde doamna se va simţi mai bine datorită cabinetului de toaletă. M-a ascultat fără să arate niciun fel de mirare.

N-aş vrea să scriu nimic aici cu privire la seara şi noaptea aceea, care să semene cu una din povestirile ce-i stârneau gelozia lui André Donzac la colegiu. Totuşi trebuie ca acest martor al vieţii mele să ştie ce-a însemnat clipa care îmi luminează întreaga viaţă, care-i dă înţelesul, căci a fost o noapte a păcatului şi totuşi o noapte de har.

Îi luasem valiza şi-o condusesem în camera de oaspeţi fără să-i cer nici ei părerea, nici lui Simon. În rochia-i deschisă de vară, sub pălăria de pai, era o altă Marie decât cea de la Bard, o fată pe care n-o cunoscusem, pe care o

cunoscuseră alţii. N-a fost decât o scurtă suferinţă.

Ne-am întâlnit toţi trei în sufragerie în faţa unei cine rapide, tăcute. Ea mi-a cerut să facem o plimbare prin parc. Se opri pe peronul casei. I-am pus pe umeri vechea mea pelerină de licean. Coborî încet scările. Îmi spuse:

— Totul mi-era cunoscut dinainte, datorită ţie. Totul îţi seamănă atât de mult.

Am încredinţat-o că dacă ar fi fost dezamăgită, n-aş fi iertat-o.

Nu cunoştea decât pinii de la Soulac, biciuiţi de mare; cei de la Maltaverne i se păreau nişte uriaşi. O ţineam de braţ ca să nu se îndepărteze de alee.

— E stejarul cel mare?

Îl recunoscuse, deşi era un stejar ca mulţi alţii; mi-am lipit buzele de el, după ritual, apoi am schimbat cu Marie primul nostru sărut.

— Ce-mi place atât la Maltaverne...

La acest subiect eram inepuizabil şi-i împuiasem şi până acum urechile cu ostilitatea mea faţă de peisajele frumoase, şi că natura nu mă impresionează decât acolo unde sunt singurul care să mă bucur de ea, eu singur şi fiinţele care-o iubeau prin mine, în mine. N-am mers până la râu deoarece iarba trebuie să fi fost udă, ci am rămas nemişcaţi şi fără să scoatem o vorbă, ascultând acel susur atât de tainic şi care dăinuie şi va dăinui în veacul veacurilor.

— De ce, o întrebam pe Marie, ceea ce nu simt pe ţărmul marilor fluvii şi chiar al oceanului, îmi este dat de acest fir de apă unde, copil fiind, dădeam drumul unor bărcuţe pe care le ciopleam dintr-o scoarţă de pin?

Una e să ştii că eşti vremelnic, alta e s-o simţi în trupul tău. Dar susurul Hurei l-a învăţat toate astea pe un băieţel, în nopţile de vară de demult, când se oprea să asculte liniştea – liniştea vibrând de greieri, străbătută de suspinul unei păsări de noapte, de chemarea broaştelor, în care puteai desluşi cel mai slab foşnet de crengi.

Ne-am oprit în mijlocul aleii să ascultăm tăcerea. Marie spuse încet:

— Mi se pare că umblă cineva, că aud trosnetul acelor de pin.

Dar nu, era vântul, sau o nevăstuică: atâtea animale se devorează sau se împreunează noaptea.

— Şi noi, ce alta facem? Şi totuşi noi suntem alt fel.

Poate, în noaptea aceea, am petrecut ceasul din viaţa noastră când ne-am apropiat cel mai mult de adevărul presimţit de amândoi (ştiu pentru că am stat îndelung de vorbă, cu picioarele goale pe balcon, la ora liniştii celei mai adânci), că dragostea omenească e prefigurarea celei care ne-a creat – dar că uneori, ca noaptea aceea pentru noi doi, şi oricât de vinovată ar fi fost, seamănă cu dragostea pe care creatorul o poartă făpturilor sale, iar acestea creatorului său, şi că fericirea de care eram copleşiţi Marie şi cu mine era ca o iertare dată dinainte.

Adormisem. M-a deşteptat un hohot de plâns. Am luat-o în braţe: de ce plângea? N-am înţeles la început ce repeta încet:

— Niciodată! Niciodată!

— Nu-i adevărat, Marie: pentru totdeauna şi pentru veşnicie!

Ea se împotrivi:

— Nu ştii ce spui.

Cel mai ciudat era că în momentul acela nu mai stăruia niciuna din bănuielile mele. Certitudinea că mă adusese, nu neapărat din şiretenie şi cu siguranţă din dragoste, dar în fine că mă adusese la promisiunea solemnă de-a mă uni cu ea pentru vecie nu mai însemna nimic pe lângă revelaţia acelei nopţi. Nu încape minciună în fericirea pe care două fiinţe şi-o dăruiesc. Acest lucru este adevărat şi era în ce mă priveşte mai mult decât în cazul altui băiat de vârsta mea, de vreme ce Marie mă vindecase, mă eliberase de nu ştiu ce oprelişte. Poate pentru moment? Nu! Pentru totdeauna! Pentru totdeauna!

— Vezi tu, îi spuneam, ceea ce nu-mi plăcea în planul nostru şi chiar mi se părea odios era s-o mint din nou pe

mama, s-o fac să creadă că vreau să te iau de nevastă. Ei bine, draga mea, am să-i spun privind-o drept în ochi: „Am să ţi-o aduc pe logodnica mea...” Şi va fi adevărul. Plângi? De ce plângi?

— Logodnica ta... Ai dreptate: asta cel puţin va fi fost adevărat. Voi fi fost logodnica ta „de-adevăratelea”, cum spun copiii.

Am întrebat-o dacă în noaptea aceea nu fusese nevasta mea „de-adevăratelea”.

— Da, în noaptea asta... A existat într-adevăr noaptea asta.

I-am spus:

— Şi toate nopţile vieţilor noastre adunate la un loc...

Cocoşii vesteau zorile, din ogradă în ogradă. Soţia lui Prudent avea să se trezească. Înainte de-a se întoarce în camera ei, Marie dori să stea cu mine pe balcon, deşi era ceaţă, o ceaţă pe care crengile de pin păreau că şi-o smulg din ele. Suspină:

— Maltaverne, te privesc, te privesc de parcă aş putea să te uit vreodată.

I-am spus:

— Umblă cineva pe alee. Am intrat în cameră. Trebuie să fi fost Prudent sau nevastă-sa. Oricum, ceaţa ne făcea nevăzuţi şi vorbeam în şoaptă. Ultima noastră îmbrăţişare fu scurtă. Se duse în odaia ei, iar eu mă cufundai fericit în somn; mă trezi soţia lui Prudent aducând tava cu micul dejun. Îi servise doamnei cafeaua. Am întrebat-o dacă pe ea sau pe soţul ei îi auzisem umblând prin faţa casei de dimineaţă pe la şase. Nu, nu fuseseră ei. Trebuie să fi fost... Şovăi. Doamna îi îngăduise Jeannettei Séris să vină să se joace în parc. În absenţa domnului. Acolo îşi petrecea ziua, era ca la ea acasă. Fără-ndoială, venise de dimineaţă să ridice coşurile de nuiele pe care le pusese de cu seară în râu.

— Era aici aseară?

— Da, dar s-a ascuns bine, n-a făcut zgomot.

M-am îmbrăcat în grabă şi ne-am întâlnit toţi trei în

bucătăria familiei Duberc să ţinem sfat. De bună seamă că Păduchele fusese pus de mama să ne spioneze şi că, de cum avea să se întoarcă, va afla totul. Nu mai aveam de ales. Am hotărât să plec împreună cu ei la Bordeaux şi să-i încredinţez lui Prudent scrisoarea care s-o încunoştinţeze pe mama de logodna mea. Simon va veni să locuiască împreună cu mine în strada Cheverus, va dormi în patul lui Laurent. E drept că nu se poate locui la Bordeaux în luna august. „Dar casa noastră din strada Cheverus e un adevărat gheţar”, după cum spune mama. Dacă operaţiunile aveau să se desfăşoare conform previziunilor noastre, de îndată ce mama şi familia Duberc ar fi părăsit Maltaverne, urma să ne stabilim acolo pentru totdeauna.

Dintre noi trei, Simon părea cel pe care deschiderea ostilităţilor îl impresiona cel mai mult. Ştia desigur foarte bine ce trebuie să fi fost noaptea aceea pentru Marie şi pentru mine, dar nu părea că suferă.

Ne-am petrecut dimineaţa în bucătăria familiei Duberc cântărind fiecare cuvânt din scrisoarea ce-avea să-i dea mamei prima lovitură şi pe care Prudent avea să i-o înmâneze îndată ce ea va cobori din automobil. Am întocmit o primă versiune, în întregime a mea, elocventă şi furioasă, în care mi se revărsa toată mânia; Simon a fost încântat dar Marie nu, şi până la urmă am ascultat-o. Ne-am hotărât pentru o scrisoare scurtă şi corectă: „Am primit aici în lipsa ta vizita unei tinere femei, logodnica mea şi sunt nerăbdător să ţi-o prezint. Ne cunoaştem de câteva luni. Lucrează la Bard, librarul, şi este foarte cultivată. Tinereţea ei a trecut prin mari încercări...” Aminteam despre tristul sfârşit al tatălui ei pe care mama îl cunoştea, fără îndoială. Simon întrebă:

— Nu te temi de o congestie cerebrală?

Simţeam că şi el era şocat de această logodnă (deşi imaginară, credea el). O vânzătoare de la Bard să se mărite cu Gajac fiul! Era cu neputinţă, într-atâta încât doamna nu va crede şi va simţi că e vorba de o cursă.

De asemenea trebuia să ne asigurăm că Prudent nu ne

va trăda. Fusese întotdeauna ambiţios în privinţa fratelui său. Şi iată că Simon se întoarce la Maltaverne şi toate diplomele n-aveau să-i servească la nimic! Deşi era cel mai mare. Prudent nu putea năzui la succesiunea tatălui, neştiind nici să citească, nici să scrie, chiar dacă ştia să socotească, dar această revenire a lui Simon, ce eşec trebuie să fi însemnat în ochii lui!

Pe când cei doi fraţi discutau în bucătărie. Marie îmi spuse că vrea să meargă să vadă curgând Hura, pe care doar o auzise în timpul nopţii. Dar Păduchele ne iscodea, ne va urmări poate, ascunzându-se îndărătul pinilor. Nu puteam suporta gândul să mă pomenesc nas în nas cu fetiţa asta hidoasă. „Aş fi în stare s-o strâng de gât!”

Marie mă întrebă dacă n-am putea ajunge la râu ocolind parcul. Sigur că da, drumurile prin nisip nu lipseau, şi acolo nu exista nicio posibilitate ca Păduchele să stea la pândă. Am ieşit. O urmă de răcoare stăruia împreună cu pânze de ceaţă, dar un greiere, pe urmă doi, apoi trei începură să-şi răspundă, pe glasuri diferite. I-am spus Mariei:

— Să nu crezi că te oblig să trăieşti în această climă inumană. Vom reveni aici doar din când în când.

Ea nu-mi răspunse. Umbla cu greu prin nisip. Redactarea scrisorii trebuie să fi fost o încercare cumplită pentru ea. Îmi spuse:

— Ceea ce va simţi mama ta citind-o, să ştii că are dreptate să simtă. Ea nu ştie că sunt mai mare decât tine cu zece ani... Şi ce-am fost în toţi anii ăştia... Şi ce eşti tu...

— Ce sunt? Unde e meritul că am avut o copilărie prelungită într-atât încât am devenit monstrul pe care îl numeşti înger? Iar tu, Marie, cei care ar fi trebuit să te păzească erau nişte lupi nesătui...

Am văzut că plângea. Eram pe-o pajişte lângă apă. Neam aşezat pe un arin doborât. Ea continua să plângă rezemată de umărul meu. I-am spus:

— Fii atentă la urzici.

Urzicile astea din jurul nostru vor deveni în amintire mentă, ale cărei frunze parfumate le-oi fi strivit între

degete, iar râul acela firav de sub arinii dintre care unii fuseseră tăiaţi va fi legat, aşa cum a fost întotdeauna, de deznădejdea rostogolirii eterne: mă târa cu sine, şi eu nu contam mai mult decât scoarţa de pin cioplită în chip de corabie, căreia Laurent şi cu mine îi dădeam drumul să plutească. Iar femeia rezemată de mine şi care nu mai plângea, trupul acela, bietul de el, care mai servise şi altora, consimţisem să-l iau asupră-mi până la sfârşitul vieţii...

Ceaţa nu se risipise, dar puţinul soare pe care-l lăsa să străbată era copleşitor. Va fi o zi cu furtună. Va ploua poate în sfârşit peste landa însetată unde focul ţâşnea zilnic ici-colo, aprins, se spune, de ciobani, dar era de ajuns o rază de soare pe un ciob de sticlă... Ce ciudată alchimie înăuntrul meu transfigura toate aceste lucruri zadarnice – de parcă faptul că s-au petrecut le dădea dreptul la transfigurare!

Mai bine să aşteptăm ora trenului la Duberc, unde era mai răcoare. Aveam de gând să ne suim din gara Nizan, la zece kilometri de Maltaverne. Vom face drumul cu brişcă lui Prudent. Am prevenit-o pe Marie că trebuie să plecăm îndată după-masă, la ora unu când e atât de cald încât nici vitele nu ies. Marie murmură:

— Nici chiar Păduchele!

Sub soarele celui de-al doilea ceas al amiezii, plimbarea asta cu brişcă, într-un nor de bărzăuni şi de muşte, pe un drum plin de colb şi de crăpături a fost coşmarul cu care s-a încheiat pentru noi visul unei nopţi de vară. Şedeam pe bancheta dindărăt alături de Simon care asuda. Pusesem mâna între spătar şi Marie pentru a atenua zdruncinăturile. Ea stătea ţeapănă şi tăcută, iar eu, cu darul pe care-l am să simt ceea ce pregetă celălalt să exprime, ştiam că în sinea ei vrăjitul Maltaverne din timpul nopţii se preschimbase într-un pământ blestemat de care trebuia să fugă fără să mai întoarcă măcar capul. Auzirăm claxonul unui automobil, urmă apoi zgomotul unui motor. Stella, bătrâna iapă, se cabră. Furăm depăşiţi de un Serpollet pe care-l conducea

un monstru cu ochelari. Praful ne învălui în aşa măsură încât Prudent trebui să facă haltă o clipă la marginea drumului Trenul avea întârziere. Am aşteptat aproape singuri pe peronul fierbinte al unei gări pierdute, printre coteţe în care găinile mureau de sete.

CAPITOLUL IX

Marie mă rugă să nu trec pe la ea în strada Église-Saint-Seurin, în lipsa mamei ei aflată la Soulac. Ne vom vedea în voie în cămăruţa de la librărie. În strada Cheverus, scara noastră, după arşiţa de-afară, părea un loc de desfătare. Timp de trei zile cât am stat împreună, Simon şi cu mine, aşteptând răspunsul „doamnei”, părăseam adeseori salonaşul ca să mergem să ne aşezăm pe treptele scării reci ca gheaţa.

Nopţile, mai rele decât zilele, vedeau ţâşnind armata fără număr a celor mai mari şi mai veninoşi ţânţari din câţi au existat vreodată pe meleagurile noastre. Cum aveam o plasă contra lor, nu-mi rămânea alta de făcut decât să mă încredinţez înainte de-a adormi că niciun animal fioros nu se afla închis cu mine în cuşcă. Dar patul lui Laurent nu mai era prevăzut cu plasă. L-am văzut a doua zi pe Simon desfigurat de o pişcătură pe pleoapă. Se mira de faptul că păream mâhnit din cauza asta.

— Da’ nu-i nimic, domnule Alain. Dac-ar fi să ne facem sânge rău pentru un ţânţar, pentru o umflătură la ochi!

Totuşi dormise şi ieşise în zori. Ca să asiste la slujbă? N-am îndrăznit să-l întreb, dar în realitate n-aveam nicio îndoială. După-masă, ne-am întâlnit în librăria obscură şi răcoroasă, unde clienţii erau rari. Bard plecase la Arcachon şi lăsase totul în grija Mariei. Balège era bolnav, sau pretindea că este. Am descoperit în vitrina noutăţilor o *Antologie a poeţilor moderni* de Léautaud şi van Bever, şi treceam din descoperire în descoperire. Era mai ales poemul unui anume Francis Jammes: *Va ninge în câteva zile...* care mă încânta, mă „sfâşia de bucurie”, dar n-am putut împărţi fericirea mea nici cu Marie, insensibilă la această poezie, nici cu Simon, insensibil la orice poezie şi care, mult mai mult decât noi, aştepta plin de spaimă răspunsul „Doamnei”. Mă zorea să ne întoarcem acasă: „E

ora când soseşte poşta...”

Am traversat strada Sainte-Catherine şi-am coborât îngusta stradă Margaux ce dă în strada Cheverus. Mergeam puţin în urma lui Simon, cu gândul la nu ştiu ce poveste pe care mi-o spuneam, privind doar caldarâmul. Deodată un strigăt îmi răsună în urechi, deşi fusese scos în surdină:

— Uite-o pe Doamna! s-a întors Doamna!

Am ridicat capul, buimăcit. Da automobilul, monstru familiar, stătea nemişcat în faţa porţii. Ce era de făcut? L-am sfătuit pe Simon să se întoarcă la librărie şi să dea alarma. O voi înfrunta singur pe mama şi de îndată ce-mi va fi cu putinţă voi veni şi eu. Nu se lăsă rugat ca s-o ia la sănătoasa. Îl invidiam în mod laş, eu care trebuia să înaintez singur către acea divinitate aprigă şi dezlănţuită. Cum de-am fost atât de proşti încât să nu ne închipuim din partea ei alt răspuns decât o scrisoare, să nu prevedem că va apărea ea însăşi în carne şi oase, că se va năpusti asupra noastră?

De fapt, nu asta fusese prima ei reacţie, de vreme ce trecuseră trei zile de când Prudent îi înmânase scrisoarea. Am aflat foarte repede ce-o hotărâse să vină după mine la Bordeaux. De cum am intrat în salonaş, unde rămăsese în picioare, cu pălăria încă pe cap, mă atrase către ea:

— Dragul meu! Ce fericire că n-am ajuns prea târziu!

Nu se îndoia câtuşi de puţin că ceea ce avea să-mi spună despre creatura aceea mă va îndepărta şi nu mă voi mai putea gândi la ea decât cu dezgust. Am ştiut că rămăsese două zile ca doborâtă de moarte în urma scrisorii noastre. Apoi se dusese la parohie să ceară sfatul domnului Decan; ceea ce atlase acolo depăşea în nelegiuiri, îmi spuse ea, povestirea şi aşa nelegiuită a perceptorului. Domnul Decan, în momentul când izbucni scandalul, era vicar la Lesparre. În timpul verii, avusese raporturi intermitente dar destul de strânse cu părintele X... Astfel că fusese ţinut la curent cu un alt scandal care n-a izbucnit: un scandal infinit mai grav decât celălalt.

În ochii mamei, o femeie capabilă să seducă un preot, un

călugăr, să săvârşească răul cu el sau numai, îşi luă ea seama, să încerce să-l săvârşească (în cazul când nu s-ar fi petrecut nimic, cum o încredinţau prietenii părintelui X... nu trebuia să comită păcatul unei judecăţi nechibzuite...) această femeie era o posedată, o făptură blestemată, a cărei simplă atingere făcea să se abată nenorocirea, ca o boală ruşinoasă şi fără leac.

— Vezi, chiar tu ai amuţit de dezgust...

— Da' de unde, mamă dragă, ştiam.

— Ştiai!

Uimirea i-a tăiat glasul. Ştiam şi voiam să dau numele meu acestei făpturi, să i-o prezint pe mama, să-i dau pe mână Maltaverne, să mă unesc cu ea pentru totdeauna? Şi-a ascuns faţa în mâini, într-un gest teatral care-mi era familiar:

— Doamne Dumnezeule, gemu ea, cu ce ţi-am greşit?

Aceste cuvinte împotriva lui Dumnezeu îi însoţeau aproape întotdeauna gestul. Şi de data asta la fel.

— Caută să înţelegi, mamă.

I-am amintit că acelaşi eveniment căpăta alt aspect după unghiul din care era privit. Ordinul din care făcea parte părintele X... s-a ridicat unit în apărarea lui, aruncând toată vina asupra unei femei rele, a unei fete isterice care a vrut să-l împingă în ispită, fără să izbutească. Această bătaie de clopot o auzise Decanul nostru. Or, era vorba de o fată tânără de tot, foarte cucernică, adeptă ferventă a părintelui, pe care o nenorocire cumplită o lovise şi care n-avea alt sprijin decât pe el.

— Ştiu ce-a fost ea în tot timpul acestei întâmplări ale cărei urmări sinistre nu le cunoşti: o copilă martiră. Da, iată ce a fost. Şi, adăugai, va fi fost femeia pe care am avut fericirea s-o găsesc în calea mea.

— Ai înnebunit, copilul meu, te-a înnebunit ea!

Nu era divinitatea mânioasă pe care o aşteptam, ci o mamă copleşită, o creştină zdrobită, întărită în convingerea ei mai degrabă decât tulburată de ceea ce-i spusesem. Dealtfel, n-o văzusem niciodată pe mama cedând în faţa unor argumente sau măcar având aerul că le aude. Căută o

batistă în geantă, stând în picioare în mijlocul odăii, uitându-se la monstrul care devenisem. Îşi suflă nasul, îşi şterse ochii. Am încercat s-o trag spre mine ca s-o sărut, dar se desprinse de parcă s-ar fi temut de atingerea mea. Poate chiar se temea?

— Ascultă, Alain.

Vedea că sunt posedat, vrăjit, că nu va obţine nimic de la mine, dar lucrul cel mai neînsemnat pe care i-l puteam acorda mamei mele era un timp de gândire, un răgaz care, dată fiind vârsta mea, s-ar fi impus chiar dacă era vorba de o logodnă obişnuită cu o fată din lumea noastră. Mama vorbea fără să ridice vocea, se simţea pe un teren solid. Cine n-ar fi socotit că e o propunere înţeleaptă? Am încuviinţat cu un gest vag:

— Să spunem un an... Peste un an vom mai sta de vorbă.

Am simţit funia în jurul gâtului. M-am zbătut şi am admis doar cele patru luni care ne despărţeau de Anul nou. Patru luni însemna totuşi să ai timp să respiri, să vezi ce se mai întâmplă. Ea mi-a cerut să i le acord în întregime şi să nu mă depărtez de ea, ca nimic să nu ne mai despartă până la Crăciun.

— Numai dacă, am adăugat la întâmplare, la începutul anului şcolar nu voi fi silit să plec la Paris pentru studii.

— Ce studii?

— Teza mea.

— Tu? O teză? Ce teză?

— Doar ţi-am vorbit. Nu eşti niciodată atentă când îţi vorbesc despre munca mea. O teză despre naşterea mişcării franciscane în Franţa. Profesorul meu, Albert Dufourcq, m-a sfătuit s-o fac.

Dar era cu gândul în altă parte. Îşi scoase pălăria, trăgându-şi încet acele mari. Am întrebat-o dacă nu se întoarce la Maltaverne. Nici vorbă, cum o să mă lase singur. Îi telegrafiase lui Louis Larpe şi soţiei sale. Diseară vor fi acolo.

— Apoi vom merge unde vrei, sau vom rămâne la Bordeaux. Sunt la ordinele tale, aşa cum de fapt am fost întotdeauna.

Ce să fac? O, Doamne! Cum am putut să cedez acelei idei copilăreşti (dar fusesem trei care-o împărtăşisem!) că realitatea se va conforma în mod obligatoriu unui plan conceput de noi, că totul se va petrece aşa cum am pus la cale, că reacţiile mamei vor fi aşa cum hotărâsem noi.

— Mai vreau să-ţi cer ceva, Alain, dar să nu mă refuzi: acceptă să-l vezi pe domnul Decan. Va veni mâine la dejun. Poţi să-i vorbeşti sau nu, cum crezi.

În timp ce mama se ducea în camera ei, eu am trecut în odaia lui Laurent, am făcut în grabă valiza lui Simon Duberc, am strâns lenjeria de pe pat pe care am ascuns-o sub comodă. Aşa, cu valiza, mi-am făcut apariţia la librărie, copleşit şi transpirat, în văzul Mariei şi-al lui Simon. Marie, ocupată cu vânzarea unui *Baedecker al sud-vestului,* veni după noi în cămăruţă, unde Simon îmi punea tot felul de întrebări:

— O, dragul meu Simon, i-am răspuns, jur că Doamna nu-i pe moarte, că doamna n-a murit.

Le-am făcut o expunere cât mai fidelă cu putinţă referitor la ce se petrecuse între mine şi mama.

— A biruit ca întotdeauna; aşa cum mă va birui în veci...

Marie protestă:

— Dar, dragul meu, niciodată n-ai fost atât de stăpân pe situaţie, dacă ai voinţă. Nu există nimic la care mama ta să nu consimtă în schimbul ruperii logodnei noastre... cel puţin pentru moment căci, să nu-ţi faci iluzii, nu va renunţa niciodată la miile de hectare ale lui Séris şi nici nu se va da în lături să domnească până va închide ochii peste acest imperiu de pini şi de nisip, peste acest cuptor...

— Dar, Marie, am protestat eu în şoaptă, suntem logodiţi „de-adevăratelea”.

Clătină din cap şi, cum Simon se dusese în magazin ca să ne lase singuri, îmi spuse:

— Da, aşa ai crezut, cel puţin timp de câteva minute, în noaptea aceea a noastră. Fii binecuvântat pentru acele câteva minute. Dar ştii bine că n-a fost „de-adevăratelea”...

— De ce, Marie? De ce?

Uşurarea mea m-a îngrozit. Simon a revenit, fără să ne

observe, frământai de gânduri.

— Am fost nişte idioţi, spuse el. Am crezut mai întâi că Prudent ne-a trădat. Dar nu, Doamna a avut pesemne timp de câteva zile ideea de a te şantaja, plecând din Maltaverne şi luându-l pe tata cu ea. Dar ştie că şi fără să părăsească orăşelul tot ar fi mai mulţi candidaţi la succesiunea tatii decât ai putea primi dumneata într-o singură zi. Faptul că tata e singurul care cunoaşte hotarele moşiei e desigur comod dar, în fine, se poate recurge şi la cadastru.

— De asemeni, m-am adresat eu Manei, poate că de îndată ce mama a aflat de la Decan cine eşti, ce-ai realizat la librăria Bard, să fi înţeles ce-ai putea face din Maltaverne. Între noi fie vorba, mamei i s-a dus pe nedrept vestea că e o femeie de afaceri. Pasiunea ei carnală pentru proprietate se manifestă în orgoliul de a avea pini pe picior, în timp ce mulţi care ar trebui să fie tăiaţi putrezesc, îşi pierd din valoare. Dacă ai deveni stăpână la Maltaverne, ai putea obţine câteva sute de mu de franci numaidecât, fără ca proprietatea să sufere. Ba chiar dimpotrivă...

Mă întrebă râzând dacă încercam s-o ispitesc sau s-o fac să regrete. Şi pentru că protestam:

— A, oftă ea, eşti cu adevărat fiul Doamnei (şi cu glas scăzut): de fapt ai tot atâta voinţă ca şi ea.

— Da, am şoptit plecând capul. Ştii ce mă obsedează? Îmi dau seama cu cine voi semăna în 1970. Ţi-am vorbit adesea despre Bătrânul din Lassus...

Marie mă părăsi chemată de un client, dar Simon mă auzise.

— Dar eu, domnule Alain, ce voi fi în 1970? Sau mai degrabă ce-aş fi putut deveni, căci nu va mai rămâne nimic din mine până atunci. În afară de câteva oseminte. Nu voi fi fost nimic. În timp ce dumneata, dumneata vei trăi, nu ştiu ce viaţă, dar vei avea o viaţă, o viaţă ce va putea fi povestită, pe care o vei putea povesti, deoarece eu, martorul dumitale, nu voi mai fi de faţă. Premiul întâi la naraţiune vei continua să-l ai şi în 1970, vei vedea! Pe când eu...

— Dumneata, Simon, ştim acum că te regăseşti la punctul de plecare. Împărăţia pe care ai crezut c-o părăseşti, o aveai înăuntrul dumitale şi, pretutindeni unde te afli, se află şi ea.

— Niciodată! protestă el cu o violenţă surdă, grotescă, din cauza accentului său. Ce vorbeşti? crezi poate că ain să mă rog de ei să mă primească înapoi?

Nu i-am răspuns, dar după o tăcere, când l-am văzut potolit, l-am întrebat pe un ton indiferent dacă-l mai vede câteodată pe domnul Decan. Nu, nu-l mai vede:

— Dar din când în când ne mai trimitem câte-o scrisoare. El nu m-a părăsit.

— Vine mâine la noi la prânz. Vrei să-i propun să trecem pe la librărie la ora asta?

Simon nu se înfurie acum, ba chiar chipul de piatră i se îmbujora puţin, ca în prima zi când mă recunoscuse pe strada Sainte-Catherine Spuse:

— Aş fi bucuros să-l mai văd... dar, ştii, pe prieten, nu pe duhovnic! Cu ăla am terminat. Nu mai am nevoie de nimeni ca să ştiu ce trebuie să fac.

— De nimeni, Simon, în afară poate de el. Există întotdeauna cineva, spre binele său spre răul nostru, care vede mai limpede în sufletul nostru decât noi înşine, care ne descifrează mai bine. În cazul meu a fost Donzac, apoi Marie, precum şi dumneata.

— Eu domnule Alain? Eu? ce ţi-am adus eu?...

— Dumneata eşti transparent, mă ajuţi să cred în mântuire. Despuiat de toate cu câte am fost împovărat şi copleşit, în aşa fel încât mă voi înnămoli sub greutatea bunurilor mele, pe când dumneata...

Donzac va înţelege că încerc să redau aici substanţa discuţiilor noastre din odăiţa aceea dosnică, unde între Simon şi mine s-a produs un schimb de neuitat: fiecare din noi a văzut limpede şi a definit vocaţia celuilalt. Nu din ziua aceea mă gândesc să scriu: n-am încetat niciodată să scriu; dar de-atunci mă gândesc că aş putea încerca să devin scriitor, fie chiar tipărind pe cheltuiala mea. Ceea ce scriu acum, ceea ce sunt pe cale să scriu, aş putea să public. De

pildă, ultimul capitol! N-ar trebui decât să parafrazez sfârşitul *Educaţiei sentimentale:* „El n-a călătorit, n-a cunoscut nostalgia pacheboturilor, dimineţile reci în cort, încântarea priveliştilor şi a ruinelor, tristeţea prieteniilor întrerupte. Nu s-a întors, fiindcă n-a plecat...”

Ajuns în colţul străzii, am băgat de seamă că o ploaie violentă scălda oraşul fericit. Am aşteptat sfârşitul aversei împreună cu alţi trecători care se bucurau şi se felicitau reciproc. Dar eu nu mă simţeam numai uşurai de furtună. Voi reveni aici mâine, ne dădusem întâlnire. Plecasem însă din librărie, plecasem de tot. Motivul pentru care călcasem într-o bună zi acolo era pe cale să se împlinească. Ieşeam în fine de la Maltaverne şi din copilăria mea fără sfârşit şi cuprindeam într-o singură privire viaţa pe care aveam s-o trăiesc, aşa cum Simon o profetizase cu atâta siguranţă, şi iată că, asemenea lui, nu mă îndoiam de ea, eram încredinţat, eram sigur că nu voi muri, deşi în jurul meu boala care îi curmase viaţa fratelui meu Laurent mistuia zilnic atâţia băieţi şi atâtea fete şi eu însumi aveam o pată pe plămânul stâng; dar eu nu voi muri, eu voi trăi, voi începe să trăiesc.

Când ploaia a încetat şi am putut să traversez strada Sainte-Catherine şi, prin strada Margaux, să ajung în strada Cheverus, ştiam că nu mai putea fi vorba să mă retrag împreună cu Simon la Maltaverne, ci trebuia să plec la Paris, pentru ca tot ceea ce era scris să mi se întâmple, să mi se întâmple, fiecare lucru şi fiecare fiinţă la ceasul potrivit. Şi totuşi nu voi pierde nimic din acest Maltaverne de unde mă trăgeam, îl luam cu mine, va fi comoara mea ca aceea pe care o îngropasem împreună cu Laurent la rădăcina unui pin, ca s-o regăsim vacanţa următoare: nu era nimic altceva decât o cutie cu câteva bile de agată...

Donzac ar fi îndreptăţit să se întrebe cum a fost cu putinţă ca totul să-mi apară atât de clar la ieşirea din librărie şi în timp ce ploaia inunda strada Sainte-Catherine; dar elementele acestei viziuni erau în mine ca şi senzaţia unui prag pe care-l trecusem, a unui început, îi resimt şi

acum bucuria pe măsură ce scriu. Bucurie! Lacrimi de bucurie! Călătorie fără sfârşit, unde până şi furtunile nu vor fi decât o desfătare. Am douăzeci şi doi de ani. Am douăzeci şi doi de ani. E şi-aşa destul de rău că nu mai am cincisprezece, că nu mai am optsprezece ca să mă bucur de ei. Ştiu că fiecare an de-acum înainte va fi o treaptă pe care o voi coborî... Dar mă opresc pe treapta celor douăzeci şi doi de ani ai mei, în sfârşit îmi dau iluzia că mă opresc, căci de fapt nici Hura, nici timpul nu contenesc să curgă.

CAPITOLUL X

Mama mă aştepta pe palier, dar deloc îngrijorată sau zbuciumată, cum mi-o închipuisem. Stătea dreaptă în faţa mea, furioasă şi albă ca varul, aşa cum crezusem că o voi găsi la coborârea din automobil dar cum nu fusese atunci. Dumnezeu ştie ce o scosese din fire în lipsa mea.

— A dormit aici! Ai îndrăznit s-o culci aici, în patul sărmanului tău frate! Pe netrebnica aia!

Cum de nu mă gândisem? Abia plecasem, că se şi pornise la vânătoare şi flerul o dusese drept la aşternutul prost ascuns sub comodă.

— Cearşafuri murdare, că de murdare ce să mai vorbim? Te-ai culcat şi tu aici. În casa mamei tale, în patul fratelui tău. Nu mi-aş fi închipuit vreodată că eşti în stare de-o asemenea josnicie. Şi mai îndrăzneşti să râzi, copil nenorocit ce eşti! Uite ce-a făcut din tine!

— Nu râd, zâmbesc întristat că te văd săvârşind o dată mai mult păcatul tău obişnuit care este judecarea nechibzuită a aproapelui. Femeia asta pe care-o insulţi fără s-o cunoşti n-a fost niciodată aici. Află că dacă ar fi fost (am şovăit o clipă) n-am fi avut nevoie de patul lui Laurent.

Ea nu reacţionă. Probabil că nu înţelesese.

— Atunci cine a dormit în camera asta, în aşternutul ăsta? Pe cine ai cules de pe stradă?

— Dar e cineva pe care-l cunoşti, mamă, îi cunoşti de când s-a născut.

Credea că-mi bat joc de ea. Când numele lui Simon Duberc îi ţâşni în faţă, rămase mută câteva secunde.

— O, numai el mai lipsea! Renegatul ăla!

— Pierderea credinţei nu înseamnă renegare. Un seminarist care părăseşte seminarul e victima unei greşeli de macaz.

— A trecut de partea duşmanului, ştii prea bine.

— Şi dacă ţi-aş spune că în cele două dimineţi cât a stat

aici a asistat la utrenie?

La drept vorbind, n-aveam dovada absolută. Putea să fi ieşit în zori dintr-un obicei de ţăran. Dar n-am rezistat plăcerii de-a o tulbura pe biată mama care în clipa aceea îmi inspira milă. I-am spus că trebuie să se bucure şi nu să fie tristă de ceea ce află de la mine.

— În timp ce tu făceai percheziţie şi căutai urmele crimei mele, eu mă aflam împreună cu Simon, cu care aveam întâlnire, şi obţineam de la el să consimtă a-l vedea pe domnul Decan. Nu aici, linişteşte-te.

Louis Larpe, în vesta lui albă de vară, deschise uşa şi anunţă:

— Doamna e servită.

Nu-mi amintesc s-o fi văzut vreodată pe mama descumpănită cum am văzut-o atunci în timpul cinei, zdruncinată în convingerile ei, în acea încredinţare esenţială că are dreptate în toate şi mai cu seamă în privinţa faptului că fiinţele sunt într-adevăr aşa cum le vede ea şi nu pot fi altfel. Dacă n-o minţisem, dacă tânărul Duberc mergea la slujbă în toate dimineţile, îl judecase greşit. Ceea ce-i povestisem în legătură cu netrebnica putea uşor fi negat în bloc, mărginindu-se la clişeul tânărului naiv pe care o femeie rea l-a vrăjit: dar această femeie îi va rămâne pentru totdeauna necunoscută. Simon, în schimb, apărea din nou. Dealtfel, nu părăsise niciodată cu desăvârşire scena, stăruise între domnul Decan şi mama ca un subiect de dispută.

De unde am luat tot ce notez aici cu privire la ea, dacă nu din mine şi dintr-o anumită idee pe care mi-o fac despre mama? De când redactez acest jurnal pentru Donzac, ce alta încerc decât să-i propun o privire imaginară asupra târgului Maltaverne, la fel de ireală ca basmul cu Frumoasa şi Jivina, ca povestea cu Riquet Moţatul? Ce s-a întâmplat de fapt? Mama, cu pofta ei de mâncare la ore fixe, totdeauna foarte atentă la ceea ce i se serveşte, încât bucătăreasa se temea tot timpul de judecata ei fără drept de apel, nu puse gura pe nimic în seara aceea şi, de cum se isprăvi masa, se retrase în cameră la ea, lăsându-mă liber

să ies. Dar n-am ieşit, şi cum nu voiam să pierd nimic din noaptea răcorită de ploaie, am deschis toate ferestrele, ceea ce din cauza ţânţarilor mă condamna să stau pe întuneric şi să nu citesc.

Lectura este toată viaţa mea, în asemenea măsură (mă întreb uneori dacă nu cumva m-a scutit să trăiesc) încât poate n-aş fi ştiut, la douăzeci şi doi de ani, ce se află îndărătul acestui clişeu „viaţa interioară”, dacă n-aş fi fost condamnat deseori de ţânţarii oraşului meu natal la nemişcare în faţa unui petic de cer înstelat, încadrat de fereastră pe deasupra unor acoperişuri. N-aş fi ştiut poate niciodată ceea ce ştiu, lucru atât de incredibil încât nu vorbesc nimănui despre asta deoarece aş trece drept înfumurat, sau idiot, sau nebun; şi anume, că vorba „împărăţia lui Dumnezeu e în voi” e adevărată întocmai, că nu trebuie decât să ne coborâm în adâncul fiinţei noastre pentru a pătrunde în ea.

Dacă experienţa pe care am făcut-o în acest sens atunci, seara, marchează o dată în viaţa mea, e pentru că am simţit această împărăţie aşa cum n-o simţisem niciodată, cu toate că trăiam fără îndoială într-un păcat grav. Or, fusesem crescut în credinţa că păcatul de moarte te desparte cu desăvârşire de Dumnezeu: ceea ce-l face pe vinovat să se descurajeze, să-şi spună: „totul e pierdut...” şi să nu mai lupte. În seara aceea, auzind o chemare pe care-o cunoşteam bine şi, copleşit de simţământul vinovăţiei, am recurs la subterfugiul lui Donzac, ce constă în a-ţi spune: „Dacă aş fi unul dintre acei creştini fervenţi, calvini sau luterani, ce nu cunosc taina spovedaniei, i-aş cere direct iertare Celui ce sălăşluieşte în fiinţa mea. Căinţa desăvârşită nu-i inaccesibilă, aşa cum suntem îndemnaţi să credem, şi rezervată doar sfinţilor; e la îndemâna noastră în măsura în care este şi împărăţia lui Dumnezeu: e sesamul care deschide în chip necesar poarta.”

Am început aşadar să mă gândesc la tot ce s-a petrecut între mine şi Marie şi am constatat că nu izbutesc să încerc nicio părere de rău, că resimt acest păcat nu ca pe-o greşeală, ci ca pe-un har; dimpotrivă, ceea ce putea să mi

se întâmple mai rău era ca nicio femeie să nu fi intervenit în viaţa mea... Ba nu, tocmai atunci lipsa unei femei ar fi fost un har. Din clipa aceea, nu mai eram eu cel care-mi vorbeam. M-am simţit cuprins de-o linişte adâncă. Îmi cântam din când în când, pe-o melodie de Mendelsohn învăţată la colegiu, sau pe melodia lui Gounod pe care domnul Decan o prefera, imnul lui Racine:

A inimii ce te iubeşte
Doamne, pace deplină, cine-ar putea s-o clintească?
Să caute la ea nicicând nu se gândeşte.
Ci-n toate căuta-va doar voia ta cerească,
Şi pe pământ, şi-n ceruri preţuieşte
Vreo altă fericire ca pacea preafirească
A inimii ce te iubeşte?

A doua zi dimineaţă mama nu se ridică din pat. Obloanele rămaseră închise. O migrenă de-a ei nu semăna cu cele de care erau cuprinse celelalte femei. Stătea pe întuneric, cu comprese calmante pe frunte. Îmi trimise vorbă s-o scuz faţă de domnul Decan. Îşi exagera poate durerea pentru a înlesni această întrevedere, ultima ei nădejde. Decanului îi veni greu să ascundă cât era de fericit să stea la masă numai cu mine. Chipul lui flasc pe care şi-l frământa întruna ca pe-un miez de pâine, de obicei îngrijorat şi sumbru, era luminat de-o bucurie inocentă, copilărească. Îmbătrânise totuşi mult şi nu mai avea nevoie de frizer pentru tonsură; şi, mai cu seamă, nu se mai umfla în pene, ceea ce-l deosebea în primul rând de preotul pe care-l cunoscusem în copilărie. Nu mai avea înfăţişarea aceea mândră, sigură de sine.

De cum a încercat să se apropie de mine, pentru a urma directivele „Doamnei” şi a mă face să vorbesc, am căutat să dau înapoi. L-am încredinţat că mama îşi făcea idei, că o singură femeie îmi umple viaţa, şi anume ea, că nu exista altă problemă pentru mine decât să mă eliberez, fie şi cu preţul unei căsătorii absurde, după spusele lumii. Mă feream să-l liniştesc pe domnul Decan, dându-i doar

impresia că în mintea mea nimic nu era încă hotărât,

— Dar, am adăugat, nu eu sunt cei interesant pentru dumneavoastră (şi cum protesta), vreau să spun că în momentul acesta nu pentru mine trebuie să vă aruncaţi în apă, ci pentru Simon pe care-l văd în fiecare zi. Da, e momentul să-l trageţi la mal; dar de data asta se va îndrepta singur acolo unde se va simţi chemat, iar dumneavoastră veţi fi de faţă doar ca să-l ajutaţi să ajungă mai uşor. Numai că, băgaţi de seamă, amintiţi-vă că e de ajuns să-i vorbiţi de „păstorit” ca să-şi iasă din fire.

Mă asculta cu o atenţie umilă, care mă înduioşă. Bietul Decan, un instinct patern, pasionat, necheltuit, revărsase asupra acestui copil de ţăran nu lipsit de inimă, desigur, dar împietrit şi acrit, despre care vorbea neîncetat: „Ştii, nu l-am pierdut niciodată din vedere, am vegheat tot timpul asupra lui fără ca el să ştie. În prima lui iarnă la Paris a avut o congestie pulmonară. Am luat legătură cu gazda lui pe care o mituisem şi care-mi trimitea veşti de sănătate, pe ascuns, bineînţeles! Simon s-ar fi simţit în pragul morţii văzându-mă dând târcoale pe lângă patul lui”.

Cum mama era culcată, nimic nu-l împiedica pe domnul Decan să-l vadă în voie pe Simon în strada Cheverus, mai curând decât la librărie. El consimţi, „dar trebuie ca doamna să fie de acord”. Când i-am prezentat cererea noastră prin uşa întredeschisă, mama m-a întrerupt cu vocea ei de zile rele: „Cum vreţi, numai să nu-l văd”.

Întâlnirea a avut loc în salonul cel mic şi a durat aproape două ore; apoi Simon a şters-o de unul singur, fără să-şi ia rămas bun de la mine. S-au înţeles ca el să mai rămână un an la Talence, unde preotul, „sfântul abate Moureau”, ura prieten cu Decanul; el se va ocupa de Simon şi-l va pregăti să se întoarcă, desigur, nu la seminarul din Bordeaux, ci poate la cel de la Issy-les-Moulineaux. Pentru asta era nevoie de o matură chibzuinţă şi de numeroase demersuri.

În ce mă priveşte, i-am promis Decanului că mă va vedea în curând la Maltaverne: în cele din urmă, la insistenţele mamei, am consimţit să plec, dar din vârful buzelor. Am pretins că trebuie mai întâi să-mi fac la biblioteca muni-

cipală nişte însemnări absolut necesare pentru teza mea; nu cred că se poate lăuda cineva că m-a văzut pe-acolo în tot acest timp.

Redeschid acest caiet după o trecere de două luni. Ceea ce am trăit eu nu poate fi redat în cuvinte, nu poate fi exprimat: o anume ruşine este intraductibilă. Ce voi spune aici va fi ca tot restul, un aranjament, o potrivealã. Am să încerc totuşi; trebuie să-mi ţin promisiunea faţă de Donzac... La drept vorbind, la ce bun acest pretext de care mă agăţ? Ca şi cum nu mi-ar face plăcere ruşinea mea, retrăită ceas cu ceas până la sfârşitul povestirii, sau mai degrabă capitolul de faţă al povestirii mele care abia începe!

Scriu azi, 20 octombrie, cu caietul pe genunchi, la hulubăria noastră de la locul zis „Barajul”, cale de şapte kilometri de orice gospodărie, pe o vreme pâcloasă aar blândă, o zi care ar fi trebuit să fie de mare pasaj, dar guguştiucii nu trec: e-o zi călduţă, iar ei mai zăbovesc prin stejari şi se îndoapă cu ghindă. Zăresc din profil nasul ascuţit şi bărbia în chip de galoş a lui Prudent care străjuieşte, între culmi, căile văzduhului, pe unde se vor ivi păsările, dacă se vor ivi. Un arendaş, după ce a fluierat, vine la Prudent şi-l întreabă în dialect:

— Trec guguştiucii?

— Nu!

Ca şi Hura, cei câţiva stejari enormi, cu frunzişul bogat, ce adăpostesc cabana noastră m-au făcut întotdeauna să simt eternitatea, să-mi dau seama de condiţia noastră efemeră. Să fii o trestie gânditoare i-ar fi nimic – dar să fii o gâză gânditoare care, în puţinele clipe pe care le are de trăit, găseşte totuşi timp să se împerecheze, asta e groaznic. Din ceea ce s-a întâmplat, voi căuta să fixez puţinul care nu mi se pare inefabil.

Biblioteca municipală n-o frecventam, dar nu pentru că mă duceam aproape în fiecare seară la Marie. Cum n-o găseam decât după închiderea librăriei, aş fi putut împăca

uşor exigenţele tezei mele cu cele ale pasiunii. Dar în timpul ceasurilor grele şi molcome din oraşul toropit de caniculă, nu mai eram în stare decât să aştept... Şi ce, mă rog? Unde e drama? E povestea tuturor şi-a fiecăruia, la o anumită vârstă, într-un anumit moment. Da, trebuie să fii creştin aşa ca mine, sau cum a fost Marie, pentru a crede că e o chestiune de viaţă şi de moarte să cedezi instinctului care asigură perpetuarea speciilor vii. Sau poate mai degrabă trebuie să te numeri printre creştinii neînduplecaţi din care fac şi eu parte: oricâte îngăduinţe îşi permit, nu-şi caută scuze. Dacă apucă pe calea pierzaniei, o fac cu ochii deschişi.

În schimb, nu mă mai îndoiam de buna-credinţă a Mariei în ziua când îmi dezvăluise spaima ei de-a mă îndepărta de Dumnezeu şi când mi se păruse că „nu era sinceră”. Renunţase la Dumnezeu în ceea ce-o priveşte dar nu şi în ceea ce mă priveşte pe mine. Pretindea că sunt alcătuit dintr-un aliaj în care ceea ce vine de la Cristos se contopeşte cu ceea ce vine de la Cibela... Dar dacă ar fi să-i dai crezare, latura creştină e cea care biruie: „N-as vrea să te pierzi din cauza mea”, îmi repeta. Eu protestam, amintindu-i noaptea noastră de la Maltaverne. De ce, ne întrebam mereu, nu mai era la fel? De ce, dacă în ajun, la despărţire, cădeam de acord că e pentru ultima dată, ne întorceam aproape în fiecare seară târâş în strada Église-Saint-Seurin? De ce revenirile noastre semănau atât de puţin cu acel vis al unei nopţi de vară când toată fericirea lumii mi se dezvăluise într-o clipă – de parcă sufletele noastre ar fi primit în seara aceea, şi numai în seara aceea, îngăduinţa de a se uni în acelaşi timp cu trupurile? Dar din nou eram osândit la dezgust. De unde ştiam ce-i dezgustul?

„Ce te tot frământi!” cum mi-ar fi spus mama, săraca. Marie nu semăna cu nimeni alta, poate pentru că fusese o fată cucernică. Nici asta nu era o minciună: suferinţa ei era cu mult mai mare decât a mea. Această suferinţă o îmbătrânea, în orice caz o făcea să-şi arate vârsta, pe când eu îmi păstram înfăţişarea angelică – nici măcar cu aripile boţite, spunea ea, ironică şi îndurerată.

Acasă, mama mă aştepta, rătăcind prin odăi, cu masca ei tragică din momentele de criză. Am prelungit cât am putut pretextul lecturilor la biblioteca municipală. Ea îmi ceru să cunoască măcar data plecării noastre. Am refuzat să fixez vreuna. După o săptămână, nu mă mai întreba nimic şi nici nu se mai prefăcea că se lasă păcălită. Ştia de unde vin în fiecare seară, şi ştia că ştiu acest lucru. Nu mă îmbrăţişa îndelung decât doar ca să mă adulmece, dar nu simţea ceea ce ar fi umplut-o de bucurie dacă ar fi putut intui: mă credea prins în pânza de păianjen şi chiar eram, sau poate trupul meu era în timpul orelor de aşteptare, şi după aceea vreme de câteva clipe. Mama nici nu-şi închipuia că nu mai putea fi vorba să ne legăm pentru totdeauna, Marie şi cu mine: în supunerea mea de moment, ea vedea o înrobire pe veci.

Ieşeam seara, după cină, sătul şi obosit. Mama ştia că n-am de gând să fac ceva rău: o rugam de fiecare dată să mă însoţească. Ea refuza, dar era liniştită. Uneori mă întorceam după o oră, alteori mai târziu, dacă mă duceam la concertul de promenadă instalat pe Quinconces, în lunile de vară; dar cel mai adesea mă mulţumeam cu o îngheţată la cafeneaua teatrului sau, în ciuda ţânţarilor, mă plimbam pe terasa grădinii publice, departe de mulţimea adunată în jurul fanfarei regimentului 7.

În acel sfârşit de august, eram sigur că nu întâlnesc aici pe nimeni. Dar într-o seară, un tânăr fumând pipă şedea pe banca pe care m-am aşezat la capătul terasei. M-am instalat cât mai departe de el, fără să-l privesc. Mă întrebă pe un ton batjocoritor:

— Tu la Bordeaux în luna august? Nu eşti la Arcachon, sau la Pontaillac, sau la Luchon?

Am recunoscut un student care-şi pregătea licenţa, pe nume Keller, unul din acei creştini „care se îndreaptă spre popor”, un „sillonist”[15] din soiul acela de tineri pe care-i

[15] *Le Sillon,* revistă care a apărut între 1894–1910 la Paris, condusă de Paul Renaudin (redactor-şef), cu concursul lui Marc Sangnier. La început

scot din sărite fără să fie nevoie să spun o vorbă.

— De bună seamă, i-am răspuns cu un anumit înţeles, pentru că am ceva mai bun de fă rut aici.

El mormăi:

— Nu mă miră defel din partea ta.

Când ne cunoscusem la facultate, cu doi ani în urmă, acest apostol pe care mai întâi îl cucerisem, începuse să-mi ţină predici, dar era pe vremea când pentru mine Sub ochii barbarilor de Barres îmi era de ajuns, îmi oferea formule pentru a mă apăra de colegii cu „râsul jignitor”. Opuneam celorlalţi „o suprafaţă netedă”. La fel procedam şi cu Keller ăsta care ajunsese curând să mă judece ca pe omul cel mai demn de dispreţ din lume: un mare burghez îmbuibat.

— Ce ştii tu despre mine? i-am replicat. Ţi-am arătat o anumită faţă ca să mă laşi în pace, şi-am terminat repede. Aş fi reuşit la fel de bine şi un număr „suflet nobil”, cum îţi place ţie.

— Şi toate măştile astea ce ascund? Nu cred că ceva prea frumos la vedere...

— Dar nici nu te poftesc să te uiţi!

Poate că răspunsesem pe un ton ce-l tulbură pe acest creştin, căci adăugă îndată:

— Iartă-mă, recunosc, n-aveam dreptul să te iau chiar aşa de sus. Suntem cu toţii nişte amărâţi.

— Da, Keller, dar câtă diferenţă între un amărât ca mine, răsfăţat, ghiftuit, care nu suferă decât pentru el, şi unul ca tine, înfometat şi însetat de dreptate.

— Aşa-i, dar ştii, toate astea îmi fac plăcere... Ar trebui să ne vedem, adaugă el cu însufleţire. N-am să te dăscălesc.

Simţeam dorinţa să mă destăinuiesc. Mă înăbuşeam. Dam spus:

— Aş vrea, dar trec prin momente proaste. Simt că Dumnezeu m-a părăsit.

---

a fost numai o revistă literară, dar din 1899 se transformă în revistă politică de orientare democrat-creştină. Din 1902, devine bilunară sub direcţia lui Marc Sangnier, fiind organul socialiştilor creştini şi al grupului numit *sillonist,* încurajat de unii membri ai clerului. Papa Pius al X-lea, la început favorabil mişcării, mai târziu a dezavuat-o.

Îmi luă mâna şi mi-o ţinu o clipă în a sa.

— Când crezi că eşti departe de mine, atunci eşti mai aproape. Cunoşti aceste cuvinte din *Imitatio Christi?*

— Dar nu-i vorba numai de răceală, de uscăciune, păcătuiesc chiar.

— Păcătuieşti?

— Da, şi cea cu care comit păcatul doreşte la fel de mult ca mine să renunţăm la el... Dar există un moment al zilei când nu mai depinde nici de ea, nici de mine...

— Da, înţeleg, zise Keller, pe un ton de concentrare. Bine, am să mă rog, am să-i pun şi pe alţii să se roage. Sunt bun prieten cu stareţa mânăstirii Buna-Vestire.

— Nu, nu! am protestat. Nu-i nevoie. Nu-i nimic, e un fleac...

— Numeşti asta fleac?

M-am ridicat şi am reluat tonul care la facultate îl exaspera pe Keller:

— Da, eu sunt umil, în privinţa umilinţei nu mă întrece nimeni, nu cred ca vreunul din gesturile mele să aibă cea mai mică importanţă.

— Totuşi până şi cel mai neînsemnat gest angajează eternitatea. Nu crezi?

— Ba da, cred... Dar nu un gest anume mai mult decât altul. Ceea ce-i mai rău la mine, Keller, nu sunt actele, vezi tu, nici măcar gândurile. Ceea ce-i mai rău la mine e faptul că sunt indiferent la această pasiune care te stăpâneşte, pe tine, creştinul, dar şi pe toţi militanţii socialişti, anarhişti... Ceea ce-i mai rău la mine e indiferenţa la suferinţa celorlalţi şi resemnarea faţă de privilegiile mele...

— Tu eşti un burghez, un mare burghez, pe care trebuie să-l ucizi în tine. Îl vom ucide, ai să vezi.

— Burghezia e calul de bătaie. De fapt, eu mă trag din acei ţărani din landă care-şi pun la muncă părinţii bătrâni până crapă, iar când iau o lată să-i slujească, dacă rezistă e pentru că tinereţea rezistă la tot.

Am tăcut, ruşinat de a mă fi dezvăluit acestui suflet întâlnit la întâmplare şi m-am ridicat:

— Adio, Keller. Nu veni după mine. Uită ce ţi-am spus.

Uită-mă.

— Cum crezi c-am să te uit? Ne vedem la toamnă? Promite-mi...

Sărmanul Keller! Avea să se roage, să sufere pentru mine, să pună să se roage şi să şuiere nişte fiinţe sfinte. Ce nebunie! Şi totuşi la nimic nu eram mai sensibil decât la comuniunea dintre sfinţi, decât la această reversibilitate: iritarea mea împotriva lui venea de la faptul că se amesteca în treburile mele cele mai ascunse, şi cunoşteam puterea lui de-a acţiona asupra lor, de-a le schimba cursul. Nu-mi închipui că ceea ce s-a petrecut a doua zi era legat de întâlnirea mea din grădina botanică. Ceea ce s-a întâmplat era în ordinea posibilului şi chiar a inevitabilului: timpul trecea, mama nu mai putea de teamă şi de nesiguranţă, trebuia să intervină.

A doua zi de dimineaţă, abia deschisesem ochii, şi ştiam că la ora obişnuită nu va fi nevoie să sun acasă la Marie, căci ea mă va pândi dindărătul uşii. Nu ploua, dar se vede că plouase în altă parte, era o zi cu har. Am putut să umblu ca un câine rătăcit toată după-amiaza pe cheiuri. Am mers până la docuri. Tramvaiul m-a adus îndărăt, în picioare pe platforma din spate, înghesuit între docheri. Am mai rătăcit. Prea puţin contează ce-am făcut până în clipa aşteptată. Spre şase şi jumătate, Marie nu era la uşă şi am sunat în zadar. Probabil că fusese reţinută. M-am hotărât să mai hoinăresc prin cartier, nu mai aveam răbdare. Am pătruns pentru zece minute în bezna de la Saint-Seurin, biserica cea mai întunecoasă din oraş; m-am întors apoi la Marie. În clipa aceea am zărit-o traversând strada. Gâfâia şi era palidă. Scoase cheia din buzunar:

— Intră repede.

Mă împinse în salonul cu jaluzelele trase, înainte chiar de a-şi scoate pălăria, îmi spuse:

— Am văzut-o pe mama ta.

— Unde-ai văzut-o? Ai vorbit cu ea?

— Da, închipuie-ţi! Tocmai arătam o carte unui client. M-am simţit stânjenită de privirea insistentă a unei doamne în

negru, puţin corpolentă, cu un aer înstărit, care intrase de câteva clipe. Într-o fracţiune de secundă, am avut impresia că nu era o clientă, ci o persoană care se interesează de mine, şi în clipa aceea te-am văzut, da, pe tine, Alain, chipul tău de înger mi-a apărut, s-a desprins de pe chipul acela mare şi poruncitor de Agripină, de Atalie. Am recunoscut-o pe mama ta atât de asemănătoare ideii pe care mi-o făcusem despre ea. „A mânca din ochi”, da, poate fi adevărat la propriu. Că mă mânca din ochi, e prea puţin spus, mă sfârteca. Credeam că ştiu ce înseamnă, să fii vrăjmaşa cuiva. Nu, să fii detestată, detestată cu adevărat e mai rar decât crezi: cineva care să te ucidă încet, ca să se desfete mai mult, dacă i-ar fi îngăduit, ştiu acum ce înseamnă.

Trebuia s-o las să plece? Ce-ai fi făcut, Alain? Am cedat primului imbold care era de curiozitate. I-am vorbit, am întrebai-o pe tonul cel mai comercial: „Cu ce vă pot servi, doamnă?” Părea buimăcită. Pretinse că nu intrase decât ca să vadă noutăţile. „Da, i-am spus, şi poate şi pe mine?” Îţi închipui figura ei în clipa aceea. „Ştii cine sunt? – Ştiu totul despre dumneavoastră, doamnă.” A pălit şi-a îngăimat: „Ţi-a vorbit de mine? Nimic nu mă mai miră la el!” Am protestat: „A, nu atât din ceea ce mi-a spus despre dumneavoastră vă cunosc, ci pentru că l-aţi plămădit, l-aţi cioplit şi răscioplit, încât va rămâne tot opera dumneavoastră, chiar atunci când vă va scăpa: ştiu totul despre dumneavoastră în măsura în care ştiu totul despre el”. Ea răspunse: „Toate astea sunt palavre...” pe acelaşi ton cu care desigur te făcea pe timpuri „flecar”. Apoi mormăi: „Imposibil să stai de vorbă în prăvălia asta... – Dar există o cămăruţă, doamnă. Credeţi că puteţi intra?...” Ea consimţi. L-am rugat pe Balège să aibă grijă puţin de vânzare şi am introdus-o în cămăruţă.

— Mama în cămăruţă!

— Da, închipuie-ţi, în chichineaţa aia eram nas în nas, vorba ta. Primele cuvinte pe care mi le-a adresat nu se potriveau de loc cu furia ei: le pregătise la rece înainte de-a veni şi cred că pe măsură ce mi le servea, se şi liniştea,

părându-i-se că se află la înălţimea lor. Mă încredinţă că nu-şi permite să mă judece în niciun fel şi că era prea interesată ca tot binele pe care i-l spuseseşi despre mine să fie adevărat pentru a nu dori să-l creadă. „Dar, domnişoară, dacă eşti o persoană de elită aşa cum mi-ai fost descrisă (fără să vrea, dispreţul ei şuiera printre cuvinte), nu-i cu putinţă ca, iubindu-l pe Alain după cum pretinzi că-l iubeşti, să nu admiţi că nimic nu poate fi mai rău pentru un băiat de douăzeci şi doi de ani şi care în multe privinţe are tot cincisprezece... – Care avea cincisprezece, doamnă, înainte de-a mă cunoaşte.

A înţeles foarte bine ce voiam să spun, a strâns din fălci, dar s-a stăpânit şi a reluat: „Nimic nu poate fi mai rău decât să se însoare cu o femeie cu atâţia ani mai în vârstă şi, iartă-mă dacă te jignesc, dar în fine, care are un trecut... – Da, i-am răspuns, şi un prezent, şi de ce nu, un viitor?” Cu sânge rece, căutam s-o enervez ca s-o fac să dea drumul la tot ce are pe suflet. Continuă: „Crezi, domnişoară, că există pe lume o mamă pe care acest proiect de căsătorie să n-o înspăimânte? N-am să-ţi amintesc tot ce face practic de neconceput o alianţă între familiile noastre... – Desigur doamnă... mai întâi faptul că eu nu aparţin unei familii. Alain este tânărul Gajac, prototipul însuşi al băiatului de familie bună...”

Am întrerupt-o iritat pe Marie:

— Ţi-ai bătut joc de mine în faţa mamei! Ai vrut să te arăţi grozavă, s-o domini, s-o striveşti, şi te-ai servit de mine.

— Da, răspunse ea, recunosc că această răfuială mă umplea de bucurie, că-mi făcea plăcere să fiu obraznică. Dar obrăznicia supremă care-mi stătea pe limbă era: fiul dumneavoastră m-a cerut în căsătorie dar, liniştiţi-vă, nici vorbă nu poate fi să consimt: îl iubesc pe el şi nu averea lui, care mă scârbeşte, nu lumea lui care mă dezgustă... Aş fi căzut de acord cu ea că diferenţa de vârstă dintre noi reprezintă o ameninţare pentru fericirea noastră, pentru mine mai mult decât pentru tine. Perfect... dar, Alain,

însemna să dezvălui un secret şi să-i iau un pietroi de pe inimă: redevenea dintr-o dată stăpână pe viaţa ta, iar tu ai fi pierdut moneda de schimb cu care te-am înarmat: nu există nimic la care mama ta să nu consimtă dacă dispar eu. A trebuit aşadar să mă prefac şi m-am prefăcut bine. Mai întâi am aprobat-o, mi-am oferit luxul să-i înţeleg argumentele. Am recunoscut că din punct de vedere social şi chiar din toate punctele de vedere, eu eram întruchiparea însăşi a soţiei pe care mama unui fiu atât de norocos ca tine nu trebuie să i-o dorească... Afară doar dacă, am adăugat, nu slujeşte să-l apere de un rău şi mai mare...

— O, am protestat, nu cumva i-ai azvârlit în faţă patima ei pentru pământ, Numa Séris, Păduchele?

— Nu, nu i-am azvârlit nimic în faţă, i le-am servit însă pe toate, dar nu aşa ca să plece trântind uşa. M-am lăudat că am rupt de pe acum toate firele care te ţineau legat, dar am admis că încă nu te-am eliberat de tot; am adăugat că nu mi-ar fi greu să-ţi demonstrez că nu-i cine ştie ce să priveşti cum cresc pinii care cresc singuri, nici să pui arendaşii să strângă recolta de răşină şi să bagi apoi banii în buzunar; în loc să-i laşi să putrezească pe cei ce trebuiau de mult tăiaţi, pierzând astfel beneficiul răsadurilor menite să-i înlocuiască, te-aş învăţa să-i tai regulat asigurându-ţi un venit anual imens din care arendaşii voştri nu încasează nimic... Dar noi, am adăugat, o să schimbăm toate astea împărţind cu arendaşii preţul pinilor tăiaţi. Aşa am hotărât, Alain şi cu mine...

— Nu-i adevărat, am strigat, nu i-ai spus o asemenea minciună!

— Ba da! Mi-am acordat această plăcere.

Vocea asta răutăcioasă a Mariei am auzit-o la răstimpuri, în scurte scăpărări, când revărsa puţin din amărăciunea strânsă în ea de-a lungul tinereţii ei triste, dar fusese nevoie de întâlnirea cu mama ca zăgazurile să se rupă şi să se reverse valul care mă împroşca în clipa aceea. Mă pomenii deodată de partea mamei. Mi-am dat seama după strigătul pe care l-am scos:

— Asta-i culmea! Dar de ce te amesteci?

— O! strigă ea furioasă, asta întrece orice măsură, la fel ca şi acel „cine ţi-a spus” al Hermionei! Mă întreb ce te revoltă aşa, jignirea adusă mamei tale sau născocirea mea de a împărţi cu arendaşii câştigul de pe urma pinilor tăiaţi – dacă nu cumva chiar acest os pe care m-am prefăcut că ţi-l iau te-a făcut să-ţi arăţi colţii pe neaşteptate. O, fiu al mamei tale! Hai, dă fuga s-o alini.

Am bâlbâit:

— Marie, draga mea...

Am vrut s-o atrag spre mine, dar m-a respins, era furioasă.

— Oricum, ceea ce n-ai să ştii niciodată, mă tem, este cum să iei o femeie în braţe: asta nu se învaţă.

Am primit lovitura fără s-o simt de la început, nemişcat, cu mâinile atârnând. Mi-a văzut probabil chipul descompus şi într-o clipă s-a dezmeticit. Gemu: „Alain, micuţul meu...” dar a fost rândul meu s-o resping şi-am trântit cu putere după mine uşa de la stradă.

CAPITOLUL XI

Cad picurii de ploaie pe stejarii de la Barieră, şi-acest murmur vag sporeşte singurătatea şesului pierdut. Am însă un refugiu: micuţa sufragerie construită din lemn de pin şi acoperită cu ferigă, de se confundă cu cabana şi nu sperie guguştiucii. Are un şemineu unde Laurent venea să frigă ciocârliile pe care le împuşcase pe ogorul de la Jouanhaut: nu-i plăcea vânătoarea de guguştiuci, care te obligă să stai nemişcat. Şi iată, s-au împlinit patru ani de când nu mai mişcă. Ceea ce a rămas din fiinţa asta tânără, plină de viaţă... Dar toate sunt deşertăciuni. E-o evidenţă care nu te ajută defel să învingi spaima atunci când un fapt precis o declanşează, o nenorocire care e prezentă, împlinită, ireparabilă, pe care va trebui s-o port timp de şaizeci de ani câţi presupun că o să mai trăiesc, dar am să încerc să-mi stăpânesc spaima, reluând în acest caiet istorisirea de-acolo de unde am lăsat-o, retrăind-o clipă de clipă până la această ultimă lovitură pe care am primit-o.

Aşadar uşa Mariei s-a închis îndărătul meu: s-a sfârşit, s-a sfârşit de-a binelea de data asta. „Alain, micuţul meu!” Această ultimă chemare mă irită în loc să mă înduioşeze. Nu, nu sunt „micuţul tău”. Oricât de bătrână eşti, totuşi n-ai putea să-mi fii mamă. O pornesc în jos pe strada Église-Saint-Seurin, alerg spre mama care, poate, e pe moarte. Se plânge uneori de inimă, spune adesea: „În familia noastră, mulţi mor de inimă”. Louis Larpe, care mă aşteaptă pe palier, mă previne că Doamna are migrena ei obişnuită şi nu va cina. Intru, fără să bat, în camera ei. E culcată dar nu pe întuneric, ca atunci când are crize puternice. A aprins lampa de la căpătâi. E foarte palidă, îmi zâmbeşte şi pare calmă. Mă străduiesc să nu mă trădez, dar cum să nu vadă că sunt tulburat? Mă trage spre ea şi izbucnesc în hohote ca odinioară când mă ierta după câte-o ceartă, şi-mi spunea: „Ştii să ceri iertare”.

— Ce s-a întâmplat, dragul mamii?

— Te-a necăjit cineva, ştiu eu.

— Da, ştii? Aşa e... dar mi-a făcut şi bine. Ce-mi pasă mie ce crede fata aia despre noi? Important este că trebuie să recunosc, a ştiut să măsoare distanţa de netrecut dintre ea şi tine, încât acum sunt liniştită...

— Ţi-a spus ea că a renunţat?

— A, nu tocmai, dar am înţeles: şi-a asumat rolul cel mai frumos. Ea e cea care n-are nevoie de banii tăi, de proprietăţile tale, de mediul tău burghez. Ea e cea care te refuză. Înţelegi? (Râdea, totul i se părea o farsă.) Mie-mi convine!

Aşadar nu se petrecuse nimic din cele relatate de Marie. Retrăise în faţa mea o scena pe jumătate închipuită. De ce? Ca să se răzbune pentru că fusese învinsă? Căci fusese, de vreme ce mama s-a întors liniştită.

— Da, liniştită. A, nu numai din cauza ieşirii ei împotriva a tot ce întruchipăm în ochii ei, dar şi, dragul mamei, pentru că am văzut-o. Recunosc, adăugă ea numaidecât, are o privire foarte frumoasă. Ce-i al ei... Dar arată mult mai mult decât vârsta ei: e o femeie care munceşte, nu-i aşa?

— Da, am răspuns, şi care-a suferit.

— O, suferinţele astea...

Prudentă, mama îşi înghiţi vorbele. Am întrebat-o după o vreme:

— Aţi vorbit despre Maltaverne?

— Nu, nici aşa! N-a avut tupeul, în afara unei diatribe împotriva marilor proprietăţi şi a marilor proprietari.

— Pun rămăşag că s-a arătat indignată de tăierile de pini al căror produs nu-l împărţim cu fermierii!

Am pus întrebarea pe un ton degajat. Mă trăsesem puţin înapoi şi observam chipul mare, livid, luminat de lampă, pe care nu se citea decât uimire:

— Ce-ţi trece prin minte! Îţi închipui că i-aş fi arătat eu dacă şi-ar fi îngăduit... Dar n-ai cinat, dragul mamei. Avem pui în aspic. Hai, du-te, nu-ţi face griji din cauza mea, sunt mulţumită.

Mi-era foame şi-am mâncat cu lăcomie sub privirea

satisfăcută a lui Louis Larpe încă nu sufeream. Poate că nici n-aveam să sufăr. Fusesem un copil, apoi un adolescent de-o sensibilitate maladivă, se spunea, şi credeam şi eu. Numai eu ştiam în ce monstru de indiferenţă puteam să mă preschimb dintr-o dată, şi nu numai faţă de ceilalţi, ci şi de mine. De ce se dezlănţuise Marie împotriva mea? De ce se răzbunase pe mine pentru că mama o dominase, aşa cum îi domina pe arendaşii, pe servitorii, pe locatarii, pe furnizorii ei, pe Numa Séris şi, mai mult decât pe toţi ceilalţi, pe nefericitul ei fiu? Poate că Marie prinsese să mă urască dintr-o dată pentru tot ce adorase la mine: slăbiciunea, copilăria mea incurabilă. Dar unde mă ducea mintea? Se smulsese cu violenţă acestui ultim vis de fericire pe care-l încarnam pentru ea... Şi eu? eu? Întins la adăpostul plasei contra ţânţarilor, auzeam îngrozitoarele vietăţi zumzăind primprejur. Eram sigur că în curând se vor ivi altele şi mai fioroase. Repetam: şi eu? Strângeam dinţii; nu, nu eram atât de sensibil cum credeau cu toţii, nici aşa de slab.

A treia zi, am pornit la Maltaverne. În ajun m-am dus să-mi iau rămas-bun de la Simon. Îi dădusem întâlnire la el la Talence unde puteam sta de vorbă nestânjeniţi. N-am putut să-l fac să mă urmeze, nici măcar pentru câteva zile. Nu numai din cauza Doamnei, cei care-l speriau mai cu seamă erau soţii Duport. L-am simţit liniştit, destins; numele domnului Moureau revenea neîncetat în spusele lui. Îşi încredinţase din nou soarta în mâinile domnului Moureau. I-am mărturisit că această schimbare deplină de la Pascal la duhovnic e lucrul de care mă simt cel mai puţin în stare. Acest ultim an de muncă la liceu nu-l mai înspăimânta. Va fi un timp închinat „reculegerii”, după spusele lui. Mai târziu va intra la seminarul din Issy: „atunci vei fi la Paris, ne vom vedea”. Pentru el nu exista nicio îndoială că voi pleca la Paris, că voi continua să fiu copleşit şi împovărat de tot ce el nu va cunoaşte niciodată decât prin mine, decât de la mine. I-am spus glumind că va cuceri lumea prin procură şi în timp ce eu voi fi osândit, el îşi va afla mântuirea. Îmi răspunse în şoaptă: „mântuirea noastră a amândurora”.

Nu ştiam că şi el avea să-mi dea o lovitură, îl credeam inofensiv, incapabil să-mi facă nici bine, nici rău – da, cea mai inofensivă dintre fiinţe. Nu schimbasem niciun cuvânt în legătură cu Marie, iar tăcerea aceea ascundea ceva. Eram obişnuit din totdeauna s-o aud pe mama, perspicace, ispitindu-mă: „Îmi ascunzi ceva”. Luasem şi eu acest obicei de a detecta ceea ce-mi ascund ceilalţi. La despărţire, l-am întrebat pe Simon dacă era la curent cu cele întâmplate între mine şi Marie. Da, o văzuse în ajun. Mi-a părut rău că rostisem numele ei. Am simţit că avea să-i lipsească tactul, ţărănoiului ăsta. Ceea ce se şi întâmplă; spuse: „Era de parcă şi-ar fi scos un dinte...” adăugă: „E bine pentru amândoi. Pentru că oricum, ea n-a crezut niciodată... O bănuiai că se gândeşte la măritiş... Cu obârşia ei, nici vorbă, ce idee! Inteligentă cum e, ar fi fost în stare, poate, să te ducă până acolo, dar ştie ea bine că ar fi fost un iad. Doar nu-i nebună. Numai că povestea asta, dacă ar fi durat, ar fi putut să compromită o treabă aranjată pentru ea, cu toate că bătrânul Bard e înţelegător”.

— Dar ce-are Bard de-a face cu viaţa intimă a Mariei?

— Cum să nu! Desigur, nu există nimic între ei pe un anumit plan şi nu va fi niciodată nimic. Bătrânul Bard are şaptezeci de ani. Într-un cuvânt, Marie va lua în căsătorie librăria. De fapt, el e acolo contabilul, dar sufletul e ea. Librăria asta înseamnă totul pentru ea, ştii bine. Pot să jur că o preferă moşiei Maltaverne. S-o auzi vorbind despre urzicile de pe malul Hurei, de muşte, de întoarcerea în brişcă trasă de mârţoaga hărţuită de bărzăuni, de aşteptarea în gara Nizan...

— Dacă cineva ar fi trebuit să înţeleagă Maltaverne, pinii sângerând, pământul plămădit din arşiţă şi durere, ea era singura în stare...

— Da’ de unde, domnule Alain, trebuie să te fi născut acolo, şi bunii şi străbunii noştri să se fi născut acolo. Numai noi doi ştim... Ea e orăşancă, nu trăieşte nici măcar pe-o stradă, în aer liber, ci într-un pasaj.

— Crezi, aşadar, că Bard şi cu ea...

— O, în orice caz după sărbători, cam pe la 15 ianuarie.

— Iar eu am fost ultima îngăduinţă pe care ş-a acordat-o... E totuşi îngrozitor.

— Deloc, de vreme ce nu se va întâmpla nimic, ee nu se poate întâmpla nimic, din moment ce e vorba de un aranjament privind viaţa lor...

— Şi-n definitiv, ce! am exclamat, e doar obişnuită cu moşnegii.

— Greşeşti, domnule Alain, greşeşti!

— Ce oroare, bătrânii ăştia, de cum nu se ţin la distanţă de fiinţele tinere, îţi vine să verşi nu alta, şi scriitorii bătrâni care îndrăznesc să vorbească despre asta în cărţile lor n-au nicio ruşine. Şi când te gândeşti că Marie le-a fost destinată lor! Totuşi va fi avut parte de mine. Tot s-a ales cu ceva. Când Balège va ieşi la pensie, ea va putea să-şi permită un băiat de prăvălie de douăzeci de ani.

— Nu, domnule Alain, te-a iubit, te iubeşte.

— Foarte bine, va iubi un vânzător de douăzeci de ani, apoi îl vor asasina pe Bard ca să se poată căsători. La urma urmelor, aduce foarte mult cu Zola, librăria asta din pasaj.

— O, domnule Alain, ce tot spui! Greşeşti...

— Şi ea are ceva din Zola: tot ce detest eu, la drept vorbind. Ce poate Thérèse Raquin să înţeleagă din Maltaverne? I-a plăcut totuşi, ştii, i-a plăcut în seara când aţi sosit, şi-apoi noaptea, şi pe urmă în zori înainte de-a începe arşiţa, când pinii păreau că ne binecuvântează pe ea şi pe mine cu crengile lor întinse... Dar nu, nu mă binecuvântau decât pe mine, ea n-avea nimic de-a face cu ei.

Şi deodată am izbucnit:

— Dar bineînţeles că-i făcută pentru Bard. La urma urmelor, nici nu-i cu mult mai tânără decât el.

— O, domnule Alain!

— Din moment ce o femeie nu mai e cu adevărat tânără, a trecut de partea cealaltă, de partea lui Bard.

Nu ştiam că la mine durerea se poate transforma într-o asemenea furie.

— Când mă gândesc, am exclamat, că toţi preoţii ăştia

gem într-ascuns din cauza celibatului lor, când de fapt e lucrul cel mai frumos să poată scăpa de josnica poftă animalică. Şi încă animalele sunt mai curate.

— O, domnule Alain, cum spune de multe ori Doamna, o iei razna. Trupul e sfânt, ştii doar.

Am izbucnit în plâns:

— Da, ştiu.

Simon n-avea habar de ceea ce trebuie să facă şi să spună când un domn ca domnul Alain plânge în faţa lui. Din copilărie, el nu plânsese niciodată în faţa nimănui, nici chiar singur. Lacrimile erau încă unul din privilegiile mele.

Mi-am revenit repede, m-am şters la ochi, mi-am cerut scuze: n-a fost decât surpriza căsătoriei cu bătrânul. Dar mă şi obişnuiam cu ideea. Cu librăria se căsătorea: ce putea fi mai bine? Totul era bine... M-am suit în automobil. Îl voi revedea pe Simon la toamnă. În maşină, am început din nou să sufăr. Nu era ceea ce de obicei numeam suferinţă. Simţeam o durere fizică, era fizic intolerabil. Ştia, ştiuse întotdeauna, îşi oferise un boboc aşa ca mine, înainte de a se lega. Când va fi doamna! Bard, va trebui să-şi ţină rangul. Dar ce e suferinţa asta? Nu va dura. Dacă nu trebuia să plec a doua zi la Maltaverne, mi-aş fi dat întâlnire cu Keller, care m-ar fi dus la *Le Silon,* unde poate aş fi întâlnit pe cineva. Îmi spusese: „Acolo toată lumea e prietenoasă”. Toţi se iubesc, domneşte dragostea, nu există pofte josnice.

A doua zi eram la Maltaverne. Nici n-am vrut să aud vorbindu-se de Luchon sau de viaţă de hotel oriunde ar fi fost. Mama vedea bine că sunt nenorocit, dar era o chestiune de câteva zile, suferisem o operaţie. Reacţia era normală. Pe ea o vedeam liniştită cum nu mai fusese poate de ani de zile. Împăcată asemeni unui om care de-abia a scăpat dintr-o primejdie de moarte. Nu-i trecea prin minte că nicicând nu fusese mai aproape ca acum de ceea ce ar fi însemnat pentru ea nenorocirea nenorocirilor. Că nicicând nu fusese atât de aproape de catastrofă ca în clipele de remisiune ce-mi mai sunt îngăduite. Scriu aici numai pentru

mine, sunt lucruri pe care nici chiar Donzac nu le va citi, pentru că nu există nimic mai ruşinos, mai vrednic de dispreţ decât să te prefaci că vrei să mori şi să nu mori. O sinucidere ratată e întotdeauna suspectă: dar să nu fii în stare nici măcar să ratezi! Mai bine să nu dai altora ocazia să se distreze.

Ce oare m-a ferit, între vizita lui Simon, din ajunul plecării noastre la Maltaverne şi ziua de azi, de dorinţa nebunească de a adormi pentru totdeauna, de a refuza să trăiesc? nu ştiu nimic din ceea ce ştiu medicii cu privire la această suferinţă, dar ştiu ce e o biată fiinţă care nu-i decât momentul unei rase şi al cărei străbunic şi unchi îndepărtat s-au înecat într-o lagună din Téchoueyre, atinşi poate de boala pe care ciobanii o numesc *pelagră* şi care, spun ei, îi împing la înec pe cei suferinzi. Ştiu că boala lor e o boală ca toate bolile al cărei morb îl purtăm în noi, care emană anxietate în doză mortală, că ea constituie centrul însuşi al fiinţei noastre, de la venirea pe lume, şi că există chiar în primul nostru scâncet.

În timpul acestor ultime săptămâni petrecute în apropierea mamei, înfloritoare, alinată, şi care-mi trecea totul cu vederea, şi care-şi dădea osteneală să mă facă să mănânc creveţi şi mânătărci, trebuie să recunosc că numai stângăcia mea m-a despărţit de moarte. „Nu ştii să faci nimic cu mâinile. Îmi repeta adesea mama cu dispreţ, n-ai putea să fii nici măcar hamal!” Nu, şi nici măcar să mă omor. Azi laguna din Téchoueyre nu mai e adâncă. Otravă... ce se poate cumpăra la farmacie fără reţetă? Prea laş ca să înfrunt moartea Annei Karenina sub roţile unui tren, prea laş ca să mă arunc în gol, prea laş ca să apăs pe un trăgaci.

Cel mai ciudat este că singurul lucru de care nu mă put lipsi, credinţa mea în viaţa veşnică, înseamnă prea puţin într-o asemenea situaţie. Dincolo de definiţiile micului catehism, de interdicţiile cazuiştilor, aud parcă un hohot de râs ce-şi bate joc de ei: imbecilii ăştia identifică actul de-a ieşi liber din lume cu o crimă... Mai întâi, nu e liber deoarece această necesitate ne e transmisă, ca tot ce ne

ucide zi de zi, de la naştere până la moarte. De când m-am întors, pământul ăsta de la Maltaverne nu mai e în ochii mei decât ceea ce este: un şes arid şi trist care până la urmă va fi pârjolit. Privirea mea îl transfigurase, privirea mea plină de încântare. Ca şi pe Marie: iată-le pentru totdeauna aşa cum sunt. Am pierdut puterea de a le transfigura. Şi mai ales Marie nu crede că din cauza ei am vrut să mor.

Încerc să mă rog, dar cuvintele se descarcă de orice semnificaţie pe măsură ce le rostesc, iar refugiul de dincolo de cuvinte la care am recurs de-atâtea ori şi pe care-l socoteam drept o stare de contemplaţie nu mai e decât o deschidere spre hău, spre neant.

Aflu din nou clipa de răgaz. Regăsesc deodată gustul vieţii. Ştiu că nu va dura, că o să mă cuprindă iar durerea, dar profit de păsuirea ce-mi este dată ca să-mi trag sufletul. Într-o noapte frumoasă, m-am sculat şi m-am dus în picioarele goale pe balconul unde Marie şi cu mine stătusem sprijiniţi. Da, exista ceea ce vedeam iarăşi, cerul cu stelele pălind, atât de apropiate parcă de vârfurile pinilor, şi ochii mei plini de contemplare, şi inima mea descumpănită. Aceasta exista în orice caz, minţeam proclamând că nu-i nimic, şi dacă eu nu aveam cheia unei lumi absurde, nu însemna că ea nu există.

Perioadele de remisiune au devenit tot mai dese până la incidentul pe care vreau să-l povestesc – în sfârşit, ceea ce am crezut că nu-l decât un incident dar a fost de fapt acel loc la drumul mare unde aveam să fiu atacat, prins de gât, ca şi cum tentaţia de a mă sinucide însemnase pentru mine vestirea unei nenorociri gata să se abată asupra noastră. Deşi în septembrie nimeni nu se mai scaldă la moara domnului Lapeyre, unde apa e îngheţată, era atât de cald în ziua aceea încât mi-am luat la întâmplare costumul de baie. Fără îndoială, ideea asta se lega în mintea mea de posibilitatea de a isprăvi odată, căci aveam toate şansele să fiu singur. Mă ştiam lipsit de curaj în faţa sfârşitului Annei Karenina dar nu şi în faţa sfârşitului Ofeliei – deoarece îmi închipuiam poate că voi face din instinct mişcările care mă vor împiedica să mă scufund. Mă gândeam vag ca la un

accident ce-ar fi putut surveni. Îmi închipuiam ca pe un spectacol durerea mamei, durerea Mariei. S-ar spune aşa cum se spune întotdeauna: că avusesem un cârcel, o congestie. Nu va exista niciun martor.

Coboram în goană pe drumul nisipos ce duce în jos către moară când văzui cu ciudă că cineva mi-o luase înainte şi se zbenguia în iaz. Apa este atât de rece că nu poţi sta multă vreme. Am hotărât aşadar s-aştept ca cel ce se scălda să lase locul liber şi m-am strecurat printre ferigi, de unde puteam, nevăzut, să nu-l scap din ochi. Există o plăcere nemărturisită, dar pe care eu o mărturisesc, să vezi pe cineva care nu te vede, care nu ştie că eşti acolo, care se crede singur. La drept vorbind, e o plăcere aşa cum numai Dumnezeu mai poate avea. Am băgat de seamă curând că de fapt se scaldă o fată, atât de zveltă, cu picioarele atât de lungi, încât te puteai înşela. Nu mai era chiar o fetită. Cu fetele nu ştii, ele nu sunt niciodată copii, copilăria le e interzisă. Dovadă că asta era o fetişcană e că se scălda în maiou, ca băieţii. Nicicând o fată din târgul nostru nu şi-ar fi îngăduit aşa ceva. Ieşi din apă şi se aşează pe mal, la soare, să se usuce, privind în jur. O înconjura singurătatea şi liniştea amiezii. Lăsă iute să-i cadă partea de sus a maioului, îşi dezgoli cast umerii plăpânzi şi pieptul abia mijind. Ceea ce am simţit atunci n-a fost ce va crede Donzac: o plăcere de faun. Nu, fetiţele încă nu-mi stârnesc gânduri urâte. Mi s-a părut că degetele care-mi încleştau gâtul se desfac dintr-o dată (de-aş fi ştiut!) şi-a fost de parcă cineva şi-ar fi aşezat mâinile peste ochii mei orbi apoi le-ar fi retras şi deodată am început să văd. O singură fiinţă ca aceasta era o minune, şi existau milioane în toată lumea – o lume pe care n-o cunoşteam şi pe care dealtfel nimeni şi nimic nu mă va obliga s-o străbat, dacă vreau să rămân într-o cameră, acolo unde sunt cărţile mele şi unde nu sunt ceilalţi oameni.

Fetiţa rămase o vreme în soare, iar gândul atât de nevinovat pe care mi-l trezi contemplarea ei şi care n-are însemnătate decât pentru mine, pe care mi-l trezeşte întotdeauna vederea unui trup tânăr dacă-i frumos, este

dovada că Dumnezeu există. Dumnezeu există, într-adevăr. Aşa încât aceeaşi voce care-mi strigă la ureche: „Ai totul la-ndemână, totul ţi se oferă, ucide şi înfruptă-te...”, aceeaşi voce îmi şopteşte „Dar poţi hotărî şi să renunţi la tot şi să mă cauţi pe Mine, şi asta-i singura aventură”.

Fetiţa dispăruse în ferigi; ieşi o clipă mai târziu, îmbrăcată scurt, nu prea frumoasă, după cât mi-am putut da seama de departe, cu un pieptene rotund care-i trăgea părul spre spate, dezgolindu-i o frunte prea înaltă. Dar eu, care-o văzusem dezbrăcată, ştiam că e frumoasă, nu acea frumuseţe fixată în anumite trăsături, ci care tine de o linie fugară, legată de clipa unei schimbări. Surprinsesem momentul dintre revărsatul zorilor şi răsărit sau mai curând dintre răsărit şi dimineaţă – minunea care nu va dura, iat-o fără să fi început cu-adevărat.

Am lăsat-o să plece şi-am urmărit-o, dar de departe. Mergea dreaptă şi serioasă, ca o fată mare şi deodată intra în ferigi cu o săritură de căprioară, se apleca să strângă nu ştiu ce, pornea din nou. La un moment dat, o creangă uscată trosni sub espadrila mea. Ea se întoarse, îşi duse mânuţa streaşină la ochi să vadă cine se apropie şi deodată, să mă fi recunoscut oare? o luă la goană, dispăru la o cotitură, iar când am ajuns şi eu acolo, trebuie să fi apucat prin pădure, căci n-am mai văzut-o.

CAPITOLUL XII

Întorcându-mă de la moară, cu mintea frământată de fetiţa speriată, am văzut-o pe mama în faţa casei, pândindu-mă. Mă strigă spunându-mi că a venit o telegramă pentru mine. Mi-o întinse deschisă:

— Am deschis-o, bineînţeles! E de la Simon... da' ştiu că e îndrăzneţ!

Am citit: „Nevoie urgentă să te văd. Telegrafiază dacă poţi veni mâine Talence".

— Dacă am să-ţi dau un sfat, este să-i ceri să-ţi scrie mai întâi despre ce e vorba.

— Dar nu există om mai discret ca el. Trebuie să aibă un motiv foarte serios. Am să plec mâine dimineaţă. Să anunţ şoferul.

— De bună seamă! E maşina ta şi şoferul tău.

În ceaţa dimineţii cocoşii de la Maltaverne răspundeau celor din gospodăriile îndepărtate. „E un strigăt repetat de mii de santinele." Bănuiam de fapt că Marie mă chema şi c-o voi găsi la Simon. Nu eram deloc curios, hotărât să mă descotorosesc de palavre: nu e cazul să te prefaci cu o fătarnică, că crezi în realitatea personajului pe care-l joacă, oricât de convinsă ar fi şi-oricât de meşteră în a se păcăli pe sine. Donzac spune despre romanele lui Bourget că sunt psihologie de doi sfanţi. Da, şi cu sfanţii ăştia ne plătim unii pe alţii. Şi-apoi, deşi mă aflam atunci într-un moment de răgaz, eram prea extenuat, nu mai simţeam nimic. Râdeam în automobil la ideea că singurul lucru ce stăruia din toate resentimentele mele împotriva Mariei era ceea ce-i spusese lui Simon despre urzicile de pe malul Hurei, despre muşte, despre căruţă, şi despre gara din Nizan, era faptul că renegase Maltaverne, ingrata, nedemna, nechibzuita.

Nu se afla la Simon când am sosit dar a venit la ora

prânzului. Bard era enervat deoarece, zicea Simon, Marie trebuise să-şi întrerupă lucrul. Ceea ce-o înnebunise pe ea era faptul că n-a putut să-mi explice singură acest proiect de căsătorie care în mintea ei se rezuma la un aranjament pentru ca librăria să nu treacă în alte mâini.. Simon mi-a mărturisit că-i descrisese Mariei în culori prea întunecate furia mea când mi-a vorbit fără menajamente de acest proiect de care credea că am cunoştinţă.

— Vorbeşti prea mult, l-am învinuit iritat, înveninezi totul. Discreţia e o virtute care nu se învaţă, din nenorocire.

El se apără prost. Avea desigur multe alte păcate de acest fel pe conştiinţă.

Marie coborî din tramvai puţin înainte de amiază. Nenorocirea care era gata să se năpustească asupra mea, pe care eu nici pe departe nu mi-o puteam închipui, acum că s-a săvârşit, mă împiedică să-mi fixez atenţia asupra vorbelor confuze schimbate cu Marie în camera unde Simon ne lăsase singuri. Dar trebuie să arăt spre cinstea Mariei că, de cum mi-a văzut înfăţişarea tristă, nu s-a mai îngrijit decât de mine. E poate o calitate a mea de a deştepta la femei pe mama grijulie şi repede alarmată. Îmi luă capul în mâini şi-mi spuse: „Nu-mi place privirea ta”.

Am admis fără să comentez toate raţiunile pe care mi le-a oferit cu privire la căsătoria ei, de parcă nu mi-ar mai fi păsat. Cele câteva ore care mă despart de explicaţiile Mariei, de masa ce-a urmat la circiuma din Talence unde ne invita Simon, aceste câteva ore mi se par a fi un răstimp aproape infinit, o ruptură în viaţa mea între două lumi: ca şi cum adevărata explicaţie a neliniştii mele mi s-ar fi dezvăluit deodată, ca şi cum actualitatea cea mai banală, o însemnare dedesubtul unui portret în *La Petite Gironde* adus dimineaţa odată ca cafeaua, de portăreasă, fusese de ajuns ca să mă azvârle dintr-o dată într-un abis fără sfârşit în care continui să mă scufund.

Aşadar în dimineaţa aceea, după ce băusem câteva înghiţituri de cafea, mi-am aruncat o privire distrată pe prima pagină de ziar şi mi s-a părut că am halucinaţii: am

recunoscut figura fetiţei ce nu zâmbea, cu părul dat pe spate şi fruntea mare. Era fetiţa de la moară. Iar dedesubt, în cursive: „Jeannette Séris a părăsit alaltăieri după-amiază domiciliul tatălui ei, domnul Numa Séris, şi n-a mai apărut. Ar putea fi vorba de o fugă, deoarece copilul avea asemenea predispoziţii. Purta un jerseu cu dungi şi sandale albe, nu avea ciorapi. Părul îi era strâns de un pieptene rotund”. Urma adresa lui Numa Séris, un număr de telefon. Era Păduchele! Înainte de-a mă aşeza să rumeg toată spaima pe care mi-o făgăduia această întâmplare, m-am oprit asupra festei pe care mi-o jucase cineva: aşadar Păduchele era fetiţa pe care o văzusem la moara domnului Lapeyre şi o găsisem încântătoare. Nu putea fi o întâmplare, era prea bine pus la cale. După cum stă scris: „Duşmanul a făcut asta...” Da, duşmanul m-a făcut s-o văd încântătoare, dar ea s-a înspăimântat văzându-mă şi a fugit a dispărut, poate pentru totdeauna.

Eram singurul martor. Trebuia să mă întorc fără întârziere la Maltaverne, dar aveam întâlnire aici la prânz, cu Marie şi cu Simon. Am să le spun tot, am să fac ce mă vor sfătui ei să fac La urma urmelor, trebuie să fie vorba de-o fugă, nu ştiam că are obiceiul ăsta: nu se vorbea niciodată despre ea de faţă cu mine. De ce-ţi râzi de mine, Doamne?

M-am îmbrăcat în grabă, am ieşit, am cumpărat celelalte două ziare din Bordeaux, unde am găsit acelaşi portret, acelaşi anunţ, am intrat în holul Creditului Lionez şi în cel al ziarului *La France,* din strada Porte-Dijeaux, unde se afişau ultimele ştiri: niciuna privitoare la dispariţia micuţei Jeannette. M-am întors acasă. Mărturisesc că tremuram de frică, transpiram de îngrijorare. Frică de ce? Îngrijorare de ce? Eram sigur că trebuie să mă aştept la ce-i mai rău. Şi dacă răul se va produce, ei bine, de data asta voi găsi puterea şi mijloacele să trec de partea cealaltă. Duşmanul nu mă va birui, oricât de bine ar fi urzit totul.

Era de parcă aş fi ţinut cu mâinile amândouă un laţ desfăcut în jurul gâtului, dar care se strângea clipă de clipă. La douăsprezece stăteam la uşă, nici n-am aşteptat să sune ca să le deschid. Nu ştiu cum arătam. Marie strigă:

— Ce este, Alain?

Nu puteam vorbi şi le-am arătat fotografia. Şi ce-i cu asta? O văzuseră, râseră mai întâi. Fugise de-acasă... Am protestat:

— Nu-i nimic de râs, sunt şi eu vârât până-n gât.

— Eşti nebun, Alain?

Am început atunci să le relatez întâmplarea; nu-mi recunoşteam vocea. Nu mai râdeau. Marie spuse:

— Mergem să luăm masa, apoi ai să pleci. Până diseară va fi găsită. Îţi vei face depoziţia de cum vei sosi.

Cum nu puteam să înghit nimic, Marie propuse să bem o ceaşcă de cacao la Prévost:

— Nu-i decât plictiseala depoziţiei pe care trebuie s-o faci.

— Şi să-ţi vezi numele în toate ziarele, interveni Simon.

Marie îl privi cu insistenţă, ridică din umeri şi ne sugeră să mergem la librărie de unde va telefona celui mai bun client al ei, şeful informaţiilor de la *Petite Gironde:* poate voi pleca liniştit.

Librăria fiind închisă la ora aceea, am intrat pe e uşă lăturalnică. Prietenul Mariei nu era la ziar dar avea numărul lui de-acasă şi izbuti destul de repede să dea de el la celălalt capăt al firului. Marie îmi întinse un al doilea receptor. Da, era ceva nou: „Un răşinar văzuse fetiţa trecând pe lângă el în fugă, de parcă ar fi fost speriată de cineva sau de ceva, sau chiar urmărită. Răşinarul era interogat fără încetare... Nu era decât un martor dar...” Am lăsat receptorul să cadă.

— De ce-ţi pierzi capul, Alain?

— N-a minţit răşinarul, fata alerga pentru că-i era frică. De mine-i era frică. De mine care-o privisem scăldându-se...

— Da, şi care un sfert de oră mai târziu te întorceai la Maltaverne unde ţi se înmâna telegrama lui Simon. De ce ţi-e teamă?

Simon clătina din cap:

— Bine, bine, poate ţi se pare că n-are de ce să-şi facă sânge rău...

— Taci din gură, prostule, strigă ea mânioasă. Uite-te la el

ce figură nenorocită! Voiam să-ţi cer să-l însoţeşti la Maltaverne; dar dacă mă gândesc bine, prefer să-l ştiu singur decât cu dumneata... Mai bine nu! Am să fac eu călătoria. Dumneata rămâi aici până la sosirea lui Balège. Ai să-i explici... La nevoie ai să-l ajuţi. Mă întorc mâine dimineaţă.

— Dar ce-o să spună Doamna când te va vedea?

— Îl va vedea şi pe fiul ei, o privire îi va fi de ajuns: va înţelege, ea nu-i ca dumneata, care nu-nţelegi nimic.

Mă simţeam descătuşat, mă lăsam în voia ei, nimic sinistru nu mi se putea întâmpla atâta vreme cât era ea acolo. Îmi regăseam suflul. Automobilul înainta încet pe strada Sainte-Catherine, aglomerată. Am continuat apoi pe drumul spre Léognan şi iată că pinii începeau să se ivească. Marie îmi luase mâna. Mă întrebă:

— Îţi mai e frică?

Nu, nu-mi mai era frică, dar ştiam că o să mă apuce iar. Vedeam acum că nu pot fi suspectat, dar în mai puţin de zece minute probabil că nu voi mai vedea la fel. Mi se va părea atunci că totul mă acuză.

— Chiar şi tu, Marie, dacă ai fi interogată şi ai spune tot ce ştii, ai fi un martor al acuzării...

— Atenţie, micuţul meu, iar o iei razna...

— Ţi-aminteşti, în dimineaţa plecării noastre, când ai vrut să vezi Hura şi am apucat-o pe-o scurtătură deoarece ştiam că fetiţa ne spionează, îţi aminteşti ce ţi-am spus despre ea? Ţi-am spus: „Îmi vine s-o strâng de gât”!

— Ai visat, Alain. În orice caz, nu prezintă importanţă pentru nimeni.

— Oricum, dacă te-ar interoga, ar fi de datoria ta să aminteşti această vorbă revelatoare.

— Revelatoare pentru ce, decât doar pentru o iritare de moment, pe care am resimţit-o şi eu, pe care ar fi resimţit-o oricine...

— Ea ştia că o detest, de vreme ce-i era aşa frică de mine, de vreme ce-a fost de ajuns să mă recunoască la o cotitură a drumului, ca să se facă nevăzută în pădure unde

o pândea omul acela.

— E vina fatalităţii, cum spune Charles Bovary, în orice caz nu a ta.

— O bucată de lemn a trosnit sub espadrila mea iar ea a întors capul şi m-a văzut. Aş fi putut pune piciorul alături de bucata de lemn şi ea şi-ar fi urmat drumul pe cărarea nisipoasă până la Maltaverne. Şi tocmai atunci s-o văd goală, să descopăr în momentul acela că mă înşelasem asupra ei, că devenise la fel de diferită de fetiţa căreia îi spuneam Păduchele ca un fluture de omidă...

Marie murmură după o tăcere:

— Ce lovitură pentru mama ta! În fond o înţelegi!

Da, o înţeleg. N-am mai vorbit. Ea îmi ţinea mâna la răstimpuri, o strângea puţin ca să-mi reamintească prezenţa ei: „Nu te teme de nimic, sunt aici”. Aşa spunea şi mama când mi-era frică noaptea. Marie îmi cunoştea suferinţa, avusese prilejul s-o studieze îndeaproape la unul din moşnegii ei:

— „I-ai spus lui Simon că sunt obişnuită cu bătrânii...

Hotărât lucru, ăsta spunea totul!

— Da, spune totul. Ei bine, pe unul din moşnegii mei l-am văzut gata să fie sugrumat de himerele pe care şi le născocea.

La Villandraut, unde ne-am oprit să luăm benzină, oamenii discutau în faţa garajului. Când şoferul s-a aşezat din nou la volan, ne-a spus:

— Nemernicul a mărturisit, a strâns-o de gât, a ascuns corpul într-un ţarc de oi şi de-acolo, în timpul nopţii, l-a dus într-o roabă până la un loc adânc în Hura, în sus de moară.

Mi-am ascuns faţa în mâini, nu ca să-mi ascund lacrimile de Marie, ci ca să nu mai văd nimic din lumea asta pe care n-aveam curajul s-o părăsesc.

Aşezată singură în salonul cu storurile trase, mama era de-a dreptul doborâtă şi nu reacţionă la prezenţa Mariei. O recunoscuse măcar?

— N-am vrut, doamnă, să facă singur această călătorie după lovitura pe care a primit-o azi-dimineaţă.

Ea mă privi insistent:

— A fost o lovitură pentru tine?

— Mai cumplită decât îţi poţi închipui: de mine i-a fost frică micuţei, vederea mea a înspăimântat-o.

Mama repeta pe un ton ostenit:

— Ce tot spui?

Dar numaidecât deveni mai atentă. Când am terminat, zise:

— Acum că vinovatul a fost prins şi a mărturisit, nu-i nevoie să mai vorbeşti; toate astea trebuie să rămână între noi.

— Nu, protestă Marie, e important pentru nenorocitul acela: e capul lui în joc. Mărturia lui Alain va dovedi că micuţa s-a temut într-adevăr, că a intrat alergând în pădure, că totul s-a petrecut aşa cum a declarat omul şi n-a fost crezut; fetiţa gâfâia cu sufletul la gură...

— Da, spusei, gâfâitul ăsta a pierdut-o.

Am vrut să merg imediat la jandarmerie, dar în momentul acela, după spusele mamei, erau toţi la moară, asasinul indica locul unde aruncase corpul. N-am vrut să mai aştept. Mama a fost cea care a întrebat-o pe Marie:

— Nu-ţi iei rămas bun de la el?

Îi interesam mai puţin decât mă aşteptam. Puseseră mâna pe asasin şi aveau să găsească şi cadavrul. Brigadierul care m-a interogat nu părea să acorde vreo importanţă celor ce-am crezut că trebuie să-i spun despre teama pe care fără îndoială vederea mea o deşteptase micuţei Jeannette. Pentru ei cazul era încheiat. La întoarcere am dormit două ore, un somn greu. Am aflat că în timpul somnului, mama şi Marie vorbiseră despre mine, sau mai curând că Marie se străduise s-o alarmeze pe mama în legătură cu mine. Şi i se păru că izbutise, căci plecă la gară, la ora şase, fără să mă mai vadă: „Dar, mă încredinţă mama, complet liniştită în privinţa mea”.

Această nelinişte odată deşteptată în sufletul mamei, continua s-o preocupe, o abătea oarecum de la micul cadavru pe care totuşi nu înceta să-l vadă. Am descoperit în

timpul nopţii pe care a petrecut-o alături de mine, în patul iui Laurent, că era legată de sărmana Jeannette nu prin calculele sordide pe care i le atribuiam, că iubea copilul acesta lipsit de mamă şi era iubită la rândul ei.

— Dar ceea ce nu ştiai tu, ceea ce nu puteai să ştii, căci mi-era interzis să-ţi vorbesc despre ea, e cât de departe mergea dragostea ei pentru tine.

— Dragostea ei pentru mine?

— Da, şi pare de necrezut la o fetiţă de doisprezece ani. Nu mi-aş fi închipuit vreodată că un asemenea simţământ poate să existe, sau ştiindu-l m-ar fi revoltat, dacă n-aş fi fost martora acestui cult, a acestei tandre devoţiuni de copil şi totuşi de femeie – dar în deplină curăţenie şi candoare, o ştiu, eu căreia îi vorbea neîncetat de tine. Dacă ceva mă poate ajuta să nu mă răzvrătesc împotriva mârşăviei îndurată de această copilă nevinovată e gândul că acum vede că n-o mai urăşti, că plângi după ea, că n-o vei uita, că pentru tine nu mai e Păduchele...

— Dar nu ştia că îi ziceam Păduchele!

— Ştia. Nu eu i-am spus, îţi dai seama. Numa Séris ştia de la familia Duberc, de la scumpul tău Simon probabil, şi într-o seară, beat fiind, Numa i-a spus fetiţei. Ea a plâns, a plâns...

Acum noi plângeam în noapte, mama şi cu mine, pătrunşi de realitatea intolerabilă a ceea ce copila pătimise în bietul ei trupuşor, de toată murdăria, toată mârşăvia...

— Alain, tu care ai citit atâtea cărţi, tu care ştii tot ce s-a scris despre răul pe care-l îngăduie Dumnezeu, când e vorba de un copil, de o fetiţă, de ce înainte de-a o omorî să-i fi lăsat pradă trupul şi sufletul unei brute oarbe? Care este sensul acestei încercări pe care copiii o îndură zilnic? Şi încă nu ştim decât ceea ce declară presa. Dar în fiecare zi, pretutindeni, în lumea întreagă...

Tăcu aşteptând răspunsul meu. Am continuat să plâng acest trupuşor batjocorit pe care toată apa Hurei nu va ajunge să-l spele. În cele din urmă am spus:

— Poate că răul este cineva.

— Atunci există, a fost creat, această putere l-a fost dată.

— Mamă, nu există alt răspuns decât acel trup gol, căci era gol, scuipat, ţintuit la stâlp şi pe care învăţaţii îl batjocoreau, şi care era trupul Mântuitorului. Răspunsul, fetiţa îl strânge pentru totdeauna la piept. Acum şi în veci. Şi curând vom şti şi noi ceea ce acuma presimţim numai, de fiecare dată când ne împărtăşim din acel trup ocărit, crucificat şi slăvit.

— Da, cred, cred.

O auzeam hohotind de plâns pentru prima dată în viaţa mea, hohotind de dragoste.

— O iubeam pe fetiţa asta cum niciodată n-am iubit pe nimeni, nici chiar pe tine. Îi spusesem: „Trebuie să fii învăţată, eu n-am fost în stare niciodată să stau de vorbă cu Alain despre ceva anume. În familiile noastre, nu există soţii pentru un băiat ca el. Atunci ea, care nu absolvise decât şcoala primară, studia acum cu institutorul nostru, un om foarte inteligent, îşi pregăteşte licenţa în litere. Făcea şi latină cu preotul, care-i deschidea mintea asupra chestiunilor ce te interesează. Şi el le cunoaşte acum. Bietul Decan, nici nu-ţi închipui ce influenţă ai asupra lui. Dar nu te las să dorim Trebuie să dormi, dragul meu.

— Important pentru mine nu e să dorm, ci faptul că eşti tu aici.

Am stat aşa o vreme fără să vorbim. Vântul nopţii de toamnă dădea glas pinilor de la Maltaverne care plângeau împreună cu noi fetiţa dată de vie pe mâna unei fiare, nu pentru a fi sfâşiată asemenea fecioarei Blandine, ci pentru a fi mânjită atât cât poate fi o făptură a lui Dumnezeu în lumea asta, şi ultima ei privire se îndreptase asupra unui chip contorsionat. Mama vorbi din nou:

— Dacă ar fi s-o cred pe persoana aceea (persoana aceea era Marie) îţi vârâseşi în cap că am pus-o pe biata fetiţă să te spioneze în lipsa mea. Doar nu m-ai crezut în stare... Sigur, îi spuneam poate prea multe lucruri. Trăiam atât de aproape una de alta în timpul şederii mele la Maltaverne, când tu nu erai aici! Nu ignora nimic din temerile mele de când persoana asta apăruse în viaţa ta. De fapt nu vorbeam decât despre tine. Dacă micuţa te-a pândit cât

timp ai stat aici, nu i-am cerut-o eu, era de la ea, pe socoteala ei. O copilă la vârsta asta să fie atât de geloasă ca ea, n-aş fi crezut vreodată că e cu putinţă. Mi-a spus cât a suferit din cauza ta în seara şi în noaptea aceea, îmi spunea tot. Ne spuneam tot. Ştii, eu nu sunt geloasă. Mi-aş fi dat viaţa ca s-o iubeşti. Credea că o vei iubi până la urmă şi mă făcea şi pe mine s-o cred. Din nefericire aşa s-a şi întâmplat, ai iubit-o cu un ceas înainte de-a fi siluită şi sugrumată...

— Da, şi-o voi iubi acum până la adânci bătrâneţe, o voi legăna în sufletul meu, o voi strânge la pieptul meu, bietul meu Păduche, unica mea dragoste.

Deodată o auzii pe mama râzând. Da, râdea. Spuse:

— Ştii cum se răzbuna pentru că-i ziceai Păduchele? Nu-i spunea persoanei decât „Gheara”, căci mă auzea adesea îngrijorându-mă de faptul că fata asta „a pus gheara pe tine”...

A urmat o tăcere mai lungă, apoi am auzit răsuflarea mamei adormite, aproape un horcăit care parcă ar fi străbătut toate lacrimile nevărsate încă. Eu vegheam, refăceam în minte drumul parcurs deja, care era un drum al patimilor: primul popas, moartea fratelui meu, următorul: fetiţa pângărită. Atât de slab, atât de dezarmat, unde voi mai afla oare puterea să fac un singur pas? O, să mă culc pe pământul gol, într-un loc de la Maltaverne pe care-l ştiu, căruia când eram copil îi spuneam „frumuseţea”. De ce „frumuseţea”? Să mă întind şi să aştept somnul cel veşnic.

Am adormit şi eu. Când m-am trezit, mama nu mai era în cameră. Se dusese desigur la slujbă. Eu n-am încercat să mă rog, nu din revoltă, ci pentru că o asemenea nenorocire îţi dă sentimentul unei absenţe – desigur nu a unei inexistenţe, dar e cu neputinţă ca cineva să fie de faţă, şi totuşi este: acesta este misterul credinţei, indestructibil la cei care au căpătat harul până într-atâta încât să reziste şi la omorul unei copile, omor la al cărui singur gând îmi venea să urlu monoton ca o fiară chinuită.

Fiecare din noi, de cum se deşteptă, reveni la durerea lui, se închise din nou în sine. Pentru a scăpa de ziarişti (depoziţia mea apăruse în ziare), începând din dimineaţa aceea am pornit la vânătoare de guguştiuci: terenul nostru de la „Barieră” e de negăsit, inaccesibil. E drept că asasinul, arestat, recunoscuse, iar întâmplarea fusese înlocuită cu altele. Toată greutatea era să găsesc forţa de a-mi continua propria mea existenţă, de-a hotărî în ce direcţie să înaintez. Marie îmi scrise că va trebui să plec la Paris de îndată ce mă voi simţi în stare: „Ceea ce Barrès al tău denunţă ca pe-o suferinţă, dezrădăcinarea, e singurul remediu, după lovitura pe care-ai primit-o, oferă singura şansă de vindecare. Desigur, toate cele petrecute, oriunde ai fi, le vei purta de-a pururi în tine, dar după ce vei fi primit poate darul pe care-l admiri atâta la alţii, de a le regăsi vii, de a le dezgropa. Aşa gândeşte Simon Duberc despre tine, cu o siguranţă insistentă, dar în cele din urmă convingătoare: „Va fi un om mare într-o zi, vei vedea!” repetă el. Din cauza asta îl iubesc, cu toate că are ceva de neam prost şi de ţărănoi pervertit, cu toate că la Maltaverne aţi făcut un monstru din el – dar crede în tine. Nu te iubeşte chiar atât de mult cât îţi închipui, ba poate că în anumite momente te şi urăşte – dar crede în tine. Credinţa pe care ceilalţi o investesc în noi ne arată calea de urmat. După Donzac, Simon şi cu mine îţi arătăm calea, singura adevărată, în afară de care nu există pentru tine o alta.

Unica piedică vine din partea mamei tale şi, desigur, n-am să te sfătuiesc să n-o bagi în seamă. Dacă simt vreo remuşcare când mă gândesc la povestea noastră, e cu privire la biată „Doamna” pe care am schematizat-o în chip groaznic, după cum mi-aţi înfăţişat-o tu şi Simon. Ţi-aminteşti, în timpul şederilor ei prelungite la Maltaverne, îţi spuneam că „te înşală cu proprietăţile tale”. Ei bine, astăzi ştiu că te înşela cu Păduchele – căci, într-adevăr, dragoste era la mijloc, cu toate că nu era o legătură trupească sau de sânge.”

Da, înţelegeam în fine: o femeie bătrână revărsase asupra unei fetiţe toată tandreţea de care nimeni de-a

lungul vieţii nu se sinchisise în afară de un soţ care îi stârnea fără îndoială repulsia fizică, în afară de mine, dar eu eram de neînţeles, dintr-o altă rasă, deşi ea îmi dăduse viată; simpla mea prezenţă adâncea abisul de singurătate în care biată „Doamna” s-ar fi scufundat de n-ar fi fost proprietăţile care s-o menţină la suprafaţă, de n-ar fi fost practicile religioase care să-i jaloneze zilele... Dar a fost această copilă pe care eu o uram şi care mă iubea şi pe care ea a iubit-o.

Da, nu mă gândeam să ocolesc obstacolul. Mama încuviinţă dorinţa mea de-a merge la Paris, dar mă rugă să mai aştept un an. Recunoscusem că puteam continua la Bordeaux lucrările pregătitoare pentru teza mea. Parcă de teză ar fi fost vorba! Era în joc viaţa mea (în fine, căutam să mă conving). Trebuia să încerc o ultimă şansă, să mă dezrădăcinez din acest loc unde fusesem lovit în inimă şi să fac experienţa replantării, a „răsădirii” cum se spune la noi, într-un teren străin – cu gândul care nu mi se trăgea numai de la Donzac, de la Simon, de la Marie, ci poate şi de la oamenii de afaceri din rândul cărora proveneam: ideea de-a folosi această experienţă oribilă; de-a nu lăsă nimic să se piardă. „Nimic nu trebuie să se piardă” – ni se repeta nouă, copiilor, dar era vorba de bucăţi de pâine sau de mucuri de luminări. Acuma, pentru mine, ceea ce nu trebuia să se piardă era ceea ce suferisem şi făcusem şi pe alţii să sufere, era fetiţa asta aruncată de asasin în râul ce va ş-roi în mine pe sub arini până în ceasul de pe urmă, era această mamă chinuitoare şi chinuită. Va trebui să trăiesc din capitalul ăsta. Tot ce mi se va mai întâmpla, oricât de nesfârşit va fi drumul, va rămâne în afara cercului fatidic tras împrejurul acestui episod din viaţa mea.

Mama îmi repeta: „Orice s-ar spune, nimeni nu moare de inimă rea. Oamenii nu mor de pe urma supărărilor pe care le au. Chiar dacă nu se consolează, tot nu mor; dar eu am să mor, sunt pe moarte. Aşteaptă puţin, nu mă părăsi”. Nu puteam să-i răspund că pentru mine, la douăzeci şi doi de

ani, nu era atât de simplu, că trebuia să caut să supravieţuiesc. Luam cu mine în fiecare zi, la Baraj, un Balzac de-al tatii, în ediţia Charpentier din 1839, din care anumite titluri n-au mai apărut în operele complete. Balzac nu-i autorul meu preferat: e prea umflat (vorbesc de stilul lui). Dar e autorul, care acţionează în modul cel mai direct asupra mea ca un stimulent ce nu mă lasă să mor. De test rasa de tineri ambiţioşi pe care o descrie, cruzimea lor; şi totuşi mă ispitesc să-mi încerc şi eu norocul, pe căi care-mi vor fi proprii şi pe care urmează să le descopăr.

Deocamdată mă aflu tot înlăuntrul cercului: nu ca să redescopăr ceva împlinit şi să transpun, nu-i vorba de ceva trăit, ci de ceea ce trăiesc aici şi acum, şi mama e prezentă, încă în viaţă, şi nu pot s-o las să moară singură purtând în suflet fetiţa adorată şi pângărită, cu ochii deschişi. Mi-a spus: „În orice clipă, ziua şi noaptea, o văd moartă, dar cu ochii căscaţi de spaimă”.

Mergea zilnic la bătrânul Séris care bea mai puţin decât se temea ea, căci dorea să-şi aranjeze treburile „înainte de-a se apuca serios de băutură”.

— Mă crezi, spunea mama, că la înmormântare, unde toată lumea plângea, bătrânul Séris nu părea impresionat decât de lacrimile tale. Ar putea să-ţi poarte pică la urma urmelor, chiar dacă nu ştie cât de mult a suferit fata din pricina ta. Şi totuşi nu! Şi ştii ce mi-a propus? O vânzare fictivă a întregii sale proprietăţi, astfel încât tu să devii moştenitorul lui, moştenitorul micuţei...

— Pentru nimic în lume! am protestat.

— Bineînţeles, răspunse mama. Nici vorbă nu poate fi. Eram atât de sigură de refuzul tău încât am respins propunerea în numele nostru al amândurora, convinsă că mă vei aproba. Atunci mi-a sugerat o vânzare reală, păstrându-şi el uzufructul. Tu hotărăşti.

— Dar, mamă, fac cum vrei tu.

— Cum vreau eu? Eu nu mai vreau nimic. Numai ideea de a profita de această moarte mă umple de groază.

Proprietatea lui Séris va fi împărţită între mai mulţi nepoţi, şi deci spulberată. Asta şi vreau: să nu rămână nimic din ce era al ei. Ce-aş dori, e să ardă tot. Dealtfel, Numa Séris crede că aşa se va şi întâmpla, că totul va arde în cele din urmă.

— De ce ar arde mai mult ca odinioară, dragă mamă? E-atâta vreme de când tot sună clopotul de alarmă, iar focul este stins.

— Tocmai de-aceea, de vor mai suna clopotele în anii următori, nu vor mai mobiliza pe nimeni: căci nu va mai rămâne nimeni pe la ferme. Oamenii suportă din ce în ce mai greu să trăiască asemeni lupilor prin locurile astea pierdute, hrănindu-se cu pâine neagră şi cu terci. Séris zice că savanţii americani nu mai au nevoie de răşina noastră pentru a extrage esenţa de terebentină şi că se va recurge tot mai puţin la pinii noştri pentru stâlpii de mină şi pentru traversele de cale ferată. Aşa că totul va fi nimicit de foc, repeta mama cu un fel de satisfacţie disperată, pentru că nu va mai fi nimeni... Şi de ce doar arborii să fie cruţaţi? Vor muri şi ei, arşi de vii. E mai bine decât...

Ai crezut că iubesc pământul de dragul pământului. Dar n-aveam în faţa ochilor decât pe fetiţă şi pe tine, stăpâni cât vezi cu ochii, şi pe mine veghind asupra voastră, asupra intereselor voastre şi privind-o şi pe ea fericită alături de tine. Când Decanul îmi ţinea predici şi mă tot pisălogea: „Doar n-o să luaţi fermele cu dumneavoastră!” Îi spuneam: „Mă voi bucura însă pe patul de moarte să ştiu că vor fi ale copiilor, că le las în cea mai bună stare”. Îi spuneam Decanului că proprietatea durează, că, ce-i drept, există împotriva ei partajul, dar că poate să crească prin căsătorii şi moşteniri şi că nu-i pasă de moarte. Ştiu acum că nu-i adevărat. Dar ce-i adevărat, Alain, ce-i adevărat?

Nu-mi mai rămânea decât să mă las în voia Domnului, să aştept un semn de la el – un semn care ar fi poate o chemare auzită numai de mine pentru a-mi curma viaţa cu un ceas mai devreme. Însemna să nu ţin defel seama de ceea ce se petrecea în sufletul mamei, fără ca vreunul din

noi să bănuiască: da, mai exact, de ceea ce „se perinda” în ea, de ceea ce se schimba şi avea să se fixeze în hotărârea neaşteptată pe care avea s-o ia şi care mă va elibera.

De ziua tuturor Sfinţilor, am mers să ducem flori micuţei Séris. M-a uimit faptul că mama n-a rostit *De Profundis,* cum avea obiceiul de câte ori ne punea să îngenunchem, pe Laurent şi pe mine, pa mormântul bietului tata. „Din adâncul prăpastiei strigat-am către Tine, Doamne, Dumnezeul meu...” Era e rugă patetică, ce străbătea fără voie în vocea ei? sau era propria mea nelinişte pe care vocea aceea o orchestra? Dar acum niciun strigăt nu se ridică din prăpastia pe marginea căreia stătea mama, în picioare, bătrân stejar încă verde, dar lovit de trăsnet. Nu îngenunchie, buzele nu i se mişcară. Pe drum, la întoarcere, îmi spuse:

— Am luat o hotărâre. Nu mă mai întorc la Bordeaux. Am să aştept aici. Aşa că tu poţi pleca la Paris, cum spunea persoana aceea în ziua când te-a adus: „Trebuie să plece la Paris...” îmi repeta.

— Dar ce să aştepţi mamă?

Ea repeta:

— Să aştept...

I-am amintit că nu-l va mai avea pe domnul Decan, care-şi va sfârşi zilele la Bordeaux, nu în fruntea uneia din parohiile oraşului, cum nădăjduise şi crezuse întotdeauna, ci ca duhovnic într-o mânăstire de maici.

— Ştiu, şi nu mă aştept la mare lucru de la succesorul lui.

Nu-l cunoşteam încă: refuzase să vină la noi înainte de-a fi vizitat ultima fermă din parohie, îşi manifestase în mod grosolan faţă de bietul Decan hotărârea nestrămutată de a nu deveni „preotul castelului”.

— Foamea alungă lupul din pădure, spuse mama, n-o să treacă mult şi am să-l văd sosind cu mâna întinsă. Cât priveşte arendaşii, vor recurge la el după cum le stă în obicei, pentru a le binecuvânta porcii. Dealtfel, domnul Decan găseşte că urmaşul lui are dreptate, că noi ne-am înşelat, că ne-am înşelat în toate privinţele.

Mergea pe drum cu pasul hotărât, răspunzând la saluturi, dozând după importanţa trecătorilor înclinarea capului şi zâmbetele, şi totuşi ce-mi amintea în acel moment al vieţii ei era musca vecinului meu de bancă; el se juca de-a Dreyfus şi, vrând să-l degradeze, smulgea insectei un picioruş, apoi o aripă. Tot la fel şi mamei i se spulberau rând pe rând toate certitudinile. Nimic din ceea ce crezuse nu era adevărat, dar cel mai inexact dintre toate era ceea ce confundase cu adevărul revelat. Chiar dacă nu era pe deplin conştientă de acest lucru, aici şi acum, suporta evidenţa eu nepăsarea posomorâtă a unei fiinţe ce şi-a pierdut copilul cel mai iubit din lume: tot restul i se poate lua devine insensibilă.

— Când nu mai avem nimic, i-am spus, când ne credem părăsiţi, în ceasul care soseşte negreşit, pentru fiecare dintre noi, în care suspinăm la rândul nostru: „Doamne, de ce m-ai părăsit?” e ceasul înfrângerii definitive prefigurat de cruce, crucea fiind semnul scandalos şi insuportabil în ochii fiinţei tinere sau în puterea vârstei – până în ziua când se contopeşte cu trupul nostru...

Mama mă întrerupse:

— Şi cu inima noastră.

Am fost uimit de vorba asta în gura ei. Cum de ştia că întotdeauna inima e cea crucificată? Se poate ca mama să fi trăit, fără ştirea noastră, doar cu ajutorul inimii? Afecţiunea ei faţă de Jeannette fusese fără îndoială precedată de alte afecţiuni prevestitoare. Încercam să-mi amintesc. Tot ce mi-a venit în minte a fost, după moartea tatii, sosirea în locuinţa aceea veche unde aproape nimeni nu pătrundea, a unei prietene de pension, Sarah M., irlandeză sau englezoaică; era însoţită de o fetiţă, „pupila ei”, ne spusese mama. Soseau de departe, ca nişte păsări de mare pe care furtuna le goneşte spre coastă, în timpul echinoxului. Naşterea acestei fetiţe pe nume Andrée era legată de un secret despre care mama spunea: „Nu-i pentru voi”. Nimic nu era pentru noi, dar totul îmi rămâne în minte şi nimic nu va fi pierdut.

Ultima luptă de ariergardă pe care a purtat-o mama a fost să-mi ceară să locuiesc la Paris într-un cămin de studenţi catolici, dar am încredinţat-o că la douăzeci şi doi de ani depăşisem vârsta şi nu mă mai speria faptul că nu cunosc pe nimeni la Paris; mai mult, tocmai asta mă făcea să nu mă dau bătut: să plec de la nimic, să încerc eterna cucerire mereu reîncepută a marelui oraş de către un biet provincial, fără nicio scrisoare de recomandare în buzunar.

— Dar care va fi viaţa ta?

— În principiu, cea a unui student muncitor, atent să nu piardă nicio şansă. Şi mai presus de toate socot că e harul anumitor întâlniri.

Mama întrebă:

— Spre binele sau răul tău?

— Nu-i niciodată atât de simplu. Cred că toate întâlnirile noastre, chiar şi cele mai rele, sunt voite.

— Ce ştii tu, caraghiosul mamei?

Ce ştiam într-adevăr? Eu eram cel care desprindeam în mod deliberat sensul întâmplării mele, care o ordonam conform vederilor mele, eu care atribuiam Fiinţei nemărginite intenţii omeneşti, eu singur care mă mulţumeam cu ceea ce născoceam.

Mama nu mă mai asculta. Mă întreba ce sumă ar trebui să-mi trimită lunar şi nu mă vedea în postura de a-i răspunde că n-o priveşte, că n-aveam nevoie de niciun intermediar pentru a dispune de bunurile mele. Întotdeauna îmi va controla cheltuielile, va petrece, aplecată deasupra registrelor ei de socoteli, toate după-amiezile de duminică.

CAPITOLUL XIII

Luna noiembrie a fost însorită. Mama mă va însoţi la Bordeaux, mă va ajuta să-mi fac bagajele şi se va întoarce singură la Maltaverne, era hotărâtă; dar eu îi spuneam că nu vreau să hotărăsc nimic dinainte, că rămân alături de ea dacă mi se pare necesar, cu toate că nu-i mai eram de niciun ajutor, îmi dădeam seama. Nici măcar nu s-a prefăcut că protestează.

Cu două zile înainte de plecare, îmi ceru s-o însoţesc la moara domnului Lapeyre. I-am mărturisit că mă gândisem şi eu să refac acest drum şi că nu mă simţisem în stare.

— Dar împreună, îmi spuse ea, vom putea.

Purta pălărie, îşi pusese mănuşile negre şi-şi deschisese umbrela. Nu era în doliu, n-avea dreptul să poarte doliu după Jeannette, care nu-i era rudă, dar nimic din îmbrăcămintea ei nu mai trăda neglijenţa vacanţelor, de parcă fetiţa moartă, permanent prezentă, o obliga la o constantă ceremonie.

Mama, care în viaţa de toate zilele umbla foarte puţin pe jos, înainta cu o anume prestanţă pe drumul nisipos semănat cu ace de pin. În apropiere de moară, mă luă de braţ, ceea ce nu făcea niciodată.

— De-aici am văzut-o, am spus. Mai întâi am crezut că-i un băiat.

Se opri. Privea apa somnoroasă a ecluzei pe care n-o vălurea nicio suflare. Îmi ceru s-o conduc la ferigi, în locul unde stătusem.

— Cred că aici era. Da, aici.

Rămase în picioare, cu faţa întoarsă către apa liniştită, şi pe ea, care nu plânsese niciodată în faţa noastră, am văzut-o apăsându-şi pe ochi dosul mâinii înmănuşate. Îmi spuse:

— Dă-mi batista ta.

— Trebuie să ne întoarcem, mamă, s-o apucăm pe drumul cel mai scurt.

Ea nu-mi răspunse, ieşi din pădure, o porni spre ecluză. Nu, nu era cu putinţă să simtă această tentaţie. Îi luai braţul, dar ea şi-l trase înapoi. Ce lungi au fost acele clipe în care am văzut în apă imaginea deformată a mamei mele cu pălărie şi mănuşi ca în oraş, sub umbrela-i deschisă.

— Să ne întoarcem, spuse ea în sfârşit.

Am apucat-o pe drumul nisipos care pentru micuţa Séris avea să fie ultimul în lumea asta. A trebuit să-i explic mamei la ce distanţă o vedeam pe biata scufiţă roşie umblând cuminte, ori fugind şi jucându-se.

— O, murmură ea, iată cotitura spre care a alergat după ce te-a descoperit...

— Da, şi-aici a intrat în pădure.

Ca şi cum ar fi încercat să găsească urma unui vânat, mama îmi punea întrebări, cu ochii pironiţi în pământ:

— Eşti sigur că aici a intrat în pădure?

Nu porni într-acolo. Rămânea nemişcată, dreaptă deasupra ferigilor, cu faţa întoarsă către pinii ce fuseseră martori... Am căutat să-i prind mâna dar ea şi-o retrase şi, fără a întoarce capul, rosti în şoaptă:

— Pentru că se temea de tine. Dacă i-ai fi fost doar indiferent, cum e firesc la un băiat de vârsta ta faţă de o copilă, nu i-ar fi dat în gând să fugă, nu s-ar fi întâmplat nimic, ar fi trăit. Ca să fi fost cuprinsă de această spaimă, trebuie să fi fost prevenită de ura ta.

— Nu, mamă, nu! Cunoştea, şi n-avea cum decât de la tine, ostilitatea mea faţă de acest proiect de căsătorie, aranjat dinainte, din motive băneşti...

— Nu băneşti. Tu îmi puneai în seamă motivele astea.

— Nu mi-ai spus niciodată nimic care să mă facă să cred că mai aveai şi altele...

— Pentru că o urai aşa de tare încât nici nu îndrăzneam să rostesc nume le ei de faţă cu tine. Abia aş fi deschis gura că mi-ai fi cerut să tac şi-ai fi ieşit trântind uşa. Ştia că-i dăduseşi porecla aceea infamă. Iată de ce-a murit. Da, era lovită de moarte când a intrat în pădure. Primise de multă vreme de la tine lovitura de pumnal.

— Mamă, eşti prea nedreaptă.

Am vrut s-o apuc de braţ dar m-a respins aproape cu violenţă; mergea singură, iar eu pe urmele ei repetam: „Eşti prea nedreaptă, prea nedreaptă!” Atunci întoarse pe jumătate capul şi, pe un ton de sfidare:

— Dar tu! tu...

— Cum nu vezi, dragă mamă, că nu pot fi răspunzător de nenorocirea asta decât împreună cu tine, tu fiind în primul rând cea care ai făcut lotul pe când nu eram decât un băieţandru, ca să ajung să am oroare de planurile tale. În trecut, ai hotărât totul în locul meu, dar în sfârşit, îmi rămânea toată viaţa de trăit, am douăzeci şi doi de ani, şi iată că pretindeai să dispui de ea după bunul tău plac şi, degeaba spui, nu era vorba decât de proprietăţile lui Séris. Niciodată, niciun moment n-am putut bănui tandreţea ta pentru copilă...

— Pentru că mă temeam să nu te irit şi mai mult dacă ai fi ştiut că o iubesc...

— Mai mult decât pe mine?

Nu răspunse. Urca scara de la Maltaverne oprindu-se la fiecare treaptă. În vestibul mă respinse din nou:

— Te rog să mă laşi singură. N-am nevoie de nimeni. Mă înţelegi? de nimeni.

Am auzit închizându-se uşa de la camera ei şi m-am apropiat de foc. Se stârnise vântul şi crengile pe care le clătina mi se părea că-mi fac semn prin fereastră. Un imens vaier nedesluşit se contopea cu strigătul mut dinlăuntrul meu, reproşul adus Dumnezeului iubirii şi al disperării.

N-am aprins lampa. Ce să fac? Mama nu mai are nevoie de mine acum, mai mult decât atât: prezenţa mea i-a devenit odioasă. Totuşi trebuie să veghez asupra ei, să pot răspunde la prima ei chemare. Resentimentul i se va atenua, în cele din urmă va recurge la mine prin forţa lucrurilor, pentru că nu mă mai are decât pe mine. Da, dar dacă refuză să plece de-aici, ce voi face? Vom sta la Mal taverne unul în faţa celuilalt o iarnă întreagă, sau voi rămâne singur în strada Cheverus servit de Louis Larpe?

Aceste gânduri se înlănţuiau fără nicio logică, în timp ce

amurgul se stingea iar eu stăm în neştire pe întuneric, lângă foc; nu mai desluşeam decât cele două pete livide ale mâinilor mele aşezate pe genunchii slabi, apoi am auzit paşii greoi şi rari ai mamei pe scară. Nu era încă ora mesei. Revenea deci către mine. Intră. Nu m-am ridicat din fotoliu. Îmi puse o mână pe cap şi-mi aruncă părul spre spate ca pentru sărutul pe care mi-l dădea seara când eram copil, dar în seara aceea n-am avut parte de sărut. Îmi vorbi totuşi cu o blândeţe afectată, care nu i se potrivea.

— Trebuie să uităm ce ne-am spus, copilul meu. Am fost nedrepţi unul faţă de celălalt. Mă durea pe vremuri când susţineai că nu putem comunica şi nu putem sta niciodată de vorbă, ceea ce se cheamă a sta de vorbă, ca la teatru sau în romane. Ei bine, pe drumul morii ne-am luat revanşa.

— Da, ne-am dat drumul la gură fără să vrem.

— Ceea ce am rostit, ceea ce mi-a scăpat mie mai cu seamă, uită. Căutam pe cineva de care să mă plâng, un ţap ispăşitor, asupra căruia să mă descarc. Şi tu la fel... Ne-am învinuit reciproc...

— Da, am spus îngândurat: ca la curtea cu juri, doi complici care se acuză unul pe altul.

Ea îmi spuse: „Taci!” N-o vedeam, dar o auzeam plângând. M-am ridicat, am îmbrăţişat-o, i-am cerut iertare.

— N-am fost niciunul de vină, mamă: în ce ne priveşte, nu ni se putea întâmpla nimic mai rău decât o neînţelegere care până la urmă s-ar fi risipit, care s-ar fi risipit foarte repede, căci eram nerăbdător să ştiu cine e fata care se scălda la moară, şi-aş fi aflat chiar în seara aceea dacă nu venea telegrama lui Simon...

— Asta n-ar fi schimbat nimic. Totul era săvârşit.

— Sigur, mamă, nici tu, nici eu n-am avut nici cel mai mic rol în această coincidenţă de necrezut. Dar asemenea crime sunt întotdeauna comise la voia întâmplării. Se poate oricând spune: „Dacă fetiţa ar fi apucat-o pe alt drum...”

Murmură:

— S-a isprăvit acum. S-a comis, s-a săvârşit.

Am rămas aşa, în tăcere. Nu vedeam decât o masă confuză, în fotoliu, în faţa mea.

— Ascultă, Alain, să nu rostim fraze mari, ci să vorbim pe şleau. Nu mai încape îndoială pentru tine, trebuie să pleci. Va fi mai bine pentru amândoi. Ai să-mi scrii des: prin corespondenţă nu le enervezi. Ai să-mi povesteşti despre viaţa ta, în sfârşit, acea parte din viaţa ta pe care vei putea să mi-o povesteşti. Eu am să mă ocup de afacerile tale; dacă mă îmbolnăvesc, e de ajuns o telegramă, automobilul te va aştepta la Bordeaux, ai să fii aici în aceeaşi seară.

— Da, de departe mă vei suporta, te vei reobişnui cu mine...

Nici de data asta nu protestă. Auzise, înţelesese? întrebă:

— Eşti hotărât tot pentru poimâine? Trebuie în orice caz să rămâi o zi la Bordeaux...

— Nu, mamă. Am aici cărţile pe care ţin să le iau. Automobilul mă va duce direct la trenul de Paris. Pleacă la unsprezece şi patru minute.

— Dar ai aproape toate hainele la Bordeaux...

— Am aici tot ce-i necesar unui student aşa cum vreau să fiu eu pentru început, care nu va fi invitat de nimeni, de vreme ce nu cunoaşte pe nimeni.

— Până la urmă tot ai să-ţi faci relaţii...

— Poate... Dar dacă trebuie să ies în lume, n-o voi face decât după ce voi vedea care e moda la Paris. Ţi-aminteşti cât i-a dăunat bietului Lucien de Rubempré fiindcă a debarcat la Paris îmbrăcat ca la Angouléme.

Mă întrebă cu vocea slabă, cu tonul cuiva care nu aşteaptă răspuns:

— Cine e Lucien de Rubempré?

— Vai, mamă! Ai citit totuşi *Iluziile pierdute!* Ţi-am dat să le citeşti.

— O, ştii, eu nu sunt ca tine: nu rămân cu nimic din ce citesc, totul trece pe deasupra mea...

Se aplecă să înteţească focul, cu coatele pe genunchi, cum făcea întotdeauna şi-mi zise deodată:

— Va trebui să-i telegrafiezi persoanei aceleia să te aştepte la gară şi să te suie în tren.

— Nu, mamă, nu mai am nevoie să fiu suit în tren. Dealtfel, detest gările, aproape la fel de tare ca şi cimitirele.

Noua mea viaţă începe poimâine la ora unsprezece şi patru minute. La ora aceea mă voi naşte din nou.

Soţia lui Prudent veni să ne anunţe că cina era servită.

— Şi când mă gândesc, spuse mama ridicându-se, că sunt mulţumită să mănânc, că mi-e foame.

Eram aşezaţi faţă-n faţă sub lustra al cărei fitil fila, mirosea a petrol. M-am simţit deodată bucuros la ideea acestei plecări atât de apropiate, a unei plecări pentru o altă lume, pentru o altă viaţă.

Nu, nu era bucurie, ci nerăbdarea ce te cuprinde într-un tunel fără sfârşit şi înăbuşitor: trebuie să ieşi la lumină cu orice preţ, cât mai repede, să fugi pentru totdeauna, fără să întorci capul, ducând toată comoara în tine.

Mama se ridică anevoie, ne aşezarăm iarăşi fiecare în fotoliul nostru. Ea puse o buturugă pe foc şi-şi ridică fustele, cum o văzusem făcând întotdeauna, ca să-şi întindă picioarele la căldură. Deodată spuse fără să mă privească:

— Cu cât mă gândesc mai mult, cu-atât mi se pare mai potrivit s-o înştiinţez pe persoana aceea de plecarea ta, să-i indici ora trenului.

— E totuşi curios, recunoaşte, mamă, ca tocmai tu să fii aceea...

M-am întrerupt la timp, temându-mă să mai adaug ceva, oricât de puţin, la suferinţa ei.

— Da, spuse, am crezut lucruri urâte despre ea. Ea însemna pentru mine fiinţa gata să compromită fericirea fetiţei mele dragi. Nu mă gândeam, nebuna de mine, că ceea ce avea să-i distrugă fericirea o va distruge mai întâi pe biata mea copilă, şi ce anume va fi această distrugere. Totul îmi apare atât de diferit astăzi, fiinţele şi lucrurile... Sau mai degrabă le văd aşa cum sunt, nici mai rele, nici mai bune. O! Nu-mi va mai fi greu să urmez învăţătura: „Nu judeca”. Nu, nu voi mai judeca. Şi-apoi persoana aceea mi-e mai cunoscută decât crezi. Nu ţi-am repetat niciodată cu de-amănuntul ce ne-am spus, ea şi cu mine, în timpul celor două ore în care dormeai, doborât, după depoziţia ta la jandarmerie. Nu juca teatru, ţi-o jur! N-avea decât o idee în

cap: să nu te slăbesc din ochi deoarece te credea atins de-o suferinţă pe care o observase îndeaproape la preotul acela care a ocupat un loc atât de important în viaţa ei. Am înţeles ce-ar fi fost ea pentru tine, ce-ar mai putea fi încă; şi ce-mi mai pasă acum, ea sau alta! Ar fi ceea ce-am fost eu, te-ar ocroti, ar avea grijă de tine, fără să ceară nimic în schimb. Înţeleg acum ce înseamnă cele ce mi-ai spus într-o zi despre ea, că a suferit mai mult decât orice fată de vârsta ei: că a depăşit linia dincolo de care nu mai e nimic; eu, aşa, bătrână cum sunt, trăiam din speranţa mea, uram tot ce-o ameninţa. Dar acum... de ce nu ea, la urma urmelor? Eu poate am să mă mai târăsc o vreme; dar n-am să ajung departe. Tu vei rămâne singur. Atunci de ce nu ea?

— Nu, mamă, nu începe iar, să nu începem iar. Trebuie să mă smulg din viaţa asta pe care o duceam aici şi care de fapt înseamnă moarte pentru mine, şi mă voi smulge. Dacă-mi va fi dat să pier, cu cât mai repede, cu-atât mai bine. Dar nu, voi trăi! Voi trăi!

— Eşti un ingrat, aşa ai fost întotdeauna. Persoana aceea o ştie acum, aşa cum am ştiut şi eu întotdeauna.

— Ceea ce ea singură putea să-mi dea şi mi-a dat, n-am să uit niciodată, oricât aş trăi. Dar crede-mă, mamă, şi eu am depăşit linia dincolo de care nu mai poate fi vorba de fericire; acum e vorba să domin viaţa. Linia asta eu am depăşit-o la douăzeci şi doi de ani, iar tu, la şaizeci de ani şi mai bine.

Iată ce i-am spus mamei, cu două zile înainte de plecarea mea la Paris. Dar a devenit grai scris. Am pus ceva din mine redactând acest caiet, fără vreun gând ascuns, şi pentru că eram întotdeauna primul la compunere, şi fiindcă mergeam pe urmele şcolarului silitor de altădată. Acum a venit ceasul să privesc în faţă şi fără să mor de ruşine această ispită căreia nu-i voi putea ceda decât după ce mama nu va mai fi: ca o carte broşată de trei franci să fie limanul suferinţei noastre a tuturor. Omul cel nou născut în mine îşi va dovedi forţa şi curajul, îndrăznind să folosească pentru înaintarea lui în viaţă acest destin devenit materia unei cărţi broşate

de trei franci.

Din cele ce ne-am mai spus în seara aceea înainte de-a urca tăcuţi spre odăile noastre (ţinând în mână aceeaşi lampă Pigeon de-odinioară, deoarece de la etajul întâi nu se putea stinge lumina electrică!) nu mi-a rămas nimic; fără îndoială n-am prea fost atent; n-aveam ochi decât pentru ceea ce era atât de evident fără să fi fost vreodată formulat limpede: că, pentru mine, a renunţa la mama şi-a renunţa la Marie ţinea de aceeaşi necesitate; nu de-o natură egoistă sau crudă, nici de răceala mea faţă de ceilalţi. Ceea ce se vădea în mine acum şi de care aveam să ascult cu o dârzenie rece era dorinţa de-a supravieţui, iar această dublă renunţare era condiţia supravieţuirii.

Întins în aşternutul îngheţat unde mi-a trebuit mult până să mă încălzesc, în camera de ţară, de-a lungul unei nopţi de toamnă târzie, m-am gândit metodic la toate. Lampa Pigeon rămăsese aprinsă, dar licărirea ei riguros delimitată lăsa încăperea adâncită într-o umbră propice nălucilor moarte sau vii, şi mă întrebam dacă o cameră de hotel la Paris, absolut neînsemnată, va fi de ajuns să le îndepărteze. Nu că m-aş fi temut de ele, dar n-aş putea trăi această viaţă nouă şi necunoscută decât cu condiţia de-a le sili să doarmă în mine, pentru a nu mă abale de la lupta pe care eram hotărât s-o port.

Nu voi rămâne singur, o ştiam. Voi fi iubit, o ştiam. Dar eram hotărât dinainte să nu mă mai las în grija nimănui. Mă defăimez eu destul pentru a nu mai adăuga nimic defăimător persoanei mele. Nu mă gândeam în seara aceea să-i utilizez pe alţii, să-i fac să slujească reuşitei sau plăcerii mele. Nu ştiu ce numeşte Dumnezeu a păcătui împotriva duhului sfânt şi care în ochii săi era păcat de neiertat, dar ştiu şi am ştiut întotdeauna ce înseamnă a păcătui împotriva trupului. Micuţa Séris strangulată şi pângărită nu-i decât imaginea imundă şi mult mărită a crimei spirituale comisă în voie de-atâtea fiinţe ce nu se cred răspunzătoare şi care poate de fapt nici nu sunt. Eu, Doamne, orice-aş face, sunt răspunzător în faţa ta. Mă voi strădui să redevin

pur, căci nu mă pot lipsi de tine – o ştiu! Şi ştii şi tu: născut într-un alt mediu, aş fi putut la nevoie să mă lipsesc de tot restul în afară de tine.

Aceasta a fost tema rugăciunii mele din noaptea aceea la Maltaverne: pluteam între vremurile trecute şi cele ce aveau să vână, între ceea ce suferisem şi ceea ce aveam să sufăr, totul legat de întâlniri, de eşecuri, de neînţelegeri, de boli, de evenimente neprevăzute. Nu mă gândeam decât la istoria mea personală, de parcă istoria Franţei nu mă privea.

Reiau acest caiet într-o cameră la fel de liniştită ca odaia mea de la Maltaverne. Fereastra dă spre un petic de grădină a reşedinţei l'Espérance, pe strada Vaugirard, în faţa seminarului călugărilor carmeliţi. Vuietul Parisului e mai înăbuşit decât cel al pinilor din parc, pradă vântului de echinox; sunt liniştit, nu sufăr. Ieri dimineaţă, duminică, am vândut ziarul lui Sangnier, *La Démocratie,* la ieşirea de la slujbă, la Saint-Sulpice. Mă dusesem să mă înscriu pe bulevardul Raspail, chiar a doua zi după sosirea mea. E ceea ce mi s-a dat să fac pentru început, şi în ciuda titlului meu de licenţiat în litere cu care cred că m-am lăudat pentru prima oară. Fără îndoială au avut dreptate să mă supună acestei încercări, a fost decisivă: n-or să mă mai vadă. Acum cinci-şase ani m-aş fi învoit; azi e prea târziu. Deci nimic de făcut deocamdată decât să cutreier bibliotecile şi să iau note, să merg la cursuri, student printre studenţi, fără să se manifeste nimic în exterior din tot ceea ce port în mine şi care neîndoios nu cântăreşte mai mult decât ceea ce-i apasă pe mulţi dintre ei – dar povestea asta mi-o iau asupră-mi, cu şi nu altul, cu care ştiu cum să nu las să se piardă nimic din ea, să nu las să se piardă nimic dintr-o adolescenţă deosebită de toate celelalte, în acelaşi timp mai îmbelşugată şi mai săracă decât oricare alta, mai solitară în special; şi-apoi, oricât de puţine personaje ar avea drama, ce alt băiat a avut o astfel de mamă, şi care altul poartă în inimă o fetiţă sugrumată şi pângărită?

Ultimele pagini ale acestui caiet trebuie să răspundă clar

unei întrebări foarte simple în aparenţă şi pe care totuşi, de la sosirea mea la Paris, o ocolesc. André Donzac locuieşte peste drum de hotelul meu, la seminarul călugărilor carmeliţi şi mă crede încă la Bordeaux. De ce nu i-am dat niciun semn de viaţă? M-am lăsat mai întâi în voia unei întâlniri pe care o credeam inevitabilă, de parcă strada Vaugirard ar fi strada Cheverus! De fapt mă tem de-această întâlnire. De ce? Îmi dau totuşi foarte bine seama că trebuie s-o prilejuiesc. Am nevoie să fiu introdus la Sorbona, şi nu de-o călăuză indiferentă şi grăbită, ci de-un prieten ca Donzac care ştie ce fel de om sunt, care va avea grijă de mine cât va fi nevoie – la Sorbona, în biblioteci, dar şi în muzee. Sunt aici la doi paşi de Luxembourg, de sala Caillebotte unde ştiu că André se duce aproape zilnic, unde m-a pus să jur că nu voi merge fără el: vrea să fie de faţă când voi vedea pentru prima oară „loja” lui Manet. Voi aştepta, nu sunt nerăbdător: la Paris, strada e mai presus de toate muzeele.

La drept vorbind, am un motiv mai urgent să-l caut pe Donzac: sunt grăbit să pun mâna pe caietele mele pe care le deţine. Asta mai ales! Dacă focul ar nimici seminarul ăsta vetust, dacă Donzac ar muri subit... Jurnalul unei adolescenţe, ce nebunie să-ţi joci întreaga viaţă pe-o singură carte! Şi totuşi asta fac. Slavă Domnului, nu sunt decât eu pe lume care ştiu acest lucru şi mă amuz.

Trebuie totuşi să am cu ce să umplu cele patru pagini ale scrisorii săptămânale către mama. Stările sufleteşti nu sunt bune pentru ea, trebuie, vorba ei, „ceva de povestit”. Nu i-am scris până acum decât despre hotel, despre hrană, despre slujba religioasă. Cele două scurte răspunsuri se referă la sănătatea ei şi la o vânzare de lemne.

Dar să scormonim ceva mai adânc. Donzac ţine, cel puţin deocamdată, de gresia, de nisipul din care m-am smuls ca să nu mor. Mă tem că, după ce ne vom reîntâlni, prezenţa lui va fi de ajuns pentru a risipi farmecul Parisului. Cum să definesc încântarea ce mă ameţeşte, care parcă mă îmbată? Mă scald în această mare de oameni, mă las dus

de ea, plutesc de-a lungul trotuarelor, sau mă cufund în baruri de subsol ca cel de la Taverna Panteonului pe bulevardul Saint-Michel colţ cu strada Soufflot. La Bordeaux, eram Gajac-fiul care se temea de ceilalţi; dar la Paris nu sunt nimeni, necunoscut cât poate fi o fiinţă umană, fără nume, dacă nu pot fi fără chip şi e-adevărat că, aici, vânătorii de chipuri abundă, dar nu mă tem căci, în asemenea situaţii, trebuie ca vânatul să fie complice, ceea ce eu sunt încredinţat că nu voi fi nicicând.

Umblu aşadar noaptea, cât mă ţin picioarele. O! ştiu acum de ce m-am antrenat atâţia ani prin pădurile de la Maltaverne, în căutarea „marelui pin” sau pentru a merge să-l văd pe „bătrânul din Lassus”!

În primele seri nu traversam Sena. Mă sprijineam de parapetul podurilor – parapet la care ţin datorită lui Baudelaire şi Maurice de Guérin, care s-au rezemat şi ei, ca şi atâtea personaje născocite! Îmi recitam *Le bateau ivre* (nu-l cunosc pe Rimbaud decât de anul ăsta) şi Victor Hugo, care răzbate aici din toate pietrele. Şi-apoi, într-o seară, am trecut Sena şi-acum o trec cam în fiecare seară. În apropierea ghişeelor de la Luvru, chiar în coasta palatului, sunt nişte bănci de piatră pe care noaptea nu sade nimeni. Aici îmi trag sufletul contemplând acest decor ilustru ce se înalţă şi azi, – dar în 1907, Stéphan Pichon, Briand, Barthou (ce-i drept şi Clemenceau, Picquart...) – un Liliput ce zburdă într-un decor de Shakespeare. O iau în sus pe strada Rivoli până la Concorde. Şi acolo scena e goală, preţ de un antract: în 1907, nu se întâmplă nimic. Ce se va mai întâmpla, voi vedea, eu care am douăzeci şi doi de ani! Am fost întotdeauna nebun după istorie, dar nu ştiam. Parisul m-a făcut să-mi dau seama de această nebunie. Privesc fix cele două palate de Gabriel, şi statuile oraşelor şezând, şi Strasbourgul sub coroanele şi stindardele-i spălăcite, cu gândul la ce se petrece în germene în acest Liliput al anului 1907, la tot ce voi vedea...

Când mă simt obosit, mă opresc la Weber, singura mare cafenea unde îndrăznesc să intru în afara celor din cartierul Latin. Nu mi-a mai rămas nimic din teama ruşinoasă de a

cheltui care mă stăpânea la Bordeaux. Comand o duzină de stridii şi-o sticlă mică de şampanie. Nu prea ştiu ce aer am, cu ce semăn, nici drept cine sunt luat. Şi, la drept vorbind, m-aş fi întors oare la Weber de n-ar fi fost cuplul pe care l-am văzut acolo în prima seară şi pe care-l regăsesc de fiecare dată? Bătrâna soseşte prima. Are părul cărunt, tuns ca Ioana d'Arc. Da, seamănă cu Ioana d'Arc bătrână. I se aduce o farfurie de sandvişuri şi o halbă de bere. Fumează cu ochii aţintiţi asupra intrării. Cealaltă soseşte puţin înainte de miezul nopţii, e obosită şi înfometată: de la ce ocupaţii vine? Tot o Ioană d'Arc şi ea, dar blondă şi care are vârsta Ioanei d'Arc. A doua seară după ce-am văzut-o, m-a privit, mă recunoştea. Bătrâna o supraveghea prin oglindă.

La întoarcere, iau un tramcar cu roţi de cauciuc, ale cărui felinare au aceeaşi culoare ca cele de pe strada Vaugirard.

Uneori e atât de urât afară încât nu pot părăsi cafenelele de pe bulevardul Saint-Michel. Nu evit decât Harcourt din cauza prostituatelor jalnice, sâcâitoare şi luetice. În asemenea seri rămân pradă obsesiei mele fundamentale. Misterul răului, care nu-mi apărea decât ca o închipuire a minţii, forfoteşte sub privirile mele. Bruta care s-a năpustit asupra micuţei Jeannette în pădure, lângă moara domnului Lapeyre, pare că, aici dă târcoale peste tot, dar fiecare monstru e parcă supravegheat de toţi ceilalţi şi rătăceşte, fără mască, cu ochi de nebun, cu gura hidoasă pe care ar trebui să şi-o ascundă.

N-am îndrăznit încă să mă încumet până la Montmartre. Cartierul Latin, fauna sa mi-e familiară, am tabieturile mele, dar Montmartre îmi inspiră teamă. Am auzit adesea vorbindu-se despre acest cartier la Barul Panteonului unde stai înghesuit, unde oricine le poate interpela. Eu răspund bucuros, fiindcă sunt un anonim.

Apoi mă culc pe la ora două şi mă cufund într-un somn cum nu cunoşteam la Maltaverne, unde cocoşii mă trezeau în zori. La Paris, când mă trezesc, cei care muncesc sunt de mult la treburile lor. E prea târziu ca să asist la slujbă, în afară de duminică. Prânzesc la ora douăsprezece cu ceilalţi

studenţi din hotel: singurul moment al zilei, când stau de vorbă cu semenii mei care-mi cunosc numele şi prenumele, şi care ştiu din ce regiune am venit la Paris, şi care-l urăsc sau îl admiră pe Maurras, şi care-mi sunt atât de indiferenţi încât nici nu-i văd.

Apoi hoinăresc din nou; dar după-amiază, escalele mele sini bisericile, deşi e vorba de aceeaşi călătorie ca şi noaptea: vin să te întreb, Doamne, care sunt cauzele celor văzute de ochii mei peste noapte. Încep de fiecare dată cu Saint-Sulpice, la care ajung coborând o stradă îngustă, Férou, unde a locuit tata ca student, în ultimul an al imperiului. Nici în interiorul bisericii itinerarul meu nu se schimbă niciodată: mă opresc la intrare, la dreapta, în faţa frescei lui Delacroix. Sunt în acelaşi timp Iacob şi îngerul: eu în luptă cu mine însumi; căci parcă aş pluti, dar nu, m-am ridicat din nou şi, încordat, cer un răspuns, stând îndărătul pristolului, în faţa Fecioarei lui Pigalle, pe care Donzac o detestă, dar care mie-mi place. Rămân acolo vreme îndelungată, atâta cât pot suporta, apoi ies prin strada Servandoni. O pornesc pe chei, în susul Senei până la Notre-Dame. Mă cufund cu totul, ca la Saint-André din Bordeaux, dar istoria omenirii care s-a desfăşurat aici mi-l ascunde pe Dumnezeu.

Câteodată mă deştept înaintea zorilor. Aud pe caldarâmul de lemn trecând câte-o trăsură întârziată. Mi se pare atunci că nimic nu mi se mai poate întâmpla în lumea asta, că nimic nu mi se va mai întâmpla, că totul s-a sfârşit, că totul s-a consumat, că noaptea aceea pe balconul de la Maltaverne, cu Marie care mă iubea, e tot ce-am avut şi că sunt un cerşetor care şi-a primit obolul şi care nu mai are nimic de aşteptat de la nimeni – nici măcar o nenorocire, căci şi nenorocirea ce mi se cuvenea am primit-o, în ziua când o fetiţă alerga în faţa mea pe drumul de la moara domnului Lapeyre, apoi o bucată de lemn uscat a trosnit sub espadrila mea, iar ea s-a întors.

Mi s-a întâmplat totuşi ceva, dar e atât de neînsemnat încât nici nu ştiu cum să notez. Aseară la Wéber, bătrâna

Ioană d’Arc n-a apărut: trebuie să fie bolnavă; nu credeam că tânăra va veni. Supravegheam totuşi uşa. A intrat la ora ei obişnuită, s-a aşezat, a cercetat lista de bucate de parcă n-ar fi ştiut că va cere o farfurie de sandvişuri, apoi a ridicat ochii, mi-a aruncat o privire şi a zâmbit.

MALTAVERNE

1

Nu mai am pe nimeni căruia să-i adresez această scrisoare, ultima fără îndoială înainte de-a închide ochii. Octogenarul de mine am scăpat de masacru] care i-a răpit pe toţi cei apropiaţi, pe toţi cei cu care mă înţelegeam dintr-o privire: André Donzac a fost ucis în august 1914; Simon Duberc a intrat în congregaţia Saint-Sulpice. Numărul restrâns al celor ce mai trăiesc încă şi cu care, la Paris, am aceleaşi amintiri, chiar dacă altădată mi-au fost duşmani, mi-au devenit prieteni, datorită aceloraşi poeţi pe care i-am gustat, poeţi dispreţuiţi astăzi de generaţiile tinere, sau mai degrabă ignoraţi şi care, atunci când noi nu vom mai fi, vor sfârşi în groapa comună a uitării.

Nu, nu regret că am fost omul unei singure cărţi. „De ce-aţi tăcut după *Maltaverne?”* mă întreba ieri un necunoscut de douăzeci de ani într-o scrisoare plină de admiraţie şi afecţiune... La urma urmelor, de ce să nu-i răspund chiar lui?

Ciudat că *Maltaverne,* care n-a prea făcut vâlvă în lume, a continuat să trăiască în câteva inimi credincioase menite în fiecare generaţie să ia locul celor care-au încetat să mai bată. E semnul unor lucruri ştiute de mine dintotdeauna: că şi eu aveam să reînviu o anumită lume de altădată, diferită de iestul lumii, cu mijloacele care-mi sunt proprii şi care sfidează verdictele celor mai tineri ca mine.

De ce-am tăcut? Dar cum se face că eu care am avut totdeauna nevoie de o femeie pentru a o înlocui pe mama, şi care de fapt n-am iubit decât copilăria, nu m-am căsătorit şi n-am pe nimeni căruia să-i las moştenire aceşti pini supravieţuitori? Ei mă privesc, îi privesc şi eu şezând pe peronul de la Maltaverne. Sunt tot acolo, cu inima putredă, la discreţia unei furtuni de echinocţiu. Parc-am fi şi ei şi eu pe-o plută, căci tot ţinutul din jur nu mai e cel îndrăgit de adolescentul de altădată. Incendiile au distrus gospodăriile

atât de dragi. Care-au mai rămas au fost părăsite, ogoarele lăsate în pârloagă. Morile de pe Hura au tăcut, la fel ca şi tălăngile turmelor. Târlele de oi cad în ruină, carele nu mai scârţâie, pinii nu mai plâng cu lacrimi de răşină.

Noi nu ne-am ruinat, pentru că lemnul rămâne scump iar papetăriile au deschis noi debuşeuri. Dar în adâncul fiinţei mele e o paragină, un pustiu. Caut să nu mai părăsesc Maltaverne pentru a nu constata cu ochii mei că ţinutul acesta multiubit nu mai dăinuie decât în mine. Paşii mei bătrâneşti nu mă duc mai departe de stejarul cel mare căruia, în copilărie, îi dedicasem un adevărat cult. Şi rămân credincios ritului de altădată. Îmi apăs îndelung buzele pe scoarţa lui, îl mângâi cu mâinile mele zbârcite.

De ce m-am întors să mor aici, după ce timp de-o jumătate de secol n-am dat altceva decât paginile acelea scrise, adolescent fiind, înaintea primei mele plecări la Paris? M-am slujit de ele, ele m-au purtat şi mă mai poartă încă, ele îmi dictează acest răspuns către un tânăr necunoscut, de vreme ce n-am pe nimeni altul căruia să-i scriu.

Nu că cei din jur nu m-ar sluji la fel ca întotdeauna. Nora lui Prudent Duberc, Abeline, se îngrijeşte de mine. E o gospodină care ştie să gătească, dar are şcoala de infirmiere iar târgoveţii au mai multă încredere în ea decât în doctorul Dulac. Bărbatul ei, care i-a urmat lui Prudent, s-a specializat în exploatarea pinilor pentru papetării. Ne e totuna mie şi pinilor din parc ce aşteaptă să mor eu ca să moară şi ei, şi pe care aceste lucruri noi nu-i interesează. Mi se pare uneori că aud un foşnet de ferigi şi văd ivindu-se un băieţel plăpând, cum eram eu, cu pălăria-i de soare şi şosetele căzute peste sandale şi care-ar fi nepotul meu.

Dintre toate întrebările pe care mi le pun e cea care cere numaidecât un răspuns, mai greu de dat decât cel privind tăcerea mea după Maltaverne. Dar corespondentul meu necunoscut e îndreptăţit să afle totul. Nu mă voi cruţa defel, îi voi satisface până şi curiozităţile pe care nu mi le-a mărturisit. Cel mai ciudat este că, deşi n-am ajuns cel pentru care, sunt sigur, am fost zămislit şi adus pe lume, am fost totuşi un cronicar destul de cunoscut şi apreciat,

fără să mă amestec în certurile politicii cotidiene care nu miau plăcut niciodată; tar fără să vreau, şi asta mă deosebea de confraţii mei, căutam toate ocaziile pentru a atinge singurul subiect care mă interesa şi anume persoana mea. „Vorbiţi-ne de dumneavoastră...” De câte ori n-am primit această invitaţie şi n-am înţeles ceea ce dealtfel am crezut întotdeauna, că fiecare dintre noi e menit să spună un anumit lucru şi că nu va pleca înainte de a-l spune, fie numai şi în nişte cronici efemere. Dar iată că scriu această ultimă scrisoare unui tânăr şi poate voi vărsa în ea dintr-o dată tot ce am pe suflet. Dacă nu mor înainte de-a o termina, voi putea să mă întind şi să adorm întru Domnul, un somn liniştit, aşa cum îi cer în fiecare seară.

2

N-am să încep cu începutul, ci am să mă cufund direct în anul 1910, când a apărut la Grasset, pe cheltuiala autorului, *Maltaverne.* Am fost un tânăr scriitor sărbătorit în saloane pe care nu eram în stare să le deosebesc de cele unde nici nu putea fi vorba să pătrund, saloane ţinute foarte adesea de o doamnă care scria versuri. Toate erau geloase pe faima Annei de Noailles. Doamne pe care le mai am încă în faţa ochilor, cu pălăriile lor cu pene de struţ, cu bustul enorm, revărsându-se din corsete prea strânse, şi care-şi îndreptau către mine lornionul. Ce mai aveam pe-atunci din copilul de la Maltaverne? Vorbeam, eram strălucitor, eu care la Bordeaux nu însemnam nimic, eram snob, fără să fac vreo diferenţă intre oamenii pe care-i frecventam. Îmi croiam drum, cum se spune. Dădeam din coate, la fel ca şi camarazii mei, cu avansul oferit de avere şi de acel prim succes nesperat. Dar, în adânc, ascunsă de toţi, sălăşluia comoara mea, o ştiam prea bine, un amestec unic pe care eu singur îl deţineam şi-l puteam exprima în cuvinte. Mă socoteam ca într-o permisie faţă de Dumnezeu. Asta ca să nu spun că-l azvârlisem cu totul peste bord. Această bizarerie, în nou] mediu ce-mi devenise familiar, era ridicată în slăvi de criticul de la *Revue des Deux Mondes,* care se bucura datorită mie de o redeşteptare spiritualistă.

Nu, nu cred că pot face altceva mai bun pentru a răspunde la întrebările corespondentului meu necunoscut decât să mă întorc la acel an 1910 şi să-l observ pe tânărul Gajac în seara unui mare dineu oferit ambasadorului Austriei, contele Czernin, de către ducele şi ducesa de Rohan, la reşedinţa lor astăzi dărâmată, peste drum de Saint-François-Xavier. Această ducesă avea, la fel ca toate celelalte, mania versurilor, numai că versurile ei stârneau hazul până şi celor mai îngăduitori. Era autoarea a ceea ce ea numea „ceaiuri poetice” unde, ca în parabola din

evanghelie, îşi umplea saloanele cu o mulţime adunată la întâmplare. Ceea ce-l făcea pe Montesquiou să spună că salonul ei e o stradă cu un acoperiş deasupra.

Fără îndoială a fost impresionată de înfăţişarea mea oarecum liniştitoare, deoarece deprinsesem unele maniere, eram îmbrăcat cum se cu vine, şi-apoi mai era şi cartea pe care critica de la *Revue des Deux Mondes* o ridica în slăvi. Aşa am trecut dintr-o dată de la ceaiurile poetice la acest dineu în onoarea contelui Czernin, unde n-am înţeles, când am fost întâmpinat pe peron de o haită de valeţi în livrea şi în pantaloni scurţi bufanţi, că ceea ce vedeam era sfârşitul unei lumi din care eu nu făceam parte, dar pe care-o cunoşteam sau credeam că o cunosc bine prin Balzac, fiindu-mi familiară într-un fel, şi pe care un autor încă necunoscut de mine, Marcel Proust, încerca s-o recreeze chiar în anul acela. Dar nu-mi scriu aici memoriile: totul în scrisoarea mea va fi adevărat dar în acelaşi timp va fi născocit. Ca şi întâlnirea de după dineu, în îmbulzeala invitaţilor de la ora zece, cu un poet pe care-l cunoşteam puţin dar îl preţuiam... Să-i zicem Blasimont. Ţin să nu fie identificat. Amintirea spuselor sale din seara aceea însă nu-i plăsmuită: toate m-au însemnat astfel încât de-atunci am devenit un altul, în măsura în care mă mai puteam încă schimba.

El m-a oprit, nu aşa cum am crezut mai întâi, pentru a-mi lăuda cartea, ci pentru a protesta: că nu i se întâmpla niciodată să accepte o invitaţie în chip de figurant, făcuse excepţie în seara aceea ca s-o întâlnească pe încântătoarea prinţesă Z... care-l rugase să fie acolo, şi n-o găsea din pricina înghesuielii.

Mi-am dat seama că se mulţumea şi cu mine, şi cu toate că nu-mi citise cartea, aşternea asupra plăpândei mele persoane o privire mai puţin indiferentă ca de obicei. Îmi ceru voie să-mi spună pe şleau părerea lui că mă pierdeam într-o lume din care niciun scriitor nu scăpase cu viaţă. Cum îi obiectam timid că şi el trece drept o persoană căreia îi place societatea, protestă că în cele câteva case foarte închise unde era oricând bine primit mai uita puţin felul de

viaţă sobru pe care-l ducea alături de părinţii lui bătrâni, constituiau o altă lume. Nu roşea pentru gustul său mărturisit faţă de-o anumită perfecţiune moştenită de la un foarte vechi trecut şi de care nu se putea bucura decât acolo. Amfitrioanele, după părerea lui, posedau arta de-a doza în jurul unei mese – meritele obârşiei şi pe cele ale spiritului, ceea ce-i permitea lui, ca poet, să descătuşeze o parte din el însuşi în conversaţii, sau mai curând în improvizaţii, în faţa auditoriului fascinat, gata de replică. „Ceea ce n-are nimic de-a face insistă el veninos, cu casele astea care sunt tot ce-i mai rău în Paris.” M-am împotrivit, cam iritat, că într-una din aceste case, în ajun încă, stătusem la masă cu infanta Eulalie şi cu infantele Don Luis. „Cit eşti de naiv! O infantă şi un infante care nu mai pot apărea la curtea din Madrid şi care n-ar fi primiţi în niciuna din casele pe care le frecventez.” Am remarcat timid că nici acolo nu erau primiţi doar oameni virtuoşi. „Nu, slavă Domnului, dar fiecare îşi lasă viciul la uşă, în timp ce în saloanele unde te compromiţi dumneata, aproape toţi tinerii sunt fete iar numeroase doamne sunt băieţi, aşa că mor de foame, fiecare pe seama lui. Şi, ca să fiu sincer, să nu crezi, dragul meu Gajac, că reputaţia unui tânăr poate scăpa la nesfârşit de murdăria unor asemenea contacte.

— Ce se zice despre mine? am întrebat cu teamă.

— Linişteşte-te, nu-i încă totul pierdut. Mai e timp. O prietenă îmi spunea despre dumneata: „Nu prea e cine ştie ce de capul tinerelului ăstuia de Gajac”.

În clipa aceea am simţit ca o lovitură de cuţit în mijlocul mulţimii strălucitoare şi nemiloase; unica scăpare mi-a venit din partea celui care mă lovise şi-mi spunea: „Eşti palid, să ieşim de-aici”.

— Ceea ce se spune despre mine nu-nseamnă nimic, nu contează decât ceea ce suntem, iar ceea ce suntem se reduce la sensul pe care-l dăm cuvintelor, cuvintelor celor mai obişnuite.

Mă trase către vestiar, după ce sărutasem mâna ducesei care nu mă recunoscu. Am traversat esplanada Invalizilor. Era o seară de primăvară, şi-am mers în pantofi de seară

până la Concorde, apoi am apucat-o pe bulevard până la barul de la Paix, care nu cred că se schimbase mult de la sfârşitul Imperiului şi unde Blasimont îşi avea tabieturile sale. Şi mie îmi plăcea, cu şemineul său arhaic şi catifeaua spălăcită a banchetelor comode. Aflasem din *Vrei să reuşeşti?* de Jean de Tinan poezia barurilor. Am cerut un lichior de chimen, rece. Blasimont ceru un cocteil, a cărui modă începea atunci şi-şi reluă cursul de strategie literară.

— Nu trebuie să colaborezi la prima revistă ieşită în oale, e foarte important. Singurele reviste de avangardă care contează îţi sunt închise, şi-apoi nu eşti poet. Nu, în cazul d urnit ale nu văd altă scăpare decât la N. R. F. Pentru început ai putea scrie nişte recenzii.

— Au dat una foarte elogioasă despre *Maltaverne.*

Îmi spuse, dar nu părea să creadă, că era un punct de plecare posibil. Simţeam că nicio forţă din lume nu-l va face să iasă din acest mic bar din moment ce mă aflam eu acolo ca să achit nota şi îi şi comandase barmanului un alt cocteil al cărui nume l-am uitat dar în privinţa căruia avea alte păreri decât barmanul. Am cerul un al doilea lichior de chimen rece şi în barul stil 1870 de unde auzeam, foarte înăbuşit, freamătul din piaţa Operei, atmosfera dintre noi deveni mai mult decât prietenească, aproape afectuoasă. Mă imploră să nu acord nicio importanţă acestor bârfeli. Am spus deodată, într-un mare elan de încredere:

— Sunt aproape de clipa când mă voi elibera dintr-o dată de mediul în care trăiesc: mă voi căsători şi căsătoria mă va despărţi pentru totdeauna de lumea asta îngrozitoare.

— Să te căsătoreşti? Vrei să te căsătoreşti?

S-ar fi spus că vestea asta, care era o veste şi pentru mine, îl lovea drept în inimă, dezmeticindu-l dintr-o dată.

— E drept că dumneata poţi...

Mi-am amintit că el îi avea pe părinţii lui bătrâni în grijă, dacă nu cumva el era în grija părinţilor lui bătrâni.

— Nu că m-aş fi căsătorit dacă aş fi putut, îmi spuse. Sunt poet. Dar cu dumneata e altfel.

Am protestat sub cuvânt că o operă poate fi zămislită din pacea şi armonia a două destine ce se acordă, precum din

dezordinea unei vieţi singuratice.

— A dumitale, poate.

Aceste vorbe au fost rostite pe un ton care m-a jignit. M-am împotrivit că nu era vorba de-o mică burgheză, ci de-o fiică crescută de tatăl ei astăzi decedat, un mare artist, căruia îi păstrase un adevărat cult dar că nu era încă nimic hotărât între noi şi-l rugam să nu sufle nicio vorbă.

— Pe cine dintre oamenii cu care mă văd crezi dumneata că-l interesează?

I-am dat dreptate şi l-am încredinţat că spusele lui mă liniştiseră, dar nu era deloc aşa şi, în timp ce el oprea un taxi, mă blestemam de-a fi destăinuit acestui camarad mai vârstnic, dispreţuitor şi gelos, ca pe-o hotărâre luată, un proiect încă vag în care eu însumi nu credeam decât pe jumătate.

Luase fiinţă într-un cerc îngust de prieteni creştini strânşi în jurul unei reviste de tineret, şi conduşi de-un călugăr dominican: dintre aceia pe care eu îi numeam „suflete nobile” şi care aproape toţi, patru ani mai târziu, s-au dovedit şi mai mărinimoşi decât îi crezusem. Mă iubeau şi mă admirau şi, la fel ca şi Blasimont, dar pentru motive mai înalte, erau îngrijoraţi văzându-mă într-o tovărăşie atât de îndoielnică. Nu că aş fi fost de acord cu ei în privinţa ambiţiei de care erau cuprinşi pentru a da literelor franceze o direcţie spiritualistă. Încă n-avea sens ca unii ca noi, fără nume şi fără operă, să re vârâm în frunte. Cel care făcea figură de şef printre ei şi căruia am să-i spun Albéric, singurul căsătorit, ţinea casa deschisă. Tomismul era lege printre ei, iar în politică, Maurras: stare de spirit foarte îndepărtată de a mea. Ceea ce apreciam la Albéric nu erau ideile sale, ci un nu ştiu ce care mă făcea să presimt o vocaţie de sfânt. M-am lăsat aşadar în voia lui când a hotărât să mă smulgă dintr-o lume unde riscam să mă pierd, făcându-mă că mă însor cu o verişoară a lui de optsprezece ani; îmi vorbea despre ea cu însufleţirea ce-o inspira pe-atunci o fată tânără băieţilor. Emmanuelle era după el o fiinţă „care trăieşte la mari înălţimi”. Îmi dădu de înţeles că voinţa lui Dumnezeu era pe cale să se vădească

şi că nu trebuia să mă împotrivesc ei. Ceea ce fără îndoială înlesnea lucrurile era faptul că fata, din aceleaşi motive ca şi mine, deţinea la moartea tatălui ei un patrimoniu egal cu al meu. Era aşadar prototipul de căsătorie aranjată. Abia o întâlnisem o dată sau de două ori şi schimbasem doar câteva cuvinte.

Şi iată că aici pe trotuar, în faţa barului de la Paix, în faţa ferestrelor luminate de la *Écho de Paris,* Emmanuelle deveni dintr-o dată cea menită să mă scoată din mocirlă.

*

Cum să-l fac pe un băieţandru ca dumneata să înţeleagă ce s-a petrecut în sufletul meu atunci seara pe când mă întorceam grăbit pe Avenue de l'Opéra, ca un iepure rănit ce-şi caută vizuina? Mai întâi era limpede că personajul întruchipat de mine la Paris, dacă exista, spre nenorocirea mea desigur, nu câştigase nimic faţă de copilul, de adolescentul, de tânărul de altădată şi că femeia rămânea în ochii mei refugiul şi salvarea. Eram incurabil şi aşa voi fi până la urmă. Ce nebunie, de care nu eram în niciun fel conştient, să confer brusc unei tinere abia cunoscute, pe care un vag proiect de căsătorie o introdusese în viaţa mea, această capacitate de-a mă ocroti! Găsisem firesc până atunci faptul că familia ei o ţinea departe de Paris sub pretextul unor expoziţii ale operelor tatălui ei în Germania. Familia mă lăsase de-o parte, mă păstra în rezervă. Mă împăcăm cu situaţia, deşi eram cât se poate de conştient de ea. În seara aceea totuşi eram îngrijorat. Mă hotărâsem ca a doua zi chiar să mă duc la Albéric şi să-i pun în vedere că nu mai suport. Şi-atunci mi s-a părut c-o iubesc pe Emmanuelle. Nu mi-a fost greu deloc s-o oblig în închipuire să joace rolul pe care urma să-l aibă alături de mine. În ciuda pasiunii pentru memoria tatălui ei, nu mă îndoiam de puterea mea de-a o modela după gustul meu.

Dar mă gândeam cu-adevărat la ea, în seara aceea, mergând pe Avenue de l'Opéra, trecând pe lângă ghişeele Luvrului, aşezându-mă pentru o clipă pe banca pustie, în

coasta palatului, unde stătusem de multe ori în timpul primelor mele incursiuni pe malul drept? Nu pot scrie nimic care să nu fie adevărat, nici să cedez, ca în cazul unei povestiri născocite, unei rânduieli, unor aranjamente. De fapt, în clipa asta sunt sigur doar că m-am conformat unei realităţi... Dar mă îndoisem oare vreodată de ea? Personajul pe care-l jucam la Paris nu era de fapt decât un personaj şi, de îndată ce mă regăseam în culise, redeveneam acelaşi ca la Maltaverne. Nimic din fiinţa mea nu s-a alterat, câtuşi de puţin. Pe banca de piatră din coasta Luvrului, în noaptea liniştită, netulburată de zgomotul de roţi al trăsurilor întârziate, am făcut ceea ce pe atunci numeam un plan de viaţă. Voi rămâne la Paris dar voi trăi ca un călugăr. Chiar mâine mă voi spovedi. La cinci minute de casă era capela de pe rue Monsieur iar Saint-François-Xavier, parohia mea îngrozitoare, se putea mândri în vremea aceea cu unii din cei mai buni duhovnici. Eu care pândisem de-atâtea ori paşii unui prieten pe scară, eu care nici n-aşteptam să sune ca să mă reped să-i deschid, voi lăsa de-acum înainte să sune, voi lăsa să sune, voi face pe mortul şi voi relua lectura întreruptă la gura focului meu de cărbuni. La primăvară îmi voi permite unele libertăţi, mă voi îmbrăca, voi merge să iau masa la Pavilion d’Armenonville. Nu voi renunţa la colaborări: voi pune în cronici ceea ce nu pot păstra numai pentru mine din trecutul meu apăsător. Ştiam că aceste cronici nu seamănă cu altele şi că multora le plăceau, din cauza confesiunii abia voite pe care o făceam primului venit şi nimănui.

Dar Dumnezeu hotărî altfel: chiar în săptămâna aceea o telegramă de la Duberc mă chemă la Noaillan, unde mama era pe moarte. Am deschis-o la întoarcerea de la o serată de care n-aş vrea să vorbesc, căci m-am arătat grotesc şi mizerabil; dar oricum ar fi, telegrama a sosit în timp ce eu jucam rolul unui jalnic personaj. Nimic nu mă făcea să cred într-o voinţă deosebită a lui Dumnezeu ca aceste crude apropieri care ne mortifică pentru tot restul vieţii... Pe mine cel puţin, căci alţii ar râde şi, desigur, pe bună dreptate. Eu am tăcut, dumneata eşti primul, după atâţia ani, căruia am

să-i mărturisesc, căci ştiu că n-ai să râzi, dumneata, care ştii că, în cursul serii pe care ţi-o voi descrie, telegrama mă aştepta sub uşă.

3

Primisem pentru seara aceea o invitaţie la un dineu la Versailles, la o doamnă de naţionalitate străină, dar înrudită în Franţa eu tot ce-i mai nobil, cum ar spune Saint-Simon. Cartea de vizită anunţa un dineu cu mulţi invitaţi, unde fără îndoială vor precumpăni scriitorii, căci doamna adăugase de mână: „ţinută de oraş”. Acceptasem, căci trebuia s-o fac să-mi ierte multe, această doamnă de temut. Nu-mi scăpa faptul că mă privea cu insistenţă la dineurile unde-o întâlneam, că nu pierdea niciun prilej ca să mă aşeze şi să mă reţină lângă fotoliul ei, de parcă ar fi avut drepturi asupra mea. Îi cunoşteam reputaţia de devoratoare şi mă temeam de ea, căutam să mă feresc pe cât posibil. Era desigur trecută de patruzeci de ani dar părea mult mai în vârstă: fie din pricina unei vii pasiuni refulate sau a alcoolului de care abuza, trăsăturile ei, care trebuie să fi fost frumoase, erau distruse de-o boală ascunsă Căuta să pareze, dar nu mă înşela pe mine, întotdeauna atent când, sub privirea lacomă ce mă soarbe, mă simt devenind o pradă.

Dineul acesta la Versailles îmi permitea să-mi fac oarecum iertate eschivările. „În primul rând să fii binecrescut.” Era articolul nr. 1 din plănui meu de viaţă pariziană. Nu cred să fi însemnat în *Maltaverne* această manie a lui Alain Gajac de-a face planuri de viaţă. Era o zi frumoasă de primăvară. M-am hotărât să ajung la Versailles şi să aştept la micul Trianon, în faţa pavilionului de muzică, până la ora mesei. Totul era aşa cum visasem; dar nu mă simţeam fericit şi mă gândeam la putinţa omului din secolul al XVIII-lea de a crea decorurile unei fericiri ce nu există, pentru o regină încântătoare căreia avea să i se taie gâtul. Se afla şi ea aici, pe peronul acesta, în ziua aceea de octombrie când femeile Parisului veniseră s-o ia.

În văpaia blândă a asfinţitului, n-am văzut trecând nicio

pereche de îndrăgostiţi, de parcă nimeni în oraşul imens n-ar fi încercat o fericire pe potriva acestei grădini fermecate. Nu ştiu, o, prietene, dacă ai simţit cum am simţit eu în seara aceea cu violenţă că destinul meu era pe cale să devină o poveste rânduită dinainte de cineva. O idee nebunească, fără îndoială; dar ştiam că nu era decât un răgaz. Între ceea ce s-a petrecut ieri şi ceea ce va surveni mâine, poate chiar în seara aceea. M-am uitat la ceas, nu voiam cu niciun chip să ajung primul, dar eram grăbit ca totul să se termine. Am rătăcit o vreme prin Versailles, am cumpărat trandafiri de la o florărie şi-am sunat la primul etaj al unei case vechi ale cărei ferestre dădeau desigur spre grădinile palatului. Valetul îmi luă trandafirii. L-am întrebai dacă sunt primul. Foarte serios, îmi răspunse „Dar bineînţeles”, de-al cărui sens evident şi cumplit n-am avut timpul să mă pătrund, căci doamna deschise uşa, se înduioşă văzând trandafirii: „S-a gândit să-mi aducă trandafiri!”, mă împinse într-un salonaş încălzit de ultimele raze ale amurgului şi m-am cutremurat: masa era întinsă lângă fereastră, cu sticla de şampanie în frapieră, pateu de ficat pe un platou de argint: „Mi-am amintit ce mi-ai spus într-o zi, că la Paris nu-ţi place decât pateul de ficat de la Café de Paris”.

Mă urmărea, dar luasem hotărârea să simulez nepăsarea, să fiu absent. Nu căuta să-şi tragă părul rar şi spălăcit pe fruntea înaltă. Ochii îi erau injectaţi. Chiar şi numai faţa buhăită ar fi trădat-o că era beţivă, să nu fi fost nenumăratele sticle de băutură înşirate pe un gheridon la îndemâna ei. Înspăimântătoare desigur, dar pentru ce să se teamă un tânăr de douăzeci de ani de o femeie care-a băut? M-am hotărât să mă fac că nu înţeleg ce vrea de la mine, atâta vreme cât va fi posibil. Dacă mă va strânge cu uşa, voi scăpa printr-o sinceritate deplină, care dealtfel am fost adus aproape imediat.

— Sunt sigură că nu-mi porţi pică pentru ca am aranjat această întâlnire între patru ochi. Eşti supărat?

— Nu, doamnă, ci numai uimit, trebuie să mărturisesc.

— De ce? Trebuia să ieşim, mi se pare, din acele

aparteuri de prin saloane, unde prietenia noastră nu se putea exprima liber.

Tonul ei era atât de pasionat încât m-am hotărât fără întârziere să fiu brutal.

— Doamnă, prietenia nu se decretează.

— Prietenia noastră a luat naştere atât de firesc de la prima întâlnire, Alain.

— Doamnă, n-aş vrea să vă supăr, dar nici să vă mint; n-a existat niciodată ceva în ceea ce mă priveşte care să semene cu o prietenie.

Ea bău o gură de şampanie şi mă întrebă:

— Dar ce-am însemnat eu pentru dumneata în cursul întâlnirilor noastre?

— O doamnă distinsă căreia nu-i puteam refuza locul ce mi-l oferea alături de dânsa.

— Nimic altceva, Alain? Nu-i adevărat.

— Eraţi o relaţie printre multe altele...

Izbucni, şi mânia, sau mai degrabă turbarea ei mă făcu să sper că voi putea bate în retragere cât mai curând.

— Una din cunoştinţele dumitale? Nu zău! E singurul titlu pe care nu-l poţi invoca! N-am relaţii decât în lumea mea, în mediul meu firesc. Iar dumneata nu faci parte din această lume şi nu vei face parte niciodată.

— Renunţ bucuros la această fericire.

— Nu fi obraznic: ştii bine că-ţi ofeream infinit mai mult, că ai fi putut fi tot ce-i mai de preţ în viaţa mea.

Plângea: măcar să nu ştiu, să nu fiu silit s-o consolez.

— Dar doamna la care v-am întâlnit nu era o cunoştinţă a dumneavoastră?

— Nu tocmai, deşi unele au acest drept, graţie originii lor. Ceea ce mă atrăgea la ea, Alain, e faptul că eu iubesc oamenii, i-am iubit întotdeauna. Deşi e slabă nădejde să întâlneşti oameni adevăraţi în acest mediu, mi-am încercat norocul şi te-am văzut într-o seară, un om, alţii ar spune un suflet, şi pe bună dreptate în ceea ce te priveşte. Un chip drag, un tânăr fermecător...

Plângea şi se înduioşa. Am simţit pericolul:

— Doamnă, vă cer iertare: ar fi mai bine să ne despărţim.

— Nu înainte de a-ţi spune ceea ce doream să-ţi spun, proiectul pe care-l făcusem. Mi-am dat seama de la bun început că te pierzi, lipsindu-ţi un sfat, o îndrumare, o prezenţă feminină în viaţa dumitale. N-ar fi fost decât un joc pentru mine să te introduc în lumea adevărată, să-ţi aduc prin simpla mea prezenţă o garanţie împotriva anumitor calomnii ce nu te cruţă, ştii bine.

— Pentru mine, doamnă, nu există o lume adevărată. Nu există decât una singură, cea despre care Domnul a spus: „Eu nu mă rog pentru lumea asta”. N-am nevoie de nimeni ca să evadez din ea.

Mă imploră:

— Rămâi astă-seară, acordă-mi această ultimă seară.

Am ieşit pe furiş în vârful picioarelor de parcă aş fi asasinat-o. Valetul se ridică, îmi întinse pălăria şi bastonul. I-am atras atenţia că stăpâna lui se simte rău, că trebuie să aibă grijă de ea.

— O, răspunse el, ştiu eu ce-i trebuie. Un veronal, şi mâine, nici urmă de migrenă, doar puţină mahmureală.

Avea poftă de vorbă, dar eu nu doream decât să fug fără să mai întorc capul, ceea ce am şi făcut, închizând în urma mea poarta masivă de la stradă. Aproape alergam, respiram cu încântare miresmele de liliac ale nopţii. Am avut norocul să sosesc la gară în clipa când trenul de Paris se punea în mişcare.

*

Dumneata, care ţi-ai făurit o idee atât de frumoasă despre mine, ce crezi c-am făcut? Am să-ţi arăt reacţiile josnice ale unui tânăr aşa ca mine. Mi-era foame. Un taxi mă duse până la Café de Paris, pe Avenue de l’Opéra. Eram stăpânit în clipa aceea de ideea pateului de ficat pe care-l zărisem pe masa doamnei, ştiind că nu mă voi atinge de el şi pe care acum aveam să-l savurez Nu-ţi pot spune, după atâţia ani, dezgustul pe care mi-l inspiră aceste mici petreceri pe care mi le ofeream de Unul singur, ca de pildă în seara aceea. Nu prea multă lume, o muzică suavă. Niciun

martor. Nu era nevoie să mă prefac. Nu-mi amintesc de menu decât doar de pateul de ficat precum şi de un vin de Bordeaux foarte sec, aşa cum îmi plăcea mie şi pe care mi-l recomandase chelnerul. Desigur nu ştiam, nu puteam şti că o telegramă îmi fusese strecurată sub uşă; dar ştiam că momentele pe care le trăiam îşi aveau locul într-o povestire ce era pe cale să se înfiripe. Ce importanţă avea? Căutam să-mi vin în fire. Îl ascultam pe majordom lăudându-mă că nu cer salată la pateul de ficat. Mă admira din ziua când refuzasem o roşioară sub cuvânt că i se scoseseră măruntaiele. Roşioarele nu se curăţă, sunt becaţe de mare, îmi spunea el, dar clienţii nu ştiu... Iată vorbe menite să-mi lase spiritul într-o tihnă plăcută.

Până la urmă a trebuit totuşi să plec; m-am aflat iarăşi în noaptea blândă de primăvară. Nenorocirea de care încă nu ştiam, care avea să mi se întâmple, mi-a anunţat-o portăreasa: „Uite că v-aţi întors în cele din urmă. I-am spus factorului să vă strecoare telegrama sub uşă. Nu mai pot urca cinci etaje cu picioarele mele nenorocite... Dar eram îngrijorată. Nădăjduiesc că n-a greşit uşa.”

Înţelesesem. Ştiam ce veste mă aşteaptă. Am Urcat scările patru câte patru şi, de cum am deschis uşa, am zărit pe parchet pata albastră a telegramei. Mi-a trebuit o vreme până să aprind lampa: încă nu exista electricitate în imobil. Bătrânul Duberc făcuse economie la cuvinte: „Doamna grav bolnavă. Dacă nu primesc alte dispoziţii automobilul vă aşteaptă la Bordeaux la trenul...” Am uitat ora trenului. Atunci o ştiam. Mama era încă în viaţă. Era cazul să-mi pun un costum negru în valiză? La Maltaverne aş fi avut de toate însă la Noaillan nu locuisem niciodată vreme mai îndelungată şi ar fi trebuit să merg la Bordeaux pentru a cumpăra haine de gata. M-am hotărât să iau un veston negru pe care-l purtam rareori la pantalonul de smoking. Da, iată ce mă preocupa Am dormit fără vise. I-am dat femeii eu ziua o telegramă pentru Duberc în care-mi confirmam sosirea.

La gară, n-am schimbat nimic din obiceiurile mele. Am cumpărat un roman de curând apărut de Abel Hermant,

Marii burghezi, nu prea gros şi care mi se păru tocmai bun de citit între Paris şi Bordeaux. Odată instalat la locul meu, am luat un tichet pentru vagonul-restaurant şi m-am gândit la jumătatea de Listrac pe care mi-o ofeream întotdeauna acolo. Eram cuprins parcă de nepăsare.

Vinul însă m-a făcut să-mi dau seama spre ce mă îndrept. Mama nu murise, va muri poate în braţele mele. O doamnă din faţa mea nu contenea să mă examineze şi, ca să scap, priveam cu insistentă peisajul tremurând sub ploaia de primăvară. Mama... Ce însemnase ea pentru mine, dragostea mea nebunească în care nu credea când hohoteam de plâns, în timp ce-o sărutam dimineaţa în patul ei la gândul unei zile întregi petrecută departe de ea. „Nu eşti decât un leneş, da, asta eşti...” Şi mă respingea. Adevărat că mi-era şi teamă de profesori, de colegi, dar ea făcea parte din durerea mea al cărei element de bază era ziua aceea lungă departe de mama, o depărtare ce nu se măsura în kilometri, o despărţire de care sufeream până într-atât încât rămâneam uite o recreaţie întreagă în closet, unde dreptul la singurătate e imprescriptibil. Eram gata să izbucnesc în plâns, încât doream ca doamna atentă din faţa mea să mă întrebe: „Vă simţiţi rău, domnule?” I-aş fi răspuns: „Mama e pe moarte...”

Am achitat nota şi mi-am ocupat iarăşi locul din compartiment. Am contemplat singur locurile năpădite de ploaie. Lacrimi se scurgeau încet pe geamuri. Slavă Domnului, nici prin minte nu mi-a trecut să deschid *Marii burghezi.* Mi-erau de ajuns gândurile mele. Propria mea poveste îmi ajungea. Cea recentă mai mult decât cea pe care aveam s-o trăiesc şi pe care n-o situam uşor căci Noaillan nu-mi era familiar. În copilărie, eram aduşi aici de doua-trei ori pe an să-l vizităm pe bunicul Martin de care abia îmi aduceam aminte şi, de atunci, nu mai vizitasem acele locuri decât în trecere. O casă străină pe care eram gelos deoarece dădea într-o vale unde pinii se îmbină cu via şi pe care mulţi îndrăznesc s-o prefere scumpului nostru Maltaverne.

Bordeaux se anunţa prin tunelurile de la Larmont şi prin

vuietul trenului ce încetineşte pe podul peste Garonne. Am auzit vuietul în seara aceea ca pe-o ameninţare. „Am auzit o voce sfântă şi cumplită...” Mi-am amintit de-aceste cuvinte ale lui Pascal. Pentru prima oară m-am gândit să mă rog, nu cu vorbe, ci printr-o chemare interioară, un act de încredere şi renunţare. S-o văd din nou pe mama! Să mă vadă, s-o ajut să moară, asta este ruga mea şi ştiam că mi se va împlini.

Bătrânul Duberc mă aştepta la ieşire. Nu-l cunoşteam pe şoferul cel nou şi nici el nu mă văzuse vreodată. Duberc îmi spuse numaidecât că mama era în viaţă, crizele ei de sufocare se mai împuţinaseră dar că la fiecare criză e în pragul morţii. Maşina înainta în lumina asfinţitului. Nu recunoşteam drumul, mă rugam. Oricare ar fi fost indiferenţa mea, regăseam acea prezenţă la cea mai slabă chemare. Era mereu alături.

*

Am recunoscut poarta mare de la Noaillan. Simţeam mireasma de salcâm în noaptea blândă. Prin jaluzelele de la două ferestre se strecura lumina unei lămpi. Mama trebuia pregătită, deşi mă aştepta să vin. Am refuzat să cinez. Un foc mare ardea în salon, unde m-am hotărât să aştept. Ceea ce m-a impresionat de la bun început e că mama n-a schimbat nimic, n-a deplasat nimic, a locuit de bună seamă în tas asta fără s-o vadă. Totul era ca pe vremea bunicului. Nu se schimbaseră decât draperiile zdrenţuite, dar tapiţerul le alesese dintr-o singură culoare, ca să nu şocheze. Ar fi avut mult farmec astăzi salonul acela Louis-Philippe: portretele de familie care altădată ne stârneau râsul deveniseră venerabile, chiar şi cel al strămoşului care scăpase de ghilotină făcând pe prostul satului, chiar şi-al unchiului care plânsese pentru că se arsese jigoul de berbec, sau al străbunicului care nu suporta să vadă o servitoare stând o clipă. „Ridică-te, trântoriţo!” Mi-aduc aminte că pe mama, care nu râdea niciodată, o făcusem să râdă în hohote jucând chiar în acest salon scena portretelor.

Infirmiera veni după mine: mama era foarte liniştită, mă aştepta. Odaia era la etajul întâi, infirmiera mi-o luă înainte, apoi îmi făcu semn că pot intra. Mama şedea pe pat, foarte puţin schimbată, aşa cum o ştiam din copilăria mea, în cămaşă de noapte şi cu părul împletit. M-am aşezat pe marginea patului şi, neputând vorbi, i-am luat capul scump, i l-am sprijinit pe pieptul meu şi i-am pus buzele pe fruntea mea. Ea spuse: „Mi-a fost dat să te mai văd!" pe un ton aproape de provocare.

— Da, mamă, m-ai văzut, ai să mă mai vezi, n-am să te mai părăsesc.

— Ba da, scumpul mamei, o să ne despărţim, mi-a sunat ceasul. Ceasul când voi fi sau nu mântuită. Mântuirea, Alain, mântuirea...

Nu mă mai vedea şi privea la ceva înspăimântător de dincolo de lumea asta. Ana strâns-o lângă mine:

— Mamă, trebuie să uiţi cuvintele astea din care teologii au făcut o ameninţare, să-ţi regăseşti încrederea de copil, să crezi, să crezi că suntem iubiţi, da, fiecare din noi, aşa cum suntem, căci cel ce ne iubeşte nu-i un judecător nemilos cum ţi-l închipui. Îţi reaminteşti vorbele auzite de sfântul Francisc de Sales într-un moment al vieţii când era sfâşiat de îndoieli: „Nu sunt cel care osândesc, numele meu e Isus". Ţi le reamintesc ca să te arunci împreună cu toate frământările, cu toate neliniştile tale, în această dragoste fără margini, să te arunci cu ochii închişi.

— Nu mă cunoşti, Alain, nu ştii Ce fel de om am fost.

— Ştiu mai bine decât crezi.

— Nu, nu poţi şti, nimeni nu ştie, nici chiar duhovnicii mei, cărora îmi pare rău că nu le-am vorbit destul de limpede.

— Măicuţă dragă, te-au înţeles, ei ştiu că noi toţi, într-un anumit moment al vieţii noastre, concentrăm infinitul într-o singură făptură.

Se ghemui lângă mine.

— De unde ştii? Cum ai ghicit?

— De la moartea Păduchelui, sărmana fetiţă, durerea ta fără margini m-a făcut s-o cunosc pe mama mea cea

adevărată, mi-a făcut-o infinit mai dragă. Crezi că după această biată dragoste omenească vom fi judecaţi şi condamnaţi? Sunt pasiuni ale inimii – adevărate suplicii... Carnale, desigur, unde trupul are în fond atât de puţină importanţă sau chiar deloc. Mamă, am fost iubiţi aşa cum suntem: poate că ceea ce socotim noi că-i mai rău atrage mai mult mila Domnului.

Îmi răspunse cu vocea scăzută:

— Îmi faci bine. Sunt împăcată. Mă voi spovedi mâine aşa cum se cuvine, ultima spovedanie, poate tot atât de plăcută ca şi prima.

Se îngriji să afle dacă am mâncat şi dacă era foc în camera mea. Da, era foc şi rămăsei nemişcat în faţa flăcărilor, neînchipuit de epuizat de cele câteva cuvinte pe care le rostisem. Infirmiera îmi făgăduise să vină să mă cheme la cea mai mică ameninţare de criză.

Am refuzat să mă aşez la masă în sufragerie. Mi s-a adus în odaie o ceaşcă de supă şi-am aşteptat la gura focului, în tăcerea deplină a câmpului adormit. Pe de altă parte, jansenistul din mine nu-şi afla liniştea fiindcă nu-i amintisem mamei adevăratele noastre greşeli, „răul ascuns al păcatelor pe care nu şi le cunoştea”. Păcatul nostru împotriva dreptăţii. Nu fusesem înfometaţi şi însetaţi de dreptate. Nu fusesem prigoniţi de dragul ei, ne născusem, şi ea şi eu, de partea celor nedrepţi, nedrepţi oarecum prin condiţia noastră, şi tocmai asta o scuza pe mama, crescută în ideea că patrimoniul trebuie apărat, menţinut, ca o datorie esenţială. Da, chiar şi asta i se va ierta, ca şi tot restul. Îşi primise pedeapsa încă de pe lumea asta, încât acum ajunsese cu totul desprinsă de bunurile pământeşti. Mie, supravieţuitorul, îmi revenea sarcina să îndrept totul. Deocamdată aşteptam, potrivind tăciunii aşa cum mă învăţase mama.

*

Am aţipit fără să dorm de-a bine ea căci am auzit rostogolindu-se un buştean şi l-am îndreptat. Eram sensibil

la tăcerea nefirească a şesului, ca o ameninţare, la paşii ce se apropiau. Uşa se deschise, iar stareţa azilului a cărui binefăcătoare era mama îmi spuse: „Curaj, dragă domnule”. Mama închisese ochii, fără suferinţă, fără luptă. Stareţa mă rugă să aştept puţin să i se facă toaleta – prima toaletă. Va mai fi încă una înainte de punerea în sicriu. „Nu trebuie să vă îngrijiţi de nimic.” Da, moartea într-un orăşel declanşează de îndată ajutoarele de Care are nevoie. Duberc sosi cu şoferul şi bucătăreasa pe care n-o cunoşteam să-mi strângă mâna. Fata în casă acoperea oglinzile cu ştergare. Totul se făcea fără mine.

Stareţa azilului deschise din nou uşa. Supus, am urmat-o. Ştiam dinainte ce voi simţi în fata unui cadavru şi cu atât mat mult în faţa aceluia. Am Văzut-o. Oglinzile erau ascunse, o crenguţă de merişor era înmuiată în aghiasmă. Toate riturile ancestrale se reînnoiau în jurul trupului neînsufleţit pe care crucifixul părea să-l ţintuiască de culcuşul său. Maicile rosteau rugăciuni. Mama, aşa cum fusese ea era acolo, cu mâinile pe şiragul de mătănii. Nu, nu era un somn, era o absenţă fără scăpare, un loc părăsit de spiritul care-l însufleţise, şi devenit o pradă ce începuse deja să fie mistuită.

Mai presus de orice durere, simţeam o panică teribilă ce nu era legată de credinţa mea jansenistă, o teroare cu adevărat viscerală, ca aceea a calului ce se cabrează şi-şi iese din minţi trecând prin faţa abatorului. Verişoara Saintis (locuia în vecini şi-o ajutase mult pe mama în timpul acestor ultime luni) mă încredinţă că are ea grijă de toate, că se va ocupa până şi de anunţul mortuar în presa din Bordeaux, pe care nu înţelegea să-l dea decât cel mult în numele verilor primari. Asta mi-a sugerat să-i scriu lui Albéric, rugându-l să se ocupe el de publicarea anunţului în *Echo de Paris,* unde colaboram. I-am dat şi textul: înştiinţarea era dată numai în numele meu.

*

M-am întors în camera mamei şi m-am aşezat într-un

fotoliu în faţa acestui chip care nu mai exprima nimic din ce-l chinuise. Linişte aparentă care nu-i reală. Părăsindu-l, spiritul i-a luat scrupulele, spaimele, pasiunile fără scăpare. Trăsăturile dragi s-au destins în fine, sunt aşa cum ar fi trebuit să fie dacă n-ar fi trădat zbuciumul acestui biet suflet. Atunci m-a cuprins toată durerea, mi-am reamintit totul dintr-o dată, dragostea fără margini pe care am nutrit-o pentru ea în copilărie, tot ce fusese viaţa mea contopită cu a ei. Şi totuşi fusese nevoie de moartea bietei Jeannette ca să înţeleg în fine. O simplificasem pe mama până la caricatură. O nesocotisem prosteşte, nu credea că o nesocotesc, se ruşina că-i o fiinţă atât de iubitoare.

Durerea mă apăra, insufla teamă oamenilor. Numai bătrânul preot veni să-mi aducă făgăduiala unor rugăciuni pe care desigur nu le va face. Era popular la Noaillan. O femeie cu ziua îi spusese mamei: „E cumsecade, are întotdeauna un cuvânt care să te facă să râzi, nu-ţi vorbeşte niciodată de Dumnezeu...” Mie mi-a vorbit totuşi de El dar l-am întâmpinat cu un aer absent, justificat de durerea mea.

*

Peste noapte am dormit adânc până dimineaţa. Mi s-a adus o scrisoare de la Albéric, datată cu trei-patru zile în urmă. Îmi scrisese pe adresa mea din strada Vaneau, iar portăreasa mi-o trimisese aici. Luându-mă pe ocolite, mă anunţa că mama Emmanuellei nu credea că starea nervoasă a fiicei sale i-ar permite să se gândească la căsătorie în momentul de faţă, că socotea aşadar mai cuminte să mă dezlege de cuvântul dat. Lui Albéric nu i se părea că e vorba de-un pretext, dar de bună seamă că se vorbise pe socoteala mea. Regreta, nădăjduia să nu fiu prea amărât.

Nu, nu eram deloc. În mediul acesta al meu, în care moartea mamei mă adusese din nou, nebunia de-a fi crezut că o pariziancă nevrozată mi-ar fi putut fi soţie îmi sărea în ochi. Dealtfel, nicio clipă de la sosirea la Noaillan nu mă mai gândisem la ea. Nu, nu simţeam nimic decât o rănire a

amorului propriu. Dacă ar fi fost după mine, aş fi înlăturat-o pe Emmanuelle împreună cu toată această viaţă de care căutam să mă eliberez.

*

O, prietene care mă admiri, ai toate motivele dacă nu să mă dispreţuieşti, cel puţin să-ţi dai seama de dimensiunile exacte ale unui fiu nemernic, căci aşa eram la vârsta dumitale. Da, durerea la moartea mamei iubite era neputincioasă în faţa asaltului unei bucurii surde, bucuria de-a face tabula rasa, de-a lua totul de la capăt pornind de la zero. Nici măcar o dată nu mi-a trecut prin minte că ar putea însemna punctul de plecare al unei convertiri la ceea ce declaram din vârful buzelor, la spiritul care mă stăpânea adesea, ca atunci când, cu două seri în urmă, îi redăm încrederea mamei mele muribunde. Nu, nici măcar o dată nu mi-am spus că pentru moment n-aş renunţa la nimic, de vreme ce părăseam de bună voie lumea de care-mi era scârbă. Dar aveam douăzeci şi patru de ani. Cum să refuz partida ce nu se jucase încă? Iată de ce nu puteam renunţa la ceea ce avea să mi se întâmple în viaţă acum când porneam de la zero şi de-aceea, în toiul durerii, resimţeam un fel de beţie.

*

Mă tem că ai să te îngrozeşti. Ce să fac? Această disponibilitate m-a ajutat să trec peste toate ceremoniile, îmbrăţişările. N-am fost cuprins cu adevărat de durere decât atunci când sicriul s-a închis peste mama, îmbrăcată şi împodobită cu o pălărie caraghioasă şi având până şi cartea de rugăciuni în mâini. În faţa mormântului, n-am putut suporta zgomotul lopeţii de pământ aruncată chiar de mine, după obicei, peste coşciugul ferecat, închis pentru totdeauna. Nu m-am rugat, nu pentru că-mi lipsea credinţa, ci fiindcă eram împietrit de scârbă şi de frică. Trebuia să aştept pomenirea de opt zile. Mă voi duce să stau o

săptămână la Maltaverne şi nu voi primi pe nimeni, în afară de notar, maestrul Coste. Dinspre partea asta, n-aveam nicio grijă. În afară de câteva legate, mai curând meschine şi pe care le voi dubla, totul îmi aparţinea şi nu trebuia decât să semnez.

Mai rămânea o ultimă încercare înaintea eliberării: praznicul la întoarcerea de la cimitir, oferit tuturor rudelor venite de departe. Datină care şi ea avea să dispară. Atâta vreme cât oamenii soseau în trăsură sau cu cabrioleta, caii trebuiau lăsaţi să se odihnească; dar odată cu automobilul, nu mai avea niciun rost. Cred că am fost ultima casă în care acest obicei a strâns atâta lume în jurul mesei, făcând cu toţii elogiul jigoului de berbec, ghiftuindu-se şi turnându-şi pahar după pahar dintr-un foarte onorabil Médoc de masă. Dar eu eram ca un sloi şi-i împiedicam să-şi dea frâu liber gândului care-i stăpânea: „Eu sunt în viaţă şi mănânc jigou de berbec”. Mă uitam la ei: n-aveau să mai mănânce multă vreme, toţi vădit nutriţi peste măsură, chiar şi cei mai tineri. Verişoara Saintis, care prezida la celălalt capăt al mesei, îmi spuse la desert că toată lumea, rude şi prieteni, ar înţelege că sunt grăbit să mă retrag. Am făcut înconjurul mesei, le-am strâns mâna, apoi m-am retras în odaia mea. Dar în sufragerie vocile se şi ridicaseră. Se dezgheţau. Am auzit chiar râsete puternice, repede înăbuşite. Am căzut în genunchi, cu capul lipit de pat şi lacrimile m-au liniştit. Îmi venea să fug de tot ce întâlnisem în lume, foarte bine, voi fugi spre altceva, dar spre ce?

Am sunat şi i-am spus lui Balbino, şoferul, să urce. Era un basc spaniol de vreo treizeci-treizeci şi cinci de ani, tăcut, deloc muieratic şi pe care mama-l preţuise; dar ştiam că se plictiseşte la Noaillan şi avea de gând să-şi caute alt loc. L-am rugat să mă ducă la Maltaverne unde voi rămâne până la pomenirea de opt zile. Îndată după aceea aveam de gând să-mi schimb automobilul şi să călătoresc mult. Păru încântat la ideea schimbării maşinii. Nu că ar fi avut să se plângă de a noastră, dar era un Motobloc, o fabrică din Bordeaux, aflată la ananghie şi de cum părăseai regiunea era imposibil să găseşti piese de schimb, şi-apoi era atât de

demodată! „Aţi observat în interior un vas de cristal pentru trandafiri... După mine, ceea ce v-ar trebui, domnule, e un Panhard-Levassor.” Am mai fost silit, pe la ora cinci, să primesc, cu ajutorul lui Duberc, condoleanţele arendaşilor ce deveniră curând doleanţe. Mama lăsase mulţi bani lichizi. Am făcut promisiuni pe care Duberc le încuviinţă. „A fost şi el arendaş, în fond e de partea lor!” spunea mama.

*

Am plecat la Maltaverne a doua zi. Fără să i-o cer, Balbino s-a ocupat de mine în aceste opt zile. Era pe la începutul lui mai, un şir de zile minunate. Frunzele moi creşteau pe crengile stejarilor întunecaţi, făcând să cadă frunzele moarte. Îmi plăcea această zvâcnire a naturii cum nu mai există astăzi. Pajiştea deasă foşnea fără încetare, şopârlele se fugăreau pe peronul casei, cucul cânta: era Maltaverne cel de după vacanţa de Paşti, pe care îl visam la şcoală ca pe-un paradis necunoscut. Eram fericit, monstruos de fericit. Nu exagerez. Pe când în jurul meu toţi păşeau cu grijă să nu-mi tulbure suferinţa, eu sufeream de ruşinea pe care mi-o pricinuia atâta fericire I-am cerut iertare mamei. Am căutat să-i văd în minte rămăşiţele pământeşti aşa cum erau în clipa aceea, cu pălăria-i caraghioasă de sărbătoare cu care-o gătiseră.

Am coborât treptele peronului, am alergat către izvor, dar nerăbdător, m-am oprit înainte de-a ajunge la el, în mijlocul pajiştii. M-am ghemuit în iarba înmiresmată unde lăcustele şi greierii care amuţiseră din cauza mea se porniră din nou să cânte în jurul trupului meu în nemişcare. Făceam parte din lumea aceea vegetală. „O, Doamne, îmi spuneam, ia-mă aşa cum sunt, iubeşte-mă aşa monstru cum sunt, nu mă pedepsi pentru faptul că sunt ceea ce sunt.”

M-am îndreptat spre casă. Balbino îmi aduse un pachet destul de voluminos de cărţi de vizită şi scrisori de condoleanţe sosite de la *Écho de Paris* şi de la colegii mei. Domnul Simon, directorul, îmi amintea de cronicile mele pe

care conta la fiecare 1 şi 15 ale lunii şi, că eram dorit nu atât de majoritatea abonaţilor cât de un grup de entuziaşti îngrijoraţi de tăcerea mea.

I-am cerut lui Balbino să văd cum scrie. Mi-a plăcut, aşa că l-am pus să scrie pe cartea mea de vizită „cu expresia celei mai vii recunoştinţe” şi să răspundă astfel tuturor celor care-mi scriseseră dar nu făceau parte din familie. A fost vizibil măgulit de această promovare. Eu m-am mulţumit să-i scriu lui Albéric rugându-l să mă scuze faţă de ceilalţi colaboratori ai revistei şi să se facă mediatorul meu pe lângă ei, deoarece nu puteam răspunde tuturor în starea de deznădejde în care mă aflam. M-am întors apoi la fericirea mea, aşteptând ceasul primei ciocârlii.

*

Seara, l-am lăudat pe Balbino pentru scrisul lui şi i-am mulţumit pentru serviciul pa care mi-l făcuse. Era în al nouălea cer, era limpede că amorul propriu refulat era trăsătura dominantă a personajului. I-am expus proiectele mele: după terminarea pomenirii de opt zile la Noaillan, mă va însoţi cu automobilul la trenul de Paris. Apoi va rămâne la Bordeaux ca să-l vândă. Era de părere că totul se va rezolva în douăzeci şi patru de ore, patronul garajului dorind foarte mult să-l cumpere şi cum închiria automobile pentru nunţi, maşina noastră bine întreţinută era exact ceea ce căuta. Imediat după încheierea afacerii, urma să vină după mine la Paris unde ne vom hotărî pentru un nou automobil. Ochii lui negri străluceau de bucurie.

Odată cu noaptea de mai ce se lăsa, durerea mă cuprinse iar, îmbinată însă cu un nelămurit simţământ de aşteptare; această fericire stranie sălăşluia în mine: să rup ceea ce fusese scris, să reîncep o altă poveste. Am luat o foaie de hârtie şi am scris de parcă un înger mi l-ar fi dictat, detaşându-l de orice amănunte personale, articolul prin care intenţionam să-mi fac reapariţia la ziar, intitulat: *Fericirea unei după-amieze de mai.*

O, prietene necunoscut, voi încheia această scrisoare şi

aşa prea încărcată, ce mă va face poate să pierd prietenia dumitale. Restul, dacă ţii cu tot dinadinsul, ţi-l voi spune într-o bună zi: o suită de întâlniri scurte sau lungi în care a fost tot mai des rândul meu să sufăr – dar cu tot mai puţină dăruire faţă de Dumnezeu, chiar în acele perioade lungi în care am crezut că sunt cu totul al Lui. Ceea ce pot să-ţi spun în încheiere e că din clipa aceea am cutreierat drumurile, am început mai întâi în taină să sufăr pentru faptul că eram mai puţin tânăr, să pândesc cele mai mărunte semne de îmbătrânire, să le cercetez în raporturile mele cu ceilalţi, până când a ajuns un chin din zi în zi tot mai mare şi de care m-am simţit vindecat, nu la bătrâneţe, bineînţeles, care-a fost un iad, ci la adânci bătrâneţe care, neavând altă perspectivă decât moartea, aduc cu sine o pace prielnică vieţii întru Domnul. Te asigur de afecţiunea şi încrederea mea pentru care această scrisoare îţi stă mărturie.

*

I-am trecut adresa. Locuia la Neuilly. Îl chema Jean de Cernés.

4

Au trecut cincisprezece zile. Soarele era prea fierbinte ca să pot sta mai multă vreme pe peron. În dimineaţa aceea cerusem să mi se aşeze fotoliul pliant la umbră, în faţa casei. Un avion rupse tăcerea, dar ce-mi păsa mie, de vreme ce pentru mine freamătul de-odinioară se stinsese odată cu talăngile turmelor, chemările ciobanilor, scârţâitul căruţelor?

Xavier, administratorul meu, nepotul lui Duberc, (nu mai era chiar ţăran, dar nici orăşean) se îndreptă spre mine, cu un aer îngrijorat: sosise un domn tânăr care zicea că-i prietenul meu. Îşi dăduse cartea de vizită. Am citit „Jean de Cernés”.

— Cum a venit? am întrebat de parcă tot mai credeam că Maltaverne e situat pe altă planetă. Jean de Cernés îşi lăsase automobilul, şi chiar unul frumos, în faţa porţii. Am cerut să se aducă un fotoliu de grădină şi i-am spus lui Xavier să-l poftească pe tânăr.

Şi-a făcut apariţia: un băiat înalt şi zvelt de nouăsprezece ani, cu vestonul zvârlit pe umeri şi peste braţele goale, cu pantaloni de pânză, sandale şi părul lung dar îngrijit. Pe chipul lui deschis se citea uşor un amestec de timiditate şi aproape de adoraţie. Ţinea sub braţ o servietă de şcolar. Privirea lui albastră mă izbi în suflet. „Orice chip mă tulbură...” scrisesem odată. Chipul acesta l-am primit, l-am îndurat, de parcă m-ar fi străpuns un tăiş subţire. „Şi eu am avut nouăsprezece ani, am fost o făptură tânără ca şi el. Dar s-a terminat! S-a terminat pentru totdeauna! Pentru totdeauna! Pentru totdeauna!” Mi-am ridicat în lumină mâinile bătrâne şi pătate. Simţeam în chip ciudat ceea ce îmi inspirase întotdeauna vederea unei făpturi, în toată desăvârşirea ei: evidenţa că hazardul nu poate explica această minune. Credeam în Dumnezeu, iar acum ştiam cu certitudine că Dumnezeu există. Ceea ce spun era confuz şi

tulbure în mine în timp ce căutam să nu mă trădez prin vorbe.

— Ai venit de la Paris cu automobilul?

— Da, mă aşteaptă în faţa porţii.

— Ştii să conduci?

— Foarte prost. Prietenul sau mai exact prietena mea Isabelle conduce de fapt. Mai cu seamă că maşina e a părinţilor ei, care mai au două-trei. Aşa că închid ochii atunci când se mai întâmplă să le şterpelească vreuna.

— Du-te repede şi adu-o!

— O! Nu-i nicio grabă. E obişnuită. Are ce să citească, *L'Express, Le Nouvel Observateur.* Să vă spun mai întâi tot ce am pe suflet. Dacă nu mă iertaţi şi nu mă încuviinţaţi, cred că n-am să mai pot trăi.

L-am întrebat râzând ce lucru atât de grav a putut comite.

— De mai multă vreme mi se părea că toate cronicile dumneavoastră scrise de patruzeci de ani şi mai bine, la *Écho de Paris* mai întâi, apoi la *Figaro,* puneau alcătui în mod virtual o carte admirabilă. Ne-am apucat atunci, Isabelle şi cu mine, să le recitim pe toate. Şi ce muncă! Fără Isabelle, n-aş fi izbutit. Se cerea desigur o selecţie. A fost prima mea greşeală că am decis fără încuviinţarea dumneavoastră. Am înlăturat toate paginile, adesea foarte frumoase, dar care erau mai mult sau mai puţin legate de evenimentele momentului. Ne consolam la gândul că nu erau pierdute şi că trebuia să lăsăm cititorilor de după noi bucuria acestei descoperiri. Şi iată cea de-a doua greşeală a mea. Vă încredinţez că n-am modificat şi n-am înlăturat niciun cuvânt, după cum n-am schimbat nicio virgulă, dar trebuia să clasăm cronicile şi mai cu seamă, mai cu seamă, şi-aceasta a fost grija de căpetenie a editorului, animat de aceeaşi veneraţie ca şi mine, să facem o carte pe care nimeni să n-o poată lua drept o culegere de articole.

Aceasta a fost metoda mea. Fără să vă consult, şi vă cer încă o dată iertare, am ales ca titlu provizoriu *Drumurile unei vieţi.* Copilăria, adolescenţa, tinereţea, maturitatea, bătrâneţea, adâncile bătrâneţi sunt rubricile ce grupează

paginile dintre care unele au fost scrise la interval de treizeci de ani. În sfârşit, domnule, v-am adus manuscrisul dactilografiat: Isabelle a bătut totul la maşină. O, veţi vedea. Nu, nu veţi rămâne omul unei singure cărţi. Volumul e formidabil. Până acum nu l-a citit decât editorul, care deşi nu-i decât un om de afaceri, e încântat cum n-a fost niciodată.

Îl ascultam, mă uitam la el; i-am zâmbit pentru a-i da de înţeles că partida-i câştigată. Se ridică, veni spre mine, îmi luă mâna, o sărută pe furiş şi-am văzut lacrimi în ochii lui. Îmi spuse:

— N-aş mai fi trăit dacă aţi fi spus nu.

Scoase din servietă manuscrisul voluminos, dactilografiat, şi mi-l aşeză pe genunchi.

— *Drumurile unei vieţi,* da, e un titlu bun... Dar ar fi poate mai degrabă poticnirile, tatonările. Ce dar regesc îmi faci, dumneata, un tânăr de nouăsprezece ani care aparţii unei generaţii atât de calomniate.

— Îi aparţin, dar nu-i urmez moda...

— Rămâi la dejun, se înţelege, împreună cu Isabelle.

— Voi lua masa la Maltaverne şi după-amiază vă voi citi câteva pasaje... O să mă cert cu Isabelle asupra fragmentelor pe care să vi le citim mai întâi.

— Acum să vină şi ea.

Alergă, săltând de bucurie pe dalele incrustate. Ştiam că avem jigou de berbec. I-am cerut Abelinei să deschidă un pateu de ficat şi să pună la rece un Haut-Brion 1893.

Dar am simţit în continuare tăişul acela înfipt în inimă. Îmi repetam: „S-a sfârşit, s-a sfârşit pentru totdeauna...”

În viaţa celor mai mulţi, şi în orice caz într-a mea, evenimentele tulburătoare n-au răspuns unei necesităţi lăuntrice, declanşate fiind de incidentele cele mai obişnuite ale vieţii de zi cu zi. În ce mă priveşte, totul a pornit de la o remarcă făcută la întâmplare de faţă cu notarul meu, maestrul Coste. Nu se împăcase niciodată la gândul că averea îmi va fi fărâmiţată după moarte. Când i-am vorbit de un tânăr pe care aş putea să-l înfiez, a fost încântat. Îi era de ajuns să ştie că băiatul ăsta mă admiră şi mă iubeşte, că-şi închinase viaţa unei opere ale mele.

Mai mult, hotărâtoare în toată povestea asta a fost nepriceperea mea în afaceri. Sunt exact genul care ajunge prin forţa lucrurilor la cheremul unor oameni în care are încredere şi ale căror sfaturi le urmează cu ochii închişi. Îmi propuse să se ocupe el de tot. I-am spus doar ceea ce ştiam: că tânărul era major şi consimţea. Tatăl lui nu punea nicio piedică. Maestrul Coste plecă la Paris şi făcu tot posibilul să revină cu toate semnăturile necesare. Evident, m-a înduioşat până la lacrimi faptul că importantă pentru tânărul meu nu era averea picată din înaltul cerului, ci că va deveni fiul meu în faţa legii. Tot ce înfăptuise mânat de admiraţie, va împlini de-acum înainte ca fiu...